

- 1 Ab 726, inlaga 4/8 -92
- 2 Ab 728, inlaga 14/8 -92
- 3 Ab 729, inlaga 14/8 -92
- 4 Ab 739, inlaga 1/10 -92
- 5 Ab 740, inlaga 2/10 -92
- 6 Ab 767, inlaga 1/12 -92
- 7 Ab 783, inlaga 20/1 -93
- 8 Ab 806, inlaga 27/5 -93
- 9 Ab 811, inlaga 1/6 -93
- 10 Ab 815, inlaga 29/10 -93
- 11 Ab 818, inlaga 20/1 -94
- 12 Ab 819, inlaga 28/2 -94
- 13 Ab 854, inlaga 8/6 -94
- 14 Ab 866, inlaga 27/9 -94
- 15 Ab 890, inlaga 1/11 -94
- 16 Ab 904, inlaga 29/12 -94
- 17 Ab 919 - 920, inlaga 18/1 -95
- 18 Ab 946, inlaga 16/6 -95 med bilagor
- 19 Ab 955, inlaga 20/7 -95
- 20 Ab 956, inlaga 31/7 -95
- 21 Ab 987, inlaga 17/8 -95
- 22 Ab 991, inlaga 20/8 -95
- 23 Ab 992, inlaga 25/8 -95
- 24 Ab 994, inlaga 28/8 -95
- 25 Ab 995, inlaga 28/8 -95
- 26 Ab 1041, inlaga 31/8 -95
- 27 Ab 1047, inlaga 5/9 -95
- 28 Ab 1048, inlaga 5/9 -95
- 29 Ab 1070 - 1071, inlaga 5/9 -95
- 30 Ab 1074, inlaga 5/9 -95
- 31 Ab 1082, inlaga 13/9 -95



ESSELTE
69999

A4 1-31

32. Ab 1083, inlaga 9/9 -95
33. Ab 1087, inlaga 8/9 -95
34. Ab 1091, inlaga 13/9 -95
35. Ab 1103, inlaga 14/9 -95
36. Ab 1106, inlaga 14/9 -95
37. Ab 1107, inlaga 14/9 -95
38. Ab 1113, inlaga 14/9 -95
39. Ab 1114, Kjell Haarstads kommentar över Anders Löövs kompl.
40. Ab 1116, inlaga 14/9 -95
41. Ab 1117, inlaga 15/9 -95
42. Ab 1142, inlaga 15/9 -95
43. Ab 1152, inlaga 25/9 -95
44. Ab 1153, fullmakt (Håkan Wallström)
45. Inlaga
46. Stämningsansökan



1992-08-04

*Jat till Nils Larsson
Lupin till LA
10/7**Arkiv 726*

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

Fax 0680 - 126 64

Hemmansägare i Härjedalens kommun ./.. Handölsdalens m fl
samebyar, mål nr T 88/90 och T 70/91

Svarandenas senaste inlaga föranleder följande yttrande.

Efter avtalet mellan skogsbolagen och samebyarna har
förevarit vissa underhandskontakter i syfte att undersöka
möjligheterna till förlikning, bl a ett möte den 1 juli
mellan förbundsjuristen Leif Andersson och representanter
för samebyarna.

Vid detta möte har samebyarna framställt en motsvarande
propå om anstånd i målet. Andersson har därvid uttalat
samtliga kärandens (även av advokat Nils Larsson
företrädde fastighetsägare) uppfattning att under-
handskontakterna inte skulle få påverka processen och
således inte förändra vare sig samebyarnas föreläggande
att avge yttrande eller utsatt förberedelse.

Vid sakägarmöte den 22 juli har en stor majoritet av
400 - 500 närvarande fastighetsägare beslutat fortsätta
processen. Detta har meddelats förbundsjuristen Jörgen
Bohlin den 23 juli.

Mot bakgrund härav motsätter sig kärandena bestämt
samebyarnas begäran om ytterligare anstånd. Det är
tvärtom angeläget att svarandenas yttrande är kärandena
tillhanda i god tid före förberedelsen.

Denna inlaga har upprättats efter anvisningar av
Andersson som f n är bortrest på semester.



Ingemar Olofsson

NL/LL/190.014

Till
Svegs tingsrätt

Mål nr T 88/90 och T 70/91

Jag får härmed återkalla talan för följande av mina huvudmän med hemställan om att målen avskrivs i de delar som berör dessa huvudmän och deras fastigheter.

1. Ljusnans Vattenregleringsföretag

Regleringsföretagets talan berör följande fastigheter:

I Hede socken: Kyrkbyn 13:32[✓] och 31:17[✓], Långå
6:20 samt Viken 3:6[✓]

I Lillhårdals
socken: Böle 1:4[✓].

I Linsells
socken: Glöte 1:38[✓] och Lofsdalen 32:1[✓].

I Svegs socken: Byheden 1:5[✓], Herrö 5:16[✓] och Österberg 4:9[✓].

I Tännäs socken: Funäsdalen 29:3[✓] och Valmåsen 3:4[✓].

2. **Olof Bäck** ✓
Talan avser Kyrkbyn 20:14 i Hede socken.
3. **Anna-Gurli Olsson, Gun Olsson, Erik Olsson samt Per-Olof Olsson**
Talan avser Kyrkbyn 32:15 ✓ och 33:18 i Hede socken. ✓
4. **Kristina Wagenius** ✓
Talan avser Ryn 2:1 i Hede socken.
5. **Olle Sigvard Bergström** ✓
Talan avser Råndalen 3:9 i Hede socken.
6. **Ann-Marie Hellberg, Sven Greger Lindblad, Bror Hugo Ingemar Andersson, Irene Andersson, Marie Andersson, Per-Olof Andersson, Erik Anders Bertil Andersson, Karin Astrid Elisabet Dahlin och Estrid Söder**
Talan återkallas i vad den avser fastigheten Råndalen 4:19 i Hede socken. ✓
7. **Folke Bäck och Ivan Bäck**
Talan avser Viken 3:2 ✓ och 3:3 i Hede socken. ✓
8. **Eiar Börne** ✓
Talan avser Glöte 3:5 i Linsells socken.
9. **Karin Börne** ✓
Talan avser Glöte 4:11 i Linsells socken.
10. **Irma Adela Olsson** ✓
Talan avser Glöte 10:25 i Linsells socken.
11. **Karl Johan Olleson** ✓
Talan avser Glöte 22:1 i Linsells socken.
12. **Elof Mattsson och Ingegerd Mattsson**
Talan avser Linsell 5:25 i Linsells socken. ✓

13. **Rolf Erik Olofsson** ✓ ✓ ✓ ✓
Talan avser Byn 4:3, Ytterberg 2:3, 12:25, 15:3,
17:7 och 23:6[✓] i Svegs socken.
14. **Yngve Hurtig** ✓
Talan avser Eggarna 3:7 i Svegs socken.
15. **Tommy Hansson** ✓
Talan avser Eggarna 8:3 i Svegs socken.
16. **Lars Aspenberg, Björn Nyström, Åke Nyström, Johan
Spännare samt Johan Sundins dödsbo**
Talan avser Funäsdalen 29:10[✓] i Tännäs socken.
17. **Anita Wiklund och Lennart Larsson**
Talan avser Kyrkbyn 17:15[✓] i Tännäs socken.
18. **Göte Grym, Artur Grym och Karin Pettersson**
Talan avser Kyrkbyn 44:4 i Vemdalens socken.
✓
19. **Per-Olof Svedlund**
Talan avser Kyrkbyn 53:6[✓] i Vemdalens socken.
20. **Sigurd Jönsson och Folke Jönsson**
Talan avser Kyrkbyn 41:11 i Vemdalens socken.
21. **Margit Häggmark**
Talan avser Flor 12:11[✓] och Prästgården 1:2[✓] i Ytter-
hogdals socken.
22. **Karin Mattsson och Ture Mattsson** ✓
Talan avser Kolsätter 7:24 och 7:25 i Älvros socken.
23. **Catarina Buchar, Kristina Jönsson, Ingeborg Olofs-
son, Lars-Olof Sandberg samt Sven Olofsson**
Talan avser följande fastigheter inom Älvros socken:
Kyrkbyn 5:9, 5:10[✓], 5:12[✓], 5:13[✓], 5:14[✓], 8:2[✓], 8:6[✓],
10:7[✓], 10:8[✓], 10:12[✓], 10:15[✓], 11:2[✓] och 11:17[✓] samt Remen
10:19[✓], 12:6[✓] och 12:7[✓].

24. Elly Moberg ✓

Talan avser Kyrkbyn 26:6 i Älvros socken.

Samebyarna har underhand meddelat att de inte har några krav på rättegångskostnader med anledning av dessa återkallelser.

Falun 1992-08-14

Nils Larsson



Handläggare

Datum

Aktbil. 729

Ärende			Bilagor
☐ För kännedom	☐	Enligt överenskommelse	Mottagare
☐ För kontroll	☐	Enligt samtal/brev	
☐ För yttrande	☐	V.g. kontakta avsändaren	
☐ För godkännande	☐	Återsändes m tack för lån	
☐ För underskrift	☐	Svar önskas på baksidan	
☐ För attest	☐	Verifikations nr	
☐ För åtgärd	☐	År	
☐ Önskas i retur	☐		
V Fax Inrop till 0880/12664 + Lex S kvar V Inrop till adv. Mik Thors Larsson Avg. 41 781 71 FALUN 14/8-92 Inrop			
Postadress Box 293, 831 23 ÖSTERSUND		Gatuadress Rådhusgatan 46	Telefon 063-14 59 10
			Underskrift



14 augusti 1992

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

Per Göte Ahlnäs m fl ./.. Handölsdalens sameby m fl,
mål nr T 88/90 och T 70/91

Jag får härmed återkalla talan samt hemställa att målen avskrivs beträffande nedan angivna fastigheter. Inom parantes angiven sidhänvisning avser i respektive mål ingiven sakägarförteckning. Reviderade sakägarförteckningar kommer att inges snarast möjligt.

Samebyarna har under hand meddelat att yrkande om ersättning för rättegångskostnader inte kommer att framställas mot fastighetsägare som nu återkallar sin talan.

MÅL NR T 88/90

Hede socken

- ✓ Korneliustorp 1:4 (sid 1)
- ✓ Kyrkbyn 6:3 (sid 3)
- ✓ Kyrkbyn 6:32 (sid 3)
- ✓ Kyrkbyn 18:18 (sid 5)
- ✓ Kyrkbyn 28:26 (sid 6)
- ✓ Kyrkbyn 28:27 (sid 6)
- ✓ Långå 5:9 (sid 10)
- ✓ Långå 22:1 (sid 12)
- ✓ Viken 4:10 (sid 18)
- ✓ Viken 11:1 (sid 19)
- ✓ Viken 14:13 (sid 20)
- ✓ Viken 16:5 (sid 21)

Lillhärads socken

- ✓ Härjeåsjön 2:27 (sid 22)
- ✓ Kyrkbyn 4:6 (sid 23)
- ✓ Kyrkbyn 7:7 (sid 23)
- ✓ Kyrkbyn 20:7 (sid 24)
- ✓ Kyrkbyn 27:2 (sid 24)
- ✓ Kyrkbyn 28:3 (sid 24)
- ✓ Kyrkbyn 29:3 (sid 24)

- ✓ Kyrkbyn 42:10 (sid 26)
- ✓ Kyrkbyn 46:2 (sid 26)
- ✓ Nordanhån 4:17 (sid 27)
- ✓ Nordanhån 4:18 (sid 27)
- ✓ Nordanhån 4:19 (sid 27)
- ✓ Orrmo 3:8 (sid 29)
- ✓ Sunnanå 2:5 (sid 31)
- ✓ Sunnanå 11:4 (sid 31)
- ✓ Sunnanå 22:5 (sid 32)
- ✓ Thols 1:1 (sid 32)
- ✓ Åsen 2:2 (sid 33)
- ✓ Åsen 4:6 (sid 33)
- ✓ Åsen 6:6 (sid 35)
- ✓ Åsen 6:8 (sid 35)
- ✓ Åsen 6:14 (sid 35)
- ✓ Östansjö 4:4 (sid 35)
- ✓ Östansjö 14:6 (sid 36)

Linsell socken

- ✓ Bålberget 1:2 (sid 37)
- ✓ Glöte 3:10 (sid 39)
- ✓ Glöte 8:7 (sid 40)
- ✓ Glöte 8:29 (sid 41)
- ✓ Glöte 8:33 (sid 41)
- ✓ Glöte 9:22 (sid 42)
- ✓ Glöte 10:7 (sid 42)
- ✓ Glöte 10:9 (sid 42)
- ✓ Glöte 14:11 (sid 43)
- ✓ Linsell 1:13 (sid 44)
- ✓ Linsell 20:1 (sid 48)
- ✓ Lofsdalen 5:24 (sid 49)
- ✓ Ransjö 3:5 (sid 49)
- ✓ Ransjö 5:5 (sid 49)

Svegs socken

- ✓ Byn 3:24 (sid 51)
- ✓ Duvberg 1:12 (sid 52)
- ✓ Duvberg 6:9 (sid 53)
- ✓ Duvberg 12:1 (sid 53)
- ✓ Äggarna 7:4 (sid 54)
- ✓ Glissjöberg 11:4 (sid 55)
- ✓ Herrö 1:30 (sid 56)
- ✓ Herrö 5:5 (sid 56)
- ✓ Herrö 6:3 (sid 56)
- ✓ Nilsvallen 1:11 (sid 58)
- ✓ Ulvkälla 3:17 (sid 59)
- ✓ Ytterberg 4:6 (sid 59)
- ✓ Ytterberg 11:9 (sid 61)
- ✓ Ytterberg 15:7 (sid 61)
- ✓ Ytterberg 37:24 (sid 63)
- ✓ Ytterberg 53:1 (sid 64)
- ✓ Överberg 6:13 (sid 65)
- ✓ Överberg 36:1 (sid 67)
- ✓ Överberg 45:1 (sid 67)

Tännäs socken

- ✓ Funäsdalen 2:7 (sid 68)
- ✓ Funäsdalen 4:6 (sid 68)
- ✓ Funäsdalen 4:10 (sid 68)
- ✓ Funäsdalen 6:4 (sid 69)
- ✓ Funäsdalen 10:38 (sid 70)
- ✓ Funäsdalen 11:2 (sid 70)
- ✓ Funäsdalen 12:18 (sid 70)
- ✓ Funäsdalen 13:6 (sid 70)
- ✓ Funäsdalen 17:8 (sid 71)
- ✓ Funäsdalen 19:4 (sid 71)
- ✓ Funäsdalen 19:6 (sid 72)
- ✓ Funäsdalen 20:2 (sid 72)
- ✓ Funäsdalen 22:5 (sid 72)
- ✓ Funäsdalen 24:3 (sid 72)
- ✓ Funäsdalen 25:13 (sid 73)
- ✓ Funäsdalen 26:10 (sid 73)
- ✓ Funäsdalen 28:33 (sid 74)
- ✓ Funäsdalen 30:6 (sid 74)
- ✓ Funäsdalen 38:12 (sid 74)
- ✓ Funäsdalen 72:1 (sid 76)
- ✓ Funäsdalen 77:1 (sid 76)
- ✓ Funäsdalen 106:1 (sid 76)
- ✓ Mässlingen 5:4 (sid 80)
- ✓ Valmåsen 1:3 (sid 80)
- ✓ Valmåsen 1:15 (sid 80)
- ✓ Valmåsen 1:16 (sid 81)
- ✓ Valmåsen 4:8 (sid 81)

Vemdalens socken

- ✓ Hån 2:15 (sid 82)
- ✓ Hån 5:5 (sid 83)
- ✓ Hån 5:12 (sid 83)
- ✓ Hån 17:31 (sid 85)
- ✓ Kyrkbyn 5:2 (sid 87)
- ✓ Kyrkbyn 5:5 (sid 87)
- ✓ Kyrkbyn 5:16 (sid 87)
- ✓ Kyrkbyn 35:25 (sid 92)
- ✓ Kyrkbyn 45:14 (sid 93)
- ✓ Västiås 1:1 (sid 96)

Ytterhogdäls socken

- ✓ Flor 4:6 (sid 97)
- ✓ Flor 12:11 (sid 98)
- ✓ Habergsholm 1:2 (sid 99)
- ✓ Prästgården 1:2 (sid 99)
- ✓ Östansjö 13:5 (sid 103)

Älvros socken

- ✓ Fannhus 1:8 (sid 104)
- ✓ Kyrkbyn 1:6 (sid 106)
- ✓ Kyrkbyn 22:9 (sid 109)
- ✓ Kyrkbyn 23:13 (sid 109)
- ✓ Kyrkbyn 26:14 (sid 109)
- ✓ Kyrkbyn 29:2 (sid 109)
- ✓ Kyrkbyn 35:1 (sid 109)
- ✓ Kyrkbyn 36:1 (sid 109)

Ängersjö socken

- ✓ Vänsjö 1:7 (sid 113)
- ✓ Ängersjö 8:11 (sid 113)

MÅL NR T 70/91

Hede socken

- ✓ Viken 6:41 (sid 4)
- ✓ Viken 13:11 (sid 4)

Linsells socken

- ✓ Glöte 11:3 (sid 9)

Tännäs socken

- ✓ Funäsdalen 35:10 (sid 11)
- ✓ Funäsdalen 35:13 (sid 12)
- ✓ Funäsdalen 35:17 (sid 12)
- ✓ Kyrkbyn 19:3 (sid 12)

Vemdalens socken

- ✓ Hån 13:2 (sid 14)
- ✓ Kyrkbyn 21:7 (sid 15)
- ✓ Kyrkbyn 23:7 (sid 15)


Leif Andersson

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

Aktbil. 739

Svegs tingsrätt

NILS LARSSON CHRISTINA BJELVERT-OLSSON LENNART JOHANSSON LARS-GÖRAN ERIKSSON

Kopia

Mål T 88/90 och 70/91

Förelagd att inge yttrande över samebyarnas inlaga 1992-09-01, aktbil 735, får jag anföra följande.

Inlagan som utgör samebyarnas svar på tingsrättens beslut om föreläggande 1992-08-27 ger inte erforderligt besked om grundens rättsliga innehåll. Samebyarna bör därför föreläggas att slutligen ange den rättsliga grunden med ett preciserat besked vad gäller den tidsperiod som samebyarna anser vara erforderlig.

Samebyarnas inlaga 1992-09-16 aktbil 738 föranleder fastighetsägarna att anföra följande. Samebyarnas besked i inlagans andra och sista stycken att samebyarna trotsar tingsrättens föreläggande 1992-09-10 angående bevisuppgift bör åtminstone föranleda att tingsrätten meddelar föreläggande jämlikt 42 kap 15 § rättegångsbalken. När det gäller samebyarnas i inlagan redovisade inställning till handläggningen av målet vid den muntliga förberedelsen menar fastighetsägarna att samebyarna lämpligen borde ha framfört detta vid sammanträdet. Fastighetsägarna delar heller inte samebyarnas framförda åsikter.

Fastighetsägarna vill göra följande klarläggande uttalande som tillägg till tingsrättens protokoll 1992-08-27. Tredje stycket på sidan tre i protokollet skall läsas tillsammans med sista meningen i första stycket, samma sida. Lydelsen skall vara: Det nyttjande som sporadiskt under senare tid kan ha förekommit....

Falun 1992-10-01

Nils Larsson

LRF Juridiska Byrån AB
Box 293
831 23 ÖSTERSUND
tEL 063 14 59 10

Svegs tingsrätt

Mål T 88/90 och 70/91

Förelagd att inge yttrande över samebyarnas inlaga 1992-09-01, aktbil 735, får jag anföra följande.

Inlagan som utgör samebyarnas svar på tingsrättens beslut om föreläggande 1992-08-27 ger inte erforderligt besked om grundens rättsliga innehåll. Samebyarna bör därför föreläggas att slutligen ange den rättsliga grunden med ett preciserat besked vad gäller den tidsperiod som samebyarna anser vara erforderlig.

Samebyarnas inlaga 1992-09-16, aktbil 738, föranleder fastighetsägarna att anföra följande.

Samebyarnas besked i inlagans andra och sista stycken att samebyarna trotsar tingsrättens föreläggande 1992-09-10 angående bevisuppgift, bör åtminstone föranleda att tingsrätten meddelar föreläggande jämlikt 42 kap 15 § rättegångsbalken. När det gäller samebyarnas i inlagan redovisade inställning till handläggningen av målet vid den muntliga förberedelsen, menar fastighetsägarna att samebyarna lämpligen borde ha framfört detta vid sammanträdet. Fastighetsägarna delar heller inte samebyarnas framförda åsikter.

Östersund 1992-10-02


Leif Andersson



1 december 1992

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

Mål nr T 88/90 och 70/91

Jag vill meddela att min adress är LRF Juridiska Byrå
AB, Box 293, 831 23 ÖSTERSUND.

Med vänlig hälsning

Leif Andersson

20 januari 1993

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEGMål T 88/90 och T 70/91

I anledning av tingsrättens meddelande den 28 december 1992 och översänd bevisuppgift från samebyarna får kärandena anföra följande.

Tid för yttrande

Vid förberedelsen den 27 augusti 1992 behandlades vem av parterna som först skulle avge bevisuppgift samt erforderlig tid för att avge sådan bevisuppgift. Kärandena har därvid uppgett sig behöva 3 - 4 veckor.

Den tid som erfordras för att sist avge bevisuppgift är beroende bl a av innehållet i svarandenas bevisuppgift. Denna är ännu inte fullständig.

Med utgångspunkt från vad som hittills ingivits bedömer kärandena det erforderligt med ca 2 månader för att avge bevisuppgift från den tid kärandena erhållit komplett bevisuppgift.

Grunder

Kärandena anser fortfarande att den av svarandena åberopade grunden avseende sedvana inte är tillräckligt preciserad.

Kompletteringar m m

Ingiven bevisuppgift föranleder i övrigt följande frågor och synpunkter.

Skriftlig bevisning.

1. Svarandena bör precisera närmare vad i arbetet som åberopas till stöd för varje angiven punkt.

2. Kärandena uppfattar bevisuppgiften så att endast § 10 åberopas. Om så inte är fallet bör anges exakt vad som åberopas därutöver.
4. Svarandena bör ange exakt vad som åberopas i brevet.
5. Kärandena noterar att handlingen ännu inte ingivits. Någon tidpunkt när den kommer att ingivas har inte uppgivits.
6. Svarandena bör ange exakt vad som i brevet åberopas.
12. Kärandena noterar att materialet saknas och kommer att inges under januari 1993. Kärandena förutsätter att svarandena därvid anger exakt vilka omständigheter som skall styrkas med varje bevis.

Muntlig bevisning.

Kärandena noterar att adresser till åberopade personer saknas genomgående.

Samtliga sakkunniga skall avge skriftligt utlåtande (40 kap 7 och 19 §§ rättegångsbalken).

2,4-7 samt syn.

Kärandena finner det angeläget att svarandena anger exakt vilka omständigheter som skall styrkas med beviset.

3. Enligt bevisuppgiften skall förhöret avse förhållanden som Lööv sammanfattningsvis (understruket här) avhandlar i bilaga J. Kärandena finner det angeläget att svarandena anger exakt vilka omständigheter som skall styrkas med beviset. Vidare bör sammanfattningen inges på svenska. Detta föranleder inga svårigheter för Lööv, som är svensk.

Likaså måste under p. 7 angiven skrift inges utan dröjsmål.

Hemställan

Som framgår av det anförda har svarandena inte klart redovisat vare sig angiven grund eller vilka omständigheter som skall styrkas med varje bevis. Risken är uppenbar att svarandena, kanske så sent som under bevisupptagningen vid huvudförhandling, åberopar nya omständigheter i målet. Detta kan själv fallet inte accepteras.

Kärandena hemställer därför att tingsrätten förelägger svarandena jämlikt 42 kap 15 § att slutligt bestämma sin talan och uppge de bevis som åberopas, i vart fall i enlighet med vad som anförts ovan, samt att inge det skriftliga material som saknas.

Kärandena hemställer att få inkomma med bevisuppgift inom två månader efter det att kärandena fått del av fullständig bevisuppgift.



Leif Andersson

Nils Larsson

Falun 1993-01-19
NL/Iba

Förbundsjuristen Jörgen Bohlin
och advokaten Lars Sandow

Renbetesprocessen

Ert brev av den 21 december 1992 föranleder oss att svara
följande.

Först vill vi be om överseende med att vårt svar dröjt. Detta
beror på mellankommande helger men också på att vi haft att
diskutera innehållet i Ert brev med markägarna.

Vi kan konstatera att tidigare försök till förlikning fallit
sedan de av oss översända riktlinjerna för förlikning avvisats
av samebyarna och markägarna förkastat Ert förslag om förlikning
i enlighet med "bolagsavtalet". För att markägarna nu skall ingå
i förlikningsarbete krävs att situationen är sådan att markägarna
tror på att de föreliggande problemen kan lösas förhandlingsvis.
Innehållet i Ert brev innehåller inget klart besked om samebyarna
i sak accepterar de av markägarna tidigare föreslagna riktlin-
jerna för förlikningsarbete. Vi anser därför inte att tillräck-
liga skäl finns för att inleda ett förlikningsarbete.

Med vänlig hälsning

Nils Larsson


Leif Andersson

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål T 88/90 och 70/91.

Kärandena får härmed avge följande yttrande över samebyarnas bevisuppgift och senaste inlagor samt presentera egen bevisuppgift.

BEMÖTANDE AV FRÅN SAMEBYARNAS SIDA ÅBEROPAD BEVISNING

1

Skriftlig bevisning

1. Docenten Inger Zachrissons arbete "Härjedalens äldre historia"

Fastighetsägarna bestrider samebyarnas påståenden under punkt i a - g. Sålunda bestrids bl a påståendet att det i Härjedalen förekommit en tidig samisk kultur och att denna kultur fortlevt till utgången av 1500-talet. Att den vetenskapliga ståndpunkten inom arkeologin inte är sådan som samebyarna påstår under punkt a - g påvisas genom bifogade utlåtande upprättat av professor Evert Baudou, bilaga 1. Att samerna sent kommit till Jämtlands län och först på slutet av 1600-talet till Härjedalen påvisas också av bifogade utlåtande av professor Kjell Haarstad, bilaga 2.

2. 1751 års kodicill.

Kärandena har redan tidigare anfört att traktatsreglerna i kodicillen inte ger något som helst besked om förekomst av vinterbetesrätt inom Härjedalen. Kodiccillen stadgar regler för samernas

flyttning med renar över gränsen. Dessa regler ges dock inte tillämpning inom Härjedalen utan är, som anges i kodicillens ingress gällande för området norr om Börgefjäll. Det var således för Sveriges del flyttningar från svenska lappmarken över till Norge som reglerades. Kodicillen transformerades till svensk rätt genom Svea hovrätts brev den 6 maj 1752. Hovrätten redovisar särskilt § 16 i kodicilltexten. Av denna paragraf framgår att flyttningarna över gränsen förutsätts ske till lappskatteländ. Vidare erinras i den angivna regeln om att samerna inte får åsamka "landets egna innevånare" skada vare sig vinter eller sommar, på skog, åker och äng. I den bifogade utredningen av professor Kjell Haarstad framgår likaså att kodicillen inte har haft eller har den innebörd som samebyarna gör gällande.

3. Kartor upprättade av S Rudberg utvisande bebyggelsen i Jämtlands län.

Samebyarna åberopar kartorna, bilaga 1 - 3 till svaromålet under påståendet att bebyggelsen i länet från "mitten av 1700-talet och fram till sekelskiftet 1900" i allt väsentligt var koncentrerat till Storsjöbygden. Samebyarnas påstående är fel. Detta följer redan av kartorna.

I motsats till samebyarnas påstående var förhållandet det att alla socknar var bebyggda av skatteåboar med egna hemman. Av handlingar från tiden före avvitrningen och från avvitrningen framgår att konkurrensen om mark inom Härjedalen var stor under tidsperioden ifråga. Bifogade dokumentation över "avvitrningen i Härjedalen" styrker att så var fallet, bilaga 3. Inom de respektive byarna vaktade bönderna noggrant sina marker. Att konkurrens om marken förelåg styrks av att tvister i rikligt antal förekom mellan byarna och även socknarna emellan om äganderättsanspråk och anspråk på avradsland. Av den av samebyarna åberopade skriften Ellmins årsrapport framgår att odling förekom på fjällsidorna och att fäbodväsendet var utbyggt. Bifogade utredning om Härjedalens fäbodar, visar att förekomsten av fäbodar var riklig, bilaga 4.

Möjligheten för samerna att ianspråkta mark för renbete fanns inte inom de områden som byamännen förfogade över. Även på kronoallmänningsarna fanns betydande problem för samerna genom att de olika byamännen sedan gammalt där nyttjat slätter och fiske och sedan 1600-1700-talet betalt avrad till kronan för detta. Bönderna släppte inte in samernas rennäring på sina avradsland. Det egentliga utrymmet att expandera på var de västra fjällens toppar. I den bilagda dokumentationen över avvitrningen redovisas under rubriken "Något om förhållandena före avvitrningen" sid 14 ff handlingar som visar på den konkurrens som förelåg mellan samerna och bönderna. Under rubriken Rutfjället redovisas hur väsentliga delar av kronoallmänningsen varit upplåten till bönderna i Funäsdalen och Tännäs som avradsland. 1823 uppläts tillstånden till de befintliga nybyggarna vid Nässjödalen och Rogen till samerna Anders Mårtensson och Jonas Jonasson. Detta skedde under protest från bönderna i Funäsdalen och Tännäs. Grönfjället tillades samerna vid avvitrningen och åtminstone den direkt närbelägna Gröndalen hade dessförinnan nyttjats som avradsland. Skattefjällen inom Storsjö kapellag hade under längre tid nyttjats av samerna för renbete. Som framgår av dokumentationen förekom tidigt tvist med Ljusnedals bruk och tvister förekom med byamännen i Ljungdalen och Storsjö ^{om gränserna} mellan skattefjällen och byarnas skog. Särvfjället tillades samerna i Mittådalen och Skärvaxsdalen till vinterbete under 1800-talets första hälft. Detta skedde i stor konkurrens med bönderna inom angränsande byar som på där hade sina avradsland. Bönderna protesterade kraftigt mot att samerna fick rätt till Särvfjället. Av dokumentationen framgår att samerna för de marker de nyttjade för renskötsel inhämtat löfte från kunglig befallningshavande eller härradsrätten. Där redovisas också vilka marker som samerna sålunda nyttjade. Av dokumentationen framgår vidare att varje expansion från samernas sida när det gäller renskötsel möttes med hårt motstånd från bönderna. Samerna hade sina skattefjäll i Härjedalen inom de nordvästra fjällen. Samerna betalade ränta till kronan för detta nyttjande. Vid de domstolsavgöranden som förekom utgick domstolarna ifrån att parternas respektive rättigheter till marken skulle vara avgörande. Tvister förekom också mellan samer som gjorde anspråk på varandras marker. Utgångs

punkten för domstolen och kunglig befallningshavande var att fastställa vem rätten till marken tillkom. Inte i något fall förekom att samerna före tillkomsten av rennäringslagen gjorde gällande rätt att använda böndernas marker till viss del eller bara till vinterbete. Gemensamt nyttjande var främmande. Böndernas och samernas marker hölls åtskilda ~~gemensamt nyttjande var främmande~~. Även samernas anspråk på Ljusnedals allmänning var baserad på gamla handlingar som enligt samerna gav dem rätt att nyttja hela allmanningen.

I dokumentationen om avvitrningen i Härjedalen redovisas de marker som samerna under den angivna tidsperioden kom att ta i besittning. Dessa var inom Hede socken och Storsjö kapellag, de tre skattefjällen Mittådalen, Skärvaxdalen och Ljungris, sedermera benämnda Helags. Särvfjället tillades samerna som vinterbetesland vid avvitrningen. Redan i 1825 års jordebok finns denna rätt angiven. För Tännäs socken gäller att samerna kom att utöva rennäringsverksamhet inom Rutfjället och Grönfjället. Samerna uppgav sig också under den angivna perioden ha nyttjat Lillfjället och Anåfjället inom Ljusnedals allmänning. Sistnämnda två fjäll tillades dock inte samerna vid avvitrningen men väl vid utvidgningen. Sammanfattningsvis gäller att de marker som samerna tillades vid avvitrningen och de marker som de dessförinnan nyttjat i stort sett var desamma. I jordeböcker och domar finns de väl dokumenterade. Att samerna under den angivna tidsperioden skulle kunna ha nyttjat någon annan mark, utan att detta skulle ha dokumenterats i form av domar eller uttalande från kunglig befallningshavande är uteslutet. Samebyarnas bevisstema för Rudbergs kartor att Härjedalen utvecklats svagt och att det därmed funnits utrymme för en utveckling av renskötseln fram till renbeteslagstiftningen på 1880-talet saknar således förankring i det verkliga händelseförloppet.

4. Kungligt brev av den 26 mars 1831.

Samebyarnas bevisstema är följande: "Nämnda brev åberopas till styrkande av att nybyggarna och hemmansinnehavarna har att vidta vissa åtgärder till skydd mot betande renar och att sålunda renbetesrätt förutsätts föreligga."

Kärandena bestrider att 1831 års kungliga brev tillämpats inom det omstända området.

Genom 1825 års kungliga brev föreskrevs för Västerbottens läns lappmarker att nybyggare och hemmansinnehavare som på sina ängar och slåttermysrar inte förvarade sitt hö i lador utan hade detta förvarat i stackar skulle sätta gårdsgård runt stackarna vid äventyr att de inte skulle bli berättigade till ersättning om renarna skadade höet. Rätt till ersättning skulle dock utgå om vårdslöshet kunde läggas den renägande samen till last. Inom Västerbottens läns lappmarker belägna nybyggen och hemman var skattlagda enligt lappmarksmetod (Västerbottenmodell). Hänsyn togs därvid till att lapparna ägde vistas med sina renar på marken. Genom det kungliga brevet av den 26 mars 1831 föreskrevs att regeln ifråga även skulle gälla för lappmarken inom Norrbottens och Jämtlands län. Brevet ger inte besked om belägenheten på Jämtlands läns lappmark. Lappmarken ansågs dock vara belägen i länets norraste del (se vad som anförs under punkt 5 nedan.) Inom Härjedalen förekom ingen skattläggning enligt Västerbottensmodell. Inom Jämtlands norra del förekom dock detta. I kungligt brev 1866 förklarades att föreskriften om gårdsgård runt höstack skulle vad Jämtlands län beträffar äga tillämpning endast inom de trakter där det egentliga lappområdet blivit genom avvitrning bestämd och gränserna utstakade.

1882 års lappkommitté behandlar på sid 96 och 97 frågan om Jämtlands läns lappmark. De anger att till denna lappmark ej endast bör innefattas de åt lapparna vid avvitrningen avsatta land utan även sådana intill dessa belägna hemman vilka blivit skattlagda enligt lappmarksmetod, Västerbottenmodellen. Kommitterade anger vidare att orsaken till det kungliga brevet 1866 var att tvivelsmål tycks ha uppstått om betydelsen av beteckningen.

Sammanfattningsvis gäller att 1831 års kungliga brev i sig inte ger något som helst besked om att föreskriften ifråga skall tillämpas inom det omstända området.

5. Provinsialläkarens Ellmins årsrapport 1851.

Samebyarnas bevistema är att handlingens innehåll styrker att 1831 års kungliga brev innehållande föreskrift om stängsel kring höstack har tillämpats i Härjedalen. Sidorna 25 ff och sidan 27 åberopas särskilt. Hela skriften åberopas reservationsvis och är processmaterial. Med anledning av att skriften som samebyarna ingivit är mycket svårläst har vi låtit göra en avskrift. Avskriften inges bifogat denna inlaga. Avskriften är upprättad för att underlätta förståelsen av rapporten och av processekonomiska skäl har kravet på exakthet utelämnats.

Beträffande innehållet i den i 1831 års kungliga brev stadgade föreskriften om uppsättande av gårdsgård kring hö till skydd mot renar hänvisar vi till vad vi ovan anfört under punkt 4.

Kärandena bestrider att provinsialläkaren Ellmins årsrapport 1851 ger besked om att den ifrågavarande föreskriften i 1831 års kungliga brev tillämpats inom Härjedalen. Ellmins rapport omnämner en dylik föreskrift men anger inte att föreskriften tillämpas. Rapporten hänför sig också i den delen till ett område som inte omfattas av det omstämda området.

Ellmins rapport anger på sid 27, andra meningen: "Försök hava blivit gjorda till ofogets hämmande, men de hava icke härlett till ändamålsenligt resultat i anseende därtill att de som skola pröva lämnats i okunnighet om verkliga förhållandet. Så har ett sådant försök frambragt en dom med Kungliga Majt's stadsfästelse att den som har höstack (hässja består sällan) skall stänga däromkring på en fyra alnar hög gärdesgård."

Ellmins rapport
Angivet citat i dokumentet kan enbart få en betydelse för bevistemat om dokumentet i övrigt anger vilket område författaren avser. På sid 32 i dokumentet anges läkardistriktets omfattning. Där anges att distriktet omfattar 12 socknar med kapellagen. Vidare presenteras distriktet omfatta hela Svegs pastorat samt Hede pastorat med lappfjällen samt huvudsakligen Klövsjö och Rätan, ehuru liggande i Jämtland. Strax nedanför mitten på sid 32

1831 års
brev
N.L.

↓ anges att "lappsamhället med 171 innevånare och rätt till själavård i Hede socken" ingick. Totalt antal personer inom Hede pastorat anges till 3.065 innevånare.

Antalet 171 innevånare inom lappsamhället för läkardistriktet sammanfaller med de uppgifter om antal lappar som upptas för Hede lappförsamling i Lars Thomassons bok "Om lapparna i Jämtland och Härjedalen." På sid 30 i boken anges folkmängden den 31 december 1850 vad gäller "lappar i Hede fjäll" till 171 varav 64 män och 101 kvinnor. Vidare framgår att till Hede lappförsamling hörde samtliga lappar som inte var att hänföra till Frostvikens och Hotvagens lappförsamlingar. I landshövdingeämbetets femårsberättelse 1828 sid 11 anges att "Jämtlands lappmark" inskränkes till de norra delarna och fjelltrackterna af Fölinge och Ströms socknar. De uti denna lappmark boende lappar utgöra icke över 340, alla sammanräknade och när därtill läggs de 60 som vistas i Undersåker, Oviken och Offerdal blir antalet av allt lappfolk i Jämtland 400 st." Av landshövdingeämbetets ämbetsberättelse 1848 - 1850 framgår: "Någon mantalsskrifning bland Lapparne, eller, som De sjelfve kallar sig Fjellmennen, äger ej rum; men presterskapet förer särskilde anteckningar öfver födde och döde, äfvensom husförhørs- och kommuniionsböcker. Lapptrakterne äro indelade i 3:Ne distrikter, nämligen Undersåker med en personal 223; Fölinge och Ströms med approximativt uppgiven befolkning av 500 personer; samt Hede pastorats: Där personalen uppgivits till 173. Länets hela lappbefolkning utgör således det närmaste 900 personer."

I boken av P Wagenius "Berättelse om lapparnas tillstånd och själavård" i Hede, Oviken, Undersåkers fjäll för år 1773 anges Hede lappförsamling bestå av följande antal personer Hede: 41, Oviken: 32 och Undersåker: 7. Uppgiften om ökat antal lappar stämmer överens med utvecklingen i jordeböckerna. 1825 års jordebok för Hede redovisar Sarfwhåls fjälltrakt som kronoavradsland som innehavs av lappar. Lapppränta anges utgå för Skars- och Helaxfjäll sedan 9 december 1720 och för Skärwåxdalen sedan landshövdingeämbetets resolution 17 april 1790. Som tillägg till jordeboken 1855 upptas Mittådals fjäll, Ljungris fjäll för Hede

↓

↓ socken och för Tännäs socken, Rutfjället och Grönfjället. De i dokumentet omnämnda 171 innevånarna i lappsamhället har haft sina marker på nu angivna trakter. Att så var fallet framgår också av avvitringshandlingarna. (se sid 2 ff i bilaga 4.)

Det av distriktsläkaren Ellmin upprättade dokumentet upptar med början på sid 25 en berättelse om lapparna. Ellmin anger att han fått berättelsen från en annan person som väl inte är bosatt inom Härjedalen men som har god kunskap om förhållandena. Berättaren ger en skildring av hur han anser att stora problem föreligger för den privata äganderätten och hur den kränks av samernas sätt att låta renarna beta. På sid 26 andra st och andra meningen redovisar berättaren var han anser att lapparna har sitt tillhåll och han redovisar också sin beklagan över kränkningarna av äganderätten: "Ifrån barndomen van att i mellersta delen av vårt kära fädernesland se hur äganderätten där vårdas har jag med förvåning erfarit hur med densamma här tillgår besynnerligen i gränstrakterne mot Norge varest lapparna föra sitt nomadliv och huru litet man har rätt till sin egen jord antingen denna genom 100 års hävd eller genom köp blivit enskild mans egendom." Berättaren ger således i motsats till samebyarnas bevistema uttryck för att samernas vistelse är i gränstrakterna mot Norge. På sid 26 på mitten anges "Här i orten äga alla åboar utmarker varest de sommartiden föra sina kreatur på bete samt åtskillige slätter till det mesta bestående av myror vilka ligga avlägsna från den usla kojan varest de vintertiden bo. De flesta av dessa utmarker ligga ofta tre mil och därutöver från det egentliga hemmet." När berättaren på sid 27 ondgör sig över försöket att kräva stängsel med fyra alnar hög gärdesgård kring höstack anger han: "Lapparna föra ofta sina renar på trakter där de påtagligen icke hava rättighet att söka renbete men taga det likväl där odlaren har sina mosstäkter vilka sålunda plundras."

Han slutar berättelsen med att precisera traktens belägenhet. På sid 28 första meningen anges: "Allt nog högst önskligt vore att hos landets höga öfverhet och vederbörande som angelägenheten rör uppmärksamheten blefver fästad däruppå att något borde göras till främjande av skydd och trefvnad för härjeådalaren, som

uppslagit sitt tjell vid foten af Särvebergets fjällar." Berättaren avslutar sin berättelse med de latinska orden "audiatur et altera pars" vilket betyder "även den andra parten bör höras". Genom vad berättaren angivit om trakt och hänfört denna till Särvebergets fjällar framgår att berättaren utgår från erfarenheter han har av de tvister som förekom om rätten att nyttja Särvfjället. Lapparna från Skärvaxdalens, Ljungris skattefjäll tilldelades vid avvitrningen Särvfjället för vinterbete. Dokumentet ger sålunda inte besked om förekomst av renbete på andra marker än sådana som samerna vid avvitrningen blev tillagda.

Sammanfattningsvis gäller att Ellmins rapport inte ger besked om att föreskriften i 1831 års brev tillämpats i Härjedalen. Berättaren har hört talas om regeln men anger ej att den tillämpats. Det område berättaren hänför sig till är område för vilket samerna betalade ränta vid angiven tid. Området ingår inte i det omstämda området. Ellmins rapport ger i stället stöd för kärandenas talan att samerna bedrivit renskötseln inom skattefjällen och skatteländen jämte de områden som de därefter tillagts genom utvidgningen.

6. 1841 års brev om bestämmande av säkra gränser för lappallmogen i Jämtlands renbetestruker.

Samebyarna åberopar nämnda brev för att styrka att syftet med det kungliga brevet var att inte avvitra ytterligare mark från skattefjällen. Vidare åberopar samebyarna brevet under påstående att det av detta motsatsvis sammantaget framgår att syftet var att inte behandla vinterbetningen vid avvitrningen.

Kärandena bestrider att syftet med det kungliga brevet var att inte avvitra ytterligare mark från skattefjällen. Inom Hede pastorat med lappförsamlingen fanns samtliga de samer som vid avvitrningens genomförande hade marker för renskötsel inom Härjedalen. Avvittringsarbetet hade inte påbörjats inom de socknar, Tännäs, Hede, Vemdalen och Storsjö kapellag, som är belägna inom pastoratet. Fråga var således inte alls om att stoppa någon av-

vittring som skett från skattefjällen. Avvittringen hade dock varit på tal under en längre tid. Att gränserna för samernas renbetesmarker då skulle klarläggas var förutsatt betydligt tidigare. Se t ex protesten från byamännen i Tännäs och Funäsdalen samt ägaren till Ljusnedals bruk över Kunglig Befallningshavandes resolution den 5 oktober 1829 varigenom samernas ansökan bifölls så att de intill dess avvittringen sker fick begagna Sarwåls fjälltrakt, Skarv- och Helågsfjäll samt Skärvaxdalen. Protesten återfinns i dokumentationen över avvittringen i Härjedalen under bilaga 21, näst sista handlingen. I protesten anger de klagande att de hoppas på den med täta steg annalkande avvittringen och att den skall lägga hinder i vägen för åtkomsten av sökandens ofullständigt uppgivna trakter. Av dokumentationen framgår att samerna i Härjedalen i huvudsak fick de marker de gjorde anspråk på vid avvittringen. De fick alla marker de påstod sig tidigare ha nyttjat med undantag av Lillfjället och Anåfjället belägna inom Ljusnedals allmänning. Samebyarnas bevistema är uttryckt på det viset att 1841 års brev var avsett att stoppa en pågående avvittring som gått samerna emot. Så var således inte alls fallet utan avvittringen påbörjades inte inom Hede pastorat förrän efter tillkomsten av det kungliga brevet.

Beträffande samernas bevistema att vinterbetning inte skulle behandlas vid avvittringen gäller följande. Brevets innehåll är inte sådant. Vidare är förhållandet så att samma dag som det av samebyarna åeropade kungliga brevet utfärdade Kungl Maj:t ytterligare ett brev. Detta brev, det s k Hdebrevet, bifogas i kopia, bilaga 5. Av § 11 i Hdebrevet framgår att det vid avvittringen skulle läggas ut mark även för vinterstamhåll för lapparnas renhjordar. Båda kungliga breven från 1841 tillämpades vid avvittringen. Som framgår av den bifogade dokumentationen framställde samerna anspråk på vinterbetesmarker vid avvittringen och som också framgår av dokumentationen tillades de marker för såväl vinterbete som för sommarbete.

Inom Härjedalen fanns vid tiden för avvittringen samtliga samer inom Hede pastorat. De samer som deltog i avvittringen inom Tännäs och Hede socknar samt Storsjö kapellag var samtliga

samer som bedrev renskötsel inom Härjedalen. De gjorde inga anspråk på marker utanför nu angivna socknar. Inom Härjedalen har sålunda samerna deltagit i avvittningen. De har därvid väl hävdad sina intressen och fått dem i stor utsträckning tillgodosedda. Att så är fallet framgår av den bifogade dokumentationen.

Sammanfattningsvis gäller att det av samebyarna åberopade kungliga brevet från 1841 om bestämmande av säkra gränser för lappallmogen i Jämtlands renbetestrakter inte säger något om var renbetestrakterna var belägna. Det motsäger inte heller att samerna i Härjedalen deltagit i avvittningen och där fått sina anspråk tillgodosedda. Brevet uttrycker på intet vis att avvittningen skulle ha skett utan beaktande av vinterbete. Detta motsägs klart av det samma dag utfärdades kungliga brevet om grunderna för avvittningen inom Hede pastorat, det s k Hdebrevet. Det motsägs också av det sätt varpå avvittningen genomfördes.

7. Särskilda utskottets utlåtande nr 1 avlämnat den 2 april 1886.

Samebyarna har åberopat utskottets utlåtande sid 8 - 12 och 14 - 29. Angivet bevistema är att innehållet åberopas såvitt gäller betydelsen av tidigare avvittning samt förutsättningar för rätten till vinterbetning utanför skattefjällen.

När det gäller betydelsen av avvittningen så har samebyarna inte preciserat sitt bevistema. Kärandena uppfattar att samebyarna avser bevisa att samerna i Härjedalen inte deltog i avvittningen.

Med hänvisning till vad vi anført ovan under punkten 6 bestrider kärandena att så skulle ha varit fallet. Särskilda utskottet anför på sid 9 i utlåtandet att vid avvittningen i Jämtland samernas renbetesrätt inte beaktats. Vidare anges att kommitterade av äldre handlingar inhämtat att det före avvittningen varit så att samerna vår och höst fört sina renar på trakter som numera innehas av bofasta. Avslutningsvis under rubriken avvittningen anføres att de två kungliga breven av den 20 april 1841, det ena angående grunderna för avvittningen inom Hede pastorat i Härje-

dalen, bl a bestämning av vinterstamhåll för lapparnas renhjordar, och det andra angående bestämmande av säkra gränser för lappallmogen i Jämtlands renbetestrakter, kom för sent och inte ledde till resultat.

Det som anförs i särskilda utskottets utlåtande om avvittningen är fel. Det är möjligt att sakinnehållet är rätt vad gäller Jämtlands landskap. Beträffande Härjedalen är sakinnehållet fel vilket framgår av vad vi ovan anfört under punkt 6 och av dokumentationen över avvittningen i Härjedalen. De båda kungliga breven 1841 kom inte för sent för samerna i Härjedalen. Samtliga samer i Härjedalen deltog i avvittningsarbetet och framförde sina krav. När det gäller marker utanför avvitrade skattefjäll eller lappskatteland som samerna nyttjat så har kommitterade redovisat dessa trakter i den av Haahr upprättade kartan vilken kärandena ingivit i målet som bilaga 2 till inlagen av den 8 april 1992. Samtliga de områden inom Härjedalen som de kommitterade sålunda redovisade ingår numera efter utvidgningen i renbetesfjällen.

Vad gäller sedvanerätt vid vinterbete innehåller det åberopade utlåtandet enbart ett uttalande. Detta återges på sid 11 där utskottet avger följande utlåtande: "Härjedalens lappar föra sina renar under sommaren utom på sina skattefjäll till Norge samt på vintern såväl till Norge som till Serffjället och i anseende till det knappa utrymmet å skattefjällen på enskildas ägor i dessas närhet".

Kärandena bestrider inte befintligheten av den genom 1886 års lag införda rättsregeln om sedvanerätt till vinterbete. Tvisten gäller om och i så fall var sedvanerätt uppkommit och således var renbete vintertid skett. Därom uttalar sig inte särskilda utskottet. I övrigt redovisar särskilda utskottet särskilt genom sin sammanfattning på sid 28 skälen för ett införande av regeln ifråga. Dessa skäl säger ingenting om förekomsten av sedvanerätt inom det omstämda området. Det skall särskilt observeras att lagen tillkom för hela riket och att förutsättningarna skilde sig markant mellan lappmarkerna i norra Jämtland och det omstämda området. Norrut var det så att renbete vintertid skedde utanför skattefjällen.

8. Lagutskottets utlåtande nr 66 över propositionen 1898 nr 56.

Samebyarna åberopar lagförslaget och lagregeln ifråga indicievis under påstående att regeln om ersättning för skador orsakade av renar vilka betat på mark inom lappmarker eller inom andra trakter å vilka renarna ägt vistas överhuvudtaget inte skulle ha varit påkallad om renbetning inte ägt rum på enskildas ägor. Kärandena bestrider att förefintligheten av lagregeln ifråga kan sägas ha en sådan betydelse. Samebyarnas indicieresonemang är motsägelsefullt. Regeln i sig förutsätter att rätt till renbete på trakten ifråga föreligger. Sådana trakter med rätt för renbete fanns inom Jämtlands län. Detta var också en förutsättning för lagstiftaren. Regeln ger emellertid inte på något vis besked att sådana trakter skulle finnas inom Härjedalen. Grundläggande skillnader förelåg mellan norra Jämtland och Härjedalen. Vi hänvisar till vad vi anfört under punkten 4 ovan.

9. Utdrag ur förarbetena till 1898 års lag - lappkommitténs förslag sid 53.

Kärandena menar att lagens utgångspunkt är klar och att denna är att samerna skall vara bibehållna att nyttja de trakter de nyttjat av ålder vid första rennäringslagens tillkomst.

10. 1919 års kommittéutlåtande sid 103 - 104.

Det av samebyarna åberopade kommittéuttalandet är dåligt underbyggt. Kärandena har bemött detta kommittéuttalande redan i inlagen av den 8 april 1992 sid 15 ff. Uttalandet säger heller ingenting om renbete vintertid som utövats av ålder. Kommittéuttalandet är baserat på slutsatser av Staafts utredning. Som vi anfört i vår tidigare inlaga har kommittén felciterat Staafs utredning.

11. Utdrag ur propositionen 1971:51, sid 158.

Samebyarna åberopar vad som anges på sid 158 i propositionen till stöd för att 1971 års rennäringslag utgår, i likhet med före

gående renbeteslagar, från att rätt till vinterbete i bl a Härjedalen föreligger.

Kärandena bestrider samebyarnas påstående att rennäringslagen skulle ha en sådan utgångspunkt. Förarbetena ger inte det besked som samebyarna påstår. Skulle det ha varit lagstiftarens avsikt att fastställa att vinterbetesrätt föreligger i Härjedalen skulle detta ha angivits. Det lagstiftaren har gjort från och med den första rennäringslagen var att i lagregel ge samerna rätt till de trakter de av ålder utövat vinterbete på. Departementschefens uttalande i propositionen ger inget besked om huruvida förutsättningarna för lagregelns tillämpning föreligger inom något område av Härjedalen. Departementschefen anger: "Det bör anmärkas att någon nedre gräns för områden där renskötseln sedvanerättsligt förekommer inte kan anges. Enligt förarbetena till renbeteslagen (prop. 1928:43 s 69) gäller renbetesrätten inom större delen av Norrland utanför lappmarkerna och renbetesfjällen och dessutom inom vissa områden av Kopparbergs län. I tvistiga fall förutsätts frågan om sedvanerättens tillämplighet bli prövad av domstol på grundval av sådan bevisning som enligt allmän lag krävs för styrkande av urminneshävd (prop. 1928:43 s 71). Departementschefens uttalande är sålunda ett referat av förarbetena till 1928 års rennäringslag. De bedömningar som återfinns i departementschefens uttalande om förekomsten av sedvanerätt saknar juridisk betydelse och är inte till ledning för lagregelns tillämpning. I departementschefens uttalande anges också detta då han förklarar att i tvistiga fall förutsätts att frågan avgörs av domstol på grundval av bevisning om urminneshävd.

12. Utdrag ur lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och årsberättelser.

Det nyttjande som redovisas i de ingivna protokollen och årsberättelserna bestrids inte. Det nyttjande som skett sporadiskt vid vissa angivna tidpunkter ger dock inte stöd för att det förekommit ett renbete vintertid av ålder och ej heller under den kortare tid som samebyarna påstår skulle kunna utgöra grund för

uppkomsten av en vinterbetesrätt. För att tillmötesgå samebyarnas önskemål om ytterligare kartmaterial kommer vi snart att inge markägarkartor i skala 1:100.000. På kartorna skall vi markera de trakter som återfinns i sammanträdesprotokollen och årsberättelserna. På markägarkartorna är redovisat socknar och byar. Under inga förhållanden kan det nyttjande varom det talas i sammanträdesprotokollen och årsberättelserna ge upphov till renbetesrätt på andra delar av Härjedalen än de trakter som besökts enligt dessa handlingar. Fråga är om högst begränsade områden. Kärandena utgår från att samebyarnas redovisning är uttömmande och att det således inte görs gällande i målet att renbete skett vintertid utanför renbetesfjällen utöver vad som anges i protokollen.

2

Muntlig bevisning.

1. Sakkunnigförhör med docent Inger Zachrisson.

Samebyarna åberopar samma bevistema som för den skriftliga bevisningen och förhöret skall avse det skriftliga utlåtandet. Kärandena åberopar som motbevisning förhör med professor Evert Baudou som skall höras med utgångspunkt från innehållet i det utlåtande han upprättat.

2. Sakkunnigförhör med fil.mag Rolf Sjölin.

Samebyarna har som skriftlig bevisning ingivit sakkunnigutlåtande och Rolf Sjölin skall höras om innehållet i detta. Det av samebyarna åberopade bevistemat är att sakkunnigutlåtandet och förhöret skall visa att samerna haft synnerligen begränsade möjligheter att bevaka sina intressen beträffande avvitrningen och övriga samhällsfunktioner. Kärandena bestrider att samerna haft begränsade möjligheter att bevaka sina intressen vid avvitrningen. Att samerna både hade möjligheter och även bevakade sina intressen vid avvitrningen inom Härjedalen påvisas i den till denna inlägga bifogade dokumentationen om avvitrningen i

Härjedalen. Samerna deltog aktivt i sammanträden och överklagade beslut i syfte att nå för dem förmånligare villkor. Klagan över avvittningen fördes av samerna upp till Kunglig Maj:t. Samerna framställde sina krav både före avvittningen och under avvittningsarbetet. Det framgår vid en genomgång av handlingarna att de inte i mindre mån än andra som deltog i avvittningen ställde stora krav på marktilldelning. Samerna fick också gehör för sina anspråk och blev tilldelade samtliga de marker de uppgav sig tidigare besökt utom Lillfjället och Anåfjället inom Ljusneds allmanning. Samerna lyckades också bra när de skrev till kungen och sålunda fick till stånd utvidgningen som till drygt den dubbla arealen ökade de vid avvittningen avsatta skatteländen och skattefjällen. I motsats till vad Rolf Sjölin hävdar visar handlingarna i dokumentationen över avvittningen i Härjedalen att samerna varit aktiva och mycket väl tagit tillvara sina intressen. Det fanns bland samerna företrädare med god förmåga att föra fram samernas intressen både före och under avvittningen.

3. Sakkunnigförhör med 1:e amanuens (docent) Anders Lööf.

Anders Lööf skall höras om sitt sakkunnigutlåtande som ingivits i målet och som samebyarna utfäst sig inge på svenska. Bevistemålet som samebyarna åberopar är att trots frånvaron av källmaterial med inriktning på renskötsel det förekommit samisk renskötsel i Härjedalen från 1600 - 1800-talet. Kärandena bestrider att det förekommit renskötsel i Härjedalen under angiven tid på andra områden än som nu innefattas i renbetesfjällen. Kärandena bestrider påståendet om frånvaro av källmaterial. Materialet som finns är betydande. Anders Lööfs utlåtande motsägs av professor Kjell Haarstads utredning. Haarstads utredning är baserad på en genomgång av ett mycket omfattande material. Handlingarna i dokumentationen över avvittningen i Härjedalen visar också i motsats till vad Anders Lööf hävdar att samernas renbetesmarker varit väl dokumenterade.

4. Sakkunnigförhör med fil.dr Bo Lundmark.

Samebyarna har ännu inte ingivit erforderligt skriftligt utlåtande för sakkunnigförhöret.

5. Sakkunnigförhör med förvaltningschef Lars Thomasson.

Sakkunnigutlåtande är ingivet och Lars Thomasson skall höras om detta. Bevis temat är att utlåtandet och förhöret skall styrka att sedvanerätten till vinterbete har varit och alltfört utgör en förutsättning för den samiska kulturens fortlevnad i landskapet. Kärandena bestrider detta påstående. Av dokumentationen över avvitrningen i Härjedalen framgår att samerna vid avvitrningen i huvudsak fick de marker de tidigare nyttjat och att de efter utvidgningen fått sig tilldelade samtliga de marker de då gjorde anspråk på att ha nyttjat. Tidigare nyttjade samerna betydligt mindre markareal. Den kultur som fanns vid tiden för avvitrningen kunde i dag mycket väl fortleva inom de nu gällande renbetesfjällen. Vid avvitrningen hade samerna i Härjedalen c:a 7.000 renar. Renantalet finns exakt återgivet av samerna i avvitrningshandlingarna (se sid 2 ff i dokumentationen över avvitrningen.) Någon anledning för samerna att då underskatta antalet renar fanns inte. Renskötseln bedrevs också på ett annorlunda sätt, intensivt, och renägaren följde renhjorden. Som situationen nu blivit att samerna i Härjedalen håller minst 45.000 renar och bedriver renskötseln extensivt innebär naturligtvis att det för närvarande kan tyckas att sedvanerättsmarker i stor omfattning utanför renbetesfjällen är nödvändiga för den samiska kulturens fortlevnad i landskapet.

6. Sakkunnigförhör med f d avdelningsdirektören Iwan Lundberg.

Sakkunnigutlåtande har ingivits i form av årsberättelser och årssammanträdesprotokoll samt en sammanställning av dessa. Lundberg skall höras om dessa handlingar. Samebyarna har åberopat förhör med Lundberg utöver vad dessa handlingar anger. Detta är inte möjligt utan måste som kärandena tidigare anfört sakkunnigutlåtande redovisas skriftligt innan förhör får ske. Det är uppenbart så att exempelvis förhör om förekomst av renbete på viss plats som inte är dokumenterad i ingivet skriftligt material måste ses som ett otillåtet överraskningsmoment vid huvudförhandlingen. Lundberg kan inte höras som vittne om inte särskilt

förhörstema anges som visar att han är vittne i stället för sakkunnig i en specifik fråga. Omständigheterna som skall bevisas måste nu presenteras.

7. Sakkunnigförhör med docenten Olof Rune.

Samebyarna har inte angivit något bevistema för förhöret. Ej heller har ingivits något skriftligt utlåtande. Kärandena ifrågasätter om bevisningen är tillåten. Det är inte acceptabelt att vänta på sakkunnigutlåtandet till hösten 1993.

Syn.

Samebyarna har inte angivit något bevistema. Den beskrivning av förutsättningarna för synen som samebyarna redovisat ger intryck av att det som samebyarna önskar visa lämpligen bäst redovisas skriftligt. Kärandena ser f n ingen anledning till varför syn skall tillåtas.

SAMEBYARNAS SENASTE INLAGOR FÖRANLEDER FÖLJANDE BEMÖTANDE.

Samebyarna har redovisat antalet renar inom hela renskötselområdet vid olika tidpunkter under 1900-talet. Uppgifterna avser således det totala antalet renar för alla samebyar i hela Sverige.

Syftet med dessa uppgifter, liksom vad det i övrigt anförts från samebyarnas sida i målet, synes vara att hävda, att rennäringen i Härjedalen alltid haft den utbredning som samebyarna gör gällande idag, alltså vinterbete i hela Härjedalens kommun.

Vad gäller renskötseln före 1900 hänvisas till vad som anförts ovan och i inlagan den 8 april 1992. Utvecklingen under 1900-talet synes erfordra viss ytterligare belysning.

Under främst 1910-talet framfördes otaliga klagomål, skadeståndskrav och krav på betesavgifter från Norge i anledning av att svenska renar uppehöll sig där.

Frågan utreddes bl a 1913, bilaga 6. Av utredningen framgår att bl a Tännäs sameby regelbundet betade sommartid på norskt område och att strövrenar från Idre, Tännäs och Åre-Storjö samebyar uppehöll sig på norskt område. Utredningen framhöll, att renskötsel uteslutande på svenskt område skulle kräva åtgärder såsom stängsel, decimering av renantal eller ytterligare betesmarker utanför renbetesfjällen.

Av utredningen framgår vidare, att Idre sameby om vintern betade i trakten av Fjätdalen (sid 5), att Tännäsrenarna om vintern befanns sig i trakterna kring Högvålen och Sörvattnet (sid 7) och att Åre-Storsjö lappbys renar om vintern befann sig antingen i Särvfjället, i Långåtrakten eller i Högvålen (sid 10). För alla dessa samebyar uttalar utredningen att en kustflyttning vore den enda lösningen. Där man kunde nyttja marker som samerna förfogade över - Kall, Offerdal, Frostvikens byars sedvanerättstrakter. Någon utökad vinterbetning i Härjedalen var således inte på fråga.

Särskilt om Åre-Storsjö lappby uttalas (sid 11): "Åre-Storsjö renarnas (Storvallenhjordens) naturliga utfartsväg vore visserligen Ljungans dalgång, men skulle de följa denna, komme de snart utanför sedvanerättsområdet".

Vidare uttalas (sid 23): "En viktig fråga är även, att Ovikenlapparnas renbetesrätt i Klövsjöfjällen ordnas fullt klart, detta bl a för att hindra en kollision mellan denna by och Åre-Storsjö".

Frågan har ytterligare belysts i resolution från Länsstyrelsen den 15 juni 1914, bilaga 7. Av resolutionen framgår att utvidgning av renbeteslanden var en nödvändig följd av att betning på ömse sidor riksgränsen mot Norge skulle komma att upphöra.

Det förutskickade förbudet mot att svenska samebyars renar betade i Norge infördes genom konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge om flyttlapparnas rätt till renbetning.

1935 års utredning

1935 upprättade bl a lappfogden W. Gardham en redogörelse för renskötsel förhållandena i Jämtlands län samt Idre lappby av Kopparbergs län, bilaga 8. Såvitt avser vinterbete anføres i utredningen bl a följande.

Handölsdalens sameby söker vinterbete nedåt östra Härjedalen, vanligen omkring Vemdalen eller Klövsjö. Flyttningen företages efter köllandet mellan Ljungan och Ljusnan, förbi Särffjället (sid 7).

Goda beten för vintern har Tranrislapparna alltid funnit i omedelbar närhet av sitt byområde, nämligen i de mindre, fristående lågfjäll, som grupperar sig norrut från Otffjället kring sjön Gräpplingen (sid 10). Under vintern 1934 - 35 har man således första gången genomfört en något längre vinterflyttning, till trakten norr om Ljusnan vid Hede kyrkoby; eljest har Ljungrisgruppen pläгат nyttja vinterbete i Särvfjället norr om nyss nämnda trakt.

Anarisset och Tåssåsens samebyar begagnar, enligt utredningen, Tåssåsfjällen (sid 11).

A

Vanliga vintertrakter för Mittådalens sameby anges vara Högvålen och Långå (sid 24).

För Tännäs sameby anges (sid 25) att hela lappbyns område är ett utomordentligt rikt lavland, att tillgångarna på detta slag av bete kunna aldrig ens tillnärmelsevis bliva utnyttjade och att flyttningar inför vintern utom byområdet inte är av behov påkallade.

1940 års jämtlandsutredning

1940 års jämtlandsutredning, bilaga 9, uttalar, att stadigvarande betesutrymme finns för omkring 30 000 renar, vilket synes motsvara det totala antalet renar i hela länet omkring 1935. Enligt utredningen uppgick antalet renar för, i målet berörda samebyar, till 7 142 st år 1920, 13 821 st år 1930 samt 15 170 st år 1935.

Utredningen redovisar ett fåtal önskvärda tillköp, belägna i omedelbar närhet av renbetesfjället.

1948 års jämtlandsutredning

Nästa utredning angående renskötseln i Jämtlands län kallas "1948 års jämtlandsutredning", bilaga 10.

Enligt utredningen (sid 3) har klagomål vid upprepade tillfällen framförts beträffande ordningen inom renskötseln i Jämtlands län.

Utredningen påkallades från det allmännas sida för att en bättre ordning inom renskötseln i Jämtlands län skulle kunna åvägbringas.

Utredningen redovisar (sid 10f.) tidigare vidtagna åtgärder, bl a utslaktning av Åre-Storsjö samebys renhjord, så gott som årliga sammanträden under 1930-talet samt skrivelse 1943 angående orsakerna till missförhållandena inom renskötseln.

I utredningen (sid 17) påtalas att ett skäl till missförhållandena kunde vara att renantalet inom lappbyarna vore för stort.

Utredningen påtalar vidare övergången från intensiv till extensiv renskötsel, som i allmänhet ägt rum under tiden 1915 - 1925.

Vad gäller förhållandena inom de enskilda byarna, uttalas bl a följande.

Idre sameby (sid 23) uppges vinterbeta ned mot Nipfjället och Städjan, en arbetsordning som inte avvek i nämnvärd utsträckning från tidigare inom byn tillämpade arbetsmetoder.

Tännäs sameby (sid 26) uppges vinterbeta på sträckningen Lillfjället - Kölåsen - Storfjäten, där renarna hölls väl samlade genom att man så gott som dagligen rände runt hjorden.

Beträffande Mittådalen uppges (sid 28), att flyttning skedde i två grupper till Högvålen samt att det kunde inträffa att ren

hjorden flyttades längre mot sydost till området Strådalen - Lofssjön och fjällen söder därom. I utredningen påtalas vissa svårigheter beträffande sedvanerätten på vinterbetestrakten (sid 29m).

Beträffande Tåssåsens sameby uttalar utredningen (sid 33), att flyttningen gick över Lövdalen - Flåsjön - södra sidan av Ljungan mot Klövsjöfjällen. Under vinterbetning hölls renarna väl samlade genom att renvaktarna så gott som dagligen rände omkring renhjorden.

Vad gäller Tranris sameby berörs inledningsvis det förhållandet, att husbonden Olle Blind, våren 1946 inflyttat till samebyn, (sid 36). Vinterbetet uppges (sid 38f) ske i området öster om Storsjön på ömse sidor om Ljungan.

Handölsdalens sameby uppges (sid 43) flytta mot Särvfjället för att därefter fortsätta ned mot Hede Viken och Tumsjön. Man höll renhjorden under ständig kontroll. Denna arbetsordning avvek, enligt utredningen, högst väsentligt från tidigare arbetsmetoder.

Länsstyrelsen yttrade sig över utredningen, bilaga 11. I yttrandet (sid 2) påpekas som orsaker bl a övergången från intensiv till extensiv renskötsel samt att den aktiva kontrollen efter-satts inom vissa av samebyarna.

Utredningen redovisar vidare på (sid 11f) att protester mera allmänt börjat förekomma på den grund att sedvanerätt inte skulle föreligga. Länsstyrelsen har därför hemställt att lämplig person förordnas för att undersöka sedvanerättens omfattning (sid 12).

Renantal

Kärandena utgår ifrån att i inlägga den 8 april 1992 redovisade uppgifter om renantal är ostridiga och att bevisning inte behöver föras i den delen.

Som redovisats ovan utgjorde det totala antalet renar i aktuella samebyar vid tidpunkten för avvitttringen drygt 7 000 st. Ovan har även redovisats uppgivna renantal ur 1940 års jämtlandsutredning.

Av bilagda PM med förslag till åtgärder i södra delen av Jämtlands län under första halvåret 1959, bilaga 12, redovisas av tf lappfogden Lundberg uppskattat verkligt renantal i Handölsdalens, Tranris, Tåssåsens och Mittådalens samebyar. Som framgår därav uppgick detta antal till 20 500 renar, att jämföra med renantal enligt renlängden, 7 777.

Enligt uppgifter från Länsstyrelsen uppgår renantalet för de byar som vinterbetar i Härjedalen för närvarande till minst 45 000 st.

Slutsats

Sammanfattningsvis ger redovisade utredningar entydigt belägg för, att vinterbetet före sekelskiftet 1900 skedde inom nuvarande renbetesfjäll samt att betesområdet, särskilt från 1950-talet och framåt, successivt utökats till följd av övergång från intensiv till extensiv renskötsel, missförhållanden inom samebyarna och, framförallt, en ökning av renantalet från 5 - 7 000 till nuvarande minst 45 000 renar.

Protester

Vad beträffar Idre framgår redan av länsstyrelsens resolution den 30 oktober 1913, att det var tveksamt om sedvanerätt kunde förefinnas inom Storfjäten och Häggberget, bilaga 13.

Som framgår av skrivelse den 26 augusti 1947 från länsstyrelsen till lappordningsmannen Idre lappby, bilaga 14, har flera jordägare i Idre socken påtalat vissa förhållanden beträffande renskötseln inom Idre sameby, bl a skada på jordägarnas utestående gröda.

Idre Jordägarenämnd & Särna - Idre samfällighetsförvaltning samt Särna Jordägarenämnd & Särna - Idre besparingsskog har i skrivel

se den 11 september 1957 till stadsrådet och chefen för Kungliga jordbruksdepartementet protesterat mot förhållandena inom Idre socken, bilaga 15.

Lappfogden Iwan Lundberg har i anledning därav, i skrivelse den 2 juni 1959 till kammarkollegiet, bilaga 16 uttalat att renägarna i Idre lappby aldrig numera utnyttjar trakterna utanför de i 1888 och 1899 års kungliga brev bestämda område. Uppgifterna visar entydigt, att samebyn inte har rätt till vinterbete utanför byområdet.

I Vemdalen har hemmansägaren Olof Bäck protesterat 1935 genom att instämma ordningsmannen Lars Kråik i Handölsdalens sameby. Häradsadsrätten har genom dom den 9 september 1935 förpliktat Kråik att utge skadestånd, på den grunden att området inte ansågs vara sedvanetrakt.

Samma år har Olof Westlund protesterat mot bete av mark vid Översjön inom Råndalens skifteslag genom att instämma Mittådalens sameby.

Som framgår av protokoll från sammanträde hållet i Vemdalens skola den 16 april 1950, bilaga 17, har hemmansägare inom Vemdalens socken samt Tännäs, Långå och Hedevikens byar protesterat mot renbete vintertid.

De protester som förevarit framgår även av skrivelse från lappfogden den 2 juni 1950 samt den 19 juni 1950, bilaga 18.

I brev den 5 december 1950 till länsskogsvaktaren Otto Fladvad, bilaga 19, har länsstyrelsen, i anledning av klagomål från markägare i Vemdalens socken, uppgivit bl a, att samerna inte heller för närvarande med bestämdhet vill göra gällande att dessa markområden utgöra sedvanerättstrakter, att skäl torde finnas för den uppfattningen, att samerna inte äger någon rätt till renbete i området samt att länsstyrelsen i anledning av skrivelse vidtagit åtgärder mot renägaren Olle Blind.

Vidare åberopas skrivelse den 4 juli 1951 från markägare vid Långåskans, bilaga 20, jämte protokoll från sammanträde i Långåskans den 9 februari 1952.

I protokoll 19 februari 1957 från länsstyrelsens sammanträde med ett 50-tal markägare, har dessa påtalat att renar hela året i större eller mindre omfattning vistades på mark som icke vore upplåten för renbete, bilaga 21.

Kärandena utgår från att det är ostridigt mellan parterna att ytterligare utredningar, sammanträden och protester skett vid upprepade tillfällen från 1960 och framåt.

GODE MÄN

I anledning av vad kärandena anfört om gode män anför kärandena följande.

Till gode män för Tännäs sameby valdes för Linsells socken arrendatorn John Söderlund i Sörvattnet och för Lillhårdals socken hemmansägaren Olof Nilsson i Storfjäten, båda har byarna belägna inom nuvarande renbetesland. Kärandena kan inte finna att beslutet utvidgats 1916 i enlighet med samebyarnas påstående.

För Tåssåsen valdes gode män i byarna Börtan, Flåsjön, Lövsta, Källberget, Gavelåsen, Lövdalen, Nybo, Galberget samt Storsjö socken; Klövsjö socken och angränsande delar av Vemdalens socken. Förordnande beträffande Klövsjö socken och angränsande delar av Vemdalens socken synes fr o m 1920 ha ersatts med byarna Lövsta och Henvålen. Samma synes gälla för Anarisets sameby.

För Mittådalens sameby har några gode män inte ansetts erforderliga av 1917. Fr o m 1918 har förordnats godman för Tännäs i Funäsdalen och för Hede i Långå.

Vad gäller Tranris finns inget namn angivet på den som påstås ha förordnats i Långå för Hede socken. Beslutet har inte heller upprepats.

I lappfogdens arkiv återfinns bilagda "Tablå över de Jämtländska lapparnas renar och skadegörelse inom Sverige å de bofastas marker under åren 1916 - ", bilaga 22.

Av förteckningen kan utläsas, att inträffade skador under åren 1916 - 1921, i den mån de överhuvudtaget inträffat inom omstämt område, är lokaliserade till närheten av renbetesfjäll, att längden upptar skador såväl sommar- som vintertid samt att ersättning regelmässigt, oavsett årstid, erlagts godvilligt utan syn.

Av det anförda framgår, att renar inte vistats annat än i närheten av renbetesfjäll och att samerna även i dessa fall frivilligt ersatt skador på vintern, vilket inte kan uppfattas på annat sätt än att samerna inte ansett sig ha rätt att vistas i området.

FASTIGHETSÄGARNAS BEVISUPPGIFT.

Till styrkande av att renbetesrätt ej belastar fastighetsägarnas respektive fastigheter åberopas följande.

A. Skriftlig bevisning.

- 1 Utlåtande av professor Evert Baudou.
Utredningen visar att samebyarnas påstående under punkt 1 a - g är fel och att sålunda den vetenskapliga ståndpunkten inom arkeologin inte är sådan som samebyarna påstår nämligen att det i Härjedalen förekommit en tidig samisk kultur och att denna kultur fortlevt till utgången av 1500-talet. Bilaga 1.
- 2 Utredning av professor Kjell Haarstad.
Utredningen visar att renbete av ålder inte förekommit utanför renbetesfjällen samt att det i motsats till vad samebyarna hävdar att det inte saknas källmaterial med inriktning på renskötselförekomsten i Härjedalen. Bilaga 2.
- 3 Dokumentation över avvitrtringen i Härjedalen.
Dokumentationen visar att det av ålder inte förekommit renbete utanför renbetesfjällen, att det inte under tiden 1700 - 1900 funnits utrymme för utveckling av renskötselförhållanden annat än i stark konkurrens med byamännen, att samtliga samer som bedrev renskötsel inom Härjedalen deltog i avvitrtringen och där framförde sina krav på marktilldelning, att samerna därvid i huvudsak fick sina framförda önskemål tillgodosedda samt, att samerna tog tillvara sina intressen såväl före som under avvitrtringen. Bilaga 3.
- 4 Av skogsinspektören Th. Haahr upprättad karta, vilken karta åtföljde 1882 års lappkommittées betänkande.
Kommittén har på kartan låtit inlägga bl a lapparnas flyttningssvågar samt skattefjäll och lappskatteländ. Bilaga 2 till inlägga av den 8 april 1992.

Kartan visar att det vid tiden för lappkommitténs arbete inte ägde rum några flyttningar utanför nuvarande renbetesfjäll.

- 5 1882 års lappkommittés betänkande avseende utredning om Jämtland, sid 47 - 56, och om Härjedalen, sid 56 - 59. Bilaga 3 till inlägga av den 8 april 1992.

Kommitténs utlåtande visar att vid tiden för kommitténs arbete inga samer från Jämtland flyttade sina renar till Härjedalen och att Härjedalens samer enligt den för dem förmånligaste redovisningen vintertid höll sina renar på bete på Särvfjället och på de omkring detta fjäll liggande skogstrakten, inom norskt område samt på Högvålels område. Sammantaget visar utlåtandet att det vintertid inte förekom renbete på marker utanför nuvarande renbetesfjäll.

- 6 Brev av den 18 januari 1883 till lappkommittén från landshövdingeämbetet jämte till detta brev bifogade svarsbrev från länsmännen. Särskilt åberopas breven från länsmannen i Tännäs den 16 december 1882 (sid 67 - 68) och brev från länsmannen i Hede den 28 december 1882 (sid 69 - 70). Bilaga 23.

Breven visar att vinterbete med ren vid tiden för kommitténs arbete inte ägde rum utanför nuvarande renbetesfjäll. Av svarsbreven från länsmännen inom Jämtland framgår att förhållandena var annorlunda där och att inga samer från Jämtland flyttade sina renar till Härjedalen.

- 7 Särskilda utskottets utlåtande vid 1886 års riksdag, sid 11. Bilaga E till aktbil 773.

Utskottets uttalande visar att vinterbete med ren vid tiden för första rennäringslagens tillkomst inte skedde utanför område för nuvarande renbetesfjäll.

- 8 Brev av den 5 november 1883 från lapparnas ombud B.Em Olsson till landshövdingen. I brevet redovisar ombudet vallar som enligt hans uppfattning lapparna såväl i äldre som senare tider både före och under avvittningen uppehållit sig på. Han anför att nyttjandet av dessa vallar otvivelaktigt bär vittne om att lapparna där för längre tider såväl vår, sommar som vinter varit bosatta och att det därav ostridigt framgår att lapparna borde äga full sedvanerätt. Bilaga 4 till inlaga av den 8 april 1992.

Brevet visar att av samerna 1883 påstådda vallar och boplatser samt sedvanerättstrakter är belägna inom nuvarande renbetesfjällen med något ringa undantag i renbetesfjällens direkta närhet. Ombudet uttalade sig för hela lappbefolkningen i Härjedalen.

- 9 Bilaga 6.- 22. Se ovan sid 19 - 26.
- 10 Lappfogden Abraham Staaffs till 1919 års lappkommitté avgivna utlåtande bifogad inlagan den 8 april 1992.

B. Muntlig bevisning.

- 1 Sakkunnigförhör med professor Evert Baudou, Lingonvägen 11, 903 39 Umeå.

Professor Baudou skall höras om innehållet i hans skriftliga utlåtande i målet med samma bevisstema.

- 2 Sakkunnigförhör med professor Kjell Haarstad, Trondheims universitet, 7005 Trondheim, Norge.

Professor Haarstad skall höras om innehållet i hans utredning i målet med samma bevisstema.

GRUNDER M M

Kärandena anser att den av samebyarna tredje åberopade grunden, "sedvanerätt" är oklart formulerad. Av inte minst processekonomiska skäl måste samebyarna konkret redovisa innehållet i den rättsregel de menar föreligger vid sidan av gällande lag. Kärandena har uppfattat att tingsrätten utlovat en sammanställning över parternas grunder och kärandena ser med tacksamhet om tingsrätten genom ett sådant förfarande medverkar till att klarlägga situationen.

Kärandena ser det angeläget att samebyarna snarast kompletterar den bevisning de förutskickat att de skall inkomma med.

Kärandena förbehåller sig att senare komplettera sin bevisning.

Falun den /

Östersund den /

Nils Larsson

Leif Andersson

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

NILS LARSSON CHRISTINA BJÖRVT OLSSON LENNART JOHANSSON LARS-GÖRAN ERIKSSON

SVEGS TINGSRÄTT

Ink 93-06-02
Akr T 88/90
811

Falun 1993-05-27

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål T 88/90 och 70/91.

Vi har aviserat att kärandena snart skall inkomma med kartmaterial i form av markägarkartor i skala 1:100.000. På dessa kartor är byar och skifteslag markerade. Utöver detta kartmaterial kommer kärandena även att redovisa de fastigheter, ett begränsat antal av de omstämda, som skulle kunna ha blivit berörda av det renbete som skett enligt av samebyarna åberopade sammanträdesprotokoll och årsberättelser (se sid 15 i inlagen den 27 maj 1993) samt kartmaterial i skala 1:20.000 med samtliga omstämda fastigheter markerade. Sistnämnda kartmaterial avser kärandena att redovisa vid huvudförhandlingen.

Falun den 27/5-1993

Nils Larsson

Östersund den 16-93

Leif Andersson

Eller S. 11
Karl
Björvt

Svegs tingsrätt

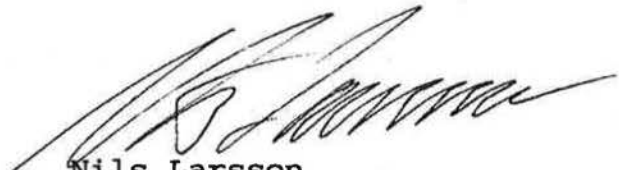
Box 205

842 00 SVEG

Mål T 88/90 och 70/91.

Förelagda att inkomma till tingsrätten med yttrande över samebyarnas inlaga aktbil 812 får vi meddela att de av oss anlitade sakkunniga professorerna Baudou och Haarstad till oss anmält att de behöver ytterligare tid för att färdigställa sina utlåtanden. Vi hemställer därför om att tingsrätten meddelar oss anstånd med att avge yttrande till den 20 januari 1994.

Falun den 27/10 1993


Nils Larsson

Östersund den 3/11 1993


Leif Andersson

SVEGS TINGSRÄTT

Ink - 91 01
Akl. 70 10
Akl. 70 10
Akl. 70 10

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

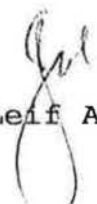
Mål T 88/90 och 70/91.

Av oss föranstaltad utredning är ännu inte färdigställd. Vi hemställer därför om att tingsrätten meddelar oss förlängt anstånd med att avge yttrande till den 1 mars 1994.

Falun den 19/1 1994

Östersund den 20/1 1994


Nils Lärsson


Leif Andersson

SVEGS TINGSRÄTT
1994-02-07

1994-02-10

BESLUT

Anstånd beviljas till den
1 mars 1994 med att avge yttrande

Enligt uppdrag / 

Exp
8 J03

PER HANSSON

FÖR KÄNNEDOM

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål T 88/90 och 70/91

Kärandena får härmed avge följande yttrande om samebyarnas inlaga 1993-10-01 (aktbil 812) samt med anledning av innehållet i inlagan komplettera egen bevisuppgift.

Docent Inger Zachrissons arbete "Härjedalens äldre historia"

Fastighetsägarna har uppdragit åt professor Evert Baudou att utlåta sig över docenten Inger Zachrissons kompletterande yttrande. Baudous utlåtande bifogas, bilaga 1. Baudous utlåtande ger stöd åt fastighetsägarnas talan och visar att samebyarna har fel uppfattning om vad som är den vetenskapliga ståndpunkten inom arkeologin.

1751 års kodicill

Av ordalydelsen i traktatstexten framgår att denna reglerar "Norrlands Amt". Börgefjäll har en belägenhet i södra delen av Norrlands Amt. Det är inte på det viset att § 3 i kodicillen utgör en särbestämmelse på sätt samebyarna påstår. Kodicillen är en reglering av gränsfrågor berörande samerna inom ett geografiskt område med början från Börgefjäll i söder och norröver. Börgefjäll är beläget i höjd med Jämtlands nordligaste del och således beläget långt ifrån det område som tvisten rör. 1751 års

kodicill återopades av sameparterna även i skattefjällsmålet (NJA 1981:1). Den av sameparterna i målet anlitade sakkunnige, professor Knut Bergslands, uttalade i den processen att 1751 års kodicill är skriven att gälla för området från Börgefjäll och norröver. (Aktbil 468, sid 226-227, i Jämtbygdens tingsrätts dom.)

Avvittringen, kartor av S Rudberg m m

Kartorna bilagda professor Sten Rudbergs bok, Ödemarkerna och den perifera bebyggelsen i inre nordsverige, ger inte, såsom samebyarna påstår, besked om att bebyggelsen var mycket gles i Härjedalen. Marken var tidigt ianspråktagen för djurhållning och odling. Vid 1800-talets mitt var markerna intensivt nyttjade och konkurrensen mellan byarna, vars hävdeområden gick mot varandra, var stor. De nyttjade vidsträckta markområden. I äldre tider var de gamla bolbyarna mycket stora till omfånget. Fäbodsystemet och även flerfäbodsystemet var väl utbyggt, se bl a bilaga 4 till aktbil 806. Till hemmanen hörde två till tre fäboddar ofta 3-4 mil bort. Av den av samebyarna återopade Ellmins skrift framgår att vid 1800-talets mitt även fjällsidorna odlades. Fastighetsägarna har uppdragit åt professor Sten Rudberg att utlåta sig över det samebyarna anfört om kartorna. Rudbergs utlåtande bifogas, bilaga 2. Av utlåtandet framgår att Rudberg anser att samebyarna dragit fel slutsats av kartorna. Rudbergs utlåtande motsäger samebyarnas påstående att bebyggelsen var mycket gles i Härjedalen. Rudbergs utlåtande stödjer istället fastighetsägarnas talan att det i Härjedalen förekom en tidig bebyggelse och att betingelserna där var sådana att mycket stora områden hävdades. I bifogade promemoria, bilaga 3, jämte kartbilaga, bilaga 4, redovisas byarna vid sekelskiftet och presenteras översiktligt omfattningen av gårdar vid sekelskiftet och historiskt. På kartbilagan redovisas byarna och socknarnas belägenhet utifrån moderna förhållanden.

Samebyarna gör gällande att det vid avvittringen inte förelåg någon konkurrens mellan samer och bönder. Samebyarna vill hänföra markkonkurrensen till en näringsmässig konkurrens mellan bönderna

och vidare att det förelegat en konkurrens mot staten i samband med avvitttringen. Samebyarna har fel. Vad först gäller avvitttringen så förelåg ingen egentlig konkurrens mot staten. Statens anspråk i Härjedalen var mycket små och någon egentlig kronopark avsattes inte i Härjedalen. Skattefjällen avvitttrades för respektive samer som nyttjade områdena. Handlingarna i dokumentationen över avvitttringen ger besked om omfattande konkurrens mellan fastighetsägare och samer i form av gränstvister. Handlingarna ger vidare besked om var samerna bedrivit renskötsel och vilka markanspråk som samerna ställt så väl före avvitttringen som i samband denna. Exempelvis redovisas av handlingarna i bilaga 21 till dokumentationen hur renskötande samer försöker att få ta i bruk nya trakter, bl a Anåfjället och Lillfjället. Efter protester från Tännäs byamän och Funäsdalens byamän avslog Kunglig Befallningshavande denna begäran i en resolution 1829, nr 87. Vid avvitttringen, se dokumentationen sid 9, framställdes åter anspråk på norra Anåfjället och norra hälften av Lillfjället till vinterstamhåll. Samerna angav att dessa områden var, utom den obrända delen av Särffjället, de enda mossbeväxta fjällen. Samerna angav att de behövde områdena för vinterbete. Ej heller denna gång lyckades det, utan samerna fick vänta till utvidgningen. Även om samebyarna skulle ha rätt i att syftet med avvitttringen inte varit att avgränsa annat än sommarbetesland så redovisar ändå handlingarna ifrån avvitttringen och handlingarna för tiden dessförinnan att samerna inte hade några anspråk, annat än vad ovan sägs, på marker utanför skattefjällen och att varje anspråk på mark därutöver möttes med protester från byamännen och Ljusnedals bruk. Av anspråken och protesterna framgår att det inte gjordes skillnad på sommar- och vinterbete. Samebyarna gör genom hänvisning till Rolf Sjölin's sakkunnigutlåtande gällande att samerna inte haft förmåga att ta till vara sin rätt och bevaka rätten till vinterbetning vid avvitttringen eller i samband med framställda anspråk. De faktiska omständigheterna kring framförda anspråk och överklaganden i samband med avvitttringen och tiden dessförinnan ger besked om att samerna varit väl skickade att ta tillvara sina rättsanspråk. Rolf Sjölin's allmänt hållna redovisning förtar inte de besked som handlingarna vittnar om. Samerna

utvidgade successivt sina områden från Helags i slutet på 1600-talet till att successivt under 1700-talet och 1800-talet omfatta de områden som avvitrades. Detta ger såväl dokumentationen över avvittningen som uppgifterna i jordeböckerna besked om. En genomgång av domböckerna ger samma besked. Utdrag ur domböckerna bifogas, bilaga 5. Av domböksutdragen framgår att samer den tid som utdragen avser 1690-1730 befann sig på Skars- och Helagsfjällen och på Flatruet samt norr om Ljungdalen. Domböckerna ger inte några besked om samer inom det omstämda området. 1741 års skattelängd saknar också anteckningar om lappränta i Tännäs socken och det finns inte heller några sådana anteckningar i 1825 års jordebok. Omfattningen av de områden som samerna disponerade vid Skars- och Helagsfjällen är inte preciserade. I Ljungdalen, Mässlingen och Storsjö byar bodde bönder och de hade vidsträckta skogsområden. På 1680-talet avvitrades Ljusnedals Kronoallmänning som kom att utnyttjas av bruket. Under 1730-talet och även senare förekom, såvitt domböckerna utvisar, tvister om Flatruet, se även sid 16-18 med bilagor i dokumentationen över avvittningen samt bilaga 22 i denna. Endast vid ett tillfälle under 1700-talet omnämns samer i domsutslag från Sveg. Protokoll från Svegs Tingslags Häradsrätt 1767-12-11 (4 b) ger besked att samer under några år efter myndigheternas tillstånd vistades på Slugufjället, Lillfjället samt Lofsdalsskogen och Lofsdalsfjället. Efter att ha erhållit tingsrättens tillstånd 1767 med stränga restriktioner att ej nyttja område utanför det som upplåtits avhystes samerna därifrån redan 1775. Detta visar att samerna vid den tiden inte ansågs ha någon rätt av något slag till renbete inom trakten ifråga. Kunglig Befallningshavandes resolution 1783-11-29, som bifogas domstolsutslagen, visar att samer gjort försök att tränga in på Tännäs och Råndalens byar men att de blivit avvisade. År 1823 omnämns, i skriftliga handlingar, att samer kom till Rogenområdet. Genom Kunglig Befallningshavandes resolution 1823-03-06 övergick nybyggnadstillstånden vid Rogen till samerna Anders Mårtensson och Jonas Jonasson, se dokumentationen över avvittningen, sid 15. Av det bifogades urkundsmaterialet framgår att man varken från myndigheter eller bönder accepterade att samerna vistades på mark tillhörig enskilda. Samerna skulle hålla sig

inom fjällregionen. Särskilt starkt har bönderna reagerat mot att renar betar på deras marker. Domböckerna ger således samma besked som handlingarna i dokumentationen över avvitrningen. Nämligen att samerna ej nyttjat marker inom det omstämda området för renbete. Förhållandena var desamma vid 1880-talets början. Bifogade utlåtande av professor Kjell Haarstad, bilaga 6, redovisar att av de lagkommitterade av 1882 företagen undersökning ger samma besked.

Lagutskottets utlåtande och 1971 års proposition

Lagstiftaren införde 1886 en regel som innebär att rätt till vinterbete med ren utanför renbetesfjällen finns inom fastigheter där sådant nyttjande dittills av ålder bedrivits. Regeln har förnyats i senare lagstiftning. Lagstiftaren har inte sagt något om var i Jämtland sådan rätt föreligger. Ingen av åberopade handlingar ger besked eller ens ledning i den frågan. Tvärtom fastslås att någon gräns inte kan anges och att tvistiga fall förutsätts bli prövade av domstol.

Till förtydligande bör framhållas, att kändarna i och för sig inte bestrider att sedvanerätt till vinterbete kan ha förelegat utanför de vid tillkomsten av 1886 års lag befintliga renbetesfjällen. Däremot bestrids att sådan rätt föreligger utanför nuvarande renbetesfjäll.

1919 års kommittéutlåtande

Det felaktiga kommittéutlåtandet bygger på Staaffs utredning.

Staaff var en omvitnat ambitiös lappfogde, se bilagda minnesanteckningar från sammanträffande med f lappfogden Iwan Lundberg, bilaga 7. Staaff har grundat sina uttalanden på tillgängligt material m m samt sin 18-åriga erfarenhet som lappfogde inom Jämtlands län. Staaffs utredning synes, tvärtemot vad han själv säger, vara grundligt gjord och ger besked om var renbete förekommit. Det finns ingenting som tyder på någon försiktighet i

uttalandena rörande betets geografiska utsträckning.

Staafts redovisning över var vinterbete förekommit har ingivits tidigare. Som nedan anges har av Staaft omnämnda betestruker markerats på kartor. Av Staafts redovisning och kartorna framgår, att vinterbete endast förekommit inom mycket begränsade delar av Vemdalens, Tännäs, Hede, Linsells och Lillhårdals socknar. Inga uppgifter finns om bete inom Svegs, Ytterhogdals, Älvros, Ängersjö och Överhogsdals socknar.

Lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och årsberättelser

Kärandena bestriider att nyttjanderätt av vinterbete förekommit utöver vad som redovisats i lappfogdarnas årsberättelser eller sammanträdesprotokoll, att fogdarna inte insåg att redovisningen skulle ha betydelse för framtida bevisning av sedvanerätt och att lappfogden haft att ta hänsyn till landshövdingens uppfattning.

Frågan om vinterbetesrätten var den stora tvistefrågan vid tillkomsten av såväl 1886 års som 1898 års renbeteslag. Frågan har ägnats stort utrymme i förarbeten. Lagstiftaren har särskilt utrett var vinterbete förekommit i samband med båda lagarnas tillkomst och dessutom 1921 givit lappfogden Staaft särskilt uppdrag att utreda hur långt utanför renbeteslanden de jämtländska lapparna brukar flytta. I smmanhanget bör även omnämnas de tvister som förekommit, till exempel Faarups tvister på 1890-talet samt tvisterna i Vemdalen, Långå och Råndalen på 1930-talet. Slutligen kan nämnas att Kungl Majt 1956 uppdrog åt f d landskamreraren E Huss att utreda renbetestruker för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län.

Det framstår som uppenbart att lappfogdarna måste ha insett betydelsen av uppgifterna i årsberättelserna.

I sammanhanget inges även skrivelse av lappfogden Gardham den 27 oktober 1948, bilaga 8. Skrivelsen visar dels att lappfogden betraktade frågan om betesrätt osäker i till exempel Klövsjö-

fjällen och Skorvdalsfjällen och att lappfogden bedrev en medveten taktik som gick ut på att utsträcka betesområdet utan kontakt med markägarna. Inlagan visar också att lappfogden insett värdet av dokumentation.

Det finns ingen utredning i målet som stöder samebyarnas påståenden.

Förhör med förvaltningschefen Lars Thomasson

Thomasson har i sitt utlåtande angivit "något av det här kommer min muntliga redovisning att omfatta".

Kärandena utgår från att utlåtandet fullständigt återger vad förhöret kommer att innehålla och att inget ytterligare tillkommer.

Sakkunnig förhör med docenten Olof Rune samt syn

Kärandena har tidigare ifrågasatt om bevisningen är tillåten. Denna inställning vidhålls.

Kärandena ser inte sambandet mellan bevisningen och den frågats rätten har att bedöma.

Utlåtande av f d avdelningsdirektören Iwan Lundberg

Kärandena har tidigare sökt att få besked om vad Lundberg egentligen skall höras om. Något fullständigt besked därom har inte lämnats. I anledning därav och de uppgifter som lämnats i Lundbergs skrivelse den 28 september 1993 har sammanträffande ägt rum mellan Lundberg och Leif Andersson. Minnesanteckningar från sammanträffandet bifogas, bilaga 7.

Vad gäller uppgifterna om handelsresor till Hälsingland och Gästrikland kan konstateras att det inte finns någon utredning i målet som styrker detta. Det rätta förhållandet torde vara, att

sådana resor företagits av lappar från norra Jämtland (jfr Manker, sid 67, se nedan).

Eventuellt bete i samband med handelsresor kan inte heller ge upphov till sådan betesrätt varom nu är fråga. Även om så skulle ha skett har rätten upphört.

Lundberg uttalar, att "de områden Huss sålunda angav begränsade sig till markområden till vilka det enligt Huss var klarlagt att vinterbete förelåg vintertid".

I anledning därav bifogas sidorna 334-335 ur Huss utredning, bilaga 9, varav framgår att Huss angivit markområden som under åren 1926-1958 använts för vinterbetning, att det inom dessa områden finns till sin storlek ej obetydliga trakter som lapparna inte besökt under ifrågavarande tid samt att syftet med utredningen i första hand är att i förekommande fall lämna upplysning till ledning för bedömandet av frågan om lappars betesrätt vintertid nedom renbetesfjällen. Huss tar således inte ställning till var sådan rätt kan föreligga. Den frågan skall tingsrätten bedöma utifrån utredning i målet och var och när bete ägt rum.

I sammanhanget kan dock nämnas att Huss på flera ställen i sin utredning framhållit att protokollen i sammanträden med lappbyarna inför lappfogden i Jämtlands län utgjort ett mycket värdefullt material.

Kärandena vitsordar inte att vinterbete förekommit utöver vad som angivits i protokollen från lappfogdens förhör.

Ernst Manker, De Svenska fjälllapparna (1947)

För att ytterligare belysa var vinterbete förekommit samt att renbetet vintertid utökats successivt under 1900-talet åberopas bilagda utdrag jämte karta ur Ernst Manker, De Svenska fjälllapparna, samt karta utgiven 1940 av Geografiska förbundet, bilaga 10-11. De viktigaste delarna har förstruktis i marginalen.

Materialet visar bl a att Handölsdalens sameby före 1940-talet vinterbetat i trakten av Storlien och söder om tvärbanan till Storsjön samt vidare söderut neremot Röjan och Rätan. Angivna områden ligger utanför omtvistade trakter.

Enligt Manker betade Tranris sameby före 1925 nordost om höst- och vårlandet fram till Åre och Undersåker, alltså långt norr om Härjedalen.

KOMPLETTERING AV FASTIGHETSÄGARNAS BEVISUPPGIFT

Till styrkande av att renbetesrätt ej belastar fastighetsägarnas respektive fastigheter åberopas följande kompletterande bevisning.

Skriftlig bevisning

1. Kompletterande utlåtande av professor Evert Baudou. Bilaga 1.
2. Utlåtande av professor Sten Rudberg. Utlåtandet visar att samebyarna dragit fel slutsats av Sten Rudbergs kartor samt att det i Härjedalen förekommit en tidig bebyggelse. Vidare visar utlåtandet att betingelserna var sådana att den befintliga bebyggelsen hävdade mycket stora områden. Bilaga 2.
3. Utdrag ur domböckerna. Urkundsmaterialet visar att man varken från myndigheter eller bönder accepterade att samerna vistades på mark tillhörig enskilda och att samerna ej nyttjade marker inom det omstämda området. Bilaga 5.
4. Utlåtande av professor Kjell Haarstad angående förarbetena till första rennäringslagen och därvid företagen undersökning om då förekommande renbete utanför renbetesfjällen. Utlåtandet visar att det vid tiden för första rennäringslagen inte förekom renbete inom det omstämda området. Bilaga 6.
5. Sid 514-529 ur Ernst Mankers utredning "De Svenska fjäll-lapparna, 1947". Dessa sidor ur Mankers utredning åberopas för att påvisa den fortsatta expansionen av renbete vintertid under 1900-talet. Bilaga 10.
6. Karta utgiven av Geografiska förbundet. Kartan åberopas, liksom Mankers utredning, för att påvisa den expansion som förekommit särskilt vid beaktande av samebyarnas i målet förda talan att hela Härjedalen omfattas av sedvanerätt till vinterbete. Bilaga 11.

7. Protokoll fört vid sammanträde med fastighetsägare inom Kyrkbyn, Hede socken, den 9 december 1928. Av protokollet framgår att fastighetsägarna protesterat mot renbete vintertid. Bilaga 12.
8. Skrivelse från hemmansägare i Vemdalens Kyrkby den 31 januari 1929 till lappfogden A Staaff med protester mot vinterbete. Bilaga 13.
9. Kompletterande utlåtande av professor Kjell Haarstad vari han bemöter Anders Löövs genmäle. Bilaga 14.

Muntlig bevisning

1. Professor Evert Baudou skall även höras om innehållet i hans kompletterande utlåtande.
2. Professor Kjell Haarstad skall även höras om innehållet i hans kompletterande utredning vari han bemöter Anders Lööv. Haarstad skall också höras om innehållet i hans utlåtande om förarbetena till den första rennäringslagen varvid bevistemat är detsamma som för det skriftliga utlåtandet.
3. Vittnesförhör med förre skogsvaktaren Oskar Holmin, Glissjöberg 3270, 842 00 SVEG.

Med förhöret avses motbevisa förre lappfogden Iwan Lundbergs uttalanden angående vinterbete.

Holmin har arbetat åt Iggesunds Bruk AB sedan omkring 1920 fram till sin pensionering och kommer att redovisa sina iakttagelser angående renbete vintertid.

4. Vittnesförhör med förre skogsvårdskonsulenten Erik Sundin, Löfstigen 2, 842 00 SVEG.

Bevistema, se p 1.

Sundin har tjänstgjort som skogsvårdskonsulent åren 1961-1988.

5. Vittnesförhör med förre förvaltaren Leif Eriksson, Landstorms-
vägen 20, 824 33 HUDIKSVALL.

Bevistema, se p 1.

Eriksson har arbetat som förvaltare åt Iggesunds Bruk AB under åren 1956-1970. Eriksson kommer bland annat att uppge att Iggesunds Bruk AB arrenderat ut marker till samerna för vinterbete med ren i trakten av Sonfjället under 1960-talet.

6. Vittnesförhör med förre förvaltaren Yngve Smeds, berggatan 20
A, 842 00 SVEG.

Bevistema, se p 1.

Smeds har arbetat åt Stora som förvaltare sedan 1965.

7. Vittnesförhör med förre skogsvaktaren Hans Eriksson, Herrö,
842 00 SVEG.

Bevistema, se p 1.

Eriksson har arbetat som skogsvaktare åt Korsnäs AB under åren 1956-1991.

8. Vittnesförhör med förre skogsvårdskonsulenten Arne Sundvisson,
Läkargatan 15, 840 93 HEDE.

Bevistema, se p 1.

Sundvisson har arbetat som skogsvårdskonsulent under åren 1950-1980.

Kartor

Separat översändes kartor i skala 1:250.000. På dessa har med större rund ringar markerats Staaffs uppgifter. Uppgifterna avseende Anarisets och Tåssåsens samebyar är markerade med gult, avseende Mittådalens, Handölsdalens och Tranris samebyar med rött samt Tännäs och Idre samebyar med blått.

Vidare har, med mindre ringar, markerats uppgifterna om vinterbetestrakter ur lappfogdeprotokollen. Siffrorna på ringarna anger årtal. Uppgifterna avseende Tossåsens sameby har markerats med gult, avseende Handölsdalen med rött, avseende Mittådalen med grönt samt avseende Tännäs med orange.

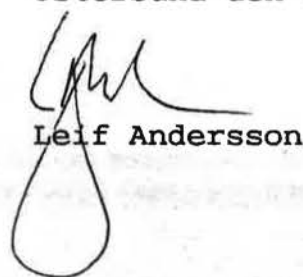
På kartan har även i förekommande fall yttergränsen för omtvistat område (Härjedalens kommun) markerats med svart. Vidare har med grönt markerats de ungefärliga gränser för vinterbetesfjällen före tillkomsten av 1886 års rennäringslag. Yttergränserna för tillköpta områden har markerats med blått.

Falun den 28/2 1994



Nils Larsson

Östersund den 28/2 1994



Leif Andersson

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

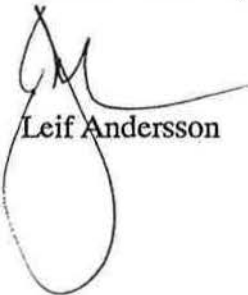
SVEGS TINGSRÄTT

Ink 94 ~~06~~ 09
Akt. T 88, 90, T 70/91
Aktbil. 854 854

Renbetesmålet, T 88/90 och 70/91

Samebyarna har meddelat, att preciseringen avseende åberopade delar av Huss' utredning kommer att inges senast den 13 juni. I anledning därav får fastighetsägarna anhålla om anstånd med att inge yttrande till den 8 juli 1994.

Östersund den 7 juni 1994



Leif Andersson

Falun den 8 juni 1994

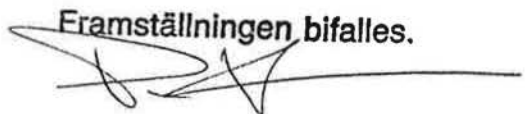


Nils Larsson

SVEGS TINGSRÄTT

BESLUT 09.06.1994

Framställningen bifalles.



PER HANSSON

SVEGS TINGSRÄTT

☐ Avskriften ☒ Kopian

överensstämmer med originalet



Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål nr T 88/80 och 70/91

Samebyarnas inlaga 1994-04-28 föranleder fastighetsägarna att avge följande yttrande.

DOCENT INGER ZACHRISSONS ARBETE "HÄRJEDALENS ÄLDRE HISTORIA"

Professor Evert Baudou har ombetts att yttra sig över de nya skrifterna, bilaga 1 och bilaga 2 till samebyarnas inlaga. Baudous yttrande åberopas och bifogas. Se bilaga 1.

1751 ÅRS KODICILL

Det samebyarna anfört ger inget som helst besked om att kodicillen skulle ha reglerat något område söder om Börgefjäll. Det av samebyarna åberopade utlåtandet av professor Knut Bergsland ger inget besked om att 1751 års kodicill skulle ha givit några rättsverkningar beträffande samernas rätt till mark och bete. Tvärtom redovisas i utlåtandet Högsta domstolens slut i skattefjällsmålet att kodicillen inte har någon rättsverkan i detta sammanhang. Den ger vare sig besked om att bete förekommit eller besked om att rätt till bete förelegat eller meddelats. Som tidigare framhållits utgår kodicilltexten ifrån att flyttningar får ske till och från marker varå samerna skaffat sig rätt genom att ränta marken. Professor Knut Bergslands utlåtande bemöts av professor Kjell Haarstad i bifogade utlåtande av den 16 maj 1994,

vilket utlåtande åberopas. Se bilaga 2. I Haarstads utlåtande motsägs också samebyarnas påstående att kodicillen tillämpats av norska domstolar i ett förvaltningsavgörande från 1794.

AVVITTRINGEN, KARTOR AV S RUDBERG M M

Samebyarnas tolkning av professor Sten Rudbergs utlåtande i målet är fel. Som också framgår av Rudbergs utlåtande är avsikten, då han undanber en jämförelse med Storsjöbygden och Härjedalen, att påpeka de stora skillnaderna och att de gamla bolbyarna därmed krävt större områden för bete. Att så var fallet framgår också av bl a avvitttringshandlingarna.

Samebyarna har åberopat utredning av Anders Lööv. Lööv utgår utan närmare verifiering från att det inom Härjedalen fanns mycket stora områden som inte var hävdade av bönderna eller med andra ord som inte ingick i by- och hemmansdelning. Sådana marker som inte ingick i by- och hemmansdelning utgjorde kronoallmänning. Några kronoallmänningar fanns inte förutom fjällområdena och Ljusnedals allmänning. När Lööv utgår ifrån att samerna kunnat beta obehindrat inom Härjedalen utan att detta förmärkts och kommit till uttryck vare sig i jordeböcker, domböcker eller litteraturen har han fel. I skattefjällsmålet hävdade professor Knut Bergsland bestämt vid ett flertal tillfällen att samerna hade att hålla sig inom sina fjälls råmärken och gränser. I Bergslands utredning, sid 8 i Jämtbygdens tingsrätts akt T 1/71, aktbil 460, anger Knut Bergslands i sin utredning följande: "Som nevnt av Bromé i 1954, skulle samene være 'förpligtet at förhålla och bruka sigh inom sine fiällers Råmerken ich grentzer och inthet vijdare i någon måtto vara eller göra bönderna på deris Bollbyiar, Råmerken och grentzer någon trångmål eller skada'. Men dokumentet viser også at forholdet skulle være gjensidig: 'Befalles fördenskull allom dem som wederbör at de honom uthi dette sig gifne frijheetz breef opå bem:t fiellen omolesterad och oqualld förblifua låtha'." På sid 10 i samma utredning anger Bergsland följande: "Hvad grunnen enn kan ha vært til at de to samer i jordeboken ble oppført under 'Kalls socken', viser dokumentene tydelig at 'Lappfiällerne' var adskilt fra böndernes

områden." Anders Löövs utredning motsäges också av handlingarna i avvittlingsdokumentationen. Dessa handlingar visar på att samerna före avvitttringen haft bestämda områden för såväl sommarbete som vinterbete och att de inte tillåtit vara på andra områden.

Bifogat inges som komplettering till avvittlingsdokumentationen ytterligare skrifter som redovisar äldre förhållanden. Skrifterna skall intas under flik 22 i avvittlingsdokumentationen. Se bilaga 3. Fastighetsägarna har vidare uppdragit åt professor Kjell Haarstad att utlåta sig över Anders Löövs utredning. Haarstads utredning som återopas bifogas. Se bilaga 4. För att ytterligare påvisa att aktuella områden inom Härjedalen varit bebyggda och att det inte funnit möjlighet för samerna att beta vare sig sommar eller vinter med ren på andra områden än sådana som varit upplåtna återopas handlingar angående avskiljande av Ljusnedalsbruk kronoallmänning upprättade år 1819, akt Tännäs nr 9. Se bilaga 5. Särskilt återopas sidan 18 där anges: Fjällmännen Hans Andersson, Henrik Olofsson och Anders Nilsson-Fjällner, å bruksägarens vägnar iställe sig bruksinspektören F A Falik, kronolänsman Oldberg, hade skriftligen förklarat sig nöjd med vad som lagligen göres och låtes av herrar bruksägare. Protokollet för den 19 juli justerades utan anmärkning varefter den upprättade kartan över kronoallmänningen med de därå utmärkta positionspunkter och linjer fördelades vederbörande till påseende. Fjällmännen Fjällner för väl å egna som övriga angränsande lappmäns vägnar företedde en avhandling av år 1786 med då varandes bruksägaren Berglind varigenom han upplåtit en trakt av Lillfjället till lappmännen Nils Andersson, Nils Hansson, Anders Jonsson och dels efterkommande med anvisning att därå söka löfte häradsrättens stadsfästelse som likväl icke var erhållen. Vidare framgavs av Fjällner en ... bok uppå år 1795 betald kronoskatt en riksdaler för Skärvacksdalen: ytterligare en vidimerad arvskifte av innehåll att fjällbonden Jonas Jonsson ... från Ljusnedalsfjällen i Hede socken hos hans Kungliga Höghet kronprinsen den 12 mars 1813 i underdånigste anhållit att få anlägga nybygge i bruksfjällen vilken underdåniga ansökning blivit hänvist till Kungens befallningshavande i länet; anhållande nu Fjällner att uti protokollet måtte intagas dels anmälan att av höga vederbörande vinna tillåtelse mot avgift till Kunglig Majt och kronan fjällmännen får begagnande vinterbeten i Ano- och Lillfjällen,

norrut över fjällskogarne mot gruvan och riksgränsfjällen ner till Tverålia och ..., samt att som av gammalt varit de samma bliva behållna vid äganderätten av Mittå..., övre Ljusne och Gröndalarne till riktigheten .. behöriga handlingar skola funnits men vilka genom eldsvåda fjällmännen ... förlorat. Inspektoren Flack bestrider helt och hållet fjällmännens påstående i anledning därav att om deras begäran skulle villfaras förlorades bruket hälften av dess slätter samt alla dess tillgång så kallade mossafjäll vilka ... äro för bruket av stor nytta såvida å varje ko till vinterföda räknas minst femton lass vitmossa vilken är. Se bilaga 5. I avvitttringsdokumentationen redovisas under bilaga 9-11 skattelägningsbesluten för Hede, Storsjö och Tennäs socknar. Samtliga fastställda genom K B:s utslag den 18 december 1855. Av skattelägningsbesluten framgår att bygden var väl befolkad och att det åtgick stora områden för bete och foder till djuren. Där framgår också att minst en tredjedel av fodret till djuren var vitmossa. Fastighetsägarna kommer att inge ytterligare skattelägningsbeslut för socknar och bl a på detta sätt redovisa hur bygden var bebodd och nyttjad. Det antal djur som hölls inom de olika socknarna i Härjedalen var enormt mycket större förr än nu. Antalet kreatur och får och getter inom Hede socken 1850 översteg betydligt vad som nu finns inom hela kommunen och de tio socknarna. Vid avvitttringen fanns inom Hede socken 1.055 kreatur och 1.712 får och getter. Motsvarande siffra idag är 236 kreatur och 373 får och getter. För Tennäs socken är motsvarande siffror 1.135 kreatur och 1.749 får och getter vid avvitttringen samt nuvarande djurantal 92 kreatur och 143 får och getter. För Vemdalen gäller att förhållandena vid avvitttringen var att där hölls 661 kreatur och 1.113 får och getter, medan det nu hålls 32 kreatur och 36 får och getter. För Linsells socken gäller att det vid avvitttringen hölls 476 kreatur och 1.032 får och getter samt att det nu hålls 43 kreatur och 29 får och getter. Motsvarande siffror för Lillhärdal är 973 kreatur och 1.578 får och getter vid avvitttringen och 146 kreatur samt 32 får och getter vid nuvarande förhållande. Angivet djurantal framgår av skattelägningsbesluten i samband med avvitttringen samt av Statistisk årsbok. De gamla bolbyarna före avvitttringen nyttjade hela Härjedalen utom de områden som var upplåtna mot ränta till samerna i fjällregionen. Presentationen av avvitttringen och socknarna skall

ske med stöd av kartor som redovisar respektive socken vid avvittningen. Dessa kartor kommer att inges. Vidare kommer karta att inges över avvittningsförsöket av Ljusnedals allmänning år 1819. För att ytterligare klarlägga den historiska bakgrunden till renbetesfjället Särvfjället samt Henvålen inges bifogat ytterligare handlingar som skall infogas som en särskild bilaga till avvittningsdokumentationen, bilaga 17 a. Se bilaga 6. Utdrag av häradsrättens dombok från ting i Hede den 16 mars 1772, se bilaga 7, visar att samma förhållanden gällde de norska samerna som enligt tingsrättsutslaget inte hade tillåtelse att komma över på markerna i Härjedalen. Dessa handlingar visar också att samebyarna har fel vad gäller verkan av 1751 års kodificering.

Den av Anders Lööv framförda hypotesen att det rimligen också fanns plats för en samisk fångstkultur innefattande renskötsel över hela Härjedalen är således fel.

Samebyarnas påstående att samerna vid avvittningen framställt anspråk på äganderätt till "fasta vinterstamhåll" och att anspråken inte avsåg den totala rätten till renbete är fel. Detta framgår klart och tydligt såsom fastighetsägarna tidigare framfört av handlingarna från avvittningen och handlingarna dessförinnan. Några "fasta vinterstamhåll" talas det inte om vid något tillfälle och det gjordes sålunda vare sig vid avvittningen eller tiden dessförinnan någon skillnad på fasta vinterstamhåll och andra vinterbeten. Samebyarnas påstående om äganderättsanspråk är också såtillvida fel att skattefjällsmålet har visat att det åtminstone från samebyarnas sida inte var fråga om äganderätt till skattefjällen. Samerna gavs en bruksrätt på marken som vad gäller äganderätten tillades kronan. Samebyarnas påstående att särskilda vinterstamhåll inte avsatts vid avvittningen är såtillvida fel att den samerna vid avvittningen tillagda bruksrätten vad gäller Särvfjället begränsades till bete under vinterperiod. Vid avvittningen fastställdes vilka områden som samerna ägde nyttja för bete. Samebyarna har fel då de påstår att avvittningen inte haft sådana rättsverkningar. Detta var inte på något vis någon dramatisk förändring sedan tidigare utan tvärtom hade samerna även före avvittningen bestämda områden för vilka de

betalade skatt. Se ovan vad jag anfört om professor Knut Bergslands uttalande i skattefjällsmålet. Genom avvitttringen tilldelades samerna markområden liksom bönderna tillskiftades hemman och byarna tillskiftades särskilda samfälligheter. Avvittringsbeslutet innehöll ingen begränsning för hemmanen och det kunde åtminstone efter detta beslut inte föreligga någon kvarvarande rätt för renbete. Det är en annan sak att 1886 års renbeteslag har en annan utgångspunkt vad gäller avvitttringen. Det är uppenbart på det viset att de lagkommitterade inte tagit del av avvitttringshandlingarna och att de handlat i okunskap. Det torde vara på det viset att Härjedalen i sammanhanget varit ett begränsat mindre område som de lagkommitterade inte fäst särskilt stor avsikt vid. Den lagregel som antogs innebär ju heller inget annat än att frågan om renbete utanför samerna avsatta områden kom att hålla öppen med hänvisning till om det har skett renbete av ålder utanför avsatta områden så skulle den rätten få finnas kvar. En noggrann genomgång av de historiska förutsättningarna visar att det i Härjedalen inte fanns några sådana områden. De tveksamma områden som skulle eventuellt kunna komma ifråga om man bortser från avvitttringens rättsverkan har inköpts av staten - nämligen Högvålenområdet och Ljusnedals allmänning samt Henvålen.

Samebyarna har uppfattat fastighetsägarna fel då de påstår att fastighetsägarna uttalar den uppfattningen att samebyarna endast skulle ha haft anspråk på nuvarande "skattefjäll". Det rätta förhållandet vilket framgår klart och entydigt av handlingarna inför och vid avvitttringen är att samerna med sina renar uppehållit sig i fjälltrakterna mot riksgränsen vid Helags och Flatruet sedan 1600-talet och att de gjort framställningar om en expansion vid upprepade tillfällen under 1700-talet och 1800-talet. Inför och vid avvitttringen framställdes anspråk på utökning av vinterbeteslanden. Otvistigt i målet är att samerna ökat i kraftigt antal liksom antalet renar under tidsperioden 1600-talets mitt fram till avvitttringen. Markerna för samerna hade under den tidsperioden utökats från Helags till söder därom liggande områden Flatruet, Särfjället, Rutfjället och Grönfjället. Anspråken från samernas sida var att få tillgång till ytterligare skogsmarker och lågfjäll med mossor. Vid denna expansion möttes samerna i varje fall av protester. De fick viss hjälp

av myndigheterna och klarade på detta vis den nyss omtalade expansionen. Vid avvitrningen fastlades ungefär de gränser som gällde för samernas marker vid mitten av 1800-talet. Rätten till Särffället klarlades dock detsamma gällde Rutffället och Grönffället. Efter första rennäringslagen uppmärksammades att samerna för sin rennärning behövde ytterligare marker med vitmossa och i samband med utvidgningen under 1890-talet och 1900 tillades de tidigare mycket efterfrågade Anofffället och Lillffället inom Ljusnedals allmänning samt Högvålenområdet. Samebyarnas försök att påvisa ett cirkelresonemang i fastighetsägarnas talan är således fel och påståendet om att det framställts protester mot "inte framställda anspråk" är bara ett försök från samebyarna att i en ordlek omintetgöra det faktiska förhållanden som de inte lär kunna motbevisa.

SAMEBYARNAS INLAGA DEN 28 APRIL 1994; LAPPFOGDARNAS ÅRSSAMMAN- TRÄDESPROTOKOLL

Svarandenas tolkning av Elof Huss uttalanden om lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll är fel. Huss konstaterar i förordet att de: "utgör ett mycket värdefullt material vid bedömningen av lapparnas sedvanerätt". På sid 43 anför Huss vidare: "Emellertid får tilltro sättas till dessa anteckningars riktighet med hänsyn till att upplysningarna i allmänhet lämnats helt kort tid efter vinterbetningens avslutande och minnesfel hos uppgiftslämnarna åtminstone i dessa fall måste anses uteslagna. Protokollsanteckningarna, som har skett utan att föreskrift om deras förande funnits, har stort värde vid bedömning av frågor om lapparnas sedvanerätt."

Det är väl också därför protokollen åberopats av samebyarna.

Påståendet att anteckningarna började föras först i början av 1920-talet är felaktigt. Anteckningarna har börjat föras 1898 till följd av införandet av 11 § i renbetslagen.

Kärandena har upprättat sammandrag över uppgifter som lämnats vid förhören med samebyarna för tiden före de protokoll som åberopats av svarandena.

Sammandraget över Tännäs sameby bifogas. Se bilaga 8. Av sammandraget med bilagor framgår, att bete inte skett utanför samebyns område och att utvidgning av renbetesfjällen inte erfordrats för vinterbete utan för sommarbete.

Som redovisas i inlagen den 8 april 1992 delades Åre-Storsjö sameby 1916 i Tranris, Mittådalens och Handölsdalens samebyar. Tranris sameby inkorporerades 1962 i Handölsdalens sameby.

För Åre-Storsjö sameby har således protokoll förts under åren 1898-1915. Sammandrag över protokollen med vissa bilagor bifogas. Se bilaga 9. Som framgår därav är protokollen förda under "den stora oordningen tid" (se 1935 års Jämtlandsutredning, bilaga 8 till inlaga den 27 maj 1993, 1948 års Jämtlandsutredning, bilaga 10 till samma inlaga, uttalanden av företrädare för Åre-Storsjö lappby vid sammanträde i Funäsdalen den 29 juli 1895, bilaga 5 till kärändenas inlaga den 8 april 1992 samt bilaga 8:3 och 10:7 till denna inlaga). Fastighetsägarna hävdar att det bete som förekom under denna tid och som slutade med utslaktning av Åre-Storsjö lappbys renar, inte kan grunda sedvanerätt.

Protokoll har förts årligen beträffande Handölsdalens sameby sedan byn bildades 1916, se bilagda sammandrag, bilaga 10.

Även beträffande Tranris sameby, numera ingående i Handölsdalens sameby, har protokoll förts sedan byns bildande 1916. Protokollet för år 1916 innehåller inga uppgifter om vinterbetestrukturer. Protokollen för 1917-1960 har ingivits av svarandena.

Ovikens sameby delades 1916 i Tossåsens och Anaris samebyar, vilka 1947 slogs samman till Tossåsens sameby. Sammandrag med bilagor beträffande Ovikens sameby bifogas. Se bilaga 11 med underbilagor.

Som framgår av sammandraget m m, har Oviksfjällens lappby aldrig, förrän möjligen 1913, betat inom omstämt område. Intressant är också att notera önskemålen om att under vintern få vistas i Klövsjö fjäll som då inte användes för renbete. Noteringarna kan

inte uppfattas på annat sätt än att samebyn ansåg sig inte ha sedvanerätt där.

Beträffande Anarissets sameby har protokoll förts under tiden 1917-1961, se sammandrag med underbilagor, bilaga 12. Handlingarna visar att Anarissets sameby aldrig betat inom omstämt område utom möjligen 1918 (Klövsvjöfjället).

Beträffande Mittådalens sameby har förhör hållits årligen sedan samebyn bildades 1916. Se bilaga 13.

Beträffande Tossåsens sameby återopas, utöver av samebyarna ingivna protokoll, sammandrag. Se bilaga 14. Av uppgifterna jämte av samebyarnas tidigare ingivna protokoll framgår att Tossåsens sameby inte förrän möjligen 1948 vinterbetat inom omstämt område.

Beträffande Idre sameby återopas sammandrag från Huss utredning sid 89 m m. Se bilaga 15. Av handlingarna framgår att Idre sameby aldrig vinterbetat utanför nuvarande renbetesfjäll.

Det finns inget som talar för annat än att anteckningarna förts i syfte att ge en korrekt bild av var vinterbete ägt rum eller för att vinterbete ägt rum i andra trakter än som omnämnts. Mot bakgrund av i föregående inlägga redovisade förhållanden framstår det som helt osannolikt att samebyarna och lappfogdarna utelämnat uppgifter om vinterbetestrukturer.

Kärandenas syfte med den ingivna kartan är att underlätta för domstol och parter genom att åskådliggöra vilka trakter och tidsperioder det varit fråga om.

UTLÅTANDE AV F D AVDELNINGSDIREKTÖREN IWAN LUNDBERG

Bakgrunden till memorialanteckningarna har redovisats vid senaste förberedelse i målet.

HUSS UTREDNING

Allmänt

Huss utredning ger ej korrekta besked. Huss har utelämnat åtskilliga av protokollen från lappfogdarnas årssammanträden med samebyarna. Han har utan sakska! kritiserat skogsinspektören Th Haahrs karta och Ernst Mankers uppgifter och han har helt och hållet utelämnat uppgifter om protester mot vinterbete utanför renbetesfjällen. Huss borde, med utgångspunkt från sitt material och sin uppfattning i rättsfrågan, rätteligen inte ha kunnat komma fram till annan slutsats än att samebyarna saknade sedvanerätt till vinterbete utanför renbetesfjällen.

Huss läger istället största vikt vid uppgifterna från äldre samer och orsbor. Rimligen bör dessa uppgifter behandlas med stor försiktighet, eftersom de tillfrågade känt till syftet med utredningen. I dagsläget är uppgifterna närmast att jämföra med skriftliga vittnesintyg, en normalt inte tillåten form av bevisning i svensk rätt. Här finns enligt kärandenas uppfattning all anledning att vara källkritisk. Som exempel på helt oacceptabla uppgifter kan nämnas på sid 131 och 146 angivna områden. Huss har till synes utan kritik eller försök till preciseringar accepterat uppgifter om vinterbete inom oerhört stora arealer.

Huss slutsatser

Vad gäller Huss slutsatser hänvisas till utdrag ur Huss utredning, bilaga 9 till kärandenas inlaga den 28 februari 1994, samt vad som anförts i den inlagen på sid 8.

Huss uttalar ingenting i sin utredning om var inom på kartan angivet område sedvanerätt kunde anses föreligga.

Vad beträffar Huss karta noteras särskilt, att den angivna gränsen enligt texten på kartan utgör: "Yttergräns för de utanför renbetesfjällen och nämnda kronopark nämnda områden, vilka under åren 1926-1958 använts för vinterbetning."

Rättsläget

Klart är att Huss ansåg det erforderligt med 90 års okvalt regelbundet nyttjande för att sedvanerätt på grund av urminnes hävd skulle uppkomma.

Av kärandena åberopade uppgifter

Kärandena åberopar, utöver vad samebyarna åberopat, de avsnitt ur Huss utredning som markerats i bilaga 16.

Sammanställning

Kärandena bifogar en sammanställning av de åberopade uttalandena om var renbete förevarit. Se bilaga 17. Det skall anmärkas att fastighetsägarnas uppgifter om var vinterbete förekommit inte alltid redovisar vilken sameby som vinterbetat. Dessa uppgifter kan alltså i sammandraget ha hänförts till fel sameby.

Om man schematiskt markerar uppgifterna på en karta, se bilaga 18 (färglagd kartbilaga inges i separat försändelse), finner man, som Huss konstaterat, att ej obetydliga områden innanför Huss linje inte besökts med renar av samerna. Vidare framgår av sammanställning och karta att de första uppgifterna om vinterbete utanför renbetesfjällen härrör sig från omkring 1890 och att betesområdena utvidgats successivt under 1900.

Avslutningsvis kan nämnas, att Huss yttrat sig i det s k Lossen-målet (NJA 1967 s 414) och därvid hävdad att sedvanerätt förelåg, en ståndpunkt som Högsta domstolen underkänt.

ERNST MANKER, DE SVENSKA FJÄLLAPPARNA

Huss uttalanden hänför sig till Mankers arbete; Acta Laponica VII. Kärandena har åberopat ett annat arbete, De svenska fjäll-lapparna.

Kärandena åberopar nu även Mankers arbete sådant det redovisas i Huss utredning.

PROTESTER

För att ytterligare styrka gjorda protester återopas bilagda skrivelse från Långå byamän den 17 januari 1910 till lappfogden A Staaff. Se bilaga 19.

Vidare återopas uppgifterna från köpmannen Sundt i Hede, sid 311-312 i Huss utredning, om protester från Hede byamän. Uppgifterna stämmer väl med bilaga 12 till kärandenas inlaga den 28 februari 1994.

Kärandena återopar anteckningen under § 7 i protokoll hållet vid sammanträde med lapparna tillhörande Tranris lappby den 17 maj 1949, bilaga K 3:31 till samebyarnas inlaga i februari 1993.

Slutligen återopas bilaga 8:2 till denna skrivelse.

PRECISERING AV BEVISTEMAN

I anledning av svarandenas inlaga den 27 mars 1994, får kärandena anföra följande.

Förre skogsvårdskonsulenten Erik Sundin

Sundin har tjänstgjort som skogsvårdskonsulent dels i Hede och dels i Sveg. Han har således arbetat inom alla berörda socknar. Han är född i Tännäs. Sundin uppger bl a att rennäringen, på grund av lägre renantal och större kontroll, tidigare hade en helt annan, och mindre, dimension. Vinterbete förekom endast sporadiskt fram till omkring 1950 inom Vemdalen, Hede och Lillhårdals socknar samt långt uppe inom Tännäs socken för att plötsligt expandera på 60- och 70-talet.

Förre förvaltaren Leif Eriksson

Förre förvaltaren Leif Eriksson uppger, att vinterbete före 1960-talet endast förekom ovanför Ljusnan, bl a i Vemdalen och Vemhån. Under 60-talet spred sig renarna över Lillhårdal, Vedungsfjället m m. Eriksson minns inte om upplåtelse av marker i Sånfjället skedde skriftligen eller muntligen.

Förre förvaltaren Yngve Smeds

Smeds uppger att det före mitten på 60-talet inte fanns någon ren att tala om öster eller söder om Hede. Renar kom mot byn 1966 och fortsatte sen mot Vemdalen. I början av 70-talet kom samer från Lappland och ville arrendera områden i trakten av Ransjö-Hedeviken. De nekades men kom och vinterbetade ändå.

Förre skogvaktaren Hans Eriksson

Eriksson har arbetat inom Råndalen, Glöte, Djursvallen, Ytterhogdal och Kårböle. Först på 70-talet kom strövrener till dessa områden. Han ringde samebyn och bad dem ta bort renarna och kan även vittna om reaktionerna på 70-talet i övrigt. Eriksson kan även berätta om reaktionerna det år renar besökte Knätten (1930). Det var en sensation och Eriksson fick åka på skolutflykt för att titta.

Förre skogsvårdskonsulenten Arne Sundvisson

Sundvisson har arbetat inom Tännäs, Hede och Vemdalen. Han kan berätta om protesterna 1950 och om att lappfogden lovade ordning på renbetet vintertid. Han berättar också om att omfattningen av renbetet var mycket mindre på 50-talet än idag. Då förekom renbete endast väster om Hede i trakten av Ransundet och Råndalen. På 60-talet började bete i Sånfjället och andra områden söder om Ljusnan. I mitten av 50-talet ägde även en avskjutning rum.

Sammantaget kommer vittnena att styrka att renbetet vintertid fram till 50-talet var mycket begränsat och endast förekom i trakterna norr om Ljusnan-Vemdalen samt begränsade delar av Tännäs, att en kraftig expansion ägt rum under 50-, 60- och 70-talen samt att expansionen mötts av protester.

SKRIFTLIG BEVISNING

Kärandena åberopar som skriftlig bevisning bilagarna 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16 och 19 samt under "Protester" angivet protokoll till styrkande av de omständigheter som angivits ovan.

PROTOKOLL FRÅN FÖRBEREDELSE DEN 18 MAJ 1994

Protokollsbilaga 2 stämmer inte med den slutliga redovisningen vid förberedelsen.

Vad fastighetsägarna anfört på sid 6, med början "Det bestrids att vinterbete av ålder..." till "...som skett av ålder" skall stå under rubrik "utveckling av grund 3" på sid 8.

BRISTER I SAMEBYARNAS BEVISNING

Förhör med Lars Thomasson

Samebyarna har inte fullgjort sitt åtagande vid förberedelsen att klarlägga bevis temat. Angivet bevis tema hänför sig till kulturkampen. Något av samebyarnas åberopat rättsfakta som hänför sig till detta bevis tema föreligger inte. Sakkunnig skall vidare avge skriftlig berättelse. I det av Lars Thomasson avgivna utlåtandet redovisas inte den sakkunniges berättelse. Där anges bl a "Något av det här..." som beskrivning över vad som skall berättas. Under föreliggande förhållanden skall bevisningen avvisas.

Syn samt förhör med Olov Rune

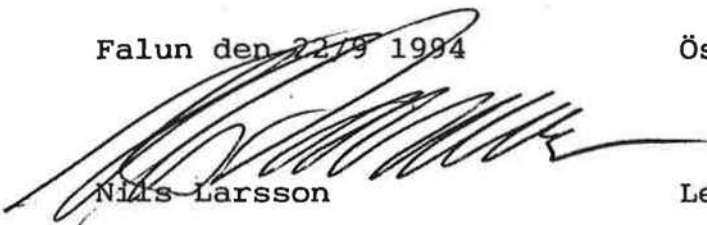
Fastighetsägarna vidhåller yrkandet om att av samebyarna åberopad syn samt förhör med Olov Rune måtte avvisas och hänvisar i dessa delar till vad som anförts tidigare i inlagor samt vid förberedelsen.

PLANERINGSSAMMANTRÄDE - FÖRBEREDELSE

Kärandena kommer att vid planeringssammanträdet den 26-27 oktober att inge ovan omtalat kartmaterial.

Falun den 22/9 1994

Östersund den 27 /9 1994



Nils Larsson



Leif Andersson

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål T 80/90 och T 70/91

Vi får härmed anföra följande till bemötande av samebyarnas inlaga av den 14 oktober 1994 samt i övrigt till bemötande av vad samebyarna anfört i målet beträffande syn.

Enligt 39 kap 1 § rättegångsbalken får rätten hålla syn på stället för skärskådande av fastighet eller av föremål som ej lämpligen kan flyttas till rätten, eller av plats där viss händelse timat. Enligt processlagberedningens uttalande får syn hållas endast för granskning av förhållande som man vet kan vara av vikt i målet. Samebyarna är, då de åberopar syn som bevisning, skyldiga att redovisa vad synen skall avse och vilka områden och saker i vid bemärkelse som skall beses. Vidare skall samebyarna redovisa varför synen skall hållas. Samebyarna skall redovisa ett bevistema som knyter an de fakta som skall påvisas genom synen till en rättsföljd. Det åligger samebyarna att redovisa både bevisfakta och bevistema. Därutöver åligger det samebyarna att redovisa att bevisningen som sådan kan vara av någon betydelse för målet.

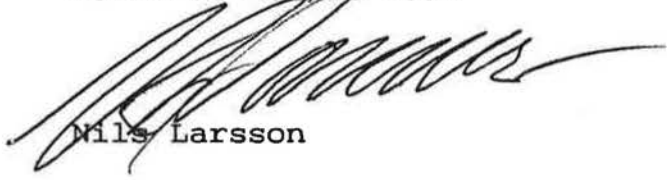
Samebyarna har inte redovisat bevisfakta och ej heller bevistema. Samebyarna har inte visat att bevisningen skulle kunna vara av betydelse för målet. Samebyarna har inte heller redovisat vilka områden som skall beses och ej heller vad som är avsikten att se.

Samebyarna har framfört att det vid synen skall beses omständigheter som skall påvisa vinterbetesrättens natur. Vilka dessa omständigheter eller konkreta händelser eller saker är har samebyarna helt utelämnat. Samebyarna har också hänfört sig till att man vid synen skall se den faktiska skillnaden mellan renbetesrätten såsom en sakrätt och övriga sakrätter såsom till exempel arrende, jakträtt etc. Hur denna skillnad skall kunna åskådliggöras vid en besiktning eller vad som skall hända vid en besiktning genom syn har samebyarna utelämnat. Samebyarna har yrkat att få ta ianspråk två hela förhandlingsdagar för syn.

Det finns inget som helst hållbart skäl för att samebyarnas yrkande om syn skall bifallas.

Den yrkade synen uppfyller således inte grundförutsättningarna enligt 39 kap 1 § rättegångsbalken. Redan därav följer att bevisningen inte får tillåtas. I vart fall måste bevisningen avvisas enligt 35 kap 7 § rättegångsbalken såsom varande utan betydelse i målet, ej erforderlig eller uppenbart utan verkan.

Falun den 31/10 1994



Nils Larsson

Östersund den 1/11 1994



Leif Andersson

Kopia

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål T 80/90 och T 70/91

Vi får härmed anföra följande till bemötande av samebyarnas inläga, aktbil 894, samt komplettera och klarlägga fastighetsägarnas bevisuppgift.

Docent Inger Zachrisson

Fastighetsägarna har uppdragit åt professor Evert Baudou att utlåta sig över Inger Zachrissons nya utlåtande samt vad samebyarna anför under rubricerad rubrik. Evert Baudous utlåtande bifogas och åberopas som bevisning med samma bevistema som gäller hans tidigare utlåtanden i målet, bilaga 1. I det muntliga förhöret med Evert Baudou skall han höras även om innehållet i bifogat utlåtande.

Inger Zachrisson åberopar nu till stöd för sitt arkeologiska utlåtande av henne påstådda fakta om att samerna varit verksamma inom området ifråga på 1500-talet. Samebyarnas talan utgår därmed från att det arkeologiska materialet ger besked om att samerna varit inom området i förhistorisk tid. Samtidigt hävdar samerna att det inte finns bevisliga upptecknade fakta om förekomst av samer i Härjedalen under 1500-talet men att de varit där som en naturligt följd av att de varit inom området i förhistorisk tid. Slutsatsen om förhistorisk tid baserar samebyarna således på teorier om medeltiden och slutsatsen om medeltiden på teorier

från förhistorisk tid. Trots detta tillåter sig Inger Zachrisson att i sitt nya utlåtande vara mycket kritisk mot Evert Baudous vetenskapliga analys. Skillnaden mellan de båda vetenskapsmännen är uppenbar. Evert Baudou redovisar sitt utlåtande från arkeologins ståndpunkt och dess möjligheter att ge verifierade klara vetenskapliga besked. Inger Zachrisson däremot tillåter sig att inom vetenskapens ram dra slutsatser som hon inte kan vetenskapligt verifiera. Det Evert Baudou besvarar är vad kan vetenskapen arkeologi ger besked om.

Rättsfrågan i processen rör inte förhistorisk tid. Samebyarnas talan är baserad på att indicievis styrka att samer drivit rennäringsverksamhet i Härjedalen och omstämt område under tid som grundlägger urminnes hävd med utgångspunkt från första rennäringslagens tillkomst 1886. Samebyarnas indiciebevisning är att om samerna funnits i förhistorisk tid så är det en naturligt följd att de funnits kvar och startat med att bedriva rennäringsverksamhet på 1600-talet. Samerna bedrev inte tamrenskötsel före den tiden. Inger Zachrissons utredning ger inte och kan inte heller ge besked om förekomst av renskötsel med renbete inom de omstämda fastigheterna vid den tid hennes utlåtande avser. Det geografiska området är stort och Inger Zachrissons utlåtande har endast kunnat påvisa ett arkeologiskt fynd, i Vivallen, som kan sättas ifråga att ge belägg för fynd med samisk härkomst. Övriga arkeologiska fynd ger motsatt besked. I målet saknar det också betydelse huruvida det trots allt förekommit samer i den urgamla fångstkulturen. Det saknar också betydelse om samer förevarit inom Härjedalen under 1500-talet. Det avgörande i målet är om samerna med utgångspunkt från första rennäringslagen kan visa på att samerna hävdade områden för bete oavbrutet och opåtalat och utan avtal på de omstämda fastigheter i sådan tid som krävs för urminneshävd med utgångspunkt från 1886. Eventuellt bete under 1500-talet och 1600-talet som sedan inte fortsatts ger ingen hävd. Fastighetsägarna har tidigare i grunderna för talan redovisat sin syn på den rättsliga verkan som avbrott i nyttjandet medför.

Inger Zachrisson har i sitt utlåtande åberopat och bilagt ett föredrag av professor Knut Bergsland. Professor Bergsland åberopas av samerna i det så kallade skattefjällsmålet. Hans utlåtande i det målet ger en rikligt detaljerad beskrivning av de

områden som samerna brukat under 1600- och 1700-talen. Bergslands utlåtande i skattefjällsmålet ger klart besked om att det ingalunda är på det viset, som Inger Zachrisson och även Anders Lööv hävdar, att det skulle saknas uppgifter om samerna i historien. Bergsland har i skattefjällsmålet givit besked om att samerna bedrev renskötsel på av dem skattade marker vid fjällryggen i gränsen mellan Sverige och Norge. Han har i sina utlåtanden redovisat samma marker som återfinns i jordeböckerna och i fastighetsägarnas ingivna utredningsmaterial över avvitrningen och förhistorien till denna.

Inger Zachrisson åberopar till stöd för sin indiciebevisning Knut Bergslands utlåtande föredrag om namn med ifrågasatt samisk härkomst. Det är endast tre namn i utlåtandet som hänför sig till det omstämda området. Inger Zachrissons teori motsägs redan av den omständigheten att dessa få exempel måste anses mycket ringa bland de flera hundratals namn som förekommer på orter, sjöar, berg m m. Erik Modin förklarar ortsnamnet Valmåsen i sin bok 'Härjedalens ortsnamn och sägner' enligt följande. Modin förklarar att ortsnamnet Valmåsen har sitt ursprung i berget och åsen där orten är belägen. Ordet valm finns i gamla svenska språket i betydelsen berg eller höjd. Nordstedts uppslagsbok ger besked om ordet valmtak, liktydigt med ett tak med fall åt fyra sidor. Vidare ges besked om ortsbeteckningen Valmuddsön som ett äldre namn på södra Djurgården. Sjön Valmen i Härjedalen och orten Valmåsen torde förr ha fått sina namn på grund av utformningen av de respektive närbelägna bergens formation. Att hänföra det till det samiska ordet vealma, liktydigt med lungt, djupt stycke älvvatten, torde särskilt med beaktande av avsaknad av andra samiska namn inte ha fog för sig.

Professor Bergsland hänför Särffjället till det pitesamiska ordet sare = gaffel. Särvfjället är beläget norr om Härjedalens kommun. Bergslands teori är dock inte oemotsagd. Erik Modin förklarar namnet så att det härrör från det gammelsvenska ordet saar, liktydigt med sjö. Han uppger att benämningen på fjället förr i tiden skedde utan att bokstaven f uttalades. Namnet har således enligt Modin kommit från de närbelägna sjöarna som från början enligt Modin torde ha kallats endast saar. Det må påpekas att Bergsland gör ett fel i sitt föredrag då han på sid 16, 2 st, sätter likhetstecken mellan Saris och Sarf. Detta är inte riktigt

utan Saris är i detta sammanhang Serisfjäll, vilket även efter 1646 vid ett flertal tillfällen förekommit i beskrivningen över de områden som samerna skattade. Det må också påpekas att det norr om Flatruet finns ett fjäll som är högre än det som benämns Särffjället och som kallas Särvvålen. Söder om detta fjäll finns också en sjö benämnd Särvsjön. Bergsland hänför namnet på sjön Glän i Tännäs till samiskt ursprung, Kleade, som redan 1480 skulle ha lånats till den nordiska benämningen. Denna teori är inte trovärdig. På Burmans karta från 1801 benämns sjön; Glen-sjön. Benämningarna på sjöarna Glen och Glon torde härröra från skina och glänsa. Övriga namn, med anknytning till Härjedalen, som Bergsland behandlar hänför sig till platser norr om Härjedalen på gamla skattefjäll som tillkommit och utvidgats sedan 1600-talets mitt. Samiska namn torde då i viss omfattning ha börjat användas där. Inom Grönfjällets och Rutfjällets lappskatteland finns inga samiska namn.

1751 års kodicill

1751 års kodicill är en gränstraktat och den gräns som traktaten reglerar börjar i dess södra del vid Börjefjäll, beläget i södra delen av Ångermanlands lappmark. Detta framgår av § 3 i traktattexten och också såsom tidigare anförts av det utlåtande professor Bergsland avgivit i skattefjällsmålet. Under inga förhållanden är det så att kodicilltexten ger besked om att renbete får ske på andra områden än de där samerna skaffat sig rätt därtill. Av traktatstexten framgår att det förutsätts att samerna för renbete håller sig inom deras egna skatteland. Gränstraktaten reglerade till vilket rike som samerna skulle vara undersåtar. Där gränsöverskridande skett fick flyttning ske även i framtiden, dock utan att inkräkta på andras rättigheter. Undersåte kunde dock samerna vara bara i ett rike. Hade samerna skatteland på båda sidor kunde han enligt § 4 i traktatstexten välja det rike han önskade tillhöra. Hade han vinterskatteland på en sida så skulle han dock vara undersåte i det landet. Traktatstexten ger inga som helst besked om att samerna fritt fick bedriva rennäringsverksamhet med renbete på vilka marker de önskade, vare sig sommar eller vinter. Så långt är dock riktigt att kodicillen är ett historiskt viktigt dokument för samerna genom att det fastslår ett beaktande av deras näringsverksamhet. Samebyarna åberopar utlåtande av professor Knut Bergsland. Fastighetsägarna har uppdragit åt

professor Kjell Haarstad att bemöta detta utlåtande. Professor Haarstads utlåtande inges och åberopas, bilaga 2. Haarstads utlåtande utgör kompletterande skriftlig bevisning och skall komplettera hans muntliga förhör. Det Bergsland anför i sitt utlåtande ger inget stöd för att 1751 års kodicill i sig ger samerna någon bruksrätt. Samernas rätt till mark är fullödigt reglerad i rennäringslagen. Bergsland tycks göra gällande att kodicillen i norsk rättstillämpning har en avgörande betydelse. Det må hända att kodicillen kan betraktas som en manifestation men för att utröna samernas rättsliga ställning och rätt till mark är kodicillen inte ens i Norge av betydelse. Detta framgår också av det material som Bergsland har åberopat och bifogat sitt utlåtande. I den till Bergslands utlåtande bifogade NOU 1984:18 anges på sid 199, p 6.2.18, att samernas bruksrätt i Norge bygger på säkrare rättsgrundsatser än 1751 års kodicill.

1751 års kodicill har aldrig använts av svensk domstol för att bestämma samernas bruksrätt. Samebyarna har varit mycket otydliga med att ange vad traktatstexten skulle kunna ha för betydelse i den föreliggande processen. De har inte kunnat visat på någon del i traktatstexten som skulle kunna få någon betydelse i den förevarande processen. I skattefjällsmålet har Högsta domstolen fastslagit att 1751 års kodicill inte har någon betydelse som rättskälla ifråga om svenska samernas bruksrätt, NJA 1981 s 203-205.

I skattefjällsmålet åberopade samerna kodicillen till stöd för äganderätt. Innehållet i § 4 och § 7 åberopades och där omnämnt: äga sommarskatteland och äga vinterskatteland. Kodicillen ger inte besked om samernas bruksrätt. Den är en folkrättslig handling. Tvärtemot vad samebyarna anför ger dock kodicillen besked om att samerna förutsätts att endast nyttja av dem skattade eller böxlade renbetesland. Se bl a §§ 7 och 16. Innehållet i kodicillen ger således stöd för fastighetsägarnas talan.

Avvittringen m m

Avvittringen, eller det norrländska avvittringsverket, bygger på 1683 års påbud. Genom den kungliga förordningen och påbudet angående skogarna och vad därvid i akt tagas bör den 19 december 1683 avseende de orter där stora och vidlyftiga skogar finnes

såsom i Värmland, Gästrikland, Dalarna och Norrland, Finland och flerstädes ges med hänvisning till Gustav Vasas plakat från år 1542 påbud om avgränsning av kronans mark. Det må nämnas att i Härjedalen skett en avvitrtring med stöd av detta påbud, nämligen avvitrtringen i slutet på 1600-talet av Ljusnedals allmanning. Avvitrtringen i Jämtland/Härjedalen har i övrigt skett med stöd av 1820 års avvitrtringsstadga. Denna stadga nämner överhuvudtaget inte samerna. Utgångspunkten var enligt stadgan att statens marker skulle avskiljas. Meningen var inte att de skulle behållas i kronans ägo utan avsikten var att utdela marken till behövande bönder. Överloppsmark som därvid ej behövdes skulle bli nybyggen som fick skatteköpas. Avsikten var inte att ta mark vare sig av de enskilda böndernas hemman och avradsland eller av samernas skattefjäll. Istället skulle mark tilläggas. I norra Sverige och även i norra Jämtland kom dock på grund av att det skett kolonisering genom nybyggen på de gamla skattefjällen samerna att mista mark vid avvitrtringen som där skedde tidigare än i Härjedalen. Detta intrång på de gamla skattefjällen har i sig inte med avvitrtringen att göra. Inom området för Härjedalens kommun, som i denna process är ifråga, hade dock inte skett någon kolonisering av nybyggen på samernas skattefjäll. Detta framgår av tidigare ingiven utredning angående avvitrtringen och förhistorien till den - särskilt 1825 års jordebok, flik 13, jämfört med avvitrtringsbesluten. Sålunda ger fastighetsägarnas utredning besked om att Rutfjällets skatteland inte är ett gammalt skattefjäll utan förvärv 1823 av nybyggnadstillstånd. Likaså ges besked om att Grönfjällets skatteland också är av sent datum och varit väl avgränsat mot böndernas avradsland. Särffjället är heller inget skattefjäll utan samerna fick del i att använda detta först under ~~den närmsta tiden före~~ avvitrtringen. Vidare ges besked att Helags är det enda skattefjället i Härjedalen, tidigare skattefjällen Ljungris, Skärvacksdalen och Mittådalen, samt att Helags skattefjäll aldrig har haft större utsträckning geografiskt än som fastslogs vid avvitrtringen. Härjedalen skiljer sig sålunda mot norra delen av Jämtland. Jämtland och Härjedalen skiljer sig också mot övriga norr därom belägna delen av Sverige på så sätt att avvitrtringen i Jämtland/Härjedalen gav samerna till respektive skattefjäll tilldelning på samma sätt som skedde för skattehemmanen. Norröver inom lappmarken skedde istället bildandet av en lappmark med odlingsgräns. I skattefjällsmålet anförde den av samerna åberopade sakkunnige juris doktorn Gunnar Prawitz, på sid

364 i tingsrättens dom, "av det anförda framgår, att det föreligger bestämd skillnad mellan skattefjällen i Jämtlands län och landet ovan odlingsgränsen i Lappland. Renbetesfjällen har erhållit tilldelning av mark genom avvitrering, medan lapplandsmarken mera är ett 'samereservat'. Av de två programmen har avvitreringsprogrammet förverkligats i Jämtlands län men odlingsgränsprogrammet i Lappland." Avvittringen i Härjedalen har såvitt den kunnat komma att beröra samer och deras skattefjäll och skatteland skett med beaktande av det kungliga Skattefjällsbrevet av år 1841 och det vid samma tid utfärdade kungliga brevet, så kallade Hedebrevet. Breven tillkom efter initiativ från fjällallmogen i Undersåkers socken. Samerna därifrån hade hos kungen begärt att även skattefjällen skulle beaktas vid avvitreringen så att det drogs upp råskillnader och upprättades kartor för samernas marker. I fjärde punkten av 1841 års skattefjällsbrev sägs att man särskilt till varje skattefjäll skall lägga tilläggsmark av kronans disponibla fjällmark. Samerna anförde i skattefjällsmålet, sid 311 1 st i tingsrättens dom, med hänvisning till angiven punkt i skattefjällsbrevet följande: "Härmed avses att lösa vinterstamhållsfrågan vilket framgår bland annat av Hedebrevet och vissa andra brev."

Samerna i Härjedalen hade före avvitreringen bestämda marker som var avgränsade mot såväl Ljusnedals allmänning som de enskildas byar och kronans till enskilda och byar upplåtna marker. Detta framgår av fastighetsägarnas ingivna utredning om avvitreringen. Av denna utredning framgår att samerna fick tillägg till sina skattefjäll och skatteland. Endast när det gäller anspråk på Lillfjället och Anåfjället kan ifrågasättas om samerna kom till korta emot vad som tidigare gällt för deras skattade och nyttjade områden. Dessa fjäll kom dock sedermera genom det statliga köpet av Ljusnedals allmänning att ingå i samernas renbetesland.

Genom avvitreringen klarlades gränserna för de områden varå samerna äger bruksrätt för rennäringsverksamhet. Dessa områden bestod av skattefjällen jämte tilläggsmark samt lappskattelanden Rutfjället och Grönfjället. Utanför dessa områden ägde de ej utöva renbete, vare sig sommar- eller vintertid. Någon minskning av samernas betesområden var det ej fråga om. Avsikten med avvitreringen i vilken 1841 års båda kungliga brev beaktades var att av kronans överloppsmark skulle tilldelas samerna ytterligare mark

vilket också blev fallet. Förhållandena norröver var annorlunda vilken skillnad dock inte uppmärksammades av lagstiftaren till den första rennäringslagen 1886. Helt uppenbart var det en då för svår uppgift för lagstiftaren att så noggrannt studera de bakomliggande förhållandena att avvittningen i Härjedalen granskades. Däremot uppmärksammades protesterna och missförhållandena norrut i bland annat Åre socken. Fastighetsägarnas utredning om avvittningen ger besked om att det inom Härjedalen inte förekom några sådana missförhållanden med minskning av skattefjällen. Fastighetsägarnas utredning ger också besked om att förhållandena inte var på sätt samebyarna nu påstår att en samexistens har förevarit mellan samer och bönder som båda nyttjat samma marker. Denna framförda teori från samebyarna är baserad på att det skulle saknas uppgifter om de faktiska förhållandena och i synnerhet var gäller samernas bruk av mark för rennäring. Detta är fel. I skattefjällsmålet presenterade samerna då ingående utredning om samernas bruk av mark i Härjedalen och Jämtland. Genom professor Knut Bergsland och juris doktor Gunnar Prawitz fördes i skattefjällsmålet in en mycket omfattande och detaljrik historiebeteckning av samernas rennäringsverksamhet i Härjedalen och Jämtland. Denna utredning motsäger inte fastighetsägarnas i målet redovisade utredning utan tvärtom är slutsatsen den samma, nämligen att samerna hade bestämda områden för vilka de skattade eller böxlade. Professor Knut Bergsland har i en rättstvist i Norge nyligen framlagt ett skriftligt utlåtande på ca 100 sidor benämnt 'Hovedtrekk i sydsamenes eldre historie'. I det utlåtandet redovisas detaljerade uppgifter om Härjedalens historia. Inget besked ges i det utlåtandet som motsäger fastighetsägarnas inställning till skattefjällens och skatteländens utbredning i Härjedalen. Bergsland hänför sig i utlåtandet till att ge beröm åt Prawitz och dennes redovisning av historien i Jämtland/Härjedalen i samband med skattefjällsmålet. Till klarläggande av samernas bruk av mark inom bestämda områden som skattades eller böxades är Prawitz utredning i skattefjällsmålet av betydelse. Som bilaga till denna inlägs sid 255-291 i tingsrättens dom i skattefjällsmålet, bilaga 3, med referat av Prawitz utredning. Det av tingsrätten redovisade utlåtandet av Prawitz ger besked om att skattefjällen och skatteländerna hade bestämda gränser och att samerna inte behövde tåla intrång av vare sig andra samer eller bönder på deras marker. Utlåtandet ger också besked om att samerna å sin sida heller inte hade rätt att någon tid av året nyttja

marker som tillhörde böndernas byar eller som var böndernas avradsland. Referatet ger också besked om vilka områden, belägna i norra delen av Härjedalen, som samerna ägde nyttja efter erlaggande av skatt.

Mot bakgrund av den grundläggande utredning som fastighetsägarna redovisat i den så kallade utredningen om avvitrningen och förhistorien till denna samt det mycket omfattande historiska utredningsmaterial som framtagits av bland annat Bergsland och Prawitz måste renbetesfrågan anses vara väl dokumenterad. Den av samebyarna framförda teorin att det vid tiden för att samerna började bedriva renskötsel och övergick till helnomadism under 1600-talet skulle ha förelegat möjlighet för dem att inom Härjedalen ta i anspråk stora områden är fel. Fastighetsägarnas utredning visar att detta inte var möjligt och att renskötseln under 1600-talet inte kommit längre söderut än till Helags. Det omfattande historiska materialet från 1700- och 1800-talen ger besked om att samerna med sin renskötsel hållit sig till de marker de skattade eller böxlade. Materialet ger vidare besked om att i de fall som de kommit utanför dessa har det uppstått tvister med bönderna. Under 1700- och 1800-talen inför häradsrätten och kunglig befallningshavande prövade anspråk på mark för renbete från samernas sida och gränstvister ger besked om att gränserna för skattefjällen och skattelanden var bestämda.

(ab 877)
 T Samebyarna har åberopat ett nytt utlåtande av Anders Lööv. Anders Lööv bryr sig inte om att granska och undersöka förekomsten av källmaterial, åtminstone är hans bestämda uppfattning att sådant saknas en indikation på att så är fallet. Jordeböcker, domböcker, kyrkobokföring, litteraturen och utredningar såsom Bergslands och Prawitz ger besked om källmaterial som gör att den av Lööv framförda teorin som bygger på frånvaro av källmaterial inte kan vinna någon tilltro. Nu åberopar Lööv och samebyarna också att "äganderätten" inte skulle ha förelegat förrän tidigast 1789. Den av tingsrätten refererade utredning av Prawitz som är bifogad denna inlaga ger ett helt annat besked. Detsamma är fallet med Högsta domstolens dom i skattefjällsmålet. Redan Hälsingelagen ger besked om att besittningen till mark och vatten är en angelägenhet som starkt lagskyddas. 1734 års lag ger samma besked. Gustav III:s frihets- och säkerhetstakt 1789 innebar en förstärkning av böndernas äganderätt på så sätt att utebliven skatt inte

längre kom att innebära att bondens gård blev ett så kallade skattevrak. Vidare gavs en rätt till skatteköp för kronans åboar. I norrland var det dock på det viset att bönderna i gemen var och ansågs vara skattebönder. Kronobönder och frälsbönder förekom inte i Härjedalen. 1789 års frihets- och säkerhetsakt har haft en stor betydelse för den enskilda äganderätten. Genom denna och efterföljande skiften, storskiftet, kom markerna att uppdelas i enskild ägo. Förändringen var att bondesamhället kom att gå från ett kollektivt bruk till enskilt ägande. De gamla bolbyarna som i Härjedalen var mycket vittomfattande i areal brukades till stor del kollektivt av byn. Det var också vanligt förekommande med samfälligheter byar emellan. Av reglerna om allmänningar i 1734 års lag framgår dock med all tydlighet att dessa kollektivt nyttjade marker var väl skyddade mot intrång från utomstående. De ägdes kollektivt av byamännen som hade besittningen tillsammans. Mauritz Bäärnhjelms uppsats ger inte på något vis besked om att besittningsrätten till mark före 1789 skulle ha varit svårare att skydda mot utomstående än efter angivet årtal.

Under rubriken avvitttringens förutsättningar och rättsverkningar åberopar samebyarna att avvitttringen i Härjedalen inte varit avsedd att beakta vinterbetet. Detta besked från samebyarna är helt i motsats till vad sameparterna hävdade i skattefjällsmålet. I detta mål framfördes från samerna att avvitttringen endast haft att ta ställning till vinterbetesmarkerna. Detta besked i skattefjällsmålet är i princip det rätta. Vid avvitttringen skulle av statens överloppsmark utläggas och fördelas mark för att stödja bondehemman liksom skattefjäll. Därvid prövades huruvida behov av mark förelåg för såväl bondehemman som skattefjäll. En begränsning utgjorde dock naturligtvis tillgången på kronomark. Genom avvitttringen skulle ingen mark tas ifrån vare sig skattefjällen, skattelanden eller bondehemmanen. Det är som ovan nämnts en annan sak att koloniseringen i områdena norröver av nybyggen hade kommit att ske in på de gamla skattefjällen. Genom 1841 års skattefjällsbrev skulle också gränserna för skattefjällen klarläggas efter den hemställan som gjorts om detta från samerna i Undersåker. Vid avvitttringen var det aldrig tal om att ifrågasätta de områden som samerna sedan tidigare skattade för. Samerna framförde att de behövde ytterligare land för vinterbete och önskade få i anspråkta Anåfjället och Lillfjället för detta. De fick inte dessa fjäll men de fick Särffjället som de också hade

framfört anspråk på som vinterbetesland. Samebyarna framför att vinterbeteslanden ej kan ha varit beaktade vid avvitrningen så länge det inte är visat att Särffjället ensamt skulle ha varit tillräckligt för vinterbete. Med dåtidens antal ren som finns redovisat i fastighetsägarnas utredning räckte Särffjället och de låglänta marker som i övrigt fanns inom de gränsmarkerade skattefjällen och skattelanden. Vid avvitrningen kom Rutffjällets skatteland att omfatta 88.000 tunnland, varav 40.000 tunnland fjällmark och sjöar. Merparten av marken var skogsmark. Till saken hör också som nämnts att tillgången på kronans mark var begränsad.

Fastighetsägarna kommer att i separat försändelse inge fotograferade färgkopior av de avvitrningskartor, för respektive socken i Härjedalen, som redovisades vid den muntliga förberedelsen. Med stöd av skattningsbeslut för respektive socken kommer fastighetsägarna att vid huvudförhandlingen redovisa resultatet av avvitrningen för respektive socken med besked om antal gårdar, byar och den djurhållning som då förevar. För Tännäs, Storsjö och Hede återfinns skattningsbesluten i den av fastighetsägarna ingivna utredningen om avvitrningen under flik 9-11. Bifogat inges motsvarande uppgifter för Lillhärdal, Vemdalen, Sveg, Linsell, Älvros och Överhogdal, bilaga 4. Genomgående gäller att bönderna i mitten på 1850-talet höll ca 100 gånger fler djur än vad som gäller i nuvarande förhållanden. Anders Lööv, liksom samebyarna, har förringat betydelsen av denna uppgift om djurantal och byarnas omfattning vid mitten på 1850-talet. Denna tid utgör dock mitten av den hävdetid som samebyarna påstår föreligga för sedvanerätt till renbete inom hela Härjedalens kommun och måste tidpunkten därför vara väl så intressant. Skattningsbesluten vid avvitrningen och kartornas presentation kommer vid huvudförhandlingen att ske i samband med genomgång av fastighetsägarnas utredningsmaterial angående socknarna och byarna i historisk tid. Källmaterial saknas för att ange djurantal vid 1800-talets början såsom efterfrågas från samebyarna. I den utredning som fastighetsägarna redovisat finns dock inget som ger besked om att djurantalet skulle ha varit lägre vid 1800-talets början än vid dess mitt.

Faktiska förhållanden

Var renar fanns i jordbruksområdena och således tvister uppkom redovisas bl a i tidigare ingiven tablå över de jämtländska lapparnas renar, skadegörelse inom Sverige och de bofastas marker under åren 1916-1921, bilaga 22 till inlagen den 27 maj 1993.

Samebyarnas inlaga den 28 april 1994; lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och Ivan Lundbergs utlåtande

Vad gäller frågan under vilka år protokoll förts vid årssammanträden med lappbyarna inför lappfogden åberopas av fastighetsägarna och samebyarna ingivna handlingar. Därtill kommer att lappfogdarna skrivit årsberättelse varje år sedan 1885. I dessa årsberättelser redovisas bland annat vinterbetesförhållandena, se till exempel den av samebyarna åberopade, i Huss utredning redovisade årsberättelsen från 1896. Det vitsordas därför inte att anteckningarna börjat föras regelbundet först i början av 1920-talet. Så har skett sedan 1880-talet.

Fastighetsägarna har inte erhållit del av Lundbergs skrivelse 1992-11-23. Enligt Lundbergs uppfattning synes renantalet ha varit högt vid 1890 års utgång, 60.000-70.000 djur. Förarbetena till 1898 års rennäringslag anger att det år 1895 fanns ca 35.000 renar i länet, vilket med Lundbergs sätt att räkna upp antalet borde motsvara 60.000-70.000 djur. Dessa renantal har således legat till grund för samebyarnas redovisningar om var vinterbete förekommit såväl i samband med förarbetena till 1886 och 1898 års rennäringslagar som i lappfogden Dahlqvists årberättelse för år 1896.

Frågan om var vinterbete förekommit har varit föremål för fortsatta utredningar, till exempel von Sydows utredning 1913, Staffs utredning i samband med förarbetena till 1928 års rennäringslagstiftning, 1935, 1940 och 1948 års Jämtlandsutredningar (se bilagorna 6-10 till fastighetsägarnas inlaga den 27 maj 1993).

Utredningsarbetet, som synes ha pågått i stort sett kontinuerligt under 70 års tid, ger, tillsammans med lappfogdens protokoll, klara besked om var vinterbete förekommit och, omvänt, var vinterbete inte förekommit.

Orsakerna till att renhjordarna reducerats vid sekelskiftet redovisas bl a i lappfogde Brännströms protokoll från sammanträde den 8 december 1898 med Tännäs lappby, bilaga 5. Som framgår av protokollet nämns inte sjukdomar bland orsakerna. Enligt protokollet försiggick flyttningarna på samma sätt som under den tid nuvarande kronofogden Dahlqvist var lappfogde, alltså vintertid till Norge. I sammanhanget bör framhållas, att 1905 års konvention mellan Sverige och Norge innebar förbud för svenska renar att bege sig in i Norge på sätt som tidigare skett. Detta synes vara en mer sannolik förklaring till ev markanspråk.

Det vitsordas att det inte finns uppgifter om beteslokaler utanför renbetesfjällen för denna tid.

För att belysa utvecklingen av renantalet i Tännäs sameby åren 1900-1971 bifogas sammanställning, bilaga 6.

Lundberg gör vissa antaganden beträffande uppräknig av renantal. Om dessa överhuvudtaget ska ge någon vägledning måste samtliga jämförbara uppgifter om renantal omräknas på samma sätt.

Lundberg spekulerar om skälen till att samebyns renar betat inom det egna området. Skälen torde vara relativt ointressanta. Det viktiga är var samebyarna rent faktiskt vinterbetat renarna.

Lundbergs uppgifter om renantal åren 1896 resp 1911 innebär inte annat än att renantalet 1911 åter nått samma nivå som det var år 1895 enligt förarbetena till 1898 års lag.

Avslutningsvis kan, beträffande Tännäs sameby, erinras om att det på flera ställen i utredningen finns uttalanden av innebörd att samebyn haft fullt tillräckligt med vinterbetesmarker inom sitt eget område. Se till exempel 1935 års Jämtlandsutredning, sid 25, bilaga 8 till fastighetsägarnas inlaga den 27 maj 1993.

Vad gäller Åre Storsjö sameby utgår fastighetsägarna från att det är ostridigt att samebyns 13.000-14.000 renar slaktades ut under åren 1912-1917 och att samebyn byggde upp en ny renstam.

Fastighetsägarna bestrider att någon form av ordnad renskötsel bedrivits och hänvisar bland annat till samebyns egna uppgifter,

se bilaga 5 till fastighetsägarnas inläga den 8 april 1992, men även sidorna 5 och 8 i 1935 års Jämtlandsutredning, bilaga 9 till fastighetsägarnas skrivelse den 27 maj 1993, samt sid 10 i 1948 års Jämtlandsutredning, bilaga 10 till samma inläga. Av utredningen framgår att flyttningen hade upphört och att renarna strövade utan vederbörlig tillsyn och till följd därav förvildades.

Eftersom bilagor för 1874-1901 till bilaga 11 inte synes ha bifogats tidigare, biläggs de denna skrivelse, bilaga 7.

I anledning av vad som anförts om Klövsjöfjäll skall framhållas att Tranris sameby bildades 1916 och att den första uppgiften om bete i Klövsjöfjällen är från 1947.

Skälet till att fastighetsägarna redovisar betestrukturer utanför renbetesfjällen är att fastighetsägarna önskar ge en så fullständig bild som möjligt av de faktiska förhållandena.

Vad gäller Lundbergs slutkommentar kan anföras, dels att Lundberg redovisat ett klart ställningstagande för samebyarna och dels att fastighetsägarna inte är ute efter att beskylla samerna för någonting, utan enbart att konstatera om, och i så fall var, sedvanerätt till renbete föreligger.

Syn samt förhör med Olof Rune

Samebyarna tillför ingenting nytt. Fastighetsägarnas yrkande vidhålls.

Sakkunnigutlåtande av Lars Thomasson

Vad först gäller samebyarnas bevistema, att sedvanerätten betraktats som en verklig rätt i sammanhang med lagstiftning allt från tillkomsten av 1886 års lag, kan hänvisas till fastighetsägarnas förstahandsgrund, vari hävdas att vinterbetesrätten är uttömmande reglerad genom rennäringslagen. Några delade meningar synes alltså inte föreligga i den delen. Vad målet handlar om är att fastställa om, och i så fall var, sådan renbetesrätt finns utanför avsatta skattefjäll och tillköpta åretruntmarker. Andra delen i bevistemat, att rätten till vinterbetesmarker varit och är en

förutsättning för den samiska kulturens fortlevnad i landskapet, säger ingenting i den frågan.

Thomassons utlåtande saknar därför i allt väsentligt betydelse för målets avgörande. Fastighetsägarna vill ändå tillfoga några kommentarer.

Thomassons redovisning på sid 3 har bemötts ovan i denna inlaga, sid 5 f.

Thomasson omnämner, sid 8, "O.E. Olsson, som förde samernas talan". Olssons uppfattning har skriftligen redovisats till landshövdingen den 5 november 1883, bilaga 4 till fastighetsägarnas inlaga den 8 april 1992. Av Olsson angivna områden ligger i allt väsentligt inom skattefjällen och tillköpta åretruntmarker.

I anledning av vad Thomasson redovisar om Ljusnedals Bruk åberopas följande uttalande i lappfogden Suwes årsberättelse den 1 november 1889: "synes endast det medlet återstå att för statens räkning förvärfva Ljusnedals Bruks område, genom hwars upplåtande till renbete möjlighet beredes att afhålla renhjordane från intrång på böndernas mark samt därigenom, såsom jag hoppas, med ens undanrödja vidare klagomål". Ljusnedals Bruk förvärvades 1893.

Köpet av Ljusnedals Bruk hade föregåtts av att ägaren av bruket redan år 1874 yrkade ersättning av tre renägare för olovligt renbete på brukets mark. Målet slutade med att hovrätten ålade samerna att betala mer än 4.400 kr för uppkomna skador genom renbetning. Bruksägaren förde därefter nästan årligen motsvarande processer mot samerna. I den sista, som bruksägaren förlorade i Högsta domstolen år 1894, förekommer 14 vittnesförhör, avskrift bifogas, bilaga 8. Innehållet i vittnesförhören ger vid handen att vinterbete inte förekom utanför Ljusnedals Bruks område.

I anledning av vad Thomasson anför beträffande sammanträdet i Funäsdalen den 19 september 1893 inges och åberopas protokollet, bilaga 9. Vid sammanträdet redovisade samebyarna anspråk på inlösen av trakter som numer synes ingå i åretruntmarkerna.

Markägarna föreslog ytterligare områden, belägna i eller i omedelbar anslutning till skattefjällen.

Vad gäller Thomassons beskrivning, sid 17, av kommitténs sammanträffande med samer och orsbor i Funäsdalen den 29 juli 1895 hänvisas till nyss nämnda bilaga 4 samt bilaga 5 till fastighetsägarnas skrivelse den 8 april 1992. I bilaga 4 redovisar Olsson detaljerat samebyarnas anspråk. Av bilaga 5 framgår, att Idre sameby i Härjedalen endast betat å hemmanet Fjättdalen nr 27, att Tännäs sameby inte sträckte sina vinterflyttningar utöver det utvidgade skattefjällets område utom under vissa år med ogynnsamma väderleksförhållanden, då Nils Olsson Rensberg brukat flytta ned till Fjätfjället, att beträffande Åre och Storsjö lappar rådde "den stora oordningens tid" samt att till Ovikens sameby hörande samer flyttade till de närmast deras skattefjäll belägna skogstrakterna.

Noteras kan uttrycket i inspektorn Carl Flodströms skrivelse: "Härjeådalens och Jämtlands fjäll och närmast därtill hörande skogsland" (understruket här).

Fastighetsägarna anser, liksom lapplagskommittén, uppgifterna i förarbetena om belägenheten av renbetesfjällena och var vinterflyttningar utanför dåvarande renbetesfjäll förekommit, i allt väsentligt korrekta, sid 22.

På sid 26 omnämnda avtal ingicks år 1973.

Vad Thomasson anfört om lagstiftningsarbetet samt i andra stycket på sid 33 åberopas till stöd för att markägarna i Härjedalen protesterat mot förekommande vinterbete utanför åretruntmarkerna.

Fastighetsägarna väntar med att kommentera rättspraxis till pläderingen. Fastighetsägarna vitsordar uppgifterna, sid 66, i lappfogdens protokoll, som visar att renbete förekommit i Klövsjö- och Vemdalsfjällen några år omkring 1920 och sedan från omkring 1930, något som synes ha föranlett den aktuella tvisten.

Vad Thomasson anför på sid 68 ö, åberopas till stöd för att fastighetsägarna protesterat mot förekommande renbete.

Av 1896 års lappfogdeberättelse, som återges i av samebyarna åberopade utdrag ur Huss utredning, framgår att uppgifterna om Åre Storsjö lappbys vinterbete fram till Sonfjället skett under "den stora oordningens tid".

I anledning av Thomassons uppgifter om tvisten mellan Hede pastorat och Nils Nilsson Schein, ska framhållas att fråga var om ett avhysningsmål, varför Svea hovrätt inte tagit ställning till om sedvanerätt förelåg eller inte utan bara konstaterat att frågan inte kunde avgöras hanräckningsvis. Hovrättens dom bifogas, bilaga 10.

Fastighetsägarna bestriider uppgifterna om kåtor, vistelse i Sonfjället på vintrarna samt lappsk bostad på sid 69.

För att motbevisa påståendena om vinterbete m m i Sonfjälls-området åberopas vittnesförhör med Manfred Andersson, Råndalen.

Gustaf von Dübens arbete är från 1873.

Med anledning av vad Thomasson anför, sid 70, angående tillkomsten av Sonfjällets nationalpark åberopas och bifogas utdrag ur propositionen 1909:125 i tillämpliga delar, bilaga 11. Av handlingarna framgår, att Sonfjället utvaldes just därför att renar ännu inte utbredd sig dit och att Sonfjället för framtiden utan svårighet skulle kunna skyddas mot renar och betes kreatur.

Vad gäller Sonfjället inges och åberopas även Naturvårdsverkets rapport 3574: 'Renbetes effekter på Sonfjället', bilaga 12, särskilt sid 5 och 8. På sid 5 anföras att lavmattorna var obetydligt påverkade av renbete fram till mitten av 1970-talet och att renvinterbetet ökat betydligt inom Sonfjället från denna tidpunkt. På sid 8 redovisas närmare uppgifter om renförekomst, vilket styrker fastighetsägarnas uppfattning om en expansion på 1970-talet.

I sammanhanget ska erinras om protesterna från hemmansägare inom Vemdalen, Tännäs, Långå och Hedeviken, se bilaga 17 till inlagan den 27 maj 1993. Motsättningarna ledde bland annat till att ca 250 tjurar nedslaktades och ytterligare ca 260 renar sköts under

vintern-våren 1956. Arbetet bedrevs under ledning av f fjälltillsyningsmannen Edor Burman, bilaga 13.

Vidare har Hedlund, T, och Holmgren, G, i sin naturvårdsinventering 'Sonfjället med omnejd', Länsstyrelsen i Jämtlands län, 1976 uttalat att fjället inte är att betrakta som renbetesområde, bilaga 14.

BEVISNING

Muntlig bevisning

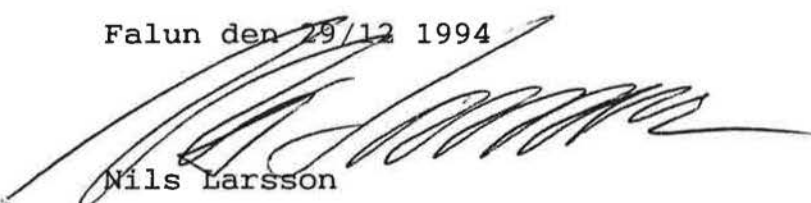
Vittnesförhör med Manfred Andersson, Råndalen, 840 93 HEDE. Andersson ska höras om förekomst av ren m m i Råndalen-Sonfjälletområdet. Han kommer därvid att uppge bl a att något egentligt bete med tamren inte förekom före omkring år 1967.

Vidare åberopas bilagda handlingar till styrkande av vad som angivits ovan.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 29/12 1994



Nils Larsson

95-01-17

För påskrift och v.b. till
Svegs tr. Hör av Dig när
inlagen skickas så kan
jag skicka kartorna

Ankom

Omtidigt.

1995 01-18

M.V.H.

LRF Juridiska Byrån

Marie-Louise

MARIE-LOUISE ERIKSSON
Advokatsekreterare

AFFÄRSJURIDIK - MED INRIKTNING
PÅ ALLMÄN OCH SPECIELL FASTIGHETSRETT

Åsgatan 41, 791 71 Falun, Tel 023-280 70, Fax 023-280 74

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål T 88/90 och T 70/91

Fastighetsägarna får härmed komplettera inlagen av den 29 december 1994 med att bifogat inge utlåtande av professor Kjell Haarstad. Utöver vad som anförts i inlagen föranleder Haarstads utlåtande fastighetsägarna att anföra följande.

Haarstad redovisar att det finns statistiskt material beträffande djurhållningen inom Härjedalen. De uppgifter Haarstad lämnar om antalet djur ger besked om att bönderna i Härjedalen redan på 1600-talet hade en omfattande djurhållning.

Bifogat inges kartor över avvitrningen. En karta för varje socken, förutom Ytterhogdal. Kartorna är en förminskning av originalkartorna för avvitrningen. De har redovisats vid muntlig förberedelse inför tingsrätten och i enlighet med samebyarnas hemställan har fastighetsägarna låtit färgfotografera kopior. Kartorna ger för respektive socken besked om byarnas omfattning. Tillsammans med skattningsbesluten ger de besked om omfattningen av bebyggelse och markanvändning. Kartmaterialet sammanställt med avvitrningshandlingarna ger också besked om vilka områden som samerna använde. Kartorna ger besked om lappkojor, lapphärbärgen och lappbure vid tiden för avvitrningen. Sådana finns på kartorna enbart inom de områden som tilldelades samerna inom Tännäs och Storsjö socknar. Dock ej Hede socken. För de två socknarna upptar respektive karta följande byggnader tillhöriga samer.

Storsjö socken

2 st lappkojor vid Lillaxhögen i gränsen mot Tännäs socken och Ljusnedals bruk. Dessa två lappkojor är även medtagna på kartan för Tännäs socken.

2 st lappkojor vid sydvästra delen av Flatruet.

1 st lappkoja vid Skärvaxsdalen.

3 st lappkojor vid Ljungris, belägna vid Ljungan, nordöst om gränsen till Ljungdalens by.

1 st lapphärbärg vid Skärvaxsdalen.

1 st lappkoja vid östra Skärvaxsdalen.

2 st lappkojor vid södra delen av Flatruet.

Tännäs socken

2 st lappkojor i Gröndalen, nordvästra delen vid Grönsjöarna.

1 st lappkoja vid nordöstra delen av Wåla vid Ösjöbäcken i Gröndalen.

På gränsen mellan Tännäs socken och Storsjö socken 3 st lappkojor som också är redovisade på kartan över Storsjö socken.

Inom Rutfjällets skatteland ett flertal lappkojor vid Malmagen nordöst om Lillstöten.

Inom Rutfjällets lappskatteland ett flertal lappkojor söder om Brattri.

Inom Rutfjällets lappskatteland en lappkoja vid Brännstöt fjället.

Inom Rutfjällets lappskatteland en lappkoja sydöst om Breåsjön.

Kartan över Tännäs socken ger besked om att socknen är väl utnyttjad för boskapsskötsel av bönderna i socknens byar. Särskilt anmärks de stora antalet bondgårdar, vallar och fäbodlar längs

sjösystemet Malmagen-Tännalsjön-Östersjön-Tännån-Lossen samt Ljusnedalen från Gröndalen till Ljusnedal. Även i området mot Rutfjällets lappskatteländ var marken använd för gårdar och fäbodan såsom Fiskebäcksvallen, Wålvallen, Risåsvallen, Myskelåsen, Fjättdalen, Brännåsen, Ränningsvallen. Av avvittringsdokumentationen framgår att samernas anspråk vid Rutfjället hänför sig till att samerna under 1820-talet kommit till platsen efter det att de övertagit nybyggnadstillstånd för Rogen och Nässjödalen.

Kartan för Storsjö socken redovisar väl avgränsade gränser för byn Messlingen liksom övriga byar mot lappskattefjället. Kartan för Hede socken ger inga som helst besked om lappkojor eller andra visten för samerna. Särvfjället var heller inte före avvittringen upplåtet för renbete. Samerna hade, såsom framgår av avvittringsdokumentationen, erhållit rätt till renbete på Sarfvåls fjälltrakt norr om Flatruet, men före avvittringen inte erhållit något tillstånd att beta Särvfjället. Detta framgår av avvittringsdokumentationen och i de till denna bifogade historiska dokumenten.

Falun den 17/1 1995

Nils Larsson

Östersund den 18 // 1995

Leif Andersson

Renbetesprocessen i Härjedalen - samebyenes materiale datert 1994-11-30

uttalelse av Kjell Haarstad

Kommentar til Knut Bergslands uttalelse "Angående renbetesmålet i Härjedalen".

Knut Bergsland har avgitt en kort kommentar i tre punkter til tidligere avgitte uttalelser i saken.

Innledningsvis henviser Bergsland til det norske Samerettsutvalget og dets utredning "Om samenes rettsstilling". Det er riktig, som Bergsland påpeker, at utvalgets innstilling om en grunnlovsbestemmelse og lov om sameting er vedtatt og altså er gjeldende rett. Men angående det utredningen oppholder seg mest ved og som er aktuelt her, nemlig samenes "rett til land og vann", foreligger ingen innstilling og følgelig heller ikke noe rettskraftig resultat av utvalgets utredning. Samerettsutvalget arbeider fortsatt med dette spørsmålet.

Til Knut Bergslands punkt 1. Bergslands oppfatning er at Lappecodicillen av 1751 er "å forstå som en gjensidig garanti av samenes bruksrettigheter". Det Lappecodicillen eksplisitt dreier seg om, er imidlertid samers rett til flytting over grensen nord for Børgfjell. Dette "tilstaaes", som det står i codicillens § 30, "men alleneste, saasom en **Tolerantz og reciproque** Føyelighed, der ikke vel kand undgaaes" (norsk traktattekst). Karakteren av uskyldig nyttesrett understrekes ytterligere i § 16: "Og skulle paa begge Sider de fremmede Lapper nøye tage sig i agt, at de ikke ved deres Flytnings Færd gjøre Landets egne Indbygger nogen Skade, enten Vinter eller Sommer, paa Skoug, Ager eller Eng, Multe-Bær eller Hiort Ron=Myhrer eller noget andet".

Punkt 2. Bergsland mener at codicillen også er å forstå som rettsvern for samer i eget land. Bevis for dette finner han bl.a. av et dansk/norsk kongelig reskript av 1726 - som altså er 25 år eldre enn codicillen! Videre viser han til en sak fra 1794 der codicillen "ble benyttet både som grunnlag for et kongelig direktiv om norske samers rett i norske områder og som rettskilde i en internrettslig konflikt mellom norske bønder og norske samer". Bergsland bygger her på en sekunderkilde som han har misforstått. Det "kongelige

direktiv" var i virkeligheten et prinselig ønske, fremsatt muntlig på Røros i 1788 og uten henvisning til codicillen. Saken fra 1794 gjaldt en klage til stiftamtmanden i Trondheim. Embetsmannens resolusjon i saken er altså en forvaltningsmessig forføyning uten rettskraft ut over den konkrete saken. Jeg viser ellers til min bok (1992) s. 188f.

Punkt 3. Bergsland hevder at lappecodicillen ikke er opphevet, men at den tidsbegrensete konvensjonen av 1972 likevel går foran. Dette er riktig, og jeg kan derfor ikke helt forstå hvorfor codicillen overhode har interesse i denne saken. Samerettsutvalget konkluderer sin lange utredning det har gjort om Lappecodicillen slik: "De internrettslige virkninger knyttet til kodicillen er imidlertid forbundet med usikkerhet. Det har såvidt vites ikke vært avsagt noen avgjørelse av Høyesterett i dette århundre som bygger samiske rettigheter til land og vann på Kodiceillen. Av den grunn er det viktig å framheve at norske og svenske samers bruksrett også har sitt selvstendige rettsgrunnlag i de almene rettsgrunnsetninger om alders tids bruk. ... Samenes bruksrett til land og vann bygger følgelig langt på vei på et sikrere rettsgrunnlag enn kodicillen av 1751"¹

Kommentar til Anders Løøvs uttalelse om "Samiskt bruk, äganderett till jord, boskapsstatistik och källupplysningar".

I sine nye "synpunkter" legger Løøv heller ikke nå frem nye, underbygde bevis. Tverrom understreker han innledningsvis at han "aldrig har påstått någonting om konkret samisk bruk av några bestämda områden", han har bare sagt at "så länge man inte vet något med säkerhet, bör hålla möjligheterna öppna". Det er jo en grei erkjennelse av at Løøv ikke har konkrete saksopplysninger å bidra med. Det burde derfor ikke være nødvendig å kommentere hans synpunkter særlig utførlig.

Løøv holder fast på sitt syn på eiendomsretten til jord i Sverige som ikke-eksisterende helt frem til sent 1700-tall. Han skyter seg imidlertid nå inn under en annen som ansvarlig for påstanden, nemlig hovrättsrådet Mauritz Bäärnhielm. Løøv gjengir et langt sitat fra en artikkel denne har skrevet. Det viktigste utsagnet her - sett fra Løøvs side - må være: "Före denna period (1789-1810) fanns överhuvudtaget ingen äganderätt till

¹ NOU 1984:18, s. 200

jord". Bäärnhjelm har riktignok med et sterkt modifierende tillegg: "- i varje fall i Norrland utanför de få och obetydliga städerna". Forholdene i Norrland kan kanskje ha vært så spesielle, det har jeg ikke rede på. Her gjelder saken imidlertid Herjedalen, og jeg tør igjen minne om at Herjedalen lå under norsk juridiksjon like frem til 1645. I denne perioden, dvs. (deler av) middelalderen og tidlig nytid, ble eiendomsforholdene liksom alt annet regulert etter norsk lov. Å hevde at det ikke skulle eksistere eiendomsrett til jord her er meningsløst. Tvertom var det i Herjedalen en ekstrem grad av selveie (odel). Her fantes ingen "kronobønder"² og knapt en "frälsebonde" i tidlig nytid.

Forholdene i Jemtland var forresten nesten helt tilsvarende med tanke på graden av selveie eller odelsgoods. Det var tilfelle helt frem til "Räfstén" med jemtene i 1613 da nesten alt odelsgodset ble inndratt under kronen. Nettopp på grunn av kildekriftet "Räfstén med Jämtarna 1613" kan dette dokumenteres godt. Av den trykte kilden "Jämtländska Räakenskaper 1564-1571" ser vi at 50 år tidligere (1565) eide kronen bare 14 hele gårder i hele Jemtland samt noen gårdparter og "ødisbøle" (s.112f).

Løøv tar opp emnet samenes og reenes antall ut fra fastighetsägarnas påstand: "Otvistligt i målet är att samerna ökat kraftigt i antal liksom antalet renar under tidsperioden 1600-talets mitt fram till avvitrningen". Dette, mener han, er påstander det ikke finnes belegg for. Men det gjør det jo. Ettersom det omkring 1650 hverken var reindriftssamer eller tamrein i Herjedalen må det ha skjedd en økning, og enhver økning fra null blir selvsagt en formidabel økning.

Alle beregninger av antall før folketellingenes tid er uhyre vanskelig og kan bare gi lite pålitelige resultater. Det gjelder folk, men i langt høyere grad krøtter (kreatur) og ikke minst reinsdyr i fjellet. Løøv gjør da heller ikke noe forsøk på dette før 1810, men refererer noen isolerte iakttagelser av samer og rein. Den mest interessante er en husforhørslengde fra 1746 og de nærmeste år. Denne er imidlertid ført for "Jämtlands fjäll" som vel strekker seg oppover til og med Frostviken. I dette store området var lappalmuen på 61 hushold og tilsammen 274 personer. Men spørsmålet er jo hvor mange som holdt til i Herjedalen. Hvis lengden eksisterer skulle jo det tallet la seg skille ut. Løøv gjør ikke noe forsøk på dette, men konstaterer ukritisk "att samerna vid mitten av 1700-

² se f.eks Trondhjem lensregnskap 1629/30, "Det uvisse" for Jemtland fogderi, tillegg om "Herdallen" nederst i legget.

talet inte var någon försvinnande liten befolkningsgrupp. Antal invånare i hela Härjedalen var vid samma tid ca. 3000". Sammenligningen er ulogisk og villedende i det en forledes til å tro at samene utgjorde 274/3000 av folkemengden eller nærmere 10 %. I virkeligheten burde han sammenlignet med befolkningen i hele Jemtland, som på det tidspunkt var ca. 20 000. Hvor mange om noen samer som faktisk bodde i Herjedalen på det tidspunkt, er uvisst. Løøv refererer som nevnt bare et par spredte iakttagelser uten særlig verdi i denne sammenheng.

Når det gjelder antall rein, har en enda spinklere grunnlag for å dra slutninger. Det er vel kjent at samene i eldre tid var helt uvillige til å fortelle hvor mange rein de hadde og det var helt utenfor fogdens rekkevidde ved f.eks. telling å føre noen kontroll med reintallet. Han hadde heller ikke noe motiv for det, ettersom reinen ikke var skattlagt. Den eldste pålitelige reinteilling i Norge ansees blant fagfolk å være Lappekommisjonens telling fra 1890. Av denne framgår det forøvrig at 8 av de samiske husholdene i Rørosdistriktet var kommet fra Sverige, de fleste fra Frostviken. De hadde tilsammen 7 450 rein. Underveis hadde de hatt tilhold i kortere eller lengre tid i Herjedalen.

Når det gjelder bøndernes buskap (kreaturbesättning), er statistikken bedre og strekker seg noe lenger tilbake i tid. Løøv etterlyser talloppgaver for tiden før 1850, og slike finnes, faktisk så tidlig som fra 1629 - den såkalte feskatten. Det ble da innskrevet 5 skilling for hver ku og 3 skilling for hvert ungnaut ("nöt"). I de tre tinglagene i Herjedalen var det da 830 kyr og 225 ungnaut, tilsammen 1055 krøtter (utenom okser)³. Det ligger imidlertid i sakens natur at her var det fristende for skattyterne å underslå hele eller deler av krøtterbesetningen der det var mulig. Dette ser vi direkte var skjedd ved at bare 124 bønder ble skattlagt, mens det i et samtidig skattemanntall var 251 fullgårdsmenn i Herjedalen samt 78 ødegårdsmenn/husmenn⁴. Det virkelige krøttertallet må derfor ha vært atskillig høyere, og når det ved avvittringen i 1850 var 4 300 kreatur i Herjedalen, svarer det til en naturlig stigning i løpet av vel 200 år.

Løøv kan fremdeles ikke erkjenne bevisverdien i at alle skriftlige, dokumenterbare belegg i middelalderen gjelder Nord-Sverige/Nord-Norge. Den første sammen sør for linjen Frostviken/Namdalen (ca. 64° 30' n.br.) er skriftfestet i 1590. Løøv mener at når jeg

³ Trondhjem lensregnskap 1629/30, feskatten 1629, Herjedal fogderi.

⁴ Trondhjem lensregnskap 1629/30, manntallsregister på sølvskatten, Herjedal fogderi.

hevder at administrasjonsapparatet var svakere utbygd i nord samtidig som administrasjonsområdene var mye større enn i sør, så er det "bare ett retorisk påstående", noe som er konklusjonen på hans "synpunkter".

La oss ta det siste først ettersom det er helt konkret. I årene omkring stridene om kong Kristian II og reformasjonen gir en rekke diplomer⁵ i *Diplomatarium Norvegicum* oss direkte innsyn i detaljstyringen av både Nord-Norge og Herjedalen. Det svære Vardøhus len var da styrt av høvedsmannen på Bergenhus som altså i tillegg til det meste av Nord-Norge styrte hele Vestlandet. Utgiftsregnskapene for Bergenhus er bevart for 1519, og vi ser der at til hjelp med dette hadde høvedsmannen 9 fogder som hver ble fulgt av 2-3 mann⁶. Det var det hele. Herjedalen lå dengang i Stjørdal len og bestod av de nåværende kommunene Stjørdal, Selbu, Tydal og altså Herjedalen - et sammenhengende og ikke altfor stort område som strakte seg fra Trondheimsfjorden og østover. I flere år satt Fru Inger til Austråt og senere erkebiskop Olav Engelbregtson som lenherrer her. Vi kjenner ikke til hvor mange menn de rådde over, men begge var mektige personer i rikspolitikken. De hadde dessuten begge sin residens lenger ute ved Trondheimsfjorden og derfor en helt annen nærhet til sitt len enn høvedsmannen på Bergenhus. Det er derfor uforklarlig at de ikke skulle ha funnet fram til eventuelle samer i lenet, men samer opptrer i stort antall både i diplomer (brev) og regnskaper i det fjernstyrte Vardøhus len (Finnmark).

Løøv hevder at arkivmaterialet som finnes fra de sydligere samiske områdene "uteslutande har växt fram för att täcka de administrativa myndigheternas behov", så er det mye riktig. Men når han legger til "att det därför också har växt fram på majoritetsbefolkningens premisser", demonstrerer han en grunnleggende mangel på kjennskap til tiden. Det skjedde faktisk en vekst i den verdslige administrasjonen gjennom 1500- og 1600-tallet, men den skjedde utelukkende for å styrke kongemaktens (statens) økonomiske interesser (og dermed også den enkelte lensherres inntekter). Majoritetsbefolkningen var dengang synonymt med bondebefolkningen, og denne veksten skjedde så langt fra på deres premisser. De som oftest utenlandskfødte (tysk/danske)

⁵ F. eks. DN III 1088 og 1111, DN VII 620, 645, 706, DN VIII 572, 693, DN IX 649, 713, 714, 736, 745 m. fl.

⁶ Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundre, bd. 1

lensherrene stod like langt fra bøndene som de stod fra samene. Når derfor Løøv med tanke på arkivmaterialet "måsta fråga sig för vem det har tillkommit og för vilket behov och vem som har skrivit det?" er det et retorisk spørsmål der Løøv forventer det korrekte svaret: **ikke for samene**. I virkelighetens verden må en legge til: ikke for bøndene heller.

Ankom
1995 -06-
LRF Juridiska Byrån

FÖR KÄNNEDOM

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

Mål T 88/90 och T 70/91

Efter medgivet anstånd får vi anföra följande till bemötande av samebyarnas inläga, aktbil 934.

Docent Inger Zachrisson och professor Knut Bergsland

Inger Zachrisson har i sitt tidigare utlåtande tagit upp frågan om urbefolkning som en omständighet av betydelse. Detta är orsaken till varför professor Evert Baudou har berört frågan i sitt utlåtande.

Professor Knut Bergslands utlåtande 29 januari 1995 angående ortsnamn utgår från fel förutsättningar. Knut Bergsland avslutar sitt utlåtande med att påstå att samer uppehållit sig i områdena sammanhängande sedan medeltiden eller före. De områden som Bergsland berör i sitt utlåtande är belägna utanför Härjedalens kommun och omstämda fastigheter. Vissa av de ortsnamn som Knut Bergsland berör hänför sig till område inom omstämt område. Detta gäller Glän och Valmåsen. Det Bergsland anför till stöd för att dessa ortsnamn skulle ha ett samiskt ursprung ger dock inte på något vis något verifierat besked om att så skulle vara fallet. Det går inte att på det sätt som Knut Bergsland gjort dra slutsatsen att den samiska namntraditionen ger några belägg för att samer uppehållit sig i Härjedalen. I målet är inte tvistigt att samer

uppehållit sig på Flatruet och de angränsande gamla skattefjällen. Bergsland anför tydligen till stöd för att samer skulle ha bedrivit vinterbete utan löfte eller tillstånd att det kan ha funnits ett gammalt lappskatteländ inom Funäsdalens område benämnt Skarnja. Om så trots allt skulle vara fallet innebär det inte på något sätt ett stöd för att det skulle ha fått ske ett fritt vinterbete med ren på böndernas marker. Tvärtom talar det för att samerna inte haft rätt att nyttja andra marker än sådana de skattat för. Knut Bergsland utgår från fel historiska förutsättningar då han, dessutom utan verifikat, utgår ifrån att samerna efter 1655 blivit tillbakaträngda av bönderna. Den samlade historiska vetenskapen har tagit ett annat ställningstagande. I motsats till den tes om tillbakaträngning som Knut Bergsland företräder hävdar den historiska vetenskapen att samerna sent kommit till Härjedalen och successivt försökt tränga in på böndernas skattade marker. Den historiska utvecklingen redovisas bl a i historiebeskrivningen 'Jämtlands och Härjedalens historia', II delen, 1537-1645, och III delen, 1645-1720, av Janerk Bromé. Som bilaga 1 resp 2 till denna skrift bifogar jag de sidor i respektive del som behandlar samerna. Materialet åberopas till stöd för att samerna först under sen tid, 1600-talet, kommit till landskapet Härjedalen. Knut Bergsland hänför sig i sitt utlåtande till professor Björn Collinder. I Collinders bok 'Lapparna', Forum förlag 1953, sid 14, anges: "De av samer nyttjade fjälltrakterna i Jämtland och Härjedalen hörde till Norge ända fram till 1645. Här tycks samerna ha börjat sippra in först på 1500-talet". Lars Tomasson, åberopad som sakkunnig av samebyarna, har i sin bok 'Om lapparna i Jämtland och Härjedalen', Gebergs förlag 1956, också utgått ifrån att den samiska bosättningen i Jämtland/Härjedalen är av sen härkomst. På sid 7 i boken anges: Den lappska bosättningen i Jämtland/Härjedalen har ingen hög ålder. Den förhärskande meningen är att jämtlands-lapparna under senare hälften av 1500-talet börjat invadera från de norr om Jämtland belägna lappmarkerna. En del notiser finns nämligen från 1565 om lappar i norra Jämtland. Visserligen har på språkvetenskaplig väg kunnat fastslås att lappar redan under urnordisk tid förekommit ner till de övre delarna av Ströms vattudal, men hur länge det sedan efter den urnordiska tidens

slut funnits lappar i Frostviken har däremot inte kunnat bestämmas. Den medeltida litteraturen ger inga besked om lappar i Jämtland eller Härjedalen. K B Wiklunds skrift 'I jämtländska studier, Uppsala 1928 - Hur länge har det funnits lappar i Jämtland och Härjedalen?', vilken skrift bifogas, bilaga 3, ger också den utifrån ett historiskt verifierat material besked om att renskötande samer kom sent och först på 1600-talet till Härjedalens norra del. Det skall anmärkas att den norra delen avser förekomst av samer på Helags och de där belägna fjälltrakterna, vilka kom att skattas av samerna. Detta är områden som ligger utanför Härjedalens kommun. Även Särffjället ligger utanför Härjedalens kommun. I Johannes Schefferus bok 'Lapponia' 1673 anges på sid 48 med hänvisning till till boken fogad karta: Säkert är att lappland börjar vid Jämtlands och Ångermanlands gränser går så i en bred båge runt bottenlandskapen och slutar vid Karelens och Finlands gränser så att det omfattar allt land i norr till oceanen, Vita havet och Ladogasjön.

Knut Bergsland anger på sid 4 i sitt utlåtande att det skulle ha förekommit uppgift i jordebok för Jämtland från 1650 om att lappskatt skulle ha erlagts för Sarf och Saris. Detta är fel. Det finns ingen sådan uppgift. I jordeboken för Västerbotten 1649 finns däremot en förteckning över Jämtlands lappar. Där anges för Kalls socken Mårten Hansson som skattar helt mantal för Saris och Swalfjäll. Vidare Tomas Jonsson som skattar för 1 ½ mantal för Dunderij och Sarisfjäll. Någon uppgift om att ränta skulle betalas för något som benämns Sarf förekommer inte. I bilaga 2 till denna inlaga på sid 164 redovisas bakgrunden till denna uppgift i Västernorrlands jordebok. Bromé konstaterar där att dessa uppgifter är, såvitt författaren kunnat finna, de första faktiska uppgifter om de svenska lapparnas utbredning och bosättning i de södra fjälltrakterna. Mot detta står Knut Bergslands oprecisa ställningstagande att: "Samerne hadde alltså rein i området fra før 1645". Då Knut Bergsland uttalar sig i processen med oprecist "området" kan lätt uppfattas att Bergsland med detta avser hela Härjedalen. Det skall observeras att även om Bergslands teori att det med Sarisfiellet skulle ha avsetts Särffjället så är detta beläget utanför Härjedalens kommun som utgör den yttersta norra gränsen för de områden som denna process berör. Mårten Hanssons

och Tomas Jonssons skatt för de omnämnda fjällen återfinns också i K B Wiklunds bifogade skrift, se bilaga 3, 'Hur länge har det funnits lappar i Jämtland och Härjedalen?'. På sid 401 ff redovisar Wiklund den historiska bakgrunden. På sid 403 anges att Sarisfjället av bönder och samer vid räfsteting 1695 i Undersåker kommit på tal och då inte kunnat anges i geografisk belägenhet av såväl bönder som samer. Istället har vid tinget ifråga länsmanen Hans Månsson berättat att den ränta som åsatts för lapptrakten ifråga betalats av Jonas Torkelsson som brukat Flatruensfjället. K B Wiklund avslutar sin skrift med att han under korrekturläsningen fått en uppgift från Bromé att den same som brukade Oldfjället som renbetesland 1652 blivit hänvisad att flytta med sina renar till Särffjället i Härjedalen. Den förklaring som Bromé gör i 'Jämtlands och Härjedalens historia' tredje delen, sid 168, ger dock inte besked om att Bromé med någon som helst säkerhet funnit belägg för att Särffjället är det fjäll som Jon Mårtensson blivit skriven för i 1663 års jordebok. Samen Blind-Nils Jonsson, som enligt Bromé 1668 vid rannsaking i Undersåker tillfrågades om var fjället ifråga var beläget, kunde inte ge besked. På det beskedet från Blind-Nils Jonsson att det var beläget endast en halv mil från trakt där bönder hade sina fäbodrar har Bromé dragit slutsatsen att det kan vara fråga om Särffjället. Det kan dock lika väl ha varit fråga om Flatruet. Det saknas under alla förhållanden uppgifter om något faktiskt renbete på Särffjället. Vid landstinget i Sveg den 7 mars 1648 förbjöd landshövding Ivar Nilsson, såsom tidigare omtalas i denna process, lappar och lösfinnar att slå sig ned inom landskapet och lapparnas förman John Mårtensson fick befallning att se till att detta påbud efterföljdes, eljest väntade för lappen ett strängt straff. Landshövdingen påbjöd att samerna skulle hållas inom de fjäll och skogar där de erhållit tillstånd att bo och bedriva sin näring.

Knut Bergsland omtalar på sid 4 i sitt utlåtande landshövding Strijks brev till landshövding Ivar Nilsson i Hudiksvall med rekommendation från Strijk att samerna Mårten Jonsson och Tomas Jonsson skulle erhålla frihetsbrev. Den slutsats Bergsland drar att den gamle "finnekongens" skattland också omfattade område i Härjedalen söder om Sarf och Saris saknar fog för sig. Någon sådan uppgift finns inte i rekommendationsbrevet. På sid 164 i

bilaga 2 redovisas istället av Bromé att Tomas Jonssons och Mårten Jonssons hemställan om frihetsbrev gällde ett område på två fjäll eller fjällområden, nämligen Tranfjället och Hittingfjället. Enligt Bromé, sid 164 i bilaga 2, innebar den danske kungens frihetsbrev en förpliktelse för samerna att förhålla och bruka sig inom sina råmärken och gränser och inte vidare i något måtto vara eller göra bönderna på deras bolbyar råmärken, gränser, något trångmål eller skada. Tomas Jonsson erhöll det begärda frihetsbrevet av Ivar Nilsson som därefter påbjöd nyss nämnd resolution den 7 mars 1648. På nu anförda skäl är inte heller Knut Bergslands ställningstagande på sid 3 i utlåtandet att den gamle finnekungens gamla skatteland ligger i Härjedalen riktigt.

I samebyarnas inlaga framfört påstående på sid 2, tredje stycket, sista meningen, - att samer har uppehållit sig i området sammanhängande sedan i vart fall senmedeltiden etc - är fel. Det bestrids också, såsom samebyarna påstår, att det förekommit en tidig samisk kultur i Härjedalen. Det bestrid även påståendet att denna tidiga samiska kultur enbart genom språkforskning kan beläggas har mött en nordisk kultur senast under senmedeltiden.

1751 års kodicill

Samebyarna omtalar Lapp Rätten som en specialdomstol. Genom kungligt brev 1752, den 2 mars, har stadgats regler angående rättegång mellan Lappmän då någon främmande Lapp uti saken är intresserad. Regler för rättegång mellan Lappar återfinns också i gränstraktatens bihang §§ 22-25. I § 22 omtalas Lapp Rätten som bestod av Lapplänsmannen och hans två nämndemän. Lapp Rätten kunde med denna sammansättning döma i tvist mellan samer från samma rike i tvister av mindre omfattning. Tvisterna kunde röra sig om överflyttningar, bortkomna renar, slagsmål, små skuldfordringar, se vidare § 22 i traktatstexten. Om tvisten stod mellan Lappmän av åtskild nation skulle Lapp Rätten tillika bestå av två nämndemän från även svarandens sida. Målet skulle tas upp av länsmannen i det rike där käranden hörde hemma. Jurisdiktionen beträffande tvister mellan Lappar av större betydelse eller högre värde skulle tas upp i de vanliga böge- respektive häradsrätter

som då fanns. Se § 23 traktatstexten. Även i detta fall inkallades främmande nämndemän från det land som svaranden tillhörde. I § 30 traktatstexten ges en förklaring till den överenskomna jurisdiktionen.

Svea hovrätts brev, universal, av den 6 maj 1752 fastställer inte kodicillen till inhemsk lag. Brevet som bifogas i kopia, bilaga 4, upptar artikel 6 och 7 i traktattexten. Dessa artiklar togs genom det kungliga brevet in i svensk rätt och bestod av straffregler för brott mot den bestämda riksgränsen. Vidare återgav universalet bara de delar i kodicillen som rör processrättsliga frågor.

Vare sig kodicillen eller Svea hovrätts brev av den 6 maj 1752 ger således något besked om att regelsystemet i kodicillen eller i traktaten i övrigt skulle kunna komma till tillämpning i tvist mellan samer och bönder. Traktatstexten och kodicillen förutsätter dock att samerna skaffar sig en rätt att nyttja den mark de använder för renbete. I skattefjällsmålet sade Högsta domstolen följande (NJA 1981 s 205): "Det är visserligen uppenbart att såsom samebyarna framhållit kodicillens författare betraktat samerna som fullvärdiga medborgare med samma anspråk på rättskydd som andra svenskar och att kodicillen utgår från att samer skulle ha en stark rätt till fjällmarken i det egna landet likaväl som grannlandet. Men arten av denna rätt kan inte utläsas av materialet. Den kan för övrigt ha varit olika i skilda delar av Sverige." Högsta domstolen sa vidare: "Kodicillen kan därför inte betraktas som mer än en ytterligare bekräftelse av de rättigheter som samer redan hade till sådan mark i Sverige som de brukade och skattade för. Vad särskilt angår dess bestämmelser om Lapp Rätter - domstolar som skulle slita visa angivna tvister - kan deras tillkomst inte anses belysa arten av samernas rätt till marken; marktvister tillkom det för övrigt inte Lapp Rätterna att behandla."

Avvittringen m m

Samebyarna gör gällande att de historiska fakta om förekomsten av renbete som förekommit i skattefjällsmålet inte skulle vara av

betydelse i förevarande process med hänsyn till att skattefjällsmålet rörde äganderätt och förevarande process rör en bruksrätt. Detta är naturligtvis fel. Historiska fakta om hur samerna bedrivit renskötsel och nyttjat renbete och omfattningen av renbetet såsom det belagts vetenskapligt historiskt är besked som inte i sig kan förändras beroende på den sak varom det tvistas. Professor Knut Bergslands uttalande i skriftligt utlåtande bifogat samernas inlaga som bilaga 2 ger därför inte heller en riktigt bild av historien. Det historiskt vetenskapliga materialet ger besked om var renbete förekommit och i vilken omfattning. Detta material ger inte på något vis stöd för att det fått ske något vinterbete utanför marker som samerna skaffat sig tillåtelse använda och betalt ränta för. Samebyarnas framförda uppfattning att det vid tiden för avvitrningen funnits upplåtelse av fasta vinterbetesmarker och att det dessutom skulle finnas en vinterbetesrätt därutöver finns inte något stöd för.

Samebyarna återkommer till Mauritz Bäärnhielms uppsats 'Sameland och samerätt' och tar denna till stöd för att framföra standpunkten att bönderna hade en starkt begränsad besittningsrätt vilket skall beaktas vid bedömningen av samernas förutsättningar att sedan helnomadism utvecklats under 1600- och 1700-talen anspråkta böndernas marker. Samebyarna missuppfattar betydelsen av Gustav III reform 1789. Mauritz Bäärnhielm har i den angivna skriften på ett helt riktigt sätt redovisat betydelsen av reformen ifråga. Gustav III hade efter krig med Ryssland 1788-1789 problem med adeln och vände sig till bönderna och gjorde upp med dessa. Franska revolutionen pågick vid tiden ute i Europa. För Sverige var tiden 1789-1810 en förändringens tid av fastighetsrätten. Det kan med stort fog såsom Mauritz Bäärnhielm framför i den ifrågavarande skriften påstås att Sverige först därefter hade ett logiskt system med äganderätt i botten och där ovanpå begränsade sakrätter. Genom frihets- och säkerhetstraktaten 1789 fick bönderna en förbättrad ställning på så sätt att de inte längre kunde bli skattevrak. I 1734 års lag uppdelades bönderna i skattebönder, kronbönder och frälsebönder. Några kronbönder och frälsebönder torde inte ha funnits i Härjedalen. Skattebönderna fick sin ställning förbättrad genom 1789 års reform på så sätt att de inte kunde vrakas från gården om inte skatten betalades.

Det kan nämnas att kronobönder fick möjlighet till friköp medan frälsebönderna i princip kvarstod i samma situation som tidigare och blev arrendatorer. Av minst lika avgörande betydelse som reformen 1789 var storskiftet genom vilket bönderna i princip kan sägas ha gått från samfällt bruk till enskilt ägande. Vid den här tiden avskaffades också ständiga besittningsrätter och villkorade äganderätter. Fideikommissen förbjöds. Vid riksdagen år 1800 förbjöds upplåtelse av nyttjanderätt på längre tid än 50 år. Det beslutades också att ta fram en ny jordabalk, vilken så småningom blev klar 1971. Nu angivna förändringar innebar inte, såsom samebyarna vill förmena, att bönderna och bondekollektiven i form av byarna först genom 1789 års reform fick möjlighet att skydda sina marker mot inkräktare. I den delen innebar reformen ingen förändring. I 1734 års lag fanns i byggningsbalken liksom i jordabalken regler som väl tillgodosåg att jordinnehavet kunde skyddas mot inkräktare. Delaktigheten i de byggemensamma skogarna var väl reglerad i 10 och 11 kap byggningsbalken. Det är således på det viset att samebyarna tolkar in någonting helt annat i Mauritz Bäärnhielms skrift än vad som där står.

Samebyarna anför att samerna i Härjedalen vid tiden för avvittningen sedan länge hade en utvecklad helnomadism. Detta är fel. Det motsägs bl a av professor Björn Collinder i boken 'Lapparna - en bok om samefolkets forntid och nutid', Forum förlag 1953. Där anger Collinder på sid 129 följande: "Helnomadismen med dess långväga flyttningar är en okänd företeelse i ryska lappland och den förekommer inte överallt i de svenska lappmarkerna. Många samer i Härjedalen flyttar bara vid pass 5 mil i vardera riktningen. De borde framför andra kallas fjällappar, ty de tillbringade nästan hela sitt liv i fjälltrakterna. Deras renskötsel är en mellanform mellan halvnomadism och helnomadism."

De uppgifter som Anders Løøv redovisar i sitt utlåtande angående antalet kreatur m m, bilaga 3 till samernas inläga, ger inga besked som motsäger vad fastighetsägarna anför i den delen i processen. Föreliggande material i processen om antalet djur ger besked om att bönderna haft mycket stora djurbesättningar under 1800-talet mot de förhållanden som idag föreligger. Antalet djur kan inte på något sätt och vis sägas ge besked för annat än att

bönderna behövt sina marker för bete. Detta påvisas också av det under 1700- och 1800-talen väl utbyggda flerfäbodssystemet.

Ivan Lundbergs utlåtande

Parterna har olika uppfattning om vad som menas med regelbundet.

Fastighetsägarna har fortfarande inte erhållit del av Lundbergs skrivelse 1992-11-23. Fastighetsägarna vitsordar vare sig Lundbergs uppgift om renantalet i länet, att renarna inte kunnat hålla sig inom nuvarande renbetesfjäll eller Lundbergs beräkningsgrunder om renantal. Fastighetsägarna finner det helt ointressant vilket antal ren som funnits inom länet. Processen gäller Härjedalen och det är antalet renar som hållits utanför renbetesfjällarna i Härjedalen som är av intresse.

Fastighetsägarna har tidigare redovisat olika uppgifter om renantal, hämtade från förarbeten, utredningar etc och har uttryckligen utgått ifrån att dessa renantal är ostridiga. För den händelse samebyarna inte bekräftar att så är fallet förbehåller sig fastighetsägarna rätt att åberopa bevisning i denna del. Bevisningen torde komma att utgöras av samebyarnas egna uppgifter om renantal. Beträffande den sammanställning över Tännäs samebys renantal som bifogats föregående inlaga kan framhållas att renantalet enligt sammanställningen fram till 1932 varierat mellan 494 och 1.711, att renantalet varit något snarare konstant fram till 1955 och därefter ökat successivt. Sammanställningen stöder helt fastighetsägarnas redovisning av rennäringens utveckling i Härjedalen.

Fastighetsägarna vitsordar inte att det vid sekelskiftet funnits en gammal samisk sedvänja att låta renarna beta fritt för att söka sin föda.

§ 12 i bilaga 7 till fastighetsägarnas föregående inlaga visar att dåvarande Ovikens lappby, nuvarande Tåssåsens sameby, under åren 1874-1902 betat på angivna trakter i Ljungans dalgång. trakterna ligger helt utanför omstämt område.

T f lappfogden Alrik Dahlqvists uppgifter från 1896 hänför sig såvitt avser Åre-Storsjöes lappby till "den stora oordningens tid". I den delen hänvisas till föregående inlaga.

Fastighetsägarna vitsordar inte att renens naturliga vandringsinstinkt krävt ianspråktagande av andra marker än nuvarande åretruntmarker, inte heller att nuvarande åretruntmarker varit otillräckligt för att erbjuda nog med föda. I sammanhanget skall åter erinras om att bete vid den aktuella tiden, mitten av 1890-talet, i väsentlig utsträckning skedde på norskt område. Inte heller 1919 års kommittés uttalande kan utgöra grund för uppkomsten av sedvanerätt på någon av omstämda fastigheter.

Av lappfogde Brännströms protokoll från 1898 framgår inte var i Härjedalen Nils Olofsson-Rensbergs föräldrar uppehållit sig med sina renar. Det finns inget stöd för att Tännäs sameby då betade utanför åretruntmarkerna, tvärtom.

Parterna är ense om att den grundläggande frågan är inte om renarna kunnat finna sitt bete under vintertid inom renbetesfjällen utan var renbete faktiskt ägt rum. Parterna är vidare i allt väsentligt ense om de faktiska uppgifterna om var renar betat vintertid. Fastighetsägarna har i den delen åberopat samebyarnas egna uppgifter, förarbeten och utredningar av länsstyrelsen. Oenigheten synes gälla slutsatserna av dessa uppgifter. Lundbergs avslutande stycken i föregående utlåtande talar för sig själv.

Sakkunnigutlåtande av Lars Tomasson

Syftet med vad fastighetsägarna anfört på sid 15 i föregående inlaga är att visa att renbete inte förekommit utanför åretruntmarkerna och bruksområdet och att förvärvet av Ljusnedals bruks område beräknades undanröja problemen med markägarna.

Innebörden av hovrättens utslag (bilaga 10 till föregående inlaga) är, att hovrätten överhuvudtaget inte prövat frågan i sak.

I övrigt väntar fastighetsägarna med att kommentera tidigare rättsfall till pläderingen i målet.

Bevisning

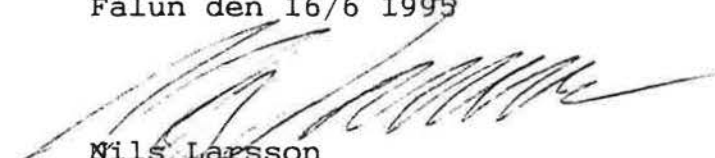
Fastighetsägarna åberopar den tillkommande skriftliga bevisning som ovan redovisas och som bifogas. Bevisningen åberopas med de bevisteman som ovan redovisats.

Med anledning av samebyarnas inlaga 1995-06-08 vill vi erinra om att det ännu återstår tre månader till dess att huvudförhandlingen skall ta sin början. Från fastighetsägarnas sida kommer vi att, som en planering för processen, under juli månad till tingsrätten skriftligen redovisa de förändringar, framförallt beroende på det under senare tid tillkommande materialet från båda sidor, skall göras i tingsrättens sammanställning över parternas ståndpunkter samt bevisning jämte planeringsschema för processen. Vi förutsätter att det tidigare planeringsschemat i tidsomfång kan hållas och att det även kan följas vad gäller dagindelning under de planerade sex veckorna.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 16/6 1995



Nils Larsson

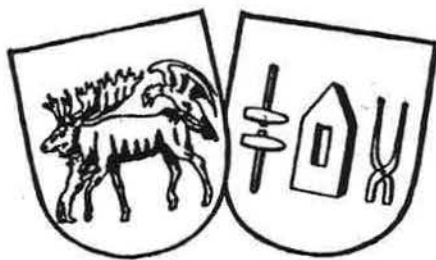
enl uppdr

Jämtlands och Härjedalens HISTORIA

Andra Delen

1537-1645

av Janrik Bromé



Norstedts

manet.¹ Genom att gårdarna uppdelades i flera brukningsdelar — stundom ända till sex — förorsakade detta vid inträffande missväxt och nödår, att ingen av dessa småbönder kunde få tillräcklig bärgning på sin jord utan måste »sätta stång för dörr», som det hette i Ångermanland², d. v. s. draga ut på tiggarsstråt till bättre lottade bygder i Sverige eller Norge. Kristian IV:s förmyndarregering ingrep emellertid 1590 mot denna ohejdade och ödesdigra hemmansdelning och bestämde, att ingen gård eller jordpart i Jämtland, på vilken icke kunde sås mera än 6 tunnor säd, finge brukas av mer än en bonde.³ En dylik gård skulle anses som en hel gård, medan däremot det hemman, där man endast kunde så 3 tunnor säd, skulle räknas för en halv gård och likaledes brukas av en bonde. Både hel- och halvgårdsbonden var skyldig att årligen på bestämd tid utbetala till sina medarvingar en viss landskyld eller ränta för deras andelar i hemmanet. Samtidigt medgåvos personer, som önskade upptaga nya hemman på skogar och allmänningar, att göra detta. Dessa nyupptagna gårdar skulle betraktas som odelsgårdar för nybyggaren och hans efterkommande.

En befolkningsgrupp, som ytterst sällan framträder i det äldre urkundsmaterialet, är *lapparna*. Beträffande tiden för deras första inflyttning och utbredning i de jämtländska fjälltrakterna saknas tillförlitliga uppgifter. Äldre norska forskare, särskilt Yngvar Nielsen⁴, ha gjort gällande, att lapparna först i en jämförelsevis sen tid, »som icke är många århundraden avlägsen från vår», tagit de jämtländska och härjedalska fjälltrakterna i besittning. Nielsen ifrågasätter t. o. m. huruvida i dessa områden funnits lappar tidigare än på 1700-talet, och det är osäkert, anser han, om det före mitten av detta århundrade varit tal om en särskild Jämtlands lappmark. Sedan dessa åsikter uttalades i slutet av 1800-talet, ha svenska forskare, främst Johan Nordlander, övertygande påvisat, att de icke hålla streck.⁵

¹ Truid Ulfstads och Klaus Billes recess på herredagen i Oslo 1539. (K r a g o. S t e p h a n i u s, Hist. Danicæ libri 2, etc., s. 327 f.). — ² N o r d l a n d e r, Drag ur livet i Ångermanland etc., s. 63. — ³ N R R., III, s. 130 ff. — ⁴ Lappernes fremrykning mod syd i Trondhjems stift og Hedemarkens amt. Det Norske Geografiske Selskabs Aarbog, I, 1889—90. — ⁵ Lapparnes alder i södra Norrland (Sv. Fornminnesföreningens Tidskr. X, s. 217—228) och Några noter om »Jempefelandz Lappemark» (samma tidskr., XI, s. 327—334).



Fig. 6. Lapskt giftermål, som bekräftas med eld.
Olaus Magnus' Historia de gentibus septentrionalibus.

Av de svenska räkenskaperna från Jämtland under ockupationsåren på 1560-talet visar det sig nämligen, att lappar uppehöll sig i de jämtländska fjälltrakterna vid denna tid, och mycket talar för, att de funnits där, åtminstone inom provinsens nordligaste fjällområden, långt tidigare. Redan i de nämnda räkenskaperna talas för övrigt om »Jemptelandz Lappmark», vilken beteckning icke torde ha varit ny vid denna tid utan av äldre ursprung. Den kan dock ha varit begränsad till fjälltrakterna nordväst om Hammerdal och Ström.

Vid nordiska sjuårskrigets utbrott fanns inom denna Jämtlands lappmark ett mindre antal lappar, som den svenske fogden avkrävde skatt, sannolikt efter samma grunder som inom de svenska lappmarkerna. I Ströms socken nämnes 1565 en lapp, som erlade i skatt 4 st. mårdsinn. I räkenskaperna för 1565 heter det, att i »Jempte lappmark» funnos fem skattelappar, men för detta år hade fogden uppburit skatt av endast två av dem.¹ Dessa två lappar lovade dock, att även de övriga skulle komma och betala skatt påföljande år. Enligt 1566 års räkenskaper hade dock dessa lappar rymt till Norge och betecknades då som »våra värsta fiender».

Antagligen är det här fråga om de lappar, som funnits inom provinsen vid krigsutbrottet och betraktade sig som goda dansk-norska undersåtar. Emellertid visar det sig, att en del lappfa-

¹ Räkensk. Jämtland 1565, KA.



Fig. 7. Skidåkande lappar på jakt.
Olaus Magnus' Historia de gentibus septentrionalibus.

miljer från Pite lappmark flyttade ner till Jämtland under dessa år, kanske rent av på uppmaning av svenska myndigheter. I slutet av 1560-talet nämns sist i längden för Lais lappby Olof Jonsson, Mårten Olsson, Torkel Nilsson, Jon Olsson, Klemet Persson, Nils Olsson och Nils Andersson, om vilka det säges, att de »äro dragna till Jempteland».¹ Deras flyttning söderut synes ha skett några år tidigare, kanske redan vid mitten av decenniet. När kriget sedan slutade och Jämtland ånyo förenades med Danmark, återvände dessa lappar till sin ursprungliga hemtrakt. »De som hava varit borta i några år äro nu igen komne», heter det i räkenskaperna för Laisbyn 1571. Och vid samma tid torde också de från Jämtland till Norge rymda lapparna ha återvänt till sina gamla fjäll och visten. Den nämnde lappen Mårten Olsson, som tydligen var ledare eller ordningsman för de övriga lapparna, synes ha stått i förbindelse med landsherrn Ludvig Munk i Trondheim. Enligt ett brev från denne den 30 juli 1571, d. v. s. vid tiden för Jämtland-Härjedalens officiella återlämnande till Danmark, erhöll Mårten befallning »offuer saa mange finner, som under hans selskaff er». Dessa lappar skulle vara Mårten höriga och lydiga i allt vad denne på den danske konungens vägnar bjöd och befallde. Lapparna erhöles rättighet att vistas »her udi Norigis Greensser, så vitt som hör till Trundheims Leen udi bare fiede», där de fingo skjuta och ringa

¹ Nordlander, Några notiser etc., s. 331.



Fig. 8. Åkerbruk på 1500-talet.
Olaus Magnus' Historia de gentibus septentrionalibus.

björn, älg och ren till sitt uppehälle. De skulle vara Danmarks och Norges konung hulda och trogna samt årligen vid S:t Staffans tid (annandag jul) giva honom den skatt, som de förut givit till Sverige och Jämtland. Men Mårten Olsson och de flesta av hans sällskap återvände dock, som sagt, vid denna tid till Pite lappmark. I skattelängden för Laisbyn 1592 upptages en lapp Klemet Andersson med tillnamnet Jempt, vilket tyder på en viss kontakt mellan Pite och Jämtlands lappmarker ännu i slutet av 1500-talet.

Medan lapparna sålunda vid mitten av 1500-talet huvudsakligen torde ha uppehållit sig inom provinsens nordligaste fjällområden, trängde en del av dem under de följande decennierna så småningom längre söderut. Enligt landsböcker för tiden strax efter Brömsebrofreden, nämligen för åren 1646—47, funnos inom »Hammerdals fjäll» 6 skattelappar, inom offerdalsfjällen 10 och inom Kall 2. Fråga är dock, om inte även härjedalsfjällen redan vid denna tid tagits i besittning av nomader. Så var under alla förhållanden fallet några få år senare (1652), då en hel lappfamilj om 5 personer, som uppehöll sig i fjällen ovanför Ljungdalen, blev mördad av ett sällskap bofasta.¹ Och att denna lappfamilj icke var den enda, som då var bosatt inom

¹ Brömé, Ett drama i Härjedalsfjällen 1652. Östers. P:n 22/7, 43. Jfr även Collinder, Lappische Sprachproben aus Härjedalen, s. 91, där en sägen om lappmordet återgives.



Fig. 9. Säden skördas.
Olaus Magnus' Historia de gentibus septentrionalibus.

Härjedalen, framgår av den s. k. Västernorrländska kommissionens protokoll från sammanträdena i Rödön i februari 1670, enligt vilket befallningsmannen i Härjedalen meddelade, att inga lappar numera funnos inom provinsen. De som förut funnits där hade, heter det, flyttat bort, sedan den nämnda lappfamiljen blivit mördad.¹

Antalet lappar inom Jämtland-Härjedalen torde ännu fram mot mitten av 1600-talet ha varit tämligen ringa, säkerligen icke överstigande ett par hundra personer. De tama renhjordarna voro nog också i allmänhet icke så stora som längre fram i tiden. Däremot strövade ännu betydande vildrenshjordar omkring i fjällen och blevo föremål för en intensiv jakt av både lapp och bonde. Sedan handeldvapen mera allmänt börjat komma i bruk i slutet av 1500-talet och under 1600-talets förra hälft, blev vildrensstammen så småningom kraftigt decimerad.

Ännu i mitten av 1600-talet drevs jordbruket i Jämtland-Härjedalen med primitiva redskap och efter samma ålderdomliga metoder, som varit utmärkande för denna näringsgren sedan århundraden tillbaka. Bonden tillverkade i regel själv alla de redskap och verktyg, som voro behöfliga för gårdsbruket. Plogen, som var av trä men försedd med en järnbill, var ett föga effektivt redskap jämförd med vår tids järnplog, och inte hel-

¹ Västernorrländska kommissionens protokoll och handl., RA.

I Ytterhogdals socken synes den finska bosättningen ha varit ganska omfattande, och många finska eller åtminstone finsklingande namn på platser inom socknen minna oss om denna kolonisation. Gåssjö by uppges vara den äldsta finnbebyggelsen i socknen.¹ En Per Mattsson från Savolaks bosatte sig här redan under Gustav II Adolfs tid. Genom ett »råbrev» av den 23 juni 1636 blev gårdens område fastställt. En tjärn på byns mark kallas Hånalamp (Grästjärn), en annan Paskalamp (Lorttjärn), och en slättermyr sydväst om byn benämnes Gomso (Myrholmen) av de finska orden kumpu, holme i kärr, och Suo, myr. Det synes vara mycket sannolikt att just denna slättermyr gav byn dess namn under den förvrängda formen Gåsiö eller Gåssiö, som det första gången antecknats i kyrkboken i slutet av 1600-talet.²

Byn Husköln i Ytterhogdal är likaledes upptagen av finnar och benämnes ännu vanligen Finnan. Enligt bygdesägnar och ännu befintliga handlingar kommo de första inbyggarna i Husköln från Rautalampi socken i Savolaks. De hette Grels Eriksson och Eskil Larsson och hade först börjat bygga vid Habergget. Men när bönderna i Vikens by sågo detta, begåvo de sig dit och jagade bort finnarna, vilka då påstås ha yttrat: »Ha berget då!» Därav skulle berget ha fått sitt namn. Men troligare är att den rikliga förekomsten av asp i denna trakt gjort att finnarna kallat platsen Haapaberget (av finska haapa, asp), vilket sedan förkortats till Habergget.

De bortdrivna finnarna slog sig sedan ned vid Björnberg och Husköln. En sägen vet berätta, att när de båda männen voro samsatta med svedjning vid Björnberget, hörde de en dag någon som hoade uppe i Messukölen. Då yttrade den ene: »Vore jag nu i Finland, skulle jag säga, att det var Malin min.» Även den andre tyckte sig känna igen sin hustrus röst. Då svarade de genom att blåsa i en näverlur. Och när det hoats och svarats en stund mellan dem och de främmande, fingo de se tvenne kvinnor komma fram ur skogen. Männen igenkände då sina hustrur, och stor blev glädjen. Redan samma dag grepo även kvinnorna till yxa och hacka, och nu gick arbetet vid nybygget med fördubblad fart. Namnen

¹ Om denna by se Gåssjö bys uppkomst etc., Fornvårdaren 1: 3, s. 166 ff.
— ² Modin, a. a. s. 275.

Malin och Elin, som de två kvinnorna hette, ha sedan dess troget bevarats som arvsnamn i Huskölen.

Trolldomskunnighet har ofta av den gamla befolkningen tillskrivits finnarna, och sannolikt är att de inflyttade gåvo sig sken av att kunna en del i den vägen för att skaffa sig respekt hos sina avoga grannar. Även sinsemellan tyckas finnarna ibland ha begagnat sig av trollkonster för att skada varandra. En finne, vilken i mitten av 1600-talet kom flyttande till Hogdal från finnskogarna mellan Los och Ängersjö, brukade berätta, att en gång, då han var liten, kom en stor björn och slog ihjäl två grisar i svinhagen.¹ Men hans far visste råd: han bet ett stycke fläsk ur ryggen på den slagna galten och gick därpå till skogen och sökte upp en rönn, som var vriden mot norr. På den spjälkade han upp en bit och satte fläskstycket i »klipan». Sedan slog han med yxhammaren tre gånger mot rönnen och sade: »Gå nu till Tannsjöfinnen och gör likadant.» Och tre dagar därefter rev samma björn, som slagit svinen, två svarta hästar för tannsjöfinnen, som troddes ha »stämt» björnen att slå svinen. Därför stämdes björnen tillbaka för att utkräva hämnd.

I jämförelse med finnkolonisationen i angränsande landskap har denna icke varit av någon större omfattning i Jämtland och Härjedalen; dock måste det påpekas, att dessa sega skogsmän och nybyggare lämnat bestående märken efter sig även här. Åtskilliga av de omnämnda finnbyarna, som uppbrötos från ris och rot under 1600- och 1700-talen, skulle troligen fortfarande ha legat som öde skogsmark, såvida inte dessa »rågfinnar» kommit hit från öster och med en beundransvärd kraft och kunnighet förstått att klara sig i de avlägsna och väglösa trakter, där de fingo tillåtelse att slå sig ned. Utan den rikliga tillgången på fisk i sjöar och vatrendrag och vilt i skogarna skulle dock en dylik bosättning helt säkert icke ha varit möjlig.

Beträffande de nomadiserande lapparnas utbredning i fjälltrakterna söder om Undersåkersdalen och Indalsälvens övre lopp har tidigare ifrågasatts (II, s. 34), att lappar funnits i dessa fjäll mellan Jämtland och Härjedalen åtminstone vid mitten av 1600-talet. Av källor, som nu blivit närmare undersökta för det före-

¹ Modin, a. a., s. 280.

↓
liggande tidsskedet, har det visat sig, att denna förmodan är riktig. Vid landshövding Strijks första rundresa i Jämtland i samband med mönstringarna i mars 1646 uppvaktades han i Sunne prästgård den 3 mars av två lappar, av vilka den ene, Mårten Jonsson med benämningen »finnekung i lappefjällen», uppvisade det frihetsbrev, han något tidigare erhållit av den danska kronobetjäningen i orten.¹ Enligt detta brev ägde han rätt att uppehålla sig och driva sin näring på en del fjäll, som lågo dels i Jämtland och dels i Härjedalen. För de senare rekommenderades han nu av Strijk att erhålla frihetsbrev av landshövding Ivar Nilsson i Hudiksvall, till vars län Härjedalen hörde. Den andre uppvaktande lappen var Tomas Jonsson, möjligen en broder till Mårten. Tomas hade redan under den danska tiden erhållit frihetsbrev på två fjäll eller fjällområden, nämligen »Dronneris», Trondfjället, och ett litet fjäll därintill, kallat »Hittefjäll», Hittingsfjället. För sin medgivna rättighet att idka jakt och djurfångst på dessa områden skulle han årligen betala till kronan 3 rdr in specie i skatt. Han förpliktades därjämte att »förhålla och bruka sig inom sina råmärken och gränser och intet vidare i någon måtto vara eller göra bönderna på deras bolbyar, råmärken och gränser något trångmål eller skada». Tomas erhöll därmed det begärda frihetsbrevet.

Detta är, såvitt författaren kunnat finna, de första faktiska uppgifter vi äga om de svenska lapparnas utbredning och bosättning i de södra fjälltrakterna. Huruvida Mårten och Tomas Jonsson äro de första nomader, som flyttat norrifrån till dessa fjällområden, är däremot svårt att avgöra. Några få år därefter bodde en lapp Lars Klemetsson med sin familj och sina renar vid Skärkdalen ovanför Ljungdalen, och det är ej osannolikt, att ytterligare en eller annan lappfamilj kan ha vistats i dessa fjälltrakter vid samma tid, även om några bestämda uppgifter därom icke påträffats.

Ett tjugotal år senare eller 1670 skola däremot inga nomadiserande lappar ha varit bosatta inom Härjedalen. Vid västernorrländska kommissionens sammanträde i Rödön den 20 februari detta år lämnades nämligen av representanter från Härjedalen, däribland dess befallningsman Olof Persson Ström, den märkliga

¹ Länsstyrelsens i Härnösands län registr. 46, HLA.

↑
upplysningen, att de lappar, som förut funnits där, flyttat bort, sedan en hel lappfamilj blivit mördad.¹ Denna familj bestod av den nämnde lappmannen Lars Klemetsson, hans hustru, tvenne söner och en liten treårig dotter. Det upprörande dramat händelseförlopp, som i korthet även nämnes i del II, s. 34, hade varit följande.²

En norрман vid namn Jon i Haltdalen hade 1630 köpt en ren av lappen och fört den över till Norge. Där försvann den dock, sedan den släppts på bete, enligt några lappars förmodan beroende därpå, att lappen Lars' hustru tagit några hårstrån under halsen på renen, innan den fördes bort, för att på så sätt »revocera» den-samma, d. v. s. hon hade genom trolldom ordnat så, att renen skulle komma tillbaka, när den åter släpptes i frihet. Detta att, som det hette, »stä» kreatur för att få dem att hålla samman och komma ordentligt hem från betesgången under sommaren, har fordom varit ett mycket vanligt bruk bland den norrländska allmogen.³

Under fiske i fjällsjöarna tillsammans med tre andra norrmän, däribland en i Norge bosatt jämte, vid Mikaeli tid 1652, beslöt Jon att söka förbindelse med lappen för att komma till någon uppgörelse med honom angående renköpet. Sällskapet begav sig därför ner till Ljungdalen, där norrmännen sammanträffade med bonden Olof Halvarsson och två bönder från Vemdalen, Peder Larsson och Lars Eriksson, vilka tydligen voro ute på jakt. Den förstnämnde hade också kommit i ovänskap med lappen; det rörde sig om en obetydlig affärstransaktion. Sedan lappen vid det besök, som Jon och Olof i Ljungdalen först gjorde hos honom, förklarat sig icke ha sett till den en gång sålda renen och beträffande Olof hade en del att invända mot affärsförbindelserna med honom, beslöt det sju man starka sällskapet att helt utrota familjen. Tidigt en morgon tågade de därför upp till lappvistet, där de först sköto lappen och hans hustru och därefter en av pojarna. Den lilla treåriga flickan slog de ihjäl med en yxa inne i kåtan, medan den återstående pojken mördades på samma sätt något senare på dagen nere i Ljungdalen, dit han flytt. Lappfamiljens enkla hus-

¹ Västernorr. kommissionens prot. 29/1 70, RA. — ² Ink. skr. från hovrätten 1653. Landskansliets i Gävle arkiv, HLA. Jfr Bromé, Ett drama i Härjedalsfjällen 1652, Ö. P. 29/1 1943. — ³ L. Björkquist, Att »stä» kreatur. Uppsats i Festskrift till Iwan Wikström 1947, s. 76.

liggande tidsskedet, har det visat sig, att denna förmodan är riktig. Vid landshövding Strijks första rundresa i Jämtland i samband med mönstringarna i mars 1646 uppvaktades han i Sunne prästgård den 3 mars av två lappar, av vilka den ene, Mårten Jonsson med benämningen »finnekung i lappefjällen», uppvisade det frihetsbrev, han något tidigare erhållit av den danska kronobetjäningen i orten.¹ Enligt detta brev ägde han rätt att uppehålla sig och driva sin näring på en del fjäll, som lågo dels i Jämtland och dels i Härjedalen. För de senare rekommenderades han nu av Strijk att erhålla frihetsbrev av landshövding Ivar Nilsson i Hudiksvall, till vars län Härjedalen hörde. Den andre uppvaktande lappen var Tomas Jonsson, möjligen en broder till Mårten. Tomas hade redan under den danska tiden erhållit frihetsbrev på två fjäll eller fjällområden, nämligen »Dronneris», Trondfjället, och ett litet fjäll därintill, kallat »Hittefjäll», Hittingsfjället. För sin medgivna rättighet att idka jakt och djurfångst på dessa områden skulle han årligen betala till kronan 3 rdr in specie i skatt. Han förpliktades därjämte att »förhålla och bruka sig inom sina råmärken och gränser och intet vidare i någon måtto vara eller göra bönderna på deras bolbyar, råmärken och gränser något trångmål eller skada». Tomas erhöll därmed det begärda frihetsbrevet.

Detta är, såvitt författaren kunnat finna, de första faktiska uppgifter vi äga om de svenska lapparnas utbredning och bosättning i de södra fjälltrakterna. Huruvida Mårten och Tomas Jonsson äro de första nomader, som flyttat norrifrån till dessa fjällområden, är däremot svårt att avgöra. Några få år därefter bodde en lapp Lars Klemetsson med sin familj och sina renar vid Skärkdalen ovanför Ljungdalen, och det är ej osannolikt, att ytterligare en eller annan lappfamilj kan ha vistats i dessa fjälltrakter vid samma tid, även om några bestämda uppgifter därom icke påträffats.

Ett tjugotal år senare eller 1670 skola däremot inga nomadiserande lappar ha varit bosatta inom Härjedalen. Vid västernorrländska kommissionens sammanträde i Rödön den 20 februari detta år lämnades nämligen av representanter från Härjedalen, däribland dess befallningsman Olof Persson Ström, den märkliga

¹ Länsstyrelsens i Härnösands län registr. 46, HLA.

upplysningen, att de lappar, som förut funnits där, flyttat bort, sedan en hel lappfamilj blivit mördad.¹ Denna familj bestod av den nämnde lappmannen Lars Klemetsson, hans hustru, tvenne söner och en liten treårig dotter. Det upprörande dramats händelseförlopp, som i korthet även nämnes i del II, s. 34, hade varit följande.²

En norрман vid namn Jon i Haltdalen hade 1630 köpt en ren av lappen och fört den över till Norge. Där försvann den dock, sedan den släppts på bete, enligt några lappars förmodan beroende därpå, att lappen Lars' hustru tagit några hårstrån under halsen på renen, innan den fördes bort, för att på så sätt »revocera» densamma, d. v. s. hon hade genom trolldom ordnat så, att renen skulle komma tillbaka, när den åter släpptes i frihet. Detta att, som det hette, »stå» kreatur för att få dem att hålla samman och komma ordentligt hem från betesgången under sommaren, har fordom varit ett mycket vanligt bruk bland den norrländska allmogen.³

Under fiske i fjällsjöarna tillsammans med tre andra norrmän, däribland en i Norge bosatt jämte, vid Mikaeli tid 1652, beslöt Jon att söka förbindelse med lappen för att komma till någon uppgörelse med honom angående renköpet. Sällskapet begav sig därför ner till Ljungdalen, där norrmännen sammanträffade med bonden Olof Halvarsson och två bönder från Vemdalen, Peder Larsson och Lars Eriksson, vilka tydligt voro ute på jakt. Den förstnämnde hade också kommit i ovänskap med lappen; det rörde sig om en obetydlig affärstransaktion. Sedan lappen vid det besök, som Jon och Olof i Ljungdalen först gjorde hos honom, förklarat sig icke ha sett till den en gång sålda renen och beträffande Olof hade en del att invända mot affärsförbindelserna med honom, beslöt det sju man starka sällskapet att helt utrota familjen. Tidigt en morgon tågade de därför upp till lappvistet, där de först sköto lappen och hans hustru och därefter en av pojkarne. Den lilla treåriga flickan slogo de ihjäl med en yxa inne i kåtan, medan den återstående pojken mördades på samma sätt något senare på dagen nere i Ljungdalen, dit han flytt. Lappfamiljens enkla hus-

¹ Västernorr. kommissionens prot. ²⁰/, 70, RA. — ² Ink. skr. från hovrätten 1653. Landskansliets i Gävle arkiv, HLA. Jfr B r o m é, Ett drama i Härjedalsfjällen 1652, Ö. P. ²⁰/, 1943. — ³ L. B j ö r k q u i s t, Att »stå» kreatur. Uppsats i Festskrift till Iwan Wikström 1947, s. 76.



Fig. 34. Lappfamilj på vandring. Ur Johannes Schefferus' Lapponia 1673.

geråd och trettiosju renar delades bland ogärningsmännen, och en person från Storsjö, Peder Jonsson, som blivit vittne till mordet på lappynglingen i Ljungdalen, lovade att hålla tyst med saken, sedan han fått något tobak.¹

Snart spredos dock rykten neråt bygden om vad som inträffat. Befallningsmannen i provinsen, Nils Larsson Warg, som bodde i Sveg, ingrep nu och fängslade Olof Halvarsson i Ljungdalen och de två bönderna från Vemdalen, vilka på våren 1653 dömdes av hovrätten till avrättning och stegling. Domen gick också strax därefter (23/7) i verkställighet.² Enligt meddelande från landsherren Fredrik Urne i Trondheim den 11 juli samma år hade en av de fyra norrmännen dömts till döden och avrättats.³ De tre övriga skulle överföras till Härjedalen för att där undergå straff. Säkertligen fingo de sona sin ogärning på samma sätt som de övriga.

Helt naturligt väckte dessa händelser ett oerhört uppseende på sin tid och torde ytterligare ha skärpt de motsättningar mellan lapp och bonde, som redan gjort sig märkbara inom provinsen. Lapparnas framträngande söderut hade för övrigt strax efter det Härjedalen kommit under Sverige väckt ovilja bland den bofasta

¹ Denna händelse har bevarats bland härjedalslapparna som en tradition ända fram till våra dagar och återgivits av B. Collinder, Lappische Sprachproben aus Härjedalen, s. 91. — ² Länsst. i Gävle (kansl.) arkiv. Skr. från ståndpersoner, HLA. — ³ Skr.-koncept 28/4 53. Länsst. i Gävle (kansl.) arkiv, HLA.

befolkningen och redan på hösten 1646 givit härjedalsallmogen anledning till klagomål hos landshövding Ivar Nilsson i Hudiksvall. Man besvärade sig nämligen över att de lappar, som bodde i fjällen och där hade sitt hemvist, samt en hop lösfinnar drogo över deras »laga rå och förordnade fjällmark» in på böndernas skogar, där de »utskjuta både djur och fåglar, som ock stjäla deras vånor (fångstinrättningar) samt hästar och annan boskap med mycket annat förfång, hinder och skada, som de dem på åtskilliga sätt tillfoga». På grund härav ansågos bönderna bli »förblottade och fördärvade», varjämte lapplänsmannen klagade över svårigheten att indriva vederbörlig skatt av lapparna eftersom de ofta stucko sig undan till fjällområden, där de icke hade rätt att uppehålla sig. Med anledning av dessa klagomål resolverade landshövdingen »allvarligen och strängeligen», att alla »lappar och lösfinnar» skulle draga bort från böndernas skogar och där icke »den ringaste hemvist hava eller några vånor eller skjutande bruka». De skulle hålla sig inom de fjäll och skogar, där de erhållit tillstånd att bo och bedriva sin näring. Liknande klagomål över att lapparna »med tiggande, hotande och trugande besvära och överlöpa inbyggarna» förekommo i fortsättningen allt emellanåt. År 1664 utfärdade K. M:t befallning till myndigheterna att anställa »en sträng inkquisition» med dessa lappar och icke tillstodja dem att vidare ströva omkring nere i bygderna utan snarast återvända till sina respektive lappmarker och där förbli.¹

I jordeboken för Jämtland 1663² upptagas ett tjugotal skattskyldiga lappar, nämligen under Kall Jon Mårtensson för Saris fjäll med 3 dlr i skatt, Tomas Jonsson för Tranris- och Hittingsfjäll med 4 dlr 16 öre och Nils Jonsson för Tevedals- och Flatrufjällen med 1 dlr 16 öre, under Offerdal tio lappar, vardera 1 dlr 16 öre i skatt, och under Ström sex lappar, vardera 3 dlr i skatt. Beträffande de nomadiserande lapparnas skyldighet att erlagga skatt, den så kallade lappräntan, hölls vid laga hösttinget i Undersåker 1668 en rannsaking, vid vilken den närvarande kronobefallningsmannen Daniel Bertilsson inlämnade till rätten en räkning med lapplänsman Tomas Andersson i Undersåker.³ Enligt denna räkning funnos betydande restantier i uppbörden från de

¹ Landsh. Sperlings resol. 9/1 83. Offerdals kyrkoarkiv, ser. I: IV, ÖLA. — ² Länsst. i Gävle (kansl.) arkiv, HLA. — ³ JD, ÖLA.

senaste tio åren. Jon Mårtensson, som enligt 1663 års jordebok skattade för Saris fjäll, hade nu lämnat detta distrikt, vilket i stället övertagits av Blind-Nils Jonsson. Lapplänsmannen, som tillfrågades var detta Saris fjäll var beläget, kunde, märkligt nog, icke ge något bestämt besked därom, men han trodde dock att det låg i Härjedalen och att lapparna kallade det »Selfsen» fjäll. Han meddelade också, att detta fjäll låg endast en halv mil från den trakt, där bönder hade sina fäbodar. Av allt att döma är Saris fjäll liktydigt med Särvfjället och det nämnda fäbostället är det samma som den nuvarande byn Särvsjö, belägen tre mil norr om Hede kyrkby.

Strider mellan lappar och bofasta angående renarnas skadegörelse på höstackar o. d. förekommo även under dessa tider. Lappen Torkel Olsson, som i början av 1680-talet flyttat från Offerdal till Årefjällen, betade sina renar en tid av vintern 1682—83 på norra sidan av Åreskutan i Husådalen, där en del årebönder hade sina avradsland.¹ Då renarna gjorde åverkan på deras höstackar, infunno sig bönderna från byarna Bräcke, England och Berge i samlad trupp och förde ett fyrtiotal renar ner till bygden. De hade sökt komma i förbindelse med renägaren, men av fruktan för bönderna hade han hållit sig borta; däremot hade de träffat och skrämt hans dotter Gölu, som var gift med lappen Nils Jonsson och vid denna tid havande, så att hon i förtid födde sitt foster. Enligt verkställd syn hade renarna förtärt eller nedtrampat tjugo lass hö. Av de fyrtio renarna slaktade bönderna tolv, varefter de övriga släpptes ut i fjället. Böndernas krav på ersättning ansågs visserligen berättigat, men då de egenmäktigt slaktat renarna, enligt landslagens byggningsbalk »intagit få», dömdes de att ersätta lappen med 24 dlr 24 öre smt samt dessutom böta 3 mark. Något skadestånd till den renskötande hustrun Gölu synes däremot icke ha kommit i fråga.

Mera om dessa motsättningar mellan bönder och lappar skulle kunna anföras från denna tid, ty åtskilliga händelser, som belysa avogheten mellan de renskötande nomaderna och bygdernas folk, ha lämnat spår efter sig i häradsrätternas annaler, men det redan berättade må vara tillfyllest för att åskådliggöra ett spännings-

¹ Prot. vid vårtinget i Undersåker 25 och 26 maj och vid hösttinget 5 och 6 dec. 83. JD, ÖLA.

förhållande, vilket företer märkliga likheter med det, som under 1600-talet uppstod mellan bönderna och de nyinflyttade skogsfinnarna.

De betesmarker, som lapparna togo i besittning för sina renhjordar, voro icke sammanhängande utan här och var genomskurna av de avradsland, vilka brukades av bönderna till fäbodmarker, jakt och fiske mot erläggande av årlig gäld (avradspenningar) till kronan. Hur alla dessa avradsland varit uppskiftade och belägna eller hur stor del av fjällen och angränsande skogstrakter de upptogo, har ännu icke blivit fullt utrett, men vi ha anledning förmoda, att deras sträckningar och gränser i många fall varit ganska flytande och ovisa, även för deras brukare. Självfallet blev detta ett synnerligen svårlost problem. Och om en lapp önskade flytta utanför sina gamla betesmarker, var han sålunda tvingad att försöka utreda, huru avradslanden lågo och i görligaste mån hålla sig utanför dem, såvida han ville slippa den värsta ovänskapen med bönderna. Följaktligen kunde icke renskötarna vare sig sommar eller vinter draga så värst långt från fjällen utan att möta allvarliga hinder för sin utkomst. Deras vidare utbredning torde väl i allmänhet ha tillgått så, att de först i långliga tider hållit sig så fjärran som möjligt från avradslanden, för att omsider, sedan de ernått en viss hävd för sin vistelse i avradslandens gränsmarker, tränga allt närmare och slutligen in i böndernas avlägsnaste skatteland. Övergivna och helt obehagade avradsland torde därvid ha kommit väl till pass för det renskötande folkets etappvisa framträngande.¹

I ett fall från denna tid äga vi kännedom om myndigheternas befrämjande av en lappfamiljs förflyttning mot sydligare trakter, nämligen då Jon Mårtensson från Oldfjället i Offerdal befalldes att avflytta från sina gamla betesmarker och anvisades att slå sig ned vid Särvfjället i Härjedalen. Anledningen till detta var att Jon Mårtenssons fader upptäckt en silvermalmsförekomst på Oldfjället, och tydligen ansåg man lapparnas närvaro kring det blivande bergverket mindre önskvärd, varför Jon beordrades att flytta till Härjedalen.² Hans namn skymtar sedermera i ett proto-

¹ K. B. Wiklund, Hur länge har det funnits lappar i Jämtland och Härjedalen? Festskrift till Eric Festin 1928, s. 401. — ² Bromé, Jämtlands äldsta bergverk. Jämten 1931, s. 174.

koll, fört vid landstinget i Sveg den 7 mars 1648, då landshövding Ivar Nilsson Natt och Dag förbjöd lappar och lösfinnar att slå sig ned inom landskapet, och lapparnas förman Jon Mårtensson fick befallning att se till att detta påbud efterföljdes, eljest väntade för lappen ett strängt straff.¹

Hur många lappar, som då voro bosatta inom länet, äga vi ingen kännedom om, men deras antal torde icke ha varit stort, kanske högst ett par, tre hundra själar. För Jämtlands vidkommande ha vi en uppgift från 1663 att 3 lappar i Kall, 10 i Offerdal och 6 i Ström betalade skatt för sina renbetesland.² Tydligt galler de här uppgivna endast huvudmännen, som hade renbetesland, men om deras familjers och hushålls storlek kan man icke få någon säker uppfattning. Det är ju också tänkbart att en och annan renägare icke betalat skatt eller funnits upptagen i myndigheternas handlingar. Fjällområdet var stort och gav gott rum åt sådana, som ville hålla sig undan beträffande både skatt och annan insyn av överheten.

När den franske författaren A. de la Motraye, särskilt känd som framstående reseskildrare, på våren och försommaren 1716 gjorde en resa genom Värmland, Dalarna och Norrland ända upp till Torne träsk, besökte han även Härjedalen och Jämtland under några få dagar och gästade därvid bl. a. kyrkoherden i Brunflo Sven Bidenius Renhorn, som stod honom till tjänst med en del upplysningar angående lapparna.³ Renhorn, som talade latin med lätthet och bättre, än vad som eljest var fallet med ortens präster, hade varit något i Lappland, dock kände han mindre till landet än till dem av dess invånare, som om vintern brukade komma ner till Bottniska viken. Han berättade, att det var omkring 40 eller 50 lappfamiljer, som på vintern kommo ner från fjällen och slog läger omkring Storsjön. Nu hade de dock redan på grund av den annalkande värmen dragit uppåt fjällen, »in bland Norges berg». De voro med andra ord svenskar på vintern och norrmen på sommaren. Bidenius försökte, sade han, att bibringa dem insikt i den kristna religionen, men han märkte dock alltför väl, att de tänkte mera på sina renar än på sina själar. Han tillade, att det även fanns några lappar i Härjedalen.

¹ Landstingsprot., avskr., ÖLA. — ² Västernorr. jordeböcker 1663, HLA.
— ³ Signeur A. de la Motrayes Resor 1711—1725, s. 187 f.

V

Den andliga odlingen

Delningen av ärkestiftet och tillkomsten av Härnösands stift 1647. — Den första superintendenten. — Härjedalens kyrkliga ställning under åren 1647—61. — Undervisningsväsendet, skolan i Oviken. — Övriga superintendenter. — Kyrklig indelning. — Kyrkorna och deras inventarier. — Prästernas lönevillkor. — Frösö trivialskola.

DET GAMLA, ODELADE UPPSALA ÄRKESTIFT OMfattade, som det heter i en gammal stiftskrönika, utom Uppland »alla Nordländerna, så att det sträckte sig över hundra mil till Torneå, ja ock vidare in uti Österbotten åt Finland allt intill Uleå träsk». ¹ Det är helt naturligt att ett stift av så oerhörd omfattning icke kunde skötas och övervakas från stiftsledningens sida på ett tillfredsställande sätt. Någon enstaka gång drogo visserligen ärkebiskoparna ut på visitationsresor norrut, men vanligtvis kunde då endast ett mycket ringa antal pastorat räkna med ett besök. Under hela förra hälften av 1600-talet hade t. ex. endast ärkebiskoparna Petrus Kenicius år 1616 och Paulinus Gothus 1642 företagit mera omfattande visitationsresor till »de vittbegrepne Norländer och Lappmarker». Även om prostarna här uppe i norra Sverige hade ett betydande inflytande inom sina prosterier och i mångt och mycket nästan verkade som någon sorts superinten-

¹ A. O. Rhyzelius, Episcoposcopia Sviogothica etc., senare delen, s. 107.

nämnda prostinnan Sigrid Johanna Edvalls stora, vitt beryktade vävstol i Oviken. Följande de råd och anvisningar, som den förut nämnda Ekenmarkska vävboken gav, vävde hon ej allenast upp de mönster, som då förekommo utan ritade ock själv en del av de glänsande linnevävar som i både rosa och blekgrönt med mönster i vitt ännu bära vittne om hennes stora konstskicklighet, klara förstånd och ovanliga arbetsförmåga.

Fig. 27 visar prov på en av hennes vävnader. Är det möjligen Ovikens prostgård hon velat framställa?

Efter förfallet i slutet av 1800-talet håller en ny textil konstslöjd på att växa upp ur den gamla grunden, och detta sker främst tack vare fröken Agnes Ericson såsom initiativtagare och befrämjare och fröken Karin Nilsson såsom framstående lärarinna och mönsterriterska.

Må den slöjd, som växer, växa inifrån, då blir den äkta. Och må den alltid födas ur samma ädla, storvulna anda, som adlade fädrens textila konst, då blir den ock fädren värdig.

HURU LÄNGE HAR DET FUNNITS LAPPAR I JÄMTLAND OCH HÄRJEDALEN?

Av K. B. WIKLUND.

Det är icke länge sedan man allmänt antog, att lapparna utgjorde den egentliga urbefolkningen i vårt land och att de under tidernas lopp undanträngts av de mot norr anryckande svensarna. Numera har uppfattningen blivit en annan, och i alla handböcker m. m. säges det, att lapparna invandrat på den skandinaviska halvön i jämförelsevis sen tid och spritt sig allt längre mot söder på densamma. Denna uppfattning lär väl också komma att bli beständande, men den behöver dock allttjämt underbyggas med nytt material och fördjupas och i detalj bevisas långt mera än vad hittills hunnit ske. De bevis, som redan framlagts här och där i den ena eller andra formen, böra också sammanfattas och göras lättare tillgängliga än vad de nu äro. På vår energiske länsantikvaries högtidsdag skulle jag sålunda vilja med anförande av både gammalt och nytt material något närmare belysa den lapska befolkningens ålder inom hans vidsträckta domän, viss om att både *Eric Festin* själv och hans otaliga underlydande och hjälpare med glädje se, att detta i någon form göres.

Frågan är vidlyftig nog, och vid dess utredande har man att betrakta problemet från flera olika håll och tillse, vilka bidrag till dess belysande ej blott historien, utan även arkeologien, språkvetenskapen och etnografien, ja t. o. m. antropologien och geologien kunna giva.

Från arkeologien ha vi dock, åtminstone tillsvidare, föga eller intet att vänta. Det är ju visserligen väl bekant, att Jämtland och Härjedalen ha att bjuda på en hel rad av märkliga forn-lämningar och fornfynd av s. k. arktisk typ — hållmålningar, hållristningar och stenåldersredskap av allehanda slag — men man har för länge sedan upphört att sätta dessa i förbindelse

med lapparna. Vart de sedan skola höra, vilken folkstam målat hållarna och förfärdigat skifferredskapen, det är dock alltjämt ganska ovisst, och på sista tiden har frågan blivit ytterligare invecklad genom upptäckten av den s. k. Komsa-kulturen längst uppe i nordligaste Norge på högt över havet liggande nivåer, en kultur, som alltså bör ha florerat under den avlägsna tid, då landet ännu icke höjt sig till sitt nuvarande läge, utan ännu låg så lågt, att Komsa-boplatserna lågo på havets strand. Man har dessutom gjort den iakttagelsen, att det en gång under istiden funnits en rad av isfritt land längs norra Norges västkust, där växter och djur och kanske även människor kunnat leva kvar, medan hela inlandet under istidens sista period var isbetäckt. Vart hörde manne dessa Komsa-människor och vart de eventuella istidsmänniskorna? Voro de skandinavernas förfäder eller lapparnas, eller äro de nu alldeles försvunna? På dessa frågor eller denna fråga kan man ännu ingenting svara, men detta kan lyckligtvis för tillfället vara oss likgiltigt, såtillvida som både språkvetenskapen och etnografien liksom t. o. m. den på skrivna källor grundade historien fullt tydligt visa oss, att lapparna i Jämtland och Härjedalen äro inkomna i en ganska sen tid, som intet har att göra med istiden eller med den paleolitiska (??) Komsa-stenåldern. Vi slippa därför också lyckligtvis ge oss ut på sju famnars vatten i antropologiska frågor, sådana som spörsmålen om härkomsten av den blonda, korthuvade, långväxta rasen i Norden och den mörka, korthuvade, kortvuxna rasen i vissa delar av Västnorge o. s. v., och vi behöva icke heller vänta, tills geologerna hunnit klara upp de hittills väsentligen outredda frågorna om landhöjningen i norska Finnmarken. Men även om de geologiska, de antropologiska och t. o. m. de arkeologiska data få lämnas å sido, så komma vi i alla fall att ha vår fulla möda med de övriga vetenskaperna.

Vi kunna först vända oss till etnografien, som i själva verket kan ge oss en viss allmän orientering och riktlinje i frågan. Det är ju väl bekant, att det i norr, i de egentliga lappmarkerna, utom fjällappar på sina håll finnes s. k. skogslappar, som uppehålla sig hela året om i skogarna med sina renhjordar. I äldre tider har det funnits sådana ända från Karesuando i norr ned till Åsele och t. o. m. Anundsjö och Tåsjö i söder (se t. ex. Abr. Hülphers' beskrivning över Ångermanland, 1780, s. 300;

Erik Modin, Gamla Tåsjö, 1916, s. 366). Men i Jämtland har det mig veterligen aldrig funnits några skogslappar.¹ Detta är viktigt nog, enär skogslapparnas hantering, med fiske och jakt som förnämsta näringsfång och — i gammal tid — renskötseln som bisak, helt säkert är en äldre form av lappliv än den på renskötseln som huvudsak grundade fjällappsnomadismen, huru gammal denna senare än för sin del kan vara. Denna omständighet visar sålunda redan i och för sig, att lapparna i Jämtland och Härjedalen äro ett yngre släkte än deras nordligare stamfränder, men vi kunna på denna väg icke få någon noggrannare upplysning om tiden för deras inflyttning i våra provinser.

Så språkvetenskapen. Det är ett märkvärdigt faktum, att de lapska dialekter, som talas på den 40 mil långa sträckan fr. o. m. Umeälven i Tärna socken i norr t. o. m. Härjedalen i söder, för att vara lapska dialekter avvika så ovanligt litet från varandra. På andra håll kan man inom lapskt språkområde icke fara många mil i norr eller söder utan att på det handgripligaste erinras om de stora skillnaderna i både språklära och ordförråd mellan dialekterna, men här nere i söder är det något helt annat. I sitt lexikon ha visserligen även dessa s. k. sydlapska dialekter att uppvisa en del olikheter sinsemellan, men i ljud- och formläran, alltså i grammatiken, äro de märkvärdigt lika, medan de å andra sidan i vissa avseenden skarpt skilja sig från de nordligare dialekterna. Det skulle föra för långt att här nämna exempel på allt detta, och jag måste därför inskränka mig till ett kort påpekande av förhållandet. Att de sydlapska dialekterna äro varandra så lika över hela sitt väldiga område, är ett bestämt tecken till att de i jämförelsevis sen tid utbredd sig över detsamma och att dess sydligare delar ur lapsk synpunkt sett måste betecknas som ett ganska nytt kolonisationsområde. Hur nytt det sedan i sina olika delar kan vara, det kan man likväl icke avgöra medelst den nu nämnda företeelsen, utan därför behövas ännu andra data.

En utgångspunkt för bedömandet av denna sistnämnda fråga finner man i vissa lapska ortnamn, vilka synas vara av gam-

¹ Man måste ju noga skilja skogslapparna från »sockenlapparna», som visserligen likaledes bodde i någon koja i skogen hela året om, men icke hade renar (eller möjligtvis blott några få sådana), utan voro t. d. renlappar, som försörjde sig med allehanda sysslor och arbeten. Dylika sockenlappar funnos tidigare överallt i nedre Norrland.

malt nordiskt ursprung och vilkas ålder man mer eller mindre säkert kan bestämma med hjälp av dels den nordiska, dels den lapska språkhistorien. I tidskriften *Namn och bygd* II, 1914 (= Nordiska ortnamn, hyllningsskrift tillägnad Adolf Noreen på sextioårsdagen) har jag s. 105 ff. publicerat en artikel »Ur-nordiska ortnamn i de södra lappmarkerna», till vilken jag i detta sammanhang får hänvisa. Jag har där framhållit den egendomliga företeelsen, att man i de sydligare lapptrakterna fr. o. m. Sorsele och Lycksele socknar i norr finner en hel del lapska ortnamn, vilkas gamla nordiska ursprung är omisskännligt och som tyda på, att lapparna vid sitt framryckande från norr här före sig funnit en skandinavisk befolkning, av vilken de lånat namnen på vissa mera framträdande lokaliteter. Bl. a. ha de lånat sina namn på Vinjelälven och Umeälven från nordborna. Vid vilken tid detta skedde, är emellertid ofta omöjligt att med bestämdhet säga. I alla händelser äro lånen mycket gamla, även om de alla kanske icke räcka upp ända i den s. k. urnordiska tiden före c:a 700 år e. Kr.

Nu är det så, att man i en rad av lapska fjällnamn i både Västerbottens län och Jämtland som andra sammansättningsled finner ett *-fele*, *-vele*, i äldre manuskript *-velle*, *-ville*, vilket utan tvivel sammanhänger med det nordiska ordet *fjäll* och som att döma av vissa tecken bör vara lånat redan under urnordisk tid. Från Jämtland känner jag tre säkra namn av denna art, nämligen längst i norr *Nursfjället*, på lapska *Nuörresvele*, eller *Nuörresfele*, väster om Lebbikvattnet (= kartans Leipikvattnet) långt norr i Frostviken (med riksröset n:o 201, jfr kartbladet 46 Frostviken), ett par mil söder därom *Brakkfjället*, på lapska *Prahkovele*, väster om Blåsjön, samt längst i söder det bekanta *Munsfjället*, på lapska *Muttjfele* eller *Muttjvele*, sydväst om Bågede; det sistnämnda namnets *-ttj-* är närmast utvecklat ur ett *-tts-*, vilket i sin tur går tillbaka på ett äldre *-nds-*. Om dessa tre namn verkligen äro lånade i urnordisk tid, visar detta, att lapparna vid sin invandring norrifrån träffade samman med skandinaver i trakterna av Lebbikvattnet, Blåsjön och Bågede i Ströms vattudal redan vid tiden före c:a 700 år e. Kr. Dessa skandinaver behöva naturligtvis icke ha varit fastboende så långt uppe i landet redan då, utan kunna ha år efter annat kommit dit på jakt- och fiskefärder från det nedre landet. Jakt- och

fiskefärderna uppåt de övre delarna av Ströms vattudal äro ju en välkänd företeelse från senare tider och tydligen av mycket gammalt datum. Under medeltiden var Ström den översta bygden i denna del av Jämtland, och där ovan låg lapparnas land (jfr t. ex. Edv. Bull, *Jemtland og Norge*, 1927, s. 28 f.). Själva Ström nämnes också av lapparna med ett under urnordisk tid lånat ord *Straimē*, vars *-ai-* på grund av en egendomlig lapsk utveckling motsvarar det gamla nordiska *-au-*; det är dock tyvärr omöjligt att avgöra, om lapparna i detta fall lånat själva ortnamnet Ström från nordborna eller om de blott begagnat sitt norrifrån medförda, i urnordisk tid lånade ord för begreppet »ström» såsom översättning av det svenska ortnamnet. I förra fallet skulle ju namnformen *Straimē* sluta sig till de tre nyssnämnda ortnamnen av urnordiskt ursprung och vara ett bevis för att lappar haft sina vägar nedåt Ström redan i urnordisk tid.

Vi ha sålunda på språkvetenskaplig väg kommit ganska långt i besvarandet av frågan om den lapska befolkningens ålder i Jämtland och Härjedalen: lapparna synas redan under urnordisk tid ha på sin vandring mot söder hunnit så långt som till de övre delarna av Ströms vattudal. Om man alls kunde tala om ett gammalt landskap Lappland, borde detta således egentligen omfatta även Frostviken, men »landskapet Lappland» är blott en uppfinning av sena tiders läroboksförfattare. Huru länge det åter vid den urnordiska tidens slut funnits lappar i Frostviken, är en annan fråga, på vilken man icke kan ge något bestämt svar. Jag kan dock för min del icke tro, att de vid denna tid vistats där så särdeles länge. Ej heller torde de vara så alltför gamla i nuv. Västerbottens län. Det är betecknande, att Pytheas från Massilia (Marseille), som på 300-talet f. Kr. företog en vidsträckt resa uppåt västra och nordvästra Europa och därvid kom ända till Britannien och kanske själv besökte även det sex dagsresor därifrån intill Ishavet belägna och av honom omtalade Thule, icke alls nämner några lappar såsom boende där, utan blott åkerbrukare. På ganska goda grunder förlägger man detta Thule till det nuvarande Helgeland i Norge och särskilt till Vefsen, och om lappar vid denna tid alls funnits så pass långt mot söder, d. v. s. i nuv. Lycksele lappmark, så hade nog Pytheas fått höra talas om dessa märkvärdiga människor. Det är nu visserligen ett långt mellanrum mellan Pytheas' tid och den

urnordiska periodens slut, men jag tror dock, att lapparnas invandring i nuv. Västerbottens län snarare bör förläggas mot slutet av denna mellantid än till dess början.

Längre än så kunna vi icke, såvitt jag förstår, komma med språkvetenskapens hjälp. Det finnes visserligen en mängd lapska ortnamn i alla fjälltrakter i Jämtland och Härjedalen, men därav kan man icke, såsom Yngvar Nielsen i sin artikel Lappernes fremrykning mod syd i Trondhjems stift og Hedemarkens amt i Det norske geografiske selskabs Årbog I, 1889—90, gjort, sluta sig till, att lappar här varit tidigare än nordborna. De ha helt enkelt vid sin ankomst hit givit dessa fjäll etc. lapska namn utan att mycket bry sig om de svenska eller norska namnen, vilka de blott i några särskilda fall av den ena eller andra orsaken kommit att fästa sig vid. Somliga av dessa lapska ortnamn äro nog i och för sig högst anmärkningsvärda, men det är en annan historia, som jag här icke kan gå in på och som icke hjälper oss att belysa den lapska befolkningens ålder i Jämtland och Härjedalen.

Vi måste alltså nu till slut vända oss till historien och med de skrivna källornas hjälp söka svaret på vår fråga. Vi ha då genast att konstatera det märkliga faktum, att det i den vidlyftiga medeltida litteraturen ingenstädes talas om några lappar i Jämtland och Härjedalen. Dessa trakter voro ju likväl vid denna tid ingalunda obekanta eller öde. Viktiga färdvägar gingo här tvärt över »Kölen», och både de fornnordiska sagorna och en mängd gamla dokument tala mycket om Jämtland och Härjedalen, men aldrig nämna de några lappar där. Det måste tydligen bero därpå, att det överhuvudtaget icke fanns några lappar i dessa landskap, utom i det avlägsna och ännu alldeles obebyggda Frostviken, vilket då ännu låg fjärran från trafiken och stora världen.

Det är lika påfallande, att icke heller Olaus Magnus i sin stora Historia om de nordiska folken 1555 eller på sin märkliga karta över Norden 1539 omtalar några lappar i Jämtland, oaktat han enligt egen uppgift passerat Jämtland på resa till Norge år 1518 och tillbaka igen förmodligen nästa år och därvid farit genom trakter, som i våra dagar hysa eller nyligen hyst lappar. På kartan anges *Lappia* och *Scricfinnia*, d. v. s. lapparnas och »skrickfinnarnas» land, ligga långt norr om Jämtland,

och ingenting tyder på, att lappar funnits utefter den *via montanorum* »bergsbornas väg», som gått fram västerut från *Vnderaker* mellan *Skarsa mons* i norr och *Sula mons* i söder (jfr facsimilet av kartan i Kristiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger 1886, n:o 15). Jag föreställer mig, att med dessa berg (*mons*) menas *Skarfjeldet* på norra sidan om Inslandet högst uppe i Vär-dalen samt bergen söder om nuv. *Sulstuen* något längre ned utefter älven och att alltså hans färd gått utefter Kallsjön och Anjan samt över gränsfjällen ned till Vär-dalen ungefär där den nuvarande landsvägen går. Där har han just vid Skarfjeldets fot fått passera en av de mest typiska fjällportar, som finnas i dessa trakter och vilka i skräckinjagande ordalag skildras av honom i kap. 14 av 2 boken av hans Historia. (Andra tydning-försök i Yngvar Nielsens nyssnämnda artikel, s. 24 och hos Karl Ahlenius, Olaus Magnus och hans framställning af Nordens geografi, 1895, s. 42.)

Först omkring 50 år efter Olaus Magnus' resa uppträda med full säkerhet lappar i mellersta Jämtlands fjälltrakter. Härom handla tvenne utförliga artiklar av Johan Nordlander i Svenska fornminnesföreningens tidskrift X, 1899, s. 216 ff. Lapparnes ålder i södra Norrland och XI, 1902, s. 327 ff. Några notiser om »Jemptelandz Lappemark», i vilka artiklar meddelas en rad ur gamla fogderäkenskaper hämtade notiser om lappar i Jämtland. År 1565 nämnes sålunda i Ströms socken en Niels Anderson Lap, av vilken fogden hade uppburit fyra stycken skattemårdar. Året därpå levererade fogden Joen Jönsson fem avrads-mårdar mindre än 1565 »och giver han före», säges det i en anmärkning, »att de lappar, som dem pläga utgöra, äre dragne till berkarlerne uti Nörrabotn, vilket Joen skall fly sig besked på», samt — i marginalen — att de »äre rymde till Nörie och äre våre värste fiender». År 1567 synas lapparna ha alldeles hållit sig undan från skatteuppbörden, men 1568 ha de kommit fram igen. Det är för det första den nyssnämnde Nils Andersson med två ogifta bröder, och det säges om honom, att han »haver utgjort, såsom han ock tillförende haver varit van att utgöra i Jämtland, mårdskinn 4 st:». Utom honom upptaga 1568 års räkenskaper även en lapp Oluff Jonsson med 4 söner, om vilken det heter: »Haver utgjort, såsom han ock årligen plägar göra i skatt uti Jämtland, löper mårdskinn 4 st.»

För att hålla dessa lappar vid gott humör och få dem att betala de dyrbara skatteskinnen godvilligt, måste man för övrigt rikligen undfägnade dem, och detta hade »uti två nätter» kostat 12 mark, vilket icke var så alldeles litet, enär marken (enligt V. E. Lilienberg i Numismatiska meddelanden XVIII, 1908) detta år hade ungefär samma köpkraft som 5 kr. 15 öre år 1907. Det var inalles 7 personer, som kommit fram, »förutom kvinnor, barn och annat folk», och kalaset hade hållits hos länsmanen i Hammerdal Michel Persson i Breda gård. Vad de fingo för godsaker såges icke, men samma år blevo de 14 lapparna i Ängermanlands lappmark med hustrur och barn undfägnade med 16 lispund bröd, 3 tunnor öl, 1 ½ lispund smör, 2 ½ lispund kött och fläsk och 1 lispund lax — de fingo sig alltså ett ordentligt skrovmål, eller flera. Av de två lapparna i »Jämtlands lappmark» köpte fogden vid samma tillfälle för K. Maj:ts behov för 10 ½ spann mjöl och 4 lispund smör 4 mård-, 6 björn-, 3 häver-, 2 utter- och 1 järvskinn och för 15 ½ spann mjöl 1 stor älghud och 9 unga d:o (1 hud värd 1 spann mjöl), 6 älgkalvskinn (2 kalvskinn värda 1 spann mjöl), 5 något stora och 1 litet renkalvskinn.

Viktigare är den tillfogade notisen, att fogden av Olof Jonsson år 1568 i skatt upptog 4 mårdskinn, »vilket lappefogden uti *Pitha* plägade tillförenda av honom uppbära uppå Kongl. Maj:ts vägna, för det han plägar bruka *Harchara fiellet*, som skjuter in uppå Ängermanneland». En liknande uppgift lämnas även rörande den andra lappen, Nils Andersson. Och när man ser efter i räkenskaperna för Pite lappmark för åren omkring 1568, återfinner man dessa samma lappar Olof Jonsson med tre söner och Nils Andersson med en son under »Laijsbyn», med eller utan anteckning om deras bortovaro. År 1569 säges det sålunda, att de »äro dragne till Jämteland» (Nordlander XI, s. 331 f.). Man frågar sig nu, hur det kunde vara möjligt, att lappar från det avlägsna Pite lappmark flyttade så långt mot söder som till *Harchara fiellet*, d. v. s. det bekanta stora fjället Hartkjölen mellan Nördli och Sörli i Norge, strax söder om Frostviken. Svaret ligger däri, att Pite lappmark vid denna tid även omfattade fjälltrakterna i nuv. Västerbottens län och Frostviken och att en flyttning från Laijsbyn, den sydligaste lappbyn i Pite lappmark, till *Harchara fjället* sålunda icke innebär något mera än

en flyttning från nuv. Frostviken ned till Hotagen och Sörli. Att åter Pite lappmark kunde ha denna för vår uppfattning onaturliga utsträckning, berodde därpå, att den var *Pite birkarlars* lappmark, liksom Lule lappmark var Lule birkarlars och Torne lappmark Torne birkarlars exploateringsområde. Ifrågavarande exploateringsområden sammanföll ingalunda med de äldvalar, efter vilka de hade fått sina namn och i vilkas nedersta del ute vid havet birkarlarna hade sina hemvist. Ume eller Lycksele och Ängermanlands eller Åsele lappmark åter äro i sin nuvarande utsträckning ända upp till riksgränsen senare bildningar.

Först på 1560-talet synes sålunda lapparnas expansion ned över mellersta och södra Jämtlands samt Härjedalens fjälltrakter hava tagit sin början. Närmast nådde den nuv. Hotagen och Sörli. Nästa fråga blir då, vid vilken tid flyttningen fortsattes ännu längre mot söder, till Offerdalsfjällen, Skäckarfjällen, landet mellan Anjan och Enaälven och slutligen de stora fjälltrakterna i sydvästra Jämtland och västra Härjedalen.

Man skulle tycka, att det vore lätt att få svar på denna fråga, eftersom ju alltsammans ägt rum i så sen tid, att administrationen både i Sverige och Norge gott bör ha hunnit taga hand om befolkningen och fått den och dess ägorättsförhållanden registrerade i mantalslängder och jordeböcker o. dyl. Men det är tyvärr icke fullt så enkelt. Det lilla fåtalet lappfamiljer det rör sig om har levat högeligen i skymundan och fjärran från bygden samt dessutom på mycket rörlig fot, och myndigheterna ha därför icke fullt vetat om dem och haft svårt för att mantalskriva och beskatta dem på vanligt sätt. Därtill kommer, att bokförings- och arkivförhållandena ej voro så utvecklade på norsk sida som på svensk. De nyss berörda, relativt fullständiga och innehållsrika uppgifterna från 1560-talet härröra från en tid, då Jämtland under det nordiska sjuårskriget under några år (1564—70) var svenskt, men efter dessa år tåga källorna åter, och man får för lång tid framåt nöja sig med spridda notiser av mera tillfällig art. Sålunda innehålla t. ex. svenska skattelängder några uppgifter om ett litet antal lappar i Snåsen, som skattade till både Sverige och Norge åren 1591, 1607, 1610—13, 1617 och 1619 (K. B. Wiklund och J. Qvigstad, Dokument angående flyttlapparna II 229 ff., 234). Det är i detta fall säkerligen fråga om lapparna på Hartkjölen; en av dem heter Tor-

kel Nilsson och är tydligen identisk med en Torkel Nilsson, som upptages i 1569 års räkenskaper och förmodligen är son till den ovannämnde Nils Andersson.

Vid bedömandet av lapparnas flyttning mot söder inom Jämtland och Härjedalen bör man först och främst skriva sig till minnes, att det land de togo i besittning för sin renskötsel ingalunda var alldeles herrelöst, utan till kanske största delen redan upptaget av andra brukare. Fjäll och skog voro nämligen sedan gammalt i stor utsträckning uppdelade i »avradsland», vilka mot årlig avgäld (»avrad») till kronan innehades av bönderna och brukades till fäboddrift, jakt och fiske. Det har emellertid ännu icke blivit utrett, varest alla dessa avradsland lågo och huru stor del av fjällen och skogstrakterna de upptogo. Enligt Abr. Hülphers' beskrivning över Jämtland 1775, s. 13 skulle de inalles innehålla över 84 (gamla) kvadratmil (= 96 kvadrattyml), men av denna uppgift bli vi icke mycket klokare. (Enligt den officiella statistiken omfattar för närv. i Jämtlands län den »övriga marken» i motsättning mot skogbärande mark, naturlig äng och odlad jord inalles 121 kvadrattyml.) Det finnes emellertid en gammal, fullständig förteckning över Jämtlands avradsland, vilken efter vederbörlig bearbetning skulle kunna ge oss upplysning härutinnan, nämligen »Jämtlands avradslands undersökning 1666», av vilken ett ex. finnes i Kammararkivet (Västernorrlands läns verifikationsbok 1670, fol. 523 ff.) och ett annat, om jag icke misstager mig, på lantmäterikontoret i Östersund. Denna viktiga källa är likväl ännu outgiven. En början till utgivning gjordes visserligen i Östersunds-Posten 1923, men företaget avstannade, innan man hunnit särdeles långt (Ö.-P. 19. III. och 16. IV. 1923; 14 och 17. III. 1924; 9. IV. 1925; 15. III. 1926). Det borde ovillkorligen med det snaraste återupptagas, men helst icke i en tidning, som snart försvinner och icke blir tillgänglig annat än i några få bibliotek, utan i denna tidskrift, som är i allas vår hand och lätt tillgänglig för alla vetenskapsmän när och fjärran. Vad som vid detta utgivande tillsvidare vore det viktigaste, vore att själva förteckningen publicerades oavkortad och särskilt i fråga om ortnamnen i full överensstämmelse med originalets stavsätt. Den, mycket kinkiga och krävande bearbetningen kan gott komma efteråt och så småningom. För denna behövs det oundgängligen biträde av alla ortkunniga personer

ute i socknarna, så att de otaliga ortnamnen i förteckningen i görligaste måtto bli identifierade, vilket ingalunda är möjligt blott med hjälp av de tryckta eller ens de i manuskript föreliggande kartorna. När så detta skett — så långt det nu överhuvud kan ske — kan man lägga in avradslanden på kartan och tillse, vilka delar av fjälltrakterna vid ifrågavarande tid icke voro upplåtna åt bönderna. Jag vill till slut nämna, att man vid utgivandet icke kan begagna Kammararkivets exemplar annat än för eventuell komplettering, enär ortnamnen i detsamma ofta äro vanställda ända till oigenkännlighet. Östersundsexemplaret lär i denna punkt vara mycket bättre. Om avradslanden i gammal tid se för övrigt senast Bull, Jemtland og Norge, s. 88 ff.

Det är naturligt, att de bönder, som innehade avradsland och där hade fäbodar och bedrevo jakt och fiske, i regeln icke kunde vara villiga att låta andra, vare sig svenskar eller lappar, tränga in på landen med sina kreatur eller med djurfångst och fiskeri. Om en lapp ville flytta utanför sina gamla råmärken, måste han sålunda i görligaste måtto hålla sig utanför avradslanden för att icke komma i klammeri med bönderna, och vi måste därför undersöka, om det i fjällen söder om Hotagen och Sörli fanns trakter, som icke voro utskiftade som avradsland och således kunde tjäna som legitima stödjepunkter för den lapska expansionen. Jag vet tillsvidare ingenting säkert härom, men förmodar, att de så beskaffade trakterna voro rätt små eller åtminstone obekvämt liggande. Och även om t. ex. de högre partierna av Offerdals- och Skäckerfjällen voro lediga, så kunde nog lapparna icke vare sig sommar eller vinter bege sig långt utanför dem, förrän de stötte på allvarliga hinder, och deras expansion lär väl då i allmänhet ha tillgått så, att de i början under långa tider måste hålla sig så fjärran som möjligt från avradslanden eller deras viktigaste delar för att först så småningom och sedan de ernått en viss hävd för sin vistelse i avradslandens utkanter tränga längre in i dem. Ödeblivna eller obegagnade och obevakade avradsland kunde ju därvid bilda gynnsamma etapper.

Sedan Jämtland genom Brömsebrofreden 1645 blivit definitivt svenskt och dess administration ordnad, torde man kunna med större hopp om framgång leta efter lappar i de bevarade papperen. I 1649 års jordebok för Västerbotten (Kammararkivet) har jag också fol. 153 funnit en mantalsförteckning över »Jämpte-

landz Lappar», vilken har sitt stora intresse. Där upptagas nämligen för det första 6 lappar i »Hamnardals fiäll», av vilka den första tituleras »Lendzman»; här äro således förhållandena stabiliserade, och lapparna bilda i Hammerdalsfjällen, d. v. s. förmodligen fjällen i Frostviken och (norra) Hotagen inklusive Hartkjölen, en samfällighet av samma slag som i de egentliga lappmarkerna, nämligen en »by» med en länsman i spetsen. De utgöra samtliga skatt för ett helt mantal med 3 daler silvermynt, och deras namn äro Tomas Larsson (länsman), Lars Torkelsson, Torkel Larsson, Jon Klemetsson, Anders Nilsson och Olof Olsson. Vidare nämnas hela 10 lappar i »Steenfiäl» i »Offerdals Sochn» med en länsman i spetsen, vilka samtliga betala skatt för $\frac{1}{2}$ mantal och heta Olof Andersson, Olof Sjulsson, Måns Sjulsson, Jöns Sjulsson, Mårten Sjulsson, Jon Andersson, Olof Tomasson, Matts Torkelsson (länsman), Klemet Nilsson och Olof Torkelsson. De bo tydligen i de nuvarande Offerdalsfjällen mellan Hotagen och Torrön, och även här har sålunda en lappby organiserats. Före både Offerdalslapparna och Hammerdalslapparna nämnas emellertid även från »Kaal Sochn Sulfäl» tvenne lappar, nämligen Mårten Hansson, som skattar för helt mantal »för Saris och Swalfiäl», och Tomas Jonsson, som skattar för $1\frac{1}{2}$ mantal »för Dunderijs och Sarisfiäl». Härmed ha vi definitivt kommit utanför Hartkjölstrakterna, och vi få nu söka identifiera de nya nämnen. Det är icke, såvitt jag vet, möjligt med hjälp av fullt samtida källor, men lyckligtvis kommer oss här en några decennier senare källa till värdefull undsättning.

I Västernorrlands läns landskontors registratur 1693—97 (Uppsala landsarkiv) har jag funnit ett utförligt protokoll över räfste-
ting, som år 1695 höllös över hela Härjedalen och Jämtland i och för revision av jordeboken. Vid tingen i Sveg, Lillherrdal, Hede och Oviken kommer ingen lappskatt på tal, men vid tingen i Undersåkers prästgård den 26 februari får man en sammanhängande framställning om de sydligaste lapparnas skatt och fjäll, vilken lyder på följande sätt: »Dito efter Hr Generalmajorens och Guvernörens befallning examinerades tillstådes varande lappar, vad skatt och ränta de göra och årligen betala, då intygades och med jordeboken oppvistis, huruledes vid slutet av Kall socken infördes 3 st. lappar för 9 dr smts ränta, varav anno

1662 den 27 febr. $1\frac{1}{2}$ dr smt förmedlats av de $4\frac{1}{2}$ dr, som Tomas Jonsson påföres för *ThrondRijs och Hwettingzfiell*, så att därav allt sedan ej mera betalats än 3 dr smt. Tomas Jonssons söner Jon Tomsson och Hans Tomsson, närvarande, betyga sig och sin fader Tomas Jonsson, sedan avradsrannsakingen och dess taxering skedde anno 1666, icke nyttjat Hwettingzfiellet, som med rätta skall heta *Hottingzfiellet* och begripes under det avradsland, för vilket Nylandsmännen i Undersåker socken 3 dr smt i årlig avrad erlægga och betala, utan betjant sig av *TrondRijs, Stensdahl och Lundöhrs fiell* och därvid liggande skogs- eller granmark i *Brodkendsen, Bergdsen och Ohlbergen* söderut, allt intill *Ottsjö skougen*, därest Ottsjömännens avradsland och dess märken möta och emottaga, för vilka fjäll och skogstrakts nyttjande endast till bete för sina renar bröderna Hans och Jon Tomssöner nu utfästa att årligen betala $1\frac{1}{8}$ rdr specie eller $2\frac{1}{4}$ dr smt vardera, varigenom de $4\frac{1}{2}$ dr smt, som i jordeboken infördes äre, bliva ståendes och förmedlingen pro anno 1695 opphåven.

✓ *Sarisfiellet*, som Jon Mårtensson står skreven före å 3 dr smt eller 2 rdr å 6 marker smt stycket räknade, veta varken gamla bönder eller lappar giva annat besked om, än de mena det vara beläget på Offerdalssidan, utan de 3 dr smt, som bemålde Sarisfiell oppföres före, betygat länsman Hans Månsson i Mo blivit årligen betalte av Jonas Torkelsson, som brukat *Flatruens fiellet*, vilket länsman såväl som Daniel Karlsson i Handöl om sina 60 år berättar icke ligga på denna sidan, utan söder ifrån Handöl inom Herrdahlzgränsen vid pass $1\frac{1}{2}$ mil när till Messlinge bruk, varest honom bekvämligt faller att bevista gudstjäns-
ten och jämväl där uti provinsen erlægga de 3 dr smt, som han för bemålde Flathruns Fiäll erlægga bör, vilka för den skull tillika med 3 dr smt, som Jon Torkelsson, Anders Jonsson tillika med sin svåger Nils Israelsson för *Torsdagz fiellet*, närmare Storsjön beläget, beviljat hava, uti Härjedalens räkning opptages och beräknas, då de 3 dr smt, som under Kall socken i Jämtland för Sarisfiell oppfördes äre, där kommer till avskrivning.

För *Tafwerdahlz Fiellet* betalar Mårten Jonsson Kranck $1\frac{1}{2}$ dr smt, för vilken årliga avrad han nyttjar bemålde Tafwerdahlz Fiell *Handöhlz Rijs*, sunnerst i *Bunner fiell* och överst i

Enbdgh, och såsom alla övriga lappar icke betala lagmans häradshövdingens räntan, så bliva ock desse därför befriade efter Hr Generalmajorens och Guvernörens där oppå givne ordres.

Då föregående, som jag efter noga undersökning och som jag funnit det till upplysning vid jordeboken och räkenskaperna nödigt vara uppsatt, för Hr Generalmajoren och Guvernören det alldeles och i såväl Herrar Officerarnes som Hr Häradshövdingens Forsell och Sparmans samt fleres åhöro befallts mig ej bekymra mig om sådant, utan bli vid det lapparna lovats och sekreteraren befallt är att för dem expediera.

Det är här tydligen fråga om lappar på Undersåkersfjällen och de närmast i söder därom liggande Härjedalsfjällen. Namnet »ThronRijs och Hwettingzfiell» återkommer i nutidens *Tranris eller Hittings skattefjäll* på Albins karta SO om Ännsjön. Det förra fjället är säkerligen identiskt med *Trondfjället* i SO på kartbladet 65 Duved, och det senare namnet, som förut varit mig dunkelt, visar sig nu tydligen avse *Hottöfjället* i SV på kartbladet 66 Åre. 1649 års »Dunderijs» är också identiskt med *Tranris*. »Stensdahl» är *Stensdalen*, genom vilken Stensån flyter. NV om *Trondfjället*. »Lundöhns fiell» behöver ingen särskild förklaring. »Brodkenåsen» får man väl söka i närheten av *Brudtjärnen* i SO på 65 Duved. »Bergåsen» känner jag icke till, men »Ohlbergen» torde avse bergen omkring *Väldn*. »Ottsiö skougen» är klart. »Sarisfiellet» skulle kunna avse *Skarsfjället* vid riksröset n:o 151 på kartbladet 71 Ljusnedal, vars högsta topp på lapska heter *Sarvesgålda*, eller också skulle man kunna gissa på *Särvfjället* vid Särvsjö, enär en lapplänsman vid tinget i Undersåker den 29 okt. 1668 meddelade, att »Sarijtz fjäll» ligger i Härjedalen och kalles Selfwen [Selfwon?] fjäll och icke Sarijs fjäll, som ligger in om deras bohannar en halv mil från gårdarna, där allmogen sina fåbodar brukar» (Olof Norrman, jfr nedan). »Flatruens fiellet» åter är tydligen *Flatruet* N om Messlingen i Ö på 71 Ljusnedal. *Messlinge bruk* var en på 1680-talet vid Messlingen anlagd förelöpare till Ljusnedals bruk. »Torsdagz fiellet» är väl *Tossdsfjället*. »Tafwerdahlz Fiellet» är nutidens *Bunner eller Tävendals skattefjäll* S om Enafors på Altins karta och har sitt namn efter åarna *Tävlan* S om Storlien och *Tevla* S om järnvägen på norska sidan (47 D Meraker). »Handöhlz Rijss» är tydligen ett intressant gammalt namn på

Snasahögarna; »ris» i dessa namn (och *Anariset*) är ett i väst-nordiska mål vanligt ord för »en förhöjning, jordryg, bjergryg, det hoieste punkt av en vold eller bakke» (Aasen; Torp, Nynorsk etymologisk ordbok). »Enbågh» är ju *Enäälvens* kända skarpa krök.

Vd tinget i Rödöns prästgård den 13 mars hördes lapparna från Offerdal. I jordeboken stod en lapp Skarel Olofsson upptagen för 1 ½ dr smt skatt. Han hade brukat *Stene fiell* nordväst från Tångeråsen, tydligen *Stenfjället* väster om Hotagen, och efter honom hans ännu levande son Lars Skarelsson, vilken för fattigdoms skull nu icke kunde betjäna sig av det. Därför hade Olof Andersson Stamp antagit samma fjäll, och dennes son Måns Olofsson svarade nu för det efter sin faders död och betalade årligen därför 2 ½ dr smt i utlagor med därpå löpande »fortzlepenningar». Detta må här anföras för att visa, att man även i dessa trakter hade nått fram till ett system med bestämda skattefjäll, som gingo från far till son eller överlätos åt andra.

I denna trakt brukade dessutom Zachris Mårtensson *Grubbdahlz Fiell*, vid *Grubbdalen* V om Hotagen, Jon Olsson *Skiörbeen Ansicht fiell*, d. v. s. *Ansätten*, Anders Mårtensson *Olde Fiellet* (*Oldfjället*) och *Kiehlpannan* (*Kälapaneklumpen* Ö om Juvuln i V på 59 Hotagen) samt Torkel Olsson *Södsiö Fiell* (*Sösjöfjällen*) under Offerdal och det för mig obekanta *Jempt Fiellet* i Undersåkers tingslag och Kalls socken. Om *Sarisfjället* kunde icke heller dessa lappar ge någon upplysning, ej heller hade de hört talas om vissa andra lappar, som enligt jordeboken skulle skatta härstädes; detta sistnämnda behöver likväl endast betyda, att de icke ville blottställa dem för myndigheterna, när de icke infunnit sig till tinget.

Vid tinget i Hammerdal den 11 april upplystes det slutligen, att hithörande lappar skattade för södra sidan av *Herrckihlens fiell* (*Hartkjölen*), *Rumpan* på södra sidan av *Harckdhs fiellet* (*Mærrarumpen* SV om riksröset 189), »varunder *Mundz fiellet* begripes», *Öjar* (sjön *Öjarn* i N på 60 Ström) och *Swanbergz* (*Svanaberget* V om Dragan och S om St. Ringsjön på 53 Alanäs) skogar samt det i tre delar uppdelade *Ohrnäsfiell* i Frostviken. Det säges till sist, att bonden Jöns Eriksson i Sikås, Hammerdal, årligen betalar den skatt å 3 dr smt, som lappen Skohl Nills står skriven för i jordeboken, varemot han betjänar sig av halva

Tärnefiell (*Tjänafjället* i NV på 60 Ström), nämligen på södra sidan, hållandes sin egen lapp, Lars Jönsson benämnd, som syter och sköter sina renar, som skola vara »2 lock» [lapska] eller 20 stycken. Dyliskt hälftenbruk var mycket vanligt i nordliga trakter.

I dessa innehållsrika protokoll får man sålunda goda och förmodligen ganska fullständiga upplysningar om lapparnas utbredning i Jämtland år 1695 och delvis även i äldre tid. Högst egendomligt är då, att Skäckerfjällen icke alls nämnas, såvida nu icke Jempt Fiellet i Kall är att söka här. Mindre överraskande är, att lågfjällstrakterna mellan Anjan och Enaälven (ävensom Åreskutan m. m.) icke heller nämnas, enär väl dessa trakter voro väl besatta och bevakade av bönderna. I Undersåkersfjällen ha lapparna kilat in sig mitt bland böndernas avradsland. I Härjedalen slutligen ha de ännu icke överskridit Ljusnan. Här i trakterna söder om nuv. järnvägen ha de emellertid funnits länge nog, vilket visar sig av 1695 års uppgifter, att de i 1649 års jordebok under »Kaal Sochn Sulfiäl» upptagna båda lapparna, som bägge varit välstående män, enär de skattat för resp. 1 och 1 ½ mantal, i själva verket setat i »Tranris» och i västligaste Härjedalen; var Mårten Hanssons *Swalfiäl* kan ha varit beläget, har jag icke lyckats utfundera. Men om de båda lapparna bott så långt mot söder och fjärran från Kall, varför ha de då i jordeboken 1649 alls upptagits under rubriken »Kaal Sochn Sulfiäl»? Man skulle möjligen kunna förklara det så, att de vid närmast föregående revision av skattelängderna uppehållit sig i fjällen i närheten av Sulstuen, vilka till nöd kunnat räknas till Kalls socken på denna tid, då gränsen ännu var helt obestämd (först 1751 uppdrogs den, där den nu går), men att de på grund av närheten till den ända sedan medeltiden bestående fjällstugan vid Sul eller möjligen på grund av olämpliga betesförhållanden(?) icke länge kunnat hålla sig kvar där, utan måst flytta vidare mot söder. Det synes överhuvudtaget aldrig ha lyckats lapparna att hålla sig kvar i dessa trakter några längre tider, och området mellan Skäckerfjällen i norr och Undersåker-Årefjällen i söder kallas också på lapska, karaktéristiskt nog, *Gaskelante*, d. v. s. Mellanlandet. En annan möjlighet vore, att uttrycket »Sulfiäl» avsett trakten kring Sulviken i Kallsjön och den därinnanför liggande Sulsjön (i SV på 59 Hotagen), där

många små lågfjäll ligga i omedelbar närhet till den nyssnämnda Kälapanneklumpen och blott en mil från Oldfjällen. I så fall skulle framstötten mot Undersåkersfjällen från Offerdalsfjällen ha skett i rakt sydlig riktning.

Om denna min uppfattning är riktig, skulle vi sålunda i 1649 års jordeboksanteckning ha ett minne av lapparnas första framstöt mot Undersåkersfjällen och Härjedalen, antingen då via fjällen omkring nuvarande riksgränsen eller direkt från Offerdalsfjällen mot söder. Så alldeles nyligen kan likväl denna framstöt icke vid ifrågavarande tid ha skett. Därom vittnar ett intressant dokument, av vilket d:r Erik Modin välvilligt givit mig en avskrift efter en i Lillherrdals kyrkoarkiv befintlig avskrift och vilket jag för övrigt sett citerat även på andra håll. Det är en i Hudiksvall den 30 okt. 1646 daterad skrivelse från landshövdingen i Gästrikland, Hälsingland och Härjedalen, d. v. s. dåvarande Västernorrlands län, Ivar Nilsson till Strömsta och Hyltenäs, i vilken han gör veterligt, »att alldenstund gemene allmogen i Herrdalarna hava genom deras utskickade här hos mig sig klageligen besvärat, att lapparna, som där kring på fjällen bo och sina hemvist hava samt en hop lösfinnar draga utöver deras lagda rå och förordnade fjällmark in på böndernas skogar och där utskjuta både djur och fåglar, som ock stjäla deras voner samt hästar och annan boskap dem ifrån med mycket annat förfång, hinder och skada, som de dem på åtskilliga sätt tillfoga, att bönderna därigenom helt förblottade och fördärvade varda; besvärar sig ock deras lappefogde över dem, att när han skall fordra av dem deras tillbörliga utlagor, hava de stuckit sig undan på de orter, där de intet böra vara, att han fogden sålunda intet vet dem att igen finna, därigenom Kronan sitt eget går miste. Befallas fördenskull på Högstb:te Hennes Kongl. Maj:ts samt mitt dragande kall och ämbetes vägnar härmed allvarligen och strängeligen alla de lappar och lösfinnar, som där kring boendes äro, samt alla de där eljest vistas kunna, att alldeles skola draga av böndernas skogar och där icke den ringaste hemvist hava eller några väner eller skjutande bruka, utan skola bliva på de fjäll och skogar, som dem tillordnade äro och sina hemvister hava böra» etc.

Året efter Brömsebrofreden ha sålunda Härjedalsbönderna vänt sig till sina nya myndigheter med anhållan om hjälp mot

lappar, som trängt sig in på deras marker. Enligt böndernas mening ha lapparna därvid dragit »utöver deras lagda rå och förordnade fjällmark», vilket skulle innebära, att lappar redan under den norska tiden skulle ha innehåft ordentligt avgränsade skattefjäll inom Härjedalen. Jag måste dock tillsvidare betvivla, att utvecklingen redan hunnit så långt, men betvivlar naturligtvis icke, att lappar då redan funnos på Härjedalsfjällen. Inom det svenska länet fanns det enligt skrivelsen t. o. m. en särskild lappfogde, vars befogenhet väl knappast kan ha sträckt sig även utanför länet till Jämtland; huru härmed förhöll sig, lära väl framtidens detaljforskningar i arkiven komma att visa. I alla händelser har det år 1646 sedan någon obestämd tid tillbaka funnits lappar i Härjedalens fjäll. I anslutning till vad jag nyss sade om 1649 års jordeboks rubrik »Kaal Sochn Sulfiäl» skulle man kunna vilja antaga, att dessa lappar just voro Mårten Hansson och Tomas Jonsson och att de tämligen nyligen inflyttat från »Sulfjällen». Och till visshet övergår detta antagande, då man i protokollet från tinget i Undersåker den 7 mars 1649 läser, att »Ottesjö-männen» på tinget klagat över att Tomas Jonsson lapp tillfogar dem mycken intrång och skada på bolbys avradsskog. Det är här uppenbarligen tal om Ottsjö by i Undersåker och icke om byn med samma namn i Föllinge socken. Vid tinget i Undersåker den 11 febr. 1637 hade vidare handlagts ett mål om stöld från en »find», d. v. s. lapp, i *Schiördalsfjeld*, vilket fjäll kanske också bör förläggas till sydliga trakter; man tänker ju ovillkorligen på det norska *Stjördalen*, vars Stj- åtminstone nu för tiden uttalas som Sj-. Om namnet bör tydas så, skulle lapparnas framstöt mot söder skjutas bakåt i tiden till åtminstone år 1636.¹

Till ungefär samma eller något äldre tid återgår ett vittnesmål, avlagt vid tinget i Selbu i Norge den 6 dec. 1690, vilket jag känner dels ur en avskrift, meddelad mig av rektor J. Qvigstad ur prof. G. Storms anteckningar från Grænsereguleringsarkivet

¹ Jag har dessa notiser från åren 1649 och 1637 ur avskrifter, som läroverksadjunkten Olof Norrman välvilligt ställt till mitt förfogande och kopierat efter en större samling historiskt material rörande lapparna i Jämtland och Härjedalen, vilken jag själv under årens lopp sammanbragt, men som nu tyvärr på obekant sätt kommit på villovägar. Med Red:s benägna tillåtelse anhåller jag, att om någon av mina läsare råkar komma den på spåren, han godhetsfullt måtte meddela sig med mig härom.

på Norska riksarkivet, dels och i obetydligt avvikande form ur en värdefull, men tyvärr ytterst svårtillgänglig serie artiklar av rendriftinspektören, nuv. domprosten Kristian Nissen i Rørostdningen Fjeld-Ljom 1921, nr 81—85, 3—12 aug., med namn De ældste historiske vidnesbyrd om lapper i Sør-Trøndelagen. För att även prof. Storms avskrift må bli tryckt, meddelar jag den här: »Grænser mz Aalen, Tydalen og Herdalen. Thomas Mortensen, en norsk Find, 60 Aar gl. ²⁸—³⁰%, paa Brechen i Holtaalen bekjendte, at han med sine Rensdyr har besiddet Fjeldene paa den vestre Side af *Herlagsfjeld*, som før hans Tid imod 70 Aar af Anders Lauridsson find haver havt for Bøxel, og paa den anden Side forbe:te field haver en Svenske Blind-Nils Find siddet paa *Flatrøe*, og aldrig kommet hverandre nærmere. Derhos producerede han hans meddelt Byxelseddel af forr. K. M. foged over Selbo Fogderi sal. Rasmus Jensen, som indeholder forbe:te fiede at bruge og besidde». (Enligt meddelande av rektor Qvigstad hade denne Rasmus Jensen varit fogde 1658 och 1660, men icke 1657, alltså under den tid Trondhjems län tillhörde Sverige mellan freden i Roskilde 1658 och den i Köpenhamn 1660.) Den svenska lappen Blind-Nils återfinnes i en förteckning över »Kronones skatllappar i Undersåkers fjäll» i ett brev av den 10 mars 1674 (Norrman), vilket omtalar följande dylika:

- »1. Blinde N. Jonsson.
2. Tomas Jönssons efterleversa.
Husmän.
1. Krank Mårten Jonsson hos sin broders hustru.
2. Stutt-Törkil hos Blind-Nils Petrus Berghren [nygjort släktnamn Berg-ren?].»

Tomas Jönsson är tydligen identisk med den nyssnämnde, år 1649 och 1695 omtalade Tomas Jonsson och förmodligen broder till den blinde Nils Jonsson, vilken likaledes omtalas 1695. Blinde Nils Jonsson satt på Flatruet i Härjedalen; väster om honom på västra sidan Helagsfjället hade setat en norsk lapp Anders Larsson (Lauridsson) och efter denne den likaledes norska lappen Tomas Mårtenson. Att trakten väster om Helagsfjället på norskt håll ansågs vara norsk, är icke så märkvärdigt, enär gränsen vid denna tid ännu var alldeles obestämd.

Om det vid Selbutinget år 1690 avgivna vittnesmålet, att en

lapp setat i fjällen väster om Helagsfjället sedan bortåt 70 år tillbaka, är bokstavligen riktigt, skulle det ha funnits nomadlappar i Härjedalsfjällen redan på 1620-talet. Alldeles omöjligt är ju detta icke, men ännu kan det icke anses fullt bevisat. Ett ännu äldre datum nämnes av Olof Jansson i hans artikel »Jonas Torkilsson Lapp» här ovan, i det han efter Steen Billes register 1610—11 anför, att Peder Siffuerssen, förmodligen boende på Högen i Funäsdalen, och Jenns Bagi (Bagge) bötade, därför att de, oaktat det var förbjudet, ränt efter älgar på våren »med dieris Lapmennd». Jag måste tillsvidare tro, att dessa lappar voro ute på någon mera tillfällig jaktfärd.

Vid vilken tidpunkt lapparna sedan överskredo Ljusnan och flyttade ned till Rutfjället och Vigeln m. m., är mig obekant. Peter Olsson anför visserligen i Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift X, s. 209, 1899, en tradition, enligt vilken, såsom man antager, i början av 1600-talet tre lappar samtidigt kommit till Härjedalen och bosatt sig, en i Ljungdalens fjäll, en annan, kallad Jon Mittåfjäll, i närheten av Gammelgruvbacken, alltså uppåt Måttåklappen och Skarsfjället m. m. och en tredje vid Rutfjället. Även i Olof Janssons nyssnämnda artikel anföres samma tradition, med det tillägget, att de inflyttat från nordvästra Jämtland. Traditionen synes mig dock tillsvidare osäker, vad Rutfjället beträffar, och ännu mindre tror jag, att detta, såsom den senare varianten berättar, skulle ha fått sitt namn efter lappen, som lär ha hetat Torkil Rut. Snarare har väl lappen fått sitt namn efter fjället.¹

Till 1630- och 1640-talet anknyter sig även en av Kristian Nissen efter ett föredrag av A. R. Prytz 1917 meddelad notis om klagomål, som allmogen i Tönset å egna vägnar och för allmogen i hela Österdalen år 1634 anförte hos ståthållaren över Norge

¹ Peter Olsson säger även: »Vid Neasjön (d. v. s. Nesjön S om Helagsfjället på 71 Ljusnedal) bodde lappar före digerdödens dagar. Ty en sägen, som är känd både i Herjedalen och i Tydalen i Norge, förtäljer, att efter digerdöden fanns i Neasfjällen kvar en enda lapp, hvilken gick ut att söka människor och fann i Tydalen en enda kvarlevande kvinna. Dessa båda blevo nu ett par, från hvilket Tydalens invånare härstamma». Man får dock icke låta någon större vikt vid denna tradition. Likheter digerdödssägner äro ju knutna även till allmänna andra trakter, och de ovan anförda förhållandena äro ganska klart vid handen, att det icke kan ha funnits några lappar i Tydalsfjällen före digerdödens tid. Till Trondhjem kom denna pest år 1349.

Hannibal Sehested över att fjälllapparna i en tio års tid, alltså från c:a 1633, hade vågat mera och mera både sommar och vinter hålla till på Österdalens fjäll och skogar och där dräpt och ödelagt allt vad de överkommit både av älgar, renar, bäver och fågel till stor skada för bönderna. Klagomålen gällde väl närmast nordligaste Österdalen med Tolgen och Rörostrakten, och det ser snarast ut, som om vederbörande lappar dragit sig söderut på den västra sidan om Fæmunden och icke på östra sidan om sjön. Varifrån de kommit, om från nuv. norska sidan eller från Härjedalen eller från bägge hållen, är icke gott att säga. Rutfjället och Vigeln ligga dock kanske något på sidan. Över Rutfjället och Vigeln har väl emellertid vägen gått till fjällen i översta delen av Idre socken i Dalarna, dit de enligt Karl-Erik Forsslund, Storån (Idre-Särna), 1919, s. 13 ff. (= Med Dalälven från källorna till havet I, 1) kommit i tre olika repriser, första gången på 1700-talet, andra gången omkring 1850 och tredje gången i mitten av 1890-talet. Till följd av den norska gränsspärningen och därav föranledda svårigheter måste dessa lappar nu, som bekant, åter lämna Idrefjällen.

Men ännu längre mot söder i Sverige ha lappar med flera eller färre renar eller för det mesta utan renar strövat i väg i gamla tider, till trakter, där de numera äro kända endast genom hörsägnar. Jag skall icke här gå in närmare härpå, utan hänvisar till Axel Boethius' innehållsrika artikel Några anteckningar om lapparna i Dalarna, deras slöjd och skadliga djurfångst i Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift 1923, h. 1—2, s. 20 ff., där det meddelas en mängd notiser om lappar i södra Dalarna från 1700-talet och t. o. m. tidigare. Karakteristiskt är, att Erik Dahlberg på sitt blad över Hedemora i Suecia antiqua et hodierna ritar in två lappar och en lappkvinna, som leda tvenne renar. Jag vill här blott tillfoga ett par nya notiser. I Diarium Gyllenianum, utgivet av Reinh. Hausen i Helsingfors 1882, säges det s. 32, att Petrus Magni Gyllenius, född i Ölme härad mellan Karlstad och Kristinehamn år 1622, enligt hans dagbok den 5 juli 1637 därstädes sett lappar med renar. Och framl. bibliotekarien Karl Henrik Karlsson har en gång meddelat mig, att han i Dingtuna församlings dopbok (Västeråstrakten) under den 8 sept. 1643 funnit en anteckning om dop av »Jacob Lars Pålssons son lappebarn. Faddrar: Påvel Pålsson lapp. Abram Pers-

son lapp, Malin Nilsdotter i Ytterhälla [by i Dingtuna], Ingrid i Ytterhälla». Kanske även dessa lappar haft några renar med sig. I alla händelser voro de väl fattiglappar av samma slag, som man i gamla tider träffade överallt i södra Norrland och om vilka våra arkiv innehålla mängder av upplysningar. En packe sådana papper finnes t. ex. i Gävleborgs läns arkiv å Landsarkivet i Uppsala och, om jag minns rätt, ett ganska vidlyftigt manuskript om sockenlapparna i Hälsingland i Nordiska Museets arkiv.

Efterskrift. Under korrekturläsningen har jag från red. Janrik Bromé fått det benägna meddelandet, att han i Bergskollegii handlingar funnit en uppgift, att den lapp, som brukade Oldfjället som renbetesland 1652, blev hänvisad att flytta med sina renar till Särvfjället i Härjedalen, enär gruvdriften det nämnda året skulle påbörjas i Oldfjället. Lapparnas framstöt mot söder under 1600-talet har således t. o. m. befrämjats på officiell väg.



Johan Törnslens sigill.

“MAN FÖRMODAR ATT HAN ÄR SALIG”.

Ett avslöjadt citat.

Av HEIMER WIKSTRÖM.

Johan Törnstens namn torde vara alldeles okänt för största delen av Östersunds innevånare, och för det ringa fåtal, som intresserat sig för stadens äldsta historia, har namnet icke framstått i så särdeles gynnsam dager. I de hittills tryckta skrifter, vari stadens grundläggning behandlats, har nämligen om honom uppgivits, att »han var ingen populär man»; »han var ofta utsatt för klander»; »han torde hava varit despotisk och självrådig»; allt utmynnande i den påstådda sarkastiska slutdomen över honom, enligt uppgift fälld av den dåtida Brunfloprästen och antecknad i kyrkoboken: »Man förmodar att han är salig».

Undertecknad har haft tillfälle att genomgå den synnerligen omfångsrika samlingen av Johan Törnstens efterlämnade dokument, förvarade i Jämtlands läns lantmäterikontor, och under läsningen av dessa mött bilden av en helt annan Törnsten: en kunnig och vederhäftig ämbets- och vetenskapsman, en god och sympatisk människa.

Övertygelsen att den förut gällande karaktäristiken av honom nödvändigt måste hava varit helt och hållet gripen ur luften, har också vid fortsatta undersökningar blivit genomgående bekräftad. I många fall hava förhållandena framställts på ett felaktigt och vilseledande sätt, i andra fall hava uppgifter, som talat



1752. Den 6 Maji. Kongl. Håf-Rättens Bref, angående Rättegångs-sättet emellan Lappmän och andra på gränsten emellan Sverige och Norrige.

Wid den nyligen med Kongl. Danska Håfwet träffade afhandling, rörande gränse-wärket emellan Konunga-Rikerna Sverige och Norrige, har, enligt Kongl. Majests nådige Bref til Kongl. Håf-Rätten af den 2 Martii innevärande år, ibland annat afswen blifwit fastställt, angående den Rättegång emellan Lappmän, som i akt tagas bör, då någon främmande Lapp uti saken är intresserad; Hwarom affriser af Gränse-Tractatens 6:te och 7:de Articlar blifwit Kongl. Håf-Rätten tilhanda sände, utaf följande innehåll:

Art. VI. Hwilken af bägge Rikens undersåtare, som hädan efter antingen medelst Skogs-hygge eller andra förfång fördriffr sig at förördela och förörlampa den andra sidan inswärfver denna nu faststälte Riks-gränsen, skal ersätta skadan och arbeta en wis tid på närmaste Fästning, allt efter sakens omständigheter.

Art. VII. Den som hädanefter understår sig, at bröta bekhä till bägge Rikens bästa och säkerhet faststälte Gränse-Linor; Med at förändra eller aldeles utkasta något Gränse-Röse, skal på det stället, hwaräst gjerningen är gjord, uphängas.

Transumt af Gränse-Tractatens första Bihang:

11 §. Ingen Lapp, som behöfwet at flytta med sina diur öfver Gränsen, må uti Krigs-tiden begå någon fiendtelig gjerning; beträdes han dermed, straffas han på lika sätt, som om hans inif gjerning wore uti fredlig tid begången.

16 §. Om ömse sidor skola de främmande Lappar höga afda sig, at de ej under deras flyttningar göra Landets egne Inwånare någon skada, hwarken Winter eller Sommar, på skog, åker och äng, Mulle, bärs eller Givetröns-myrar eller något annat, wid laga plikt, och bör skadan ersättas efter Rättsmanna ordom.

19 §.



19 §. Lapparne skola, om det afundas; hwarat år en gång för alla, på den sidans territorio, som Lesjan tilhör, des Lappe-Länsmän eller hwar som ägaren af Lesjan dertil skrifstiligen committerar; framwisa alla de diur, som i deras sölje dro, och låta räkna dem; noka de sådant, eller bemålte personer med ord eller gjerning illa bemäta, böte en Swenssk för sin motsträfwighet, första gången 12 Daler Smit, och en Norssk Lapp 4 Riksdaler Dansk, hälften til bemälte ofördrifade personer, och andra hälften til Konungen. För hwar gång sådan förseelse sker, fördubblas straffet. Förariper Lappen sig på bemälte personer widare än at det til simpel upstudsigheit kan räknas, straffas derföre efter Lag.

20 §. Om någon Lapp, Swenssk eller Norssk, fallstiligen angifwit antalet på sina diur, så at han hafwer 20 diur eller flera betöfwer, betale han för hwar 20:de diur uti hela flecken, twänne gånger så mycket, som ofwan förmålt är; andra gången dubbelt så mycket som första gången, tredje gången dubbelt så mycket som andra, och så widare, hwaras angifwaren tager hälften, och andra hälften tillfaller den, som Lesjan tilhör; då ingen annan angifware är, behålle ägaren af Lesjan allsammans.

21 §. Besittes Lapp-Länsmännen eller Nämndemännen hafwa colluderat med Lapparne uti deras öfiktiga angifwande, eller deras egen förteckning förfallit och något innehållit af den Lesja, som de upburit plikt första gången 3 gånger så mycket, som wederböra de derigenom blifwit eller kunnat blifwa beswefne, hälften til angifwaren, och andra hälften til den eller dem, som Lesjan tilhör; andra gången sättas de ifrån sina ämbeten, och straffas som tiufwar.

22 §. Då någon twifstighet uppas emellan Lappar från en och samma sida, antingen angående deras öfwerflyttningar och stället, det de wilja utpekalla sig, eller om bortkomne Renar, slagsmål, små skuldordringar, som icke stiga öfwer 12 Daler Smit eller 4 Riksdaler Dansk, alla Riksstien efter de afledne, eller andra små saker, Lappwäsendet in specie och Lapparnes sedwanor beträffande, skola sådana saken, då de icke kunna förlikas, af samma sidas

1752.

sidas Lappe, Länsmän och hans tvåänne Råmndemän strått afgjortas, och, så framt de til Hårads, Rätten ej wisja wådia, derfama mastådes exequeras. Men äro sådane saker emellan pätter af ättild Nation, eller emellan en Swensk och Norrk Lapp, då bör Rårandens Länsmän och Råmndemän strått deruti döma, och dömen, då deremot ej appelleras, exequera; Dock således, at Rätten tillika med tvåänne Råmndemän ifrån Swarandens sida bejättas, och at Länsmannen å samma sida, såsom de förswat och ombud, skal så wara tillstådes, om så åstundas, allsamman utan betalning för bemålte betienter uti bägge fallen. När en af Parterne med denna Lappe, Rätts föråtthning är missnögd, skal appellationen ske til den Hårads, Rätt eller Böigde, Rätt, hwarest Factum är begångt, eller, i fall af attististen, der den döde i lifstiden hånndt.

23 §. Alla andra saker emellan Lappar höra til de wänliga Böigde, eller Hårads, Rätter, samt angifwas, dömas, och, i fall de icke til högre Rätt instånnas, då exequeras, alt på det Territorio, hwarest giertningen är skedd, dock med den ättildnad, som i nästföregående §. är anford; och nåt bewisligt är, at de der omnämnde tvåänne främmande Råmndemän äro lagligen tillsägde til Bisittiare uti en sådan Rätt, och de dock icke insinna sig, kan i deras ställe tvåänne andra förnuftige och ärlige Lappar ifrån samma sida antagas; Kunna sådane icke erhållas, förblifwer det wiß den wänliga Råmnden, och skal då domen på stället åskunnas, och Acten deröfwer gifwas wederbörande, som äro tillstådes ifrån den främmande sidan, antingen Lapp, Länsmannen eller Råmndemännerna uti wittnens närvaro, eller emot deras bewis, utan betalning. Förser sig någon Domare emot desse stadgar, hafwe han förbrutit sit ämbete.

24 §. Så wål Parter som wittnen ifrån den främmande sidan skola, när de lagligen äro kallade och stånde, möta för denna combinerade Rätt och swara til saken, eller afslägga deras wittnesmål. Comparerar den Swarande icke, ej eller låter de förfall wiß Rätten anmäla och bewisa, förfares lifasullt med saken, då efter

flago,

flagoniglet eller Stämningen och de förewarande bewis, domen af 1752. säges och exequeras. Kan Swaranden wiß nästföljande Ting bewisa de förfall, både at icke sielf hafwa kunnat insinna sig, ej eller kunnat det samma Rätten kundgiöra å den dag han sielf wiß Rätten comparera bordt, så får saken åter uptagas och af dömas; men utelblifwa Wittnen ifrån första Tinget, och saken utom dem ej kan uplysas, då får saken upskutas til nästa Ting, och pligte wittne, som förfälle löst utelblifwit, 3 Daler Smt eller i Riksdaler Dans, til den Råd, hwilken Underfate det är.

25 §. Ingen execution eller utpåtning, undantagandes efter de domar, som Lapp, Rätten enligt 22 §. äger at affåga och exequera; må uti någon främmande Lapps bo företagas, om icke skriftelig Dom upwisas, och bewis för den utmåta betalningen til den, uti hwilken bo executionen eller utpåtningen företages, genast på stället afsewvereras. Förser sig någon häremot, straffas som för wåldswärkan.

26 §. Rymmer någon Lapp, för begånen lifssak, öfwer det Rikets gränser, hwarest giertningen är begånen, förhållas med honom, som med andra Swenska eller Norrk Underfatare uti lika fall.

27 §. Alla Lapp, saker skola på slätt och ostämplat papper affhandlas och beskriwas, då en främmande Lapp uti saken är interesserad.

Detta blef til underdånigst följe af Kongl. Maj:ts ytterligare nådiga skrifvelse af den 6 April sidsledne wederbörande Underdomare til underdånig esterrättelse kundgiordt.

Den 28 Maji. Slotts-Cansliets Publication, angående 4 förriinde personer; mistänkte för delaktighet uti det i Norrköpings Stad yppade Lurendrageri och på Packhuset begångne wåld.

V. D. Udr. af Förordn.

Ett

Efter

Svegs Tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

Mål nr T 88/90 och T 70/91

Vi får anföra följande med anledning av inlagen 1995-06-29 från Idre nya sameby.

Idre nya sameby har medgivit fastighetsägarnas talan i målen. På grund av medgivandet skall fastighetsägarnas talan mot Idre nya sameby bifallas. Fastighetsägarna vill med anledning av samebyns förklaring om att endast en marginell del av omstämt område är av intresse för samebyn erinra om att samebyn intill medgivandet bestritt envar fastighetsägares talan.

Det samebyarna anför om förlikningsvillkor och rättegångskostnader är fel. Fastighetsägarna yrkar rättegångskostnader av Idre nya sameby. Fastighetsägarna förutsätter att tingsrätten avgör målen i ett sammanhang. De hemställer om att de i annat fall bereds tillfälle att inkomma med preciserat kostnadsyrkande.

Linsell den 20 juli 1995

Nils Larsson

Leif Andersson

Svegs Tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

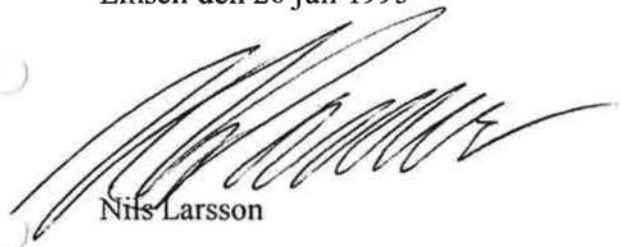
Mål nr T 88/90 och T 70/91

Vi får anföra följande med anledning av inlagan 1995-06-29 från Idre nya sameby.

Idre nya sameby har medgivit fastighetsägarnas talan i målen. På grund av medgivandet skall fastighetsägarnas talan mot Idre nya sameby bifallas. Fastighetsägarna vill med anledning av samebyns förklaring om att endast en marginell del av omstämt område är av intresse för samebyn erinra om att samebyn intill medgivandet bestritt envar fastighetsägares talan.

Det samebyarna anför om förlikningsvillkor och rättegångskostnader är fel. Fastighetsägarna yrkar rättegångskostnader av Idre nya sameby. Fastighetsägarna förutsätter att tingsrätten avgör målen i ett sammanhang. De hemställer om att de i annat fall bereds tillfälle att inkomma med preciserat kostnadsyrkande.

Linsell den 20 juli 1995



Nils Larsson



Leif Andersson

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

Mål T 88/90 och T 70/91

I fastighetsägarnas inlägga 1995-06-16 har vi förutskickat att vi under juli månad skall skriftligen redovisa de förändringar som enligt fastighetsägarna skall göras i tingsrättens sammanställning för processen. Med anledning av beviljat anstånd för samebyarna att svara på inlagan till 1995-08-14 avvaktar vi med vår redovisning till tre dagar därefter.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 31 juli 1995

Nils Larsson
enl uppdrag

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

Svegs tingsrätt

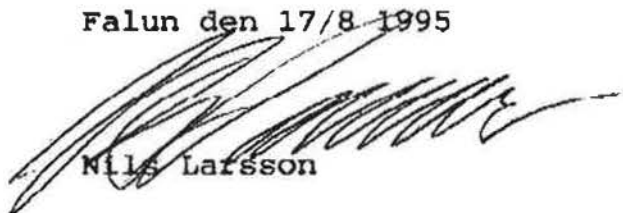
Box 205

842 00 SVEG

Mål T 88/90 och T 70/91

I inlaga 1995-06-16 och 1995-07-14 omtalad redovisning samordnar vi med svar på samebyarnas senaste inlaga till den 29 augusti 1995.

Falun den 17/8 1995



Nils Larsson



Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

Mål T 88/90 och T 70/91

Med anledning av tingsrättens föreläggande den 7 augusti får vi härmed anföra följande.

Som stämningsansökan är utformad har envar fastighetsägare stämt envar sameby. Skälen för detta har klargjorts i stämningsansökan.

Samebyarna har i sin inlaga den 27 november 1990 (aktbil. 627) hävdad, att, som yrkandet utformats, det inte framgår vilken eller vilka samebyar som envar av kändena anser sig ha som motpart.

I anledning därav har fastighetsägarna har i inlaga den 8 - 9 januari 1991 (aktbil 635) klargjort, att talan riktas mot alla samebyarna.

Tingsrätten har i föreläggande den 5 februari 1991 (aktbil 655), punkt 4 frågat: "Vilken betydelse kan enligt kändena tillmätas deras påstående i stämningsansökan, att samebyarnas anspråk på rätt till bete med ren utanför renbetesfjällen inte fördelats till areal mellan byarna och ej heller några gränser dragits upp mellan dem?"

Fastighetsägarna har som svar på tingsrättens föreläggande, i inlaga den 15 respektive 18 februari 1991 (aktbilaga 660), sid 4 klargjort, att: "Någon uppdelning mellan byar har inte skett och kändena har uppfattat att samtliga byar hävdar rätt till hela det påstådda vinterbetesområdet".

De omständigheter som samebyarna nu åberopar från förberedelsen den 16 september 1991 avser frågan om rättegångshinder, som avgjorts genom beslut vid förberedelsen.

Sedan tingsrätten vid förberedelsen den 16 september 1991 fattat beslut angående frågan om rättegångshinder har samtliga samebyar redovisat följande ställningstagande: "Samebyarna bestridet käromålet i dess helhet".

Samebyarna har redovisat markanvändningsplanerna i svaromålet den 20 november 1991. De har inte åberopats till stöd för att respektive sameby hävdar rätt till särskilda områden. Enligt markanvändningsredovisningen för Idre nya sameby, utövar samebyn inget vinterbete i Härjedalens kommun, alltså inom omstämt område.

Det skall särskilt anmärkas, att Idre nya samebys markanvändningsredovisning antagits 1990, alltså långt innan samebyn första gången bestritt käromålet i dess helhet.

Vilka fastigheter som avses med processen framgår klart och tydligt av sakägarförteckningarna som uppställts sockenvis och skifteslagsvis. Redan en jämförelse av kartan som bilagts stämningsansökan med Idre nya samebys markanvändningsredovisning, ger vid handen att i markanvändningsredovisningen angivet vinterbetesområde inte berör någon av kärandenas fastigheter. Kartor som redovisar socknarna har ingivits. Samebyarna har dessutom själva tagit fram kartor som visar respektive fastighets belägenhet. Trots detta har inte någon förändring i samebyarnas inställning gjorts förrän Idre nya sameby i inlaga den 29 juni 1995 medgivit käromålet.

Mot bakgrund av det anförda kan det inte råda någon tvekan i målet om att envar sameby bestritt envar fastighetsägares talan. Idre nya samebys medgivande innebär därför en skyldighet att, solidariskt med övriga samebyar mot vilka respektive fastighetsägares talan bifalles, ersätta varje fastighetsägares rättegångskostnader i målet.

Falun den 29 augusti 1995

Nils Larsson

Östersund den 18 augusti 1995

Leif Andersson

SVEGS TINGSRÄTT

1995-08-28

1995-08-30

T 88/90 (T 70/91)
992

LRF Juridiska byrån 1995-08-25

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

Mål T 88/90 och T 70/91

Kärandena respekterar Sundvissons begäran och återkallar åberopandet av honom som vittne.

Intyg från Sundvisson inges och åberopas.

Vi kommer att hålla kontakt med Sundvisson och kan möjligen återkomma i frågan.

Nils Larsson

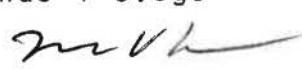

Leif Andersson enligt uppdrag

Leif Andersson

SVEGS TINGSRÄTT 1995-08-29

Tingsrätten har ingen erinran mot ovanstående begäran.
Arne Sundvisson skall ej inställa sig till förhandlingen den 18 oktober 1995 på Folkets hus i Sveg.

Enligt uppdrag


Ingrid Vikander Bergman

SVEGS TINGSRÄTT 1995-08-29

Till advokaten Lars Sandow samt förbunds-
juristen Jörgen Bohlin för kännedom.
Till Arne Sundvisson, Hede för kännedom
Till advokaten Nils Larsson och förbundsjuristen
Leif Andersson, för kännedom

INTYG

Undertecknad har under åren 1950-1980 arbetat som skogvårdskonsulent m m inom Tännäs, Hede och Vemdalens socknar. Omfattningen av renbetet var väsentligt mindre på 1950-talet än idag. Då förekom renbete endast väster om Hede i trakterna av Ransundet och Råndalen. På 1960-talet började bete i Sonfjället och andra områden söder Ljusnan.

Hede den


Arne Sundvisson

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Andersson AB

1995-08-30
LRF Jönköping län

SVEGS TINGSRÄTT

1995-08-28

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

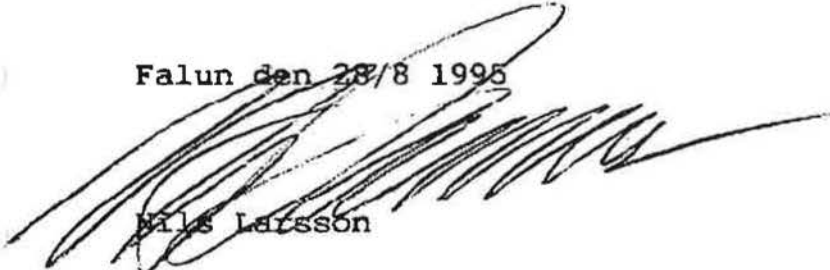
T 88/90 (T 70/91)
994**Mål T 88/90 och T 70/91**

Med anledning av att utredningsarbete ej hunnits med att färdigställas är vi nödgade att hemställa om anstånd med att inkomma med yttrande över aktbil 975 till den 1 september 1995.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 28/8 1995


Nils LarssonSVEGS TINGSRÄTT
1995-08-29

Beslut, framställningen bifalles.
enligt uppdrag

Ingrid Vikander Bergman

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-08-28

Ankom

1995-09-04

LRF Juridiska Byrån

Mål nr T 88/90 och T 70/91

Jag får härmed återkalla talan för följande av mina huvudmän med hemställen om att målet avskrives i de delar som berör angivna huvudmän avseende angivna fastigheter.

1. Ingrid och Jan Olsson

Hede Kyrkby 23:22

SVEGS TINGSRÄTT 1995-08-31

2. Eva Norrby

Hede Viken 12:4 och 40:1

Beslut; anstånd bevilja med att inkomma med yttrande över aktbil 989-990 till den 15 september 1995.

3. Per Tagg

✓ Tännäs Funäsdalen 6:6

Enligt uppdrag


Ingrid Vikander Bergman

4. Kristina Helander

✓ Tännäs Funäsdalen 16:24

5. Halvor Jonsson

✓ Tännäs Funäsdalen 43:28

SVEGS TINGSRÄTT 1995-08-31

Till advokaten Lars Sandow och förbundsjuristen Jörgen Bohlin.

6. Anna-Lisa och Stig Kristoffersson

Älvros Kolsätter 9:4 och 10:4

Ni bereds tillfälle att senast 1995-09-07 inkomma med yttrande över återkallelsebeslutet.

7. Torsten Lundborg och Inga-Maria Jonasson

Vemdalens Kyrkby 43:10

Enligt uppdrag

8. Bengt och Erik Kristiansson

Tännäs Funäsdalen 10:9


Ingrid Vikander Bergman

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-08-28

Mål nr T 88/90 och T 70/91

Jag får härmed återkalla talan för följande av mina huvudmän med hemställan om att målet avskrivs i de delar som berör angivna huvudmän avseende angivna fastigheter.

1. Ingrid och Jan Olsson

Hede Kyrkby 23:22

2. Eva Norrby

Hede Viken 12:4 och 40:1

3. Per Tagg

Tännäs Funäsdalen 6:6

4. Kristina Helander

Tännäs Funäsdalen 16:24

5. Halvor Jonsson

Tännäs Funäsdalen 43:28

6. Anna-Lisa och Stig Kristoffersson

Älvros Kolsätter 9:4 och 10:4

7. Torsten Lundborg och Inga-Maria Jonasson

Vemdalens Kyrkby 43:10

8. Bengt och Erik Kristiansson

Tännäs Funäsdalen 10:9

9. Arne K Rosén

Vemdalens Kyrkby 47:18

Vidare får jag anmäla följande förändringar på kändesidan.

✓ 1. Hede Kyrkby 1:3

Margareta Sundt, Ester Vinger och Ture Mattsson har överlåtit sina andelar till Knut Mattsson. Mattsson önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 2. Hede Långå 5:2

Elsa Loo har överlåtit fastigheten till Per Alrik Loo. Loo önskar överta tidigare ägares talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 3. Hede Långå 4:5

Eivor Simonsson har överlåtit fastigheten till Lena Loo Eriksson och Stefan Eriksson. De önskar överta tidigare ägares talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 4. Hedeviken 1:7

Fastigheten har överlåtit till Lars Svensson och Hans Svensson, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 5. Hedeviken 2:12

Kristina Mårtensson har ny adress: Tallgränd 6, 852 38 SUNDSVALL.
Åsa Mårtensson har ny adress: Parkgatan 11, 852 38 SUNDSVALL.

✓ 6. Hedeviken 7:11

Fastigheten har överlåtit till Anita Svensson, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 7. Lillhärdal Kyrkby 58:3

Gunnel Johansson har överlåtit sin del av fastigheten till Ingeborg Johansson som önskar överta överlåtarens talan i målet avseende fastighetsdelen. Fullmakt bifogas.

✓ 8. Lillhärdal Olingdal 5:5 och 7:3

Ing-Marie Henriksson har övertagit Arne Henrikssons del i fastigheten och önskar även överta överlåtarens talan i målet avseende fastighetsdelen. Fullmakt bifogas.

9. Lillhärdal Östansjö 6:3

✓ Fastigheten har förvärvats av Jan Olofsson, som deltar i processen. Fullmakt, se Lillhärdal Orrmo 11:12.

10. Lillhärdal Östansjö 7:7

✓ Se Lillhärdal Östansjö 6:3.

11. Linsell Djursvallen 1:4

✓ Fastigheten har överlåtits till Karin Frisk och Anna-Lisa Östling, som önskar överta överlåtarens talan i målet avseende fastigheten. Fullmakter bifogas.

12. Linsell Glöte 1:10, 5:18 och 12:4

✓ Kerstin Carlsson har avlidit och hennes andel i fastigheten har tillskiftats Britt Galli, Per Carlsson och Ulf Carlsson. De önskar överta Kerstin Carlssons talan i målet. Fullmakter bifogas.

✓ 13. Linsell Glöte 2:2

Hälften av fastigheten ägs numera av Christine Mattsson som önskar överta tidigare delägares talan i målet. Fullmakt, se Linsell Glöte 15:4.

✓ 14. Linsell Glöte 2:7

Se Linsell Glöte 2:2.

✓ 15. Linsell Glöte 3:12

Fastigheten har övertagits av Tomas Wahlberg som önskar överta tidigare ägares talan i målet. Fullmakt bifogas

✓ 16. Linsell Glöte 8:6

Se Linsell Glöte 3:12.

✓ 17. Linsell Glöte 8:9

Se Linsell Glöte 2.2

/ 18. Linsell Glöte 8:16

Christine Mattsson har övertagit Janne Mattssons dödsbos andel i fastigheten och önskar överta tidigare delägares talan i målet. Fullmakt, se Linsell Glöte 15:4.

✓ Tomas Wahlberg har övertagit Anna Martina Wahlbergs del i fastigheten och önskar överta hennes talan i målet. Fullmakt, se Linsell Glöte 3:12

✓ 19. Linsell Glöte 8:18

Se Linsell Glöte 8:16.

✓ 20. Linsell Glöte 8:20

Se Linsell Glöte 8:16.

✓ 21. Linsell Glöte 8:22

Jenny Karolina Östlings del har övertagits av Anna-Lisa Östling, Karin Frisk och Jan-Olof Östling, som önskar överta hennes talan i målet. Fullmakter, se Djursvallen 1:4 och Glöte 7:10.

/ 22. Linsell Glöte 8:27

Se Linsell Glöte 2:2

✓ 23. Linsell Glöte 8:28

Se Linsell Glöte 3:12.

24. Linsell Glöte 12:4

✓ John Erikssons andel i fastigheten har övertagits av Gunnel Öhrner, som önskar överta tidigare delägars talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 25. Linsell Glöte 15:3

Fastigheten ägs numera av Christine Mattsson, som önskar överta tidigare ägars talan i målet. Fullmakt, se Linsell Glöte 15:4.

✓ 26. Linsell Glöte 21:1

Fastigheten har överlåtits till Marianne, Birger och Sven Martinsson, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakter bifogas

✓ 27. Linsell Linsell 7:33

Christina Larsson-Ackalin har övertagit tidigare delägars andel i fastigheten och önskar överta dennes talan i målet. Fullmakt bifogas.

28. Linsell Ramsjö 4:6

Ivan Halvarsson, Hede Råndalen 2:10, har förvärvat fastigheten, vilken ska ingå i processen.

atlas
ny

I

29. Sveg Eggarna 6:8

Se Lillhärda Östansjö 6:3.

30. Sveg Herrö 11:6 och 11:8

✓ Fastigheterna har överlåtits till Gunnar Lennartsson som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

31. Sveg Herrö 12:5, 12:12 och 12:17

✓ Fastigheterna har överlåtits till John Johansson, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

32. Sveg Ytterberg 24:7

Se Lillhärda Östansjö 6:3.

33. Tännäs Funäsdalen 15:7

✓ John Eriksson har ny adress: Hökåsvägen 105, 722 31 VÄSTERÅS

34. Tännäs Funäsdalen 20:12

✓ Jon Thronsson har överlåtit sin andel i fastigheten till Ann-Marie Andersson, Kjell Thronsson och Johnny Thronsson, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakter bifogas.

35. Tännäs Funäsdalen 30:4

✓ Fastigheten har överlåtits till Therese Nordlinder, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

36. Tännäs Funäsdalen 52:1

✓ Sven Hammar har överlåtit fastigheten till Sven-Erik Hammar, Nils-Ove Hammar och Karin Hammar, 1/3 vardera. De önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakter bifogas.

37. Tännäs Kyrkby 1:3

✓ Inga Bergman Weiss har ny adress: Tomtbergavägen 57, 145 68 NORSBORG.

38. Tännäs Kyrkby 16:2

✓ Svea-Pia Rindborg och Inga Bergman Weiss har överlåtit sina andelar i fastigheten till Max Rindborg och Tom Rindborg, som önskar överta överlåtarnas talan i målet. Fullmakter finns tidigare ingivna, se Tännäs Kyrkby 36:1.

✓ 39. Tännäs Kyrkby 36:1

Se Tännäs Kyrkby 16:2.

✓ 40. Tännäs Kyrkby 46:1

Fastigheten har överlåtits till Christer och Mats Dahlgren, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 41. Tännäs Messlingen 1:6

Se Tännäs Funäsdalen 20:12.

✓ 42. Tännäs Messlingen 1:8

Se Tännäs Funäsdalen 20:12.

✓ 43. Tännäs Messlingen 2:10

Se Tännäs Funäsdalen 20:12.

✓ 44. Tännäs Valmåsen 1:2

Äganderätten till fastigheten har genom arv övergått till Gudrun Kristina Salomonsson, Kyrkbyn Box 35, 840 94 TÄNNÄS. Gudrun Salomonsson önskar överta tidigare ägares talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 45. Tännäs Valmåsen 1:6

Se Tännäs Valmåsen 1:2.

✓ 46. Tännäs Valmåsen 5:1

Fastigheten har överlåtits till Per Martin Olofsson, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 47. Vemdalen Hån 4:10

Fastigheten har överlåtits till Henry Dahlström, som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 48. Vemdalens Kvisthån 1:13

Fastigheten har överlåtits till Evy Magnusson som önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakt, se Vemdalen Hån 32:1.

✓ 49. Vemdalens Kyrkby 19:1

Fastigheten har överlåtits till Carina Brandén och Per Eriksson. De önskar överta överlåtarens talan i målet. Fullmakter bifogas.

✓ 50. Vemdalens Kyrkby 20:10

Sigbritt Backskog har ny adress: Konstapelgränd 20, 831 38 ÖSTERSUND.

✓ 51. Vemdalens Kyrkby 41:10

Lars Andersson har överlåtit hälften av fastigheten till Eivor Andersson, som önskar överta överlåtarens talan i målet avseende fastighetsdelen. Fullmakt bifogas.

✓ 52. Vemdalens Kyrkby 79:1

Fastigheten har genom arv övergått till följande delägare:

1. Erland Vemdals dödsbo, c/o Karin Vemdal, Grindstugevägen 36,
831 43 ÖSTERSUND
 2. Valdemar Andersson, Kilbergsvägen 4, 840 92 VEMDALEN
 3. Per Allan Andersson, Gärdins väg 1, 840 92 VEMDALEN
 4. Bo Andersson, Årevägen 56, 830 13 ÅRE
- Nya ägarna önskar överta tidigare ägares talan i målet. Fullmakter bifogas.

53. Ytterhogdals Fåssjö 6:12

Nore Waara har överlåtit sin andel i fastigheten till Lisa Waara och Maja Waara, som önskar överta överlåtarens talan i målet avseende fastighetsdelen. Fullmakter bifogas.

✓ 54. Ytterhogdal Viken 6:37

Karl-Erik Svedbäck har övertagit Ulla Svedbäcks del i fastigheten och önskar överta hennes talan i målet avseende fastighetsdelen. Fullmakt finns tidigare ingiven.

55. Ytterhogdal Viken 10:26

Se Ytterhogdal Viken 6:37

✓ 56. Ytterhogdals Åsvallen 1:4

Axel Åslunds del av fastigheten har ärvts av

1. Göran Åslund, Märosen, 840 90 YTTERHOGDAL och
2. Siv Åslund, Vikarvägen, Pl 220, 840 90 YTTERHOGDAL.

De önskar överta Axel Åslunds talan i målet. Fullmakter finns tidigare ingivna.

Signe Åslunds dödsbos andel i fastigheten har skiftats och ägare är numera

1. Folke Åslund, Centralgatan 7, 841 33 ÅNGE
2. Stig Månsson, Granitstigen 3, 830 05 JÄRPEN
3. Sonja Persson, Hissmon 2298, 835 92 KROKOM.

De önskar överta arvlåtarens i målet. Fullmakter finns tidigare ingivna.

✓ 57. Ytterhogdals Åsvallen 1:5

Se Ytterhogdals Åsvallen 1:4

✓ 58. Ytterhogdals Åsvallen 1:6

Se Ytterhogdals Åsvallen 1:4 beträffande Axel Åslund.

59. Älvros Kyrkby 10:17

Fastigheten ägs av Per-Olof Westman, som deltar i processen. Fullmakt, se Älvros Kyrkby 23:14.

60. Älvros Kyrkby 10:18

✓ Eva Grip har ny adress: Älvros 8305, 842 92 SVEG

61. Ängersjö Ängersjö 15:1

✓ Ägare är numera Ivan Halvarsson och Göran Halvarsson, se Ytterhogdal Huskölen 1:4.

62. Ängersjö Ängersjö 16:1

✓ Karin Englund har ändrat adress till: Skogstorpsvägen 38, 175 74 JÄRFÄLLA.

63. Överhogdal Överhogdal 16:6

Gert Dahlén har överlåtit sin del av fastigheten till Ing-Marie Nilsson, som önskar överta överlåtarens talan i målet avseende fastighetsdelen. Fullmakt finns tidigare ingiven.

Begäran om yttrande

På grund av resor m m hemställer jag om anstånd med att granska och yttra mig över förteckningen över fastighetsägare till den 16 september 1995.



Leif Andersson



FÖR KÄNNEDOM

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Arkiv

1995-09-04

LRF Juridiska Byrån

Ab.
tiff.
+1970?
wyl

Mål T 88/90 och T 70/91

Vi får härmed anföra följande till bemötande av samebyarnas inläga, aktbil 975, samt komplettera och klarlägga fastighetsägarnas bevisuppgift.

Docent Inger Zachrisson

Samebyarna har under denna rubrik dels genom de juridiska ombuden kommenterat anledningen till de skilda uppfattningar som Inger Zachrisson och Evert Baudou redovisat i fråga om arkeologins forskningsresultat samt dels åberopat ett nytt utlåtande från Inger Zachrisson. Fastighetsägarna har uppdragit åt professor Evert Baudou att utlåta sig över detta nya utlåtande från Inger Zachrisson. Evert Baudous utlåtande bifogas och åberopas som bevisning med samma bevistema som gäller hans tidigare utlåtanden i målen, bilaga 1. Med hänsyn till den korta tid som har stått till buds att svara på samebyarnas senaste inläga och Inger Zachrissons utlåtande har såsom Evert Baudou framhåller, han varit nödgad ge ett kortfattat utlåtande. Han kommer muntligen vid huvudförhandlingen att mer fullständigt bemöta Inger Zachrissons utlåtande.

Med anledning av att samebyarna redan i detta skede av processen själva analyserat och presenterat anledningen till de båda vetenskapsmännens olika uppfattningar må följande anföras. Samebyarna

påstår att skillnaden mellan Inger Zachrisson och Evert Baudou framförallt beror på att de utgått från olika källmaterial. Detta är fel vilket framgår av att Evert Baudou i sina utlåtanden granskat och bemött samtliga de arkeologiska forskningsresultat som Inger Zachrisson utgått från. Skillnaden torde istället hänföra sig till synen på vetenskapen arkeologi och vad arkeologin som vetenskap kan användas till - vilka kriterier som skall till för att uppnå en objektiv vetenskaplig metod utifrån arkeologins förutsättningar. Evert Baudou redovisar sina resultat utifrån arkeologiska definitioner. Skillnaderna mellan Zachrisson och Baudou hänför sig således till olika sätt att se på arkeologin som vetenskap och hur arkeologin som vetenskap kan användas. Inger Zachrisson har redovisat sin inställning i insändare i tidningen Samefolket, nr 3/1995, bilaga 2. Inger Zachrisson anför där: "Arkeologi är politik - en politik som bidrar till att forma situationen idag". Detta är inte en korrekt inställning till vetenskaplig forskning. Fastighetsägarna vill påstå att Inger Zachrisson inte på ett korrekt vetenskapligt sätt motiverar sina ställningstaganden. Hon använder arkeologin som en säker kunskapskälla, vilket redan det starkt måste ifrågasättas, och hon ställer inte vedertagna vetenskapliga krav i sin klassning av fyndmaterial till etnositet. Filosofen Oiva Ketonen har på ett talande sätt presenterat kriterierna för en objektiv vetenskaplig metod:

"Då en vetenskaplig teori blir accepterad, är anledningen härtill, om man tillämpar en vetenskaplig metod, inte således auktoriteten hos den som presenterar teorin, d.v.s. det att en känd forskare säger si eller så, eller att det är moraliskt eller politiskt ändamålsenligt att tro på ifrågavarande teoris riktighet. Anledningen är heller inte den intuitiva säkerhets känsla som teorin kanhända ger en iakttagare med förmåga till inlevelse, utan endast den omständigheten, att teorins motiveringar gör ett accepterande oundvikligt" (Oiva Ketonen: Se pyörii sittenkin. Tieteenfilosofian peruskysymyksiä. Porvoo 1976. Citatet är även presenterat i Kaisa Korpijaakkos skrift 'Samernas rättigheter' i den tidigare litteraturen - "Teori" eller forskning?, Lapplands universitet, Rovaniemi 1991.)

Lars Thomasson

Samebyarna gör med stöd av Lars Thomassons utlåtande gällande att fastighetsägarna hänför sig till en äldre historisk uppfattning och att en modernare historieforskning fått ett bredare perspektiv på olika historiska källor och deras värden. Thomasson är något försiktigare i sitt utlåtande då han vill mena på att nya rön vad gäller namnforskning och arkeologisk forskning inte längre skall ge de skrivna källorna så avgörande betydelse. Thomasson tycks dock företräda uppfattningen att samerna tidigt kom till Härjedalen. Någon ny uppfattning bland historikerna i övrigt finns dock inte. Det Lars Thomasson måste mena är de forskningsrön som Inger Zachrisson redovisat och den namnforskning som professor Knut Bergsland presenterat. Inger Zachrissons forskning är ovan bemött och nedan skall bemötas Bergslands senaste utlåtande.

Att fastighetsägarna inte hänför sig till en äldre historisk uppfattning framgår av Kjell Haarstads utlåtanden i målen och hans bok, aktbil 809, samt vidare också av f d riksantikvarien och professorn i historia Sven Lundqvists recension av Kjell Haarstads i målen ingivna bok 'Sørsamisk historie'. Recensionen inges, bilaga 3, och åberopas till stöd för att fastighetsägarna inte hänför sig till en äldre förlegad historieuppfattning.

Professor Knut Bergsland

Med stöd av professor Knut Bergslands utlåtande, bilaga 3 till samebyarnas inlaga, gör samebyarna gällande att samer uppehållit sig inom nuvarande gränser för Härjedalens kommun även efter den tidsperiod som de menar kunnat verifieras genom arkeologiska utgrävningar. De historiska dokumenten i form av landshövding Strijks skrivelse av den 3 mars 1646 och landshövding Ivar Nilssons resolution den 30 oktober 1646 lägger de tillsammans med Knut Bergslands språktolkning till grund för att den danska regimen accepterade samer inom Härjedalen. Detta under påståendet att så inte var fallet med den svenska regimen företrädd av landshövdingen Ivar Nilsson i Härnösand. Allt detta är fel. Samebyarnas påstående om tidig närvaro, 1600-talet, av samer i

Härjedalen har ett flertal svagheter i sin motivering. Även om samebyarna inte påstår annat bör först klarläggas att frågan är om belägenheten av lappskattefjäll, Sarf - Saris, alltså marker för vilka samerna betalade skatt. Som framgår av landshövding Strijks skrivelse, bilaga 1 till Knut Bergslands utlåtande, hade Tomas Jonsson att hålla sig inom sitt skattefjäll Dundris och Hittingsfjäll, numera Tranris skattefjäll, och ägde inte nyttja mark för renbete utanför dess gränser. Inget besked ges om dessa skattefjälls sydliga gräns och de kan mycket väl av landshövding Strijk ha uppfattats sträcka sig in i Härjedalen. Strijk torde som landshövding för Västernorrland haft ringa kunskaper i frågan. Fjälltrakterna norr och nordväst om Helags ingick också i Härjedalen. Landshövding Ivar Nilssons resolution, bilaga 4 till Knut Bergslands utlåtande, ger besked att samerna skulle hålla sig inom de områden på fjället varå de betalade skatt. Någon rätt att beta på böndernas marker eller utanför skattefjällen ger dokumenten inget besked om utan tvärtom förbjuds detta. Ändock är det av viss betydelse att samebyarna vill hänföra Mårten Jonssons skattefjäll, antecknade i jordeboken 1646 för Kalls socken i Jämtland under benämningen Sarf och Suulefjäll, till Härjedalen under påstående att det funnits redan 1646 samer som uppehållit sig inom gränserna för Härjedalens kommun. Samebyarna vill hänföra Mårten Jonssons skattefjäll Sarf till att vara då benämnda Servefjället, numera kallat Särvfjället. Som vi tidigare anført ligger Särvfjället utanför, norr om, Härjedalens kommun. Det är också på det viset att Knut Bergslands tolkning av att Sarf skulle vara liktydigt med Särvfjället inte är oemotsagt. I aktbil 809, Sørsamisk historie, avhandlas frågan om uppgifterna i jordeboken 1646 på sid 120-126. Angivna sidor åberopas till stöd för att med Saris eller Sarf avses Skarsfjället, sydväst om Sylarna. Detta fjäll har på Olov Burmans karta av år 1801 över Härjeådalens benämnts Skarffjæld. Samebyarna har satt likhetstecken mellan Sarf och Saris. I jordeboken för år 1649 står Tomas Jonsson skriven för Dunderijs och Saris fiäl. Detta Saris fjäll har Knut Bergsland i sina tidigare utredningar hänfört till att vara liktydigt med Västerfjället som ligger öster om Tranris och markerade skattefjällets gräns mot Hallen vid Storsjön. Knut Bergsland har därvid stött sig på Björn Collinders uppteckning från 1942 vari han benämnt Västerfjället som Saar-fielle. Skatte-

fjället Sarf - Saris torde därmed med största sannolikhet ha varit beläget ett bra stycke norr om nuvarande Härjedalens kommun i Kalls socken. Det skall också observeras att landshövding Ivar Nilsson inte utfärdade något frihetsbrev för område inom Härjedalen. Tvärtom utfärdade landshövdingen med ansvar för Härjedalen resolutionen med innehåll att samerna skulle hålla sig på sin hemvist. Att landshövdingen med hemvist avsåg skattefjällen torde vara självklart. Landshövdingen omtalade ju att samerna hade varit skyldiga att betala skatt som inte var betald till lappfogden i vissa fall. Att, såsom samebyarna påstår, detta dokument eller övrigt material som nu åberopas av samebyarna på något sätt och vis skulle kunna påvisa en förändrad inställning i förhållande till den danska regimen är inte riktigt. Det är heller inte en riktig slutsats som samebyarna redovisar då de med utgångspunkt från den omständigheten att landshövding Strijk hänvisat Mårten Jonsson till landshövdingen i Härnösand Ivar Nilsson det därmed funnits skattefjäll så långt söderut som Särvfjället. Knut Bergslands redovisning av Hedræus kartmaterial är inte helt korrekt. Knut Bergsland drar sin slutsats om Särvfjället med utgångspunkt från Hedræus karta, som är bifogad som bilaga 3 till Bergslands utlåtande. Han framhåller att gränsen mellan Härjedalen och Jämtland går i nordvästlig sträckning i stort sätt efter vattendelaren mellan Ljusnan och Ljungan över Särvfjället och den översta av Särvsjöarna till Helagsfjället. Det skall anmärkas att denna Hedræus karta saknar namnangivelse på Särvfjället. Det är uppenbart på det viset att Bergsland med stöd av Hedræus karta och med hänförande av Sarf eller Saris till att vara Särvfjället vill påvisa att gränsen mot Härjedalen låg så långt söderut. Därmed att då landshövding Ivar Nilsson hade att ta ställning till områden för Mårten Jonsson inom Härjedalen dessa således med nödvändighet skulle vara så långt söderut belägna som Särvfjället. Det skall dock anmärkas att Helagsfjället är beläget betydligt mer norröver. Än viktigare i sammanhanget är att Knut Bergsland i denna teori enbart utgått från en av Hedræus kartor. Hedræus, fullständigt den svenske landsmålaren Tomas Christoffersson Hedræus, målade tre kartor. Den första 1645 på vilken gränsen är dragen ofullständigt, vilket torde bero på att striden mellan Härjedalen och Jämtland om gränsen inte blev klar förrän år 1800. 1646 utgav Hedræus två kartor, varav den ene

för rikskanslern Oxenstierna personligt, vilket är den karta som Bergsland tar till stöd för sitt utlåtande. Den andra kartan, som är den största och den senaste utförda, målade Hedræus åt drottning Kristinas kansli. På den sistnämnda kartan är gränsen mellan Härjedalen och Jämtland markerad längs Ljungan upp till Ljungsjöarna. Bergsland omtalar de två senare kartor som Hedræus tecknade 1646, men han talar inte om att kartan till drottning Kristinas kansli var den senaste och redovisar inte varför han utgår ifrån rikskanslerns karta och inte den senare. Om han utgått från denna karta stämmer inte alls påståendet att Särvfjället då låg på gränsen mellan Jämtland och Härjedalen. Bergsland saknar vetenskapligt belägg för sitt påstående att gränsen på Hedræus karta klart stämmer överens med jordebokens Saris - Sarf och alltså med gränsen för lappkungens fjäll. Det är också på det viset att ovan nämnda Skarffjäll faller inom Härjedalens landskap på båda Hedræus kartor från 1646. Att Sarf eller Saris skulle vara liktydigt med Särvfjället motsägs också av de historiska dokumenten som är åberopade i avvittlingsdokumentationen, aktbil 808, och särskilt av sammanställning under flik 17 A i pärmen, aktbil 873, sammanställning med kommentar av Valfrid Larsson december 1975 Särvfjället - Henvålen och i detta material särskilt av bilaga 25, sid 114, i sammanställningen. Av dessa dokument samt de tidigt historiska dokumenten under flik 22 i aktbil 808, vartill även hör aktbil 870, framgår att Sarisfjäll ligger norr om Storsjö by eller i vart fall inte är detsamma som Särvfjället samt vidare att Särvfjället sedan gammalt nyttjats av Hede prästbord och övriga kyrkobyarna inom Hede. I sistnämnda hänseende se särskilt första dokumentet under flik 22 i aktbil 808.

Då Bergsland på sid 5 p 4 i sitt utlåtande anför att samerna hade ett "legal bruk" också i Härjedalen, d v s söder om gränsen Saris - Sarv, är detta fel. Det är en minst sagt stor överdrift att, dessutom utan geografisk begränsning, med stöd av det historiska materialet ifråga påstå att samerna skulle ha haft ett legalt bruk i Härjedalen söder om Särvfjället. Det saknas till och med indicium på detta. Det ifrågavarande historiska materialet kan aldrig ge annat besked än att samernas bruk hänförde sig till skattefjällen. Även om det varit på det viset att Särvfjället

trots allt var liktydigt med Sarf och Saris så skulle Särvfjället då som skattefjäll ha varit den yttersta gränsen söderut. Det historiska materialet ger inte något som helst belägg för att påstå att det skulle ha funnits samer inom Härjedalen söder om gränsen Saris - Sarv.

Mot Bergslands utlåtande må vidare anmärkas att han på sid 5 drar fel slutsats av Bromés historiska beskrivning då han tillägger samefamiljen ett fast tillhåll i Ljungdalen sedan 1630. Av Bromés skrift framgår att samefamiljen bodde utanför Ljungdalen.

Med anledning av den korta tid som fastighetsägarna har haft att bemöta samebyarnas inlaga är vi tvungna att förbehålla oss rätt att senare eller vid den kommande huvudförhandlingen få bemöta Knut Bergslands utlåtande i frågan om Ortsnamn och språkforskning. Det kan nu anföras att Bergslands utlåtande bygger på ett svagt material. Några tidiga samiska namn inom Härjedalens kommun redovisar han inte. Sarf är ett nordiskt namn liksom de övriga namn som Bergsland hänfört sig till från Hedräus karta. Bergslands hypotes bygger på att nuvarande samiska benämningar skall vara gamla.

Fastighetsägarna bestrider påståendena på sid 3 1 st i samebyarnas inlaga att samer uppehållit sig i områdena sammanhängande sedan senmedeltiden. Detta påstående är från fastighetsägarnas sida inte bara, såsom anges, bemött med referat till den officiella historiesynen utan också genom åberopande av den omfattande dokumentation av skriftligt material som återfinns i aktbil 808 inklusive tillagda aktbil 870 och 873 och övrigt bevisning som fastighetsägarna åberopar. Knut Bergslands utlåtanden ger endast besked om faktiskt förekomst av samer och renbete inom av samerna skattade områden eller lappskattefjäll. Övrig förekomst av samer inom Härjedalen eller att samerna uppehållit sig inom Härjedalen är i Knut Bergslands utlåtanden är baserade på ett svagt sannolikhetsresonemang hänförligt till samisk anknytning till Ortsnamn.

Samebyarna har utvidgat bevistemat för Inger Zachrisson och Knut Bergslands yttranden och sakkunnigförhör till att även avse

sannolikheten av kontinuerlig samisk bosättning. Fastighetsägarna ställer sig frågande till hur långt fram i tiden den sålunda åberopade kontinuerliga bosättningen hänför sig. Fastighetsägarna utvidgar tills vidare sina bevissteman till att för samtlig åberopad bevisning även avse motbevisning i denna fråga, nämligen - att det inte inom Härjedalen förekommit ett tidig samisk kultur med en därefter kontinuerlig samisk bosättning som enbart genom språkforskning kan beläggas ha mött en nordisk kultur senast under medeltiden, vidare åberopas med samma bevisstema NJA 1981:1 s 184 fr o m p 5.4 t o m s 230 p 8. Förhöret med Kjell Haarstad skall omfatta även aktbil 809. Aktbil 809 åberopas som skriftlig bevisning med nu angivet bevisstema jämte det bevisstema som i övrigt gäller för professor Kjell Haarstads utlåtanden och förhör.

1751 års kodicill

Samebyarna omtalar på sid 5, 4 st, i inlagen "de utfärdade frihetsbreven då Jämtland/Härjedalen år 1645 kom under svensk höghetsrätt". Fastighetsägarna ställer sig frågande till vad samebyarna avser med detta. Fastighetsägarna uppfattar att samebyarna benämnt landshövding Strijks brev för frihetsbrev. Något ytterligare finns inte omtalat. Landshövding Strijks brev till landshövding Nilsson ger inga besked om områden. Landshövding Strijks beslut att upplåta skattefjällen till Tomas Jonsson ger besked om de två skattefjällen ifråga belägna inom Tranris. Detta brev ger inga besked om hävd av "uteslutandeområden". Fråga är om upplåtelse av kronans mark. Det av samebyarna använda uttrycket uteslutandeområden är oklart och torde samebyarna redovisa vad de menar med detta. Avses kronoöverloppsmarken? Påståendet att kodicillen och "frihetsbreven" skulle reglera enbart uteslutandeområden ger inte heller mer besked om vad samebyarna avser. Angiven begränsning är inte riktig. Det skall tilläggas att under den aktuella tiden ifråga ingen mark fick disponeras inom Härjedalen utan att skatt utgick till staten på kronomarken i form av avrad eller lappskatt. Kronomarken är i omfattning redovisad i aktbil 809 under flik 13.

Avvittringen m m

Samebyarna efterfrågar på sid 6, 2 st, i inlagan dokumentation från fastighetsägarna i rättsfrågan om karaktären av böndernas besittningsrätt och äganderätt. Fastighetsägarna vill återigen anmärka att det är samebyarna som har uppfattat Mauritz Bäärnhelms skrift fel. Att fastighetsägarna lämnat en korrekt bild av äganderätten och bondens möjlighet att freda sin mark framgår av NJA 1981:1 sid 184, p 5.2 f.

På sid 6, 4 st, besvarar samebyarna det av fastighetsägarna återgivna citatet ur professor Björn Collinders bok med att frågan om halvnomadism och helnomadism blir en akademisk definitionsfråga. Fastighetsägarna menar att utredningsmaterialet i målet visar att det inte förekommit några flyttningar av betydelse förrän på senare tid. Samerna höll sig med sin renskötsel inom skattefjällen. Så skedde även efter avvittringen. Vissa undantag är redovisade på Haars karta för områden som numera ingår i renbetesfjällen. Att samerna på de skattefjäll som numera motsvaras av renbetesfjällen för Tossåsens och Handölsdalens samebyar aldrig vandrade söderut in i Härjedalen framgår av denna karta och övrig dokumentation. Av NJA 1981:1 s 194 framgår också att det av fastighetsägarna återgivna citatet från Björn Collinders bok torde äga sin riktighet. Av NJA 1981 framgår också att under 1600-talet och 1700-talet samerna var få till antalet och hade ett ringa antal ren inom Jämtland samt att antalet samer i denna södra region inklusive Härjedalen ökade genom inflyttning norrifrån under 1800-talets senare decennier. Då ökade också tillfälligt antalet ren betydligt.

Iwan Lundbergs utlåtande

Samebyarnas senaste inlaga gör det nödvändigt att komplettera materialet beträffande renantalet.

Vid avvittringen

I aktbil 806, sid 2-4 med bilagor, redovisas, att det fanns 171 lappar och 7.478 renar i Hede pastorat åren 1853 - 1855. Av dessa

Dans. 1978

fanns 3.130 renar i Mittådalen, Skärvaxdalen och Ljungris fjäll. Inom Tännas socken fanns 4.348 renar. Antalet finns exakt återgivet av samerna i avvitringshandlingarna.

KBs femårsberättelse 1876 - 1880

KBs femårsberättelse 1876 - 1880 innehåller följande kommentar om antalet renar: "Angående renarnes antal saknar Konungens Befallningshafvande fullständiga upplysningar, väsentligen beroende derpå, att lapparne hafva en på vidskepelse och må hända äfven andra förhållanden grundad fördom mot ordentliga uppgifter i detta hänseende. Af pastorsembetet i Föllinge socken uppgifves, att ett antal dithörande lappar, som några år uppehållit sig i Ovikens sockens fjälltrakter, nyligen derifrån återvändt till sina skattefjäll i Föllinge med synnerligen ökad förmögenhet - antagligen i renhjordar. Ty värr torde detta vara ett undantagsförhållande, enär antagligt är, att lapparnes renhjordar under perioden i allmänhet icke förökats, utan snarare inom ett och annat distrikt mer eller mindre förminskats".

KBs femårsberättelse 1881 - 1885

Femårsberättelsen innehåller följande: "Antalet renar, som af Lapparne egas och vårdas, är svårt uppgifva, enär Lappen i detta fall är mycket förbehållsam och söker leda den, som spörjer honom härom, bakom ljuset; men Lappfogden i sina rapporter, deruti antalet enligt hans mening är snarare för lågt än för högt, uppskattar hela antalet inom Jemtlands län till öfver 50.000. Häraf skulle komma på de särskilda distrikten:

Tennäs distrikt omkring	17.000 renar
Undersåkers d:o	12.000 "
Föllinge d:o	12.000 "
Frostvikens d:o	10.000 "

Summa	51.000 renar

1882 års kommitterade

I sammanhaget skall också erinras om uppgifterna i inlagen den 8 april 1992 (aktbil 710). Av dessa framgår att KB i skrivelsen den 18 januari 1883 till kommitterade redovisade inhämtade uppgifter om att antalet renar inom skattefjällen Rutfjället, Grönfjället, Mittådalsfjället, Ljungrisfjället och Skärvaxdalen då var uppskattat till mellan 4.545 och 5.410 st. Kommitterade ansåg att någon nämnvärd förhöjning av renantalet inte kunde vara att förvänta. Enligt kommitterade fanns det 32.375 renar i Jämtlands län vid den tiden.

1885 års lappfogdeberättelse

Lappfogden anger i 1885 års berättelse antalet renar för Rutfjället till 2.197 samt för Skärvaxdalens, Mittådalens, Ljungrisfjell samt Grönfjell till 3.835 renar. Lappfogden anmärker att antalet av olika skäl bör höjas ända till 50 %.

1887 års lappfogdeberättelse

I 1887 års berättelse anges renantalet inom Frostvikens, Hotagens och Offerdals socknar till 13.146. Lappfogden höjer detta antal skönsmässigt till 22.000 renar.

KBs femårsberättelse 1886 - 1890

I berättelsen uttalas, att renantalet blev mer än vanligt svårt att bestämma "men lappfogden beräknar ökningen under de senare åren till 15.000 - å 20.000; och då under en följd av år man trott sig vara sanningen tämligen nära, då man beräknat hela renstocken inom länet till omkring 50.000 djur, så skulle den vid 1890 års utgång vara mellan 60.000 - 70.000."

1890 års lappfogdeberättelse

I denna berättelse uttalar lappfogden: "Lapplagens stadgande i § 1 om rätt för lapparne att med sina hjordar uppehålla sig å trakter, hvilka de efter gammal sedvana hitintills besökt, synes

inom Härjeådalen möta väsentligt hinder för sin tillämpning, enär all sedvana i detta fall derstädes enständigt förnekas, hvadan frågan derom torde kräfvat rättslig utredning innan lagens tillämpning där kan komma i full verksamhet". Av uttalandet framgår att alla markägare protesterat och att lappfogdarna redan från början varit medvetna om problemet.

1894 års lappfogdeberättelse

I denna uttalas, att betingelserna i allmänhet varit gynnsamma under den förflutna vintern. Vidare uttalas: "I och med den rikliga betestillgången som numera funnits i Härjeådalen genom inköpet af Ljusnedalsbruks egendom jämte öfriga hemman i Tännäs socken synes man hafva skäl att helsa en bättre sakernas ordning inom denna provins; och all den stund de största missförhållandena i detta afseende förekommit derstädes, är väl äfven att hoppas att tillståndet der äfven skall för framtiden utjemnas, likasom man villigtvis ej heller händanefters behöfver befara några allvarliga konflikter inom öfvriga trakter, der lappar uppehålla sig inom länet".

1895 års lappfogdeberättelse

"Beträffande renantalet i allmänhet inom länet får jag i sammanhang med det här sagda jämväl anmäla att, utom inom Ovikens och Frostvikens lappbyar, der renantalet under året hållit sig åtminstone oförminskadt hjordarna inom länets öfvriga lapptrakter delvis ej oansenligt decimerats, antagligen till väsentlig följd av bristande vård och inmärkning samt skadegörelse af rofdjur".

1896 års lappfogdeberättelse

"Renskötseln har under året lidit af många missgynnande omständigheter, hvilka förorsakat, att renantalet ganska betydligt nedgått. Enligt närlagda, af lapparne lämnade uppgift uppgår detsamma till 16.550 st. Man vidtager förhöjning för felaktiga uppgifter i samma förhållande som enligt senaste afgivna uppgift, blir ändock resultatet endast 27.168 st eller 8.219 mindre än föregående år".

Denna berättelse innehåller en utförlig redogörelse för betesförhållanden m m. Den har i delar återgivits i Huss utredning och såtillvida åberopats av parterna. I anledning av vad samebyarna numera anför om renantal m m åberopar fastighetsägarna bilagda utdrag ur berättelsen enligt markering i marginalen, bilaga 4. Av berättelsen framgår, att samebyarna i allt väsentligt hållit sig inom nuvarande åretruntmarker. Det enda undantaget utöver renar som strövat fritt under "den stora oordningen tid" utgör Storsjö lappbys renar, som betat "ned mot Långå eller å Serffjället och fram mot Vemdalskälen". Av berättelsen framgår vidare, att behovet av vinterbetesmarker till största delen kunde tillgodoses inom den till inköp föreslagna marken, att sedvanerätten kunde ifrågasättas i Härjedalen, att samerna kommit senare än de bofasta samt att de bofasta protesterat där renbete förekommit.

1899 års lappfogdeberättelse

"Antalet renar som vid 1890 års utgång uppskattats till 60.000 à 70.000 och vid 1896 års början till 27.168 kan enligt lapparnas uppgifter för närvarande i rundt tal beräknas till 12.000. Det har visserligen uppgifvits att antalet renar i den år 1890 gjorda beräkningen något öfverskattats samt att innevarande år uppgifvna renantalet vore väl lågt, men oavsett huru härmed kan förhålla sig visar dessa siffror att renskötseln inom länet under de sista året gått tillbaka på ett i högsta grad oroväckande sätt".

KBs femårsberättelse 1891 -1895

"Antalet renar som vid 1890 års utgång beräknades till mellan 60.000 - 70.000, uppskattades vid 1896 års början till:

Frostvikens lappby	omkring	7.735
Hotagens "	"	2.870
Offerdals "	"	3.195
Kalls "	"	1.545
Ovikens "	"	4.196
Åre-Storsjö "	"	6.670
Tännäs "	"	270
Idre "	"	687
Summa	"	27.168

Detta innebär för Åre-Storsjö, Tännäs och Idre samebyar 7.627 renar, alltså ungefär samma tal som 1853 - 1855.

KBs femårsberättelse 1896 - 1900

"Antalet renar, som vid 1896 års början uppskattades till omkring 27.000, har enligt lapparnes uppgifter år 1900 nedgått till 10.025, däraf skulle uppehålla sig inom

Frostvikens lappby	2.863
Hotagens "	569
Offerdals "	295
Kalls "	880
Ovikens "	1.988
Åre Storsjö "	2.244
Tännäs "	1.108
Idre "	78

Summa	10.025

Detta innebär för Åre-Storsjö, Tännäs och Idre 3.430 renar.

KBs femårsberättelse 1901- 1905

Antalet renar uppgafs vid sammanträdena inför lappfogden år 1905 till 11.528, däraf i Frostvikens lappby 4.650, i Hotagens 485, i Kalls 780, i Ovikens 1.549, i Åre Storsjö 2.800, i Tännäs 635 och i Idre 629."

För Åre-Storsjö, Tännäs och Idre blir det 4.064 renar.

En sammanställning av uppgifter om renantal i lappfogdens årsberättelse bifogas. Av denna framgår, att Åre-Storsjö, Tännäs och Idre samebyar redan år 1910 hade fler renar än vid avvittningen.

Fastighetsägarnas synpunkter

Av det anförda framgår, att man måste behandla uppgifterna om renantal med försiktighet. Det gäller särskilt uppgifterna i femårsberättelserna, vilka vissa år är resultatet av skönsmässiga

höjningar av samebyarnas uppgifter medan samebyarnas uppgifter andra år tagits för goda. Rimligt synes vara, att man antingen konsekvent utgår från samebyarnas egna uppgifter eller också konsekvent höjer dessa uppgifter. Att spekulera i att antalet vid en tidpunkt kan ha varit för högt och vid en annan tidpunkt för lågt synes ogörligt 100 år efteråt.

Det förefaller som om renantalet har varit högt under perioden 1880 - 1895, alltså under den period som förarbetena till 1886 och 1898 års renbeteslagar utarbetades och då debatten om sedvanerätten var som starkast. Det innebär alltså att dessa höga renantal måste ha legat till grund för samebyarnas egna uppgifter i förarbetena om var bete då förekom, redovisade bl a på Haars karta, och vilka marker som erfordrades för att tillgodose renarnas betesbehov.

Sammantagna renantalet för berörda samebyar har sedan varierat mellan ca 7.000 st och 15.000 st under 1900-talets första hälft för att därefter öka dramatiskt till av samebyarna redovisade drygt 30.000 st och av länsstyrelsen uppskattade minst 45.000 st omkring år 1990.

Samebyarna anser att det finns skäl som talar för att antalet djur numera redovisas på ett sätt som återspeglar det reella antalet. Fastighetsägarna vill i anledning därav erinra om dels att länsstyrelsen omkring år 1990 uppskattat att renantalet var 50 % högre än det av samebyarna uppgivna och dels att Lundberg 1959 redovisat ett uppskattat verkligt renantal i Handölsdalens, Tranris, Tossåsens och Mittådalens samebyar om 20.500, att jämföra med av samebyarna uppgivna 7.777 renar.

Att renbete i Norge inte upphörde år 1905 framgår bl a av fastighetsägarnas inlaga den 27 maj 1993, aktbil 806, sid 19 med bilagor. Som framgår därav var en utvidgning av renbeteslanden en nödvändig följd av att bete på ömse sidor om gränsen mot Norge skulle upphöra, vilket blev ett faktum genom konventionen den 5 februari 1919.

Vad som är normalt eller onormalt renantal är i och för sig ointressant. Det intressanta är var och när bete faktiskt utövats. Vad gäller uppgifter om var renbete förekommit samt renantal kan konstateras, att fastighetsägarna i målet i allt väsentligt åberopar av samebyarna i förarbeten och protokoll från lappfogdens årliga förhör lämnade uppgifter medan samebyarna argumenterar mot dessa uppgifter.

Lars Thomasson

I sitt anförande vid samtinget slår Thomasson fast: "En front gick tidigt där renskötselns och jordbrukets intressen kolliderade. Motsättningar mellan samer och bofasta bottnade i intressekonflikter vid ströängar, i jordbrukets utmarker, på samiska sedvaneland nedom fjällen". Motsättningarna var starkast under 1880-talet och åren kring 1890.

Bortsett från uttrycket "sedvaneland" delar fastighetsägarna Thomasson uppfattning.

Som redovisats genom avvitringshandlingarna och utdrag ur domböckerna har dessa motsättningar fram till och med 1800-talet endast förekommit i områden i omedelbar anslutning till renbeteslanden. Tvisterna på 1880- och 1890-talen ägde rum på Ljusnedals Bruk, numera åretruntmarker för samerna. Var motsättningar ägde rum under perioden 1916 - 1921 kan också utläsas av bilaga 22 till aktbil 806.

Samernas succesiva utvidgning av vinterbetesmarkerna har, från renbetslagstiftningen tillkomst, mötts av protester från fastighetsägarna. Dessa protester är således omvänt ett bevis på var fronten vid olika tidpunkter återfunnits mellan renskötselns och jordbrukets intressen.

Övrigt

Fastighetsägarna kommer att överlämna kostnadsräkningar i enlighet med samebyarnas önskemål.

Samebyarna bestrider generellt fastighetsägarnas talan. Någon möjlighet att upprätta kartor som utvisar "samebyvisa berörda fastigheter" finns därför inte.

Fastighetsägarna har för länge sedan ingivit karta med socknarna. Kartor som utvisar skifteslagen finnas att tillgå. Samebyarna har själva för flera år sedan ingivit kartor på vilka angivits var fastigheterna ligger. Som sagts vid muntlig förberedelse i målen kommer fastighetsägarna att vid förberedelsen presentera aktuella fastighetsregisterkartor.

Tingsrättens förteckning över bevisning presenterat vid planeringssammanträde

Fastighetsägarna emotser att tingsrätten kompletterar förteckningen med, efter dess upprättande, nytillkommen bevisning. Fastighetsägarna vill påtala följande kompletteringar av förteckningen.

Aktbil 788 åberopas som skriftlig bevisning. Handlingarna påvisar ett väl utbyggt fäbodsystem. Bevistemat är detsamma som för p 1.10 (aktbil 808 m fl).

Aktbil 822 och 823. Handlingarna visar att bönderna hävdade stora områden och att byarna omfattade hela socknarna förutom kronans mark som var upplåten till avradsland. Bevistema detsamma som för p 1.10.

Fastighetsägarna vill erinra om att till aktbil 808, den så kallade avvitringsdokumentationen, med dels en redovisning av avvitringen med bifogade källmaterial och dels källmaterial i form av domstolsutslag, beslut och resolutioner av kunglig befallningshavande m m från tiden före avvitringen, under förberedelsen tillagts aktbil 870 under flik 22 och aktbil 873 under ny flik 17 a. I aktbil 870, andra delen, ingår en sammanställning över förhållandena i Härjedalen söder om Tännån, sid 75-107. Dessa dokument hänför sig till förhållandena före avvitringen och således i sammanställningen under första fliken till sid 14 under rubrik Rutfjället. Den första delen av aktbil 873 hänför

sig till Särvfjället och således till sid 16 i sammanställningen och vad som där anges under Särvfjällen. Fastighetsägarna kommer, som framhållits vid muntlig förberedelse, att vid kommande huvudförhandling föredra samtliga dokument och åberopa dokumentens sakinnehåll för angivet bevistema. Bevistemat för dokumentationen utvidgas enligt följande: - vidare att samerna vid avvittringen framställde anspråk på områden även för vinterbete, att det tidigt förekom en konkurrens om marken i gränsen mot skattefjällen mellan samer och fastighetsägare, att det under 1700- och 1800-talen var en stor konkurrens om marktillgången i Härjedalen bönderna emellan och även mellan bönderna och Ljusnedalsbruk, att för de gamla bolbyarna krävts stora områden för bete och att mossa ingått som en väsentlig del i foderhållningen för bönderna i byarna belägna närmast fjällen, att samerna väl tagit tillvara sina intressen på markanspråk och att de utökat de marker de disponerade för renbete under 1700- och 1800-talen.

Aktbil 807 åberopas som skriftlig bevisning. Den visar att fäbodsystemet och även flerfäbodsystemet var väl utbyggt. Bevistemat är detsamma som för p 1.10. I p 1.4 har angivits fel namn på författaren av yttrandet. Där skall stå Evert Baudou. Yttrandet hänför sig således till det bevistema som åberopas för den bevisning som åberopas för Evert Baudous sakkunnigbevisning.

Aktbil 871, bilaga till aktbil 866, ingår i åberopad sakkunnigbevisning av Kjell Haarstad med bevistema angivet under p 1.3.

Aktbil 872 åberopas som skriftlig bevisning med samma bevistema som anges under p 1.10 (aktbil 808 med tillägg). Karta hänförlig till dokumenten i aktbil 872 är presenterad vid muntlig förberedelse och skall enligt vad som därvid sagts i ett exemplar presenteras vid huvudförhandlingen.

Aktbil 874 åberopas med samma bevistema som i p 1.10 samt vidare att 1972 års utslag visar att samerna i Norge inte hade rätt att nyttja mark i Härjedalen, vilket också i sin tur visar att samebyarna har fel i sin tolkning av 1751 års kodicill. Vidare att det inom området ifråga för domen då fanns vildren, vilket påvisar att det inte fanns tamrenskötsel.

Efter sammanställningens upprättande ingiven bevisning

Aktbil 921-929 åberopas med samma bevistema som för p 1.10 (aktbil 808 med tillägg). Kartorna skall användas vid föredragning av materialet i aktbil 808 med bifogade 870 och 873 samt aktbil 822 och 873-874. I enlighet med vad som sagts vid muntlig förberedelse kommer vid huvudförhandlingen också att företes Burmans karta 1801 över Härjedalen.

I övrigt må anmärkas att fastighetsägarnas bevisning återfinns i aktbil 906-908, 920, 947-951. Därtill tillkommer den kompletterande bevisning som åberopas i denna inlaga samt utvidgade bevisteman.

Aktbil 906. Samma bevistema som i övrigt för den sakkunnigbevisning som presenteras genom Evert Baudou.

Aktbil 907. Samma bevistema som för p 1.10.

Aktbil 808. Skriften ger besked om att skattefjällen och skatte-landen hade bestämda gränser och att samerna inte behövde tåla intrång av vare sig andra samer eller bönder på deras marker. Utlåtandet ger också besked om att samerna å sin sida heller inte hade rätt att någon tid av året nyttja marker som tillhörde böndernas byar eller som var böndernas avradsland. Referatet ger också besked om vilka områden belägna i norra delen av Härjedalen som samerna ägde nyttja efter erläggande av skatt.

Aktbil 908. Samma bevistema som för p 1.10.

Aktbil 808 m fl. Aktbilagan skall tillsammans med flik 9 med materialet under flik 9-11, skattningsbesluten för Tännäs, Storsjö och Hede socknar, i aktbil 808 särskilt visa antal gårdar och djurhållning inom Tännäs, Storsjö, Hede, Lillhärdal, Vemdalen, Sveg, Linsell, Älvros, Överhogdals socknar till påvisande av att det på 1850-talet hölls ca 100 gånger fler tamboskap på gårdarna samt att mossor i Tännäs och Storsjö socknar ingick som en betydande del i vinterfodret till djuren, vilket i sin tur påvisar konkurrens om lavbetäckta marker förelåg.

Aktbil 920. Samma bevistema som i övrig sakkunnigbevisning genom Kjell Haarstad.

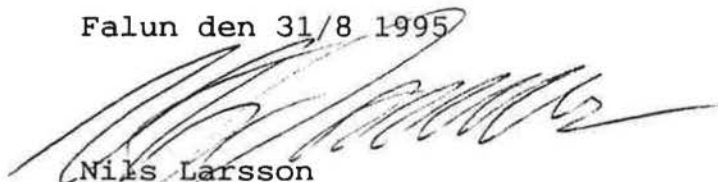
Aktbil 809 och 947-949. Samma bevistema som för p 1.10, aktbil 808 m fl. Tillsammans med aktbil 809 särskilt till stöd för att den historiska vetenskapen inte intagit den ståndpunkten att samerna tidigt kommit till Härjedalen. Samma bevistema och särskilda åberopande gäller för bilaga 3 till denna inlaga, recension av Sven Lundqvist.

Vi presenterar samtidigt härmed i särskilda skrifter till tingsrätten partsförändringar beroende på ändrat fastighetsäggande m m. Vi kommer före huvudförhandlingen att presentera en ny reviderad förteckning över de fastighetsägare som för talan i målet. I några fall har ägarbyte kommit att föranleda återkallelse och i några fall har nya fastighetsägare tillkommit som föranlett en ny stämningsansökan som samtidigt härmed inges.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 31/8 1995



Nils Larsson

enl uppdr

Evert Baudou

Renbetesprocessen i Härjedalen

Svar på Inger Zachrissons skrivelse 25 juli 1995

Den nya inlagan från Inger Zachrisson innehåller i princip inte något nytt som berör renbetesmålet i Härjedalen. Dock förekommer detaljer som inte nämnts förut. Men det finns ett viktigare skäl till genmäle. Det gäller den framförda förklaringen till Zachrissons och min olika uppfattning i flera avgörande frågor. I hennes och de juridiska ombudens skrivelser sägs att skillnaden mellan min och hennes uppfattning på flera punkter är skenbar och framför allt beror på att vi utgår från olika källmaterial. En sådan beskrivning innebär ett missförstånd. Dessutom skymms det avgörande i den arkeologiska bevisföringen av mängden disparata detaljer i hennes nya skrivelse som nu läggs till det redan tidigare stora antalet olikartade uppgifter. Hennes skrivelse fordrar egentligen en noggrannare granskning, men jag har fått den under en period då jag redan är bunden av flera stora åtaganden och inte kan lägga ner så mycket arbete på den som jag skulle vilja. Jag gör här bara ett kort bemötande som jag ber att få fullständiga vid huvudförhandlingen.

Jag vill som arkeolog främst framhålla två grundläggande synpunkter. Båda gäller den arkeologiska forskningens karaktär och båda har jag nämnt förut, men det är stor risk att de försvinner bland alla detaljer som Inger Zachrisson drar fram. Arkeologin är i hög grad beroende av tolkningar av materialet. Man kan beskriva t.ex. ett föremål av sten funnet på en boplatz genom att ange mått, bergart, färg, materialets struktur, slagningsteknik m.m. Men redan om inför beteckningen "skrapa", så innebär det en tolkning, en tolkning av funktionen. Om man daterar föremålet, så innebär det en tolkning av fyndförhållandena. Säger man dessutom att föremålet använts av ett bestämt "folk", så är det ytterligare en tolkning. Detta gäller generellt för allt arkeologiskt material. För att utsäga något mer än beskrivningar fordras tolkningar av arkeologiskt material. I den arkeologiska forskningens historia har det visat sig att det finns alternativ till praktiskt taget alla tolkningar. Inga något mer komplexa arkeologiska tolkningar är till 100 % säkra. Det finns minst två orsaker till osäkerheten. Det kommer hela tiden nya fynd och tolkningsteorierna byggs hela tiden ut. Även ny naturvetenskaplig metodik kan spela in, såsom en alltmer utvecklad pollenanalys eller nya dateringsmetoder. Självklart skall man vid varje tillfälle använda den bästa möjliga vetenskapliga metodiken. Men man måste vara medveten om den större eller mindre grad av osäkerhet som ligger i de arkeologiska tolkningarna.

Bortsett från materialbeskrivningarna ger således den arkeologiska vetenskapen en

mängd tolkningar av sannolikhetskaraktär. För att tolkningarna skall bli meningsfulla måste de använda begreppen definieras. Man måste sträva efter att ge definitionerna en generell innebörd, så att man undviker att lägga innebörder i materialet som är beroende av tillfälliga utgångspunkter.

Jag har hela tiden hävdat att Zachrissons i detta mål framlagda forskning i flera avseenden har allvarliga teoretiska och metodiska brister, såsom då det gäller definitionen av etnicitet. Den 17 september 1993 yttrade Zachrisson sig om definitionsfrågan på följande sätt (s. 4): "Vilka resultat man kommer till beror inte av om man verkligen utgår från definitioner, utan i högsta grad vilka definitioner, som man utgår ifrån." Jag instämmer. Det gäller att undvika godtyckliga definitioner som kan vara styrda av förutfattade meningar och eftersträva generella definitioner. Samma bedömnings sätt skall tillämpas på hela materialet. Jag har anslutit mig till ett vanligt socialantropologiskt synsätt och hävdat att i ett arkeologiskt sammanhang är de öppna signalerna eller tecknen särskilt viktiga. Ju fler tydliga tecken som förekommer tillsammans, desto större är möjligheten att de markerar en etnisk grupp. Komplexen av signaler är viktigast. I nu levande etniska grupper spelar också det genetiska sambandet en roll. I detta förhistoriska sammanhang måste man bortse från det, eftersom vi ännu inte har sådana bestämmningar för förhistorisk tid. En etnisk grupp i socialantropologisk mening behöver inte betyda ett "folk", gruppen kan även vara t.ex. av social karaktär. Definitionen innebär bl.a. att olika näringar inte måste vara etniskt skiljande. Om man använder uttrycket "fångstfolk", så har man lagt in att fångsten etniskt skiljer denna grupp från eventuellt andra samtida grupper. Av detta kan också följa att redskap som hör samman med fångstnäringen med orätt betraktas som etniskt utmärkande.

Så resonerar Zachrisson. Den 17 september 1993 skriver hon (s. 5): "Ett sätt att söka bestämma etnicitet, är att jämföra två kontrasterande områden." Därefter följer en sammanfattning av vad som är utmärkande för befolkningen inom de typiskt agrara områdena i Mellannorrland, såsom vid kusten och i Storsjöbygden, och en sammanfattning av det utmärkande för inlandsbefolkningens lämningar. Av detta drar hon följande slutsats: "Jämförelsen visat att skillnaderna är anmärkningsvärt stora. Inga av bygdens karakteristika återfinns i Härjedalen. Det är därför inte troligt att fångstkulturens bärare här under äldre järnålder haft nordisk/germansk etnicitet. De bör ha varit *samer, finn*." Därmed har hon beslutat sig för att skillnader i näringar i ekologiskt olika områden är etniskt skiljande i det arkeologiska materialet. Detta är centralt i hennes etniska forskning.

Men detta är inte en definition utan en hypotes och som sådan måste den provas. Odlingsnäringens karakteristika skall utmärka nordisk/germansk etnicitet och fångstnäringens karakteristika samisk etnicitet. Emellertid visar pollenanalytiska undersökningar i Medelpad och Härjedalen att odlingsnäringens viktigaste karakteristika finns även där. Redan 1978 publicerade Roger Engelman en större pollenanalytisk

undersökning från Medelpad. På tre platser vid Holmsjön i Haverö socken i Medelpads innersta del nära Härjedalen har pollenanalyser utförts. På en plats tyder vegetationsförändringarna på att boskapsskötsel förekom i slutet av bronsåldern (omkring 700–500 f.Kr.) och sporadiskt under tiden ca 500 f.Kr. till Kr.f. På en plats nära kusten förekom samtidigt både sädesodling och boskapsskötsel. På två platser vid Holmsjön förekom odling och boskapsskötsel i liten skala under järnåldern från omkring 200 e.Kr. Engelmark skriver 1978, s. 46: "From that time onwards the pollen curves for grassland plants and cereals are continuous, indicating that at about that date a change in land use occurred. Simultaneously, the spruce forest was cleared and thereafter given no opportunity to recover. The new settlement was undoubtedly based on a sedentary economy." Under den följande medeltiden skedde först ytterligare en uppgång i jordbruket och från omkring 1300 en tillbakagång som kan ha flera orsaker, t.ex. en växling i bosättningen eller ett torrare klimat. Ett pollendiagram från Fjällnäs i Härjedalen "visar att odling förekommer kontinuerligt i området från tiden vid Kristi födelse för att öka i omfattning under yngre järnålder–medeltid" (Sundström 1989a, s. 89).

Å andra sidan förekommer fångstnäringens karakteristika inte bara i inlandet utan också i odlingsbygden. På järnåldersgården vid Kyrklägdan i Ås i Jämtland visar benanalysen av materialet från folkvandringstiden (ca 400–550 e.Kr.) att vid sidan om boskapsskötseln har man bedrivit jakt på älg, björn, hare, tjäder och fjällripa (Olausson 1989). Även fiske förekom, ben av gädda har hittats. Bland de vikingatida benfynden finns älg (ca 800–1050 e.Kr.). Från den medeltida gården finns inte mindre än 27 olika djurarter redovisade. Jakten och fisket var av stor betydelse. Ben av älg och småvilt är vanliga, enstaka exemplar av fjällren och björn finns också. Sammansättningen av de jagade djuren växlar mellan olika områden. Från gården vid Gene i Örnsköldsvik jagades säl under den äldre järnåldern (Gene ca 100–600). Vid det folkvandringstida Högom i Sundsvall (omkring 500 e.Kr.) har hittats älgben liksom på den medeltida prästgården Vall, Valbo socken, Gästrikland.

Prövningen av Zachrissons hypotes visar att hon gjort stora förenklingar som gör hennes slutsatser felaktiga. Mellannorrlands inland var inte bara ett jakt och fiskeområde, även boskapsskötsel och odling förekom. Odlingsbyggdens invånare har också bedrivit jakt och fiske under järnåldern och medeltiden i Mellannorrland. Därtill skall läggas en omfattande järnframställning vid sjöar i Jämtland och sannolikt också i Medelpad redan under järnåldern och än mer under medeltiden. Under medeltiden förekom järnframställning även i Härjedalen. Järnet transporterades till de folkrikare bygderna, en del såldes ännu längre bort av spridningen av järnålderns halvfabrikat att döma.

Zachrissons hypotes kan avvisas. Den håller inte måttet som definition och kan därför inte användas för bestämning av nordisk och samisk etnicitet. Hypotesprövningen ger bilden av ett sammanhängande ekonomiskt system, där de olika delarna av Mellannorrland stod i nära kontakt med varandra, men hypotesen särskiljer inte etniska

grupper.

Bosättarna i de rikare odlingsbygderna antas allmänt vara nordbor. Det man då utgår ifrån är fornsaksmaterialet som överensstämmer med materialet i Mälardalen eller Västnorge, gravskicket som med olika variationer överensstämmer med Mälardalen och Västnorge, byggnadsskicket som likaså med variationer överensstämmer med Mälardalen och Västnorge och, under vikingatiden, runstenarna med sina svenska texter. Om man följer den av mig föreslagna definitionen och i första hand tar fasta på de öppna signalerna och tecknen som föremålsformerna, särskilt dräkttillbehören utgör, så kommer man till samma resultat. Materialet i skogsmiljön i Mellannorrlands inland är inte lika stort som i kustbygden. Man finner dock att i en del inlandsgravar i Mellannorrland och Dalarna ligger föremål som knyter an till Mälardalen, i något fall till Västnorge. Enligt min definition är detta avgörande. Om man granskar gravarnas yttre och inre konstruktioner, så överensstämmer även dessa med vad man kan finna i Mälardalen. Variationer finns, eftersom gravsederna växlat en del både i Mälardalen och längre söderut. I övre Norrland, dvs Västerbottens och Norrbottens län, finns inte motsvarande gravar med enstaka undantag. Byggnadsskicket i det inre av Mellannorrland är, bortsett från odlingsbygden i Jämtland, till största delen okänt. Här finns en stor forskningslucka. Denna lucka i undersökningarna är dock inte på något sätt avgörande. Det avgörande är att det kända föremålsmaterialet i Mellannorrland och Dalarna kan användas för en etnisk definition enligt en vedertagen och allmängiltig socialantropologisk definition.

Skillnaden mellan Zachrissons och mitt sätt att försöka bestämma det arkeologiska materialets etnicitet ligger således inte i att vi utgår från olika källmaterial. Det avgörande är vår olika inställning till sättet att bygga upp en definition. Zachrissons sätt är *ad hoc* - betonat och ger en hypotes. En sådan hypotes skulle kunna leda till en definition, men den måste då testas såsom andra hypoteser. Zachrissons föreslagna hypotes håller inte måttet utan måste förkastas som definition. Ett omedelbart påtagligt resultat är att hennes försök till bevisföring om en samisk befolkning i Mellannorrlands inland under järnåldern faller. Fynden på Vivallen kan inte förbindas med järnålderns gravar vid Mellannorrlands sjöar och inte heller med medeltida fynd.

I sin senaste skrivelse har Zachrisson tagit med några nya kartor av vilka nr 8–10 anges som särskilt viktiga. På kartorna markeras enligt bildtexterna fornlämningar och föremål av samiska typer eller av samisk karaktär. Bildtexterna är således påståenden om att punkterna representerar samiska företeelser. Eftersom Zachrisson inte har någon tillfredsställande definition av "samisk", så saknar kartorna betydelse. I något fall finns en redovisad diskussion, såsom då det gäller gravfältet på Vivallen. Det spelar ingen roll hur många punkter Zachrisson sätter ut, om inte en klar definition av "samisk" finns så betyder kartorna ingenting i en etnisk diskussion. För att vara tydlig skall jag precisera min kritik. På kartan fig. 9 bortfaller punkterna 1, 2, 3 och 6. Nr 4 och 5, skidor, har jag inte hunnit granska. På fig. 10 bortfaller punkterna 1, 2, 3 och 6. Nr 4 och 5, skidor, har

jag ännu inte granskat. Kartan fig. 8 innehåller mest norska fynd som jag inte granskat och inte heller har material för en granskning. Grundmaterialet borde ha redovisats. Punkten 11 bortfaller och nr 1, Vivallen, har jag godtagit.

I Härjedalen finns fyra huvudgrupper av fornlämningar och fynd från järnåldern. En grupp är gravarna i skogsmiljö som jag redan diskuterat. När Zachrissons hypotes om etnicitet avvisats, finns inte någon grund att beteckna dem som samiska med vår nuvarande kunskap. En andra grupp är gravhögarna i västra Härjedalen som oftast är plundrade. Enbart gravhögarna utsäger därför inte något säkert om de dödas etnicitet. Men man kan påpeka att gravhögar i Jämtland och Dalarna ofta innehåller föremål som enligt den socialantropologiska definitionen ger nordiska signaler. Den tredje gruppen i Härjedalen är de lösfunna föremålen som ofta antas komma från förstörda gravar. Fyndförhållandena gör dem svåra att använda i diskussionen. Den fjärde gruppen är fem slutna fynd av en mängd smedsvärtyg (Linnér 1993). Ytterligare ett ligger inom länet men inom landskapet Hälsingland (Sundström m.fl. 1987). Några är gravar, andra kan vara nedlagda depåer. Paralleller till fynden och föremålen finns i Dalarna och Norge. Liknande fyndkombinationer finns på kontinenten och i England. Jag tolkar dem såsom tillhörande en nordisk befolkningsgrupp. Utanför dessa fyra fyndgrupper kommer gravfältet på Vivallen, vilket jag liksom Zachrisson tolkar såsom samiskt därför att nordiska föremål omvandlats efter samiskt bruk. Jag följer då min egen definition.

Tabellen i fig. 11 hos Zachrisson behandlar tidigmedeltida skriftliga uppgifter. Jag har inte hunnit granska den och önskar återkomma till den. Utan att gå in på en närmare diskussion vill jag dock framhålla att de medeltida texterna är nedskrivna i något bestämt syfte. Då det gäller Härjedalen och samerna skulle Alfred av Wessex, Ottar och Adam av Bremen vara viktigast. Var samerna bodde hör dock knappast till de centrala frågorna hos dessa uppgiftslämnare. Om Ottar har skrivit "öster om nordmännens land", så tolkar Zachrisson det som "omr. öster om (hela) Norge". Men Ottar behandlade nordnorska förhållanden, han har inte talat om "hela Norge". Vad menas för övrigt med "Norge" omkring 890, Ottar talar ju om "nordmännen"? Hos Adam av Bremen är folkslagsbeteckningarna ytterst svårtolkade. När Adam av Bremen skriver "norr" om "sveonernas land eller Sverige", så uppger Zachrisson "norr = nordväst". Varför denna ändring? Emellertid fordrar detta material en noggrann genomgång som jag inte kan göra nu.

År 1962 publicerade Harald Hvarfner en översikt över Härjedalens järnålder. Hvarfner, som även var etnolog och senare blev chef för Nordiska museet, var sin tids främste kännare av Norrlands järnålder. Uppsatsen är grundlig och rik på synpunkter. Han tar upp fynden från fjällbygderna från den yngre järnåldern och talar om att fisket, jakten, järnframställningen och kanske åkerbruket "verkar ha fått en ny komponent: boskapsskötseln med ett utbyggt fäbodväsende." I övre Ljungadalen var en bygd på framväxt. Bygdens "både om norska och svenska inslag erinrande fyndsammansättning

antyder redan vid denna tid den gamla handelsled, som längs Ljungadalen gick över Nedalen till Trondheim." (Hvarfner 1962, s. 162 f.). Detta är 30 år gammal forskning och dess betydelse skall icke överdrivas i en nutida diskussion. Men de norska och svenska inslagen som Hvarfner nämner kan man inte bortse ifrån.

En av de arkeologer som samarbetat med Inger Zachrisson är Jan Sundström, som då representerade Jämtlands läns museum och nu är biträdande länsantikvarie i Umeå. Han har bl.a. publicerat två uppsatser som berör Vivallen och problemen i Härjedalen under järnåldern och medeltiden. I den första uppsatsen (Sundström 1989a) utgår han från de nya fältundersökningarna på Vivallen, nyupptäckta gravar och boplatssområden. Han tar inte ställning till befolkningens etnicitet. I den andra uppsatsen (Sundström 1989b) diskuterar han järnåldersbebyggelsen i Ljungandalen och i Ljusnans källområde och lägger fram en hypotes för bosättningsenheterna i Ljusnans källområde. I avslutningen räknar Sundström upp en rad frågor som återstår att lösa innan vi kan ge en förklaringsmodell till bebyggelsen i västra Härjedalen. Inte heller här går han in på den etniska tillhörigheten.

I slutet av vårterminen 1995 lade Thomas Wallerström från läns museet i Luleå fram sin doktorsavhandling "Norrbotten, Sverige och medeltiden. Problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi" vid den medeltidsarkeologiska institutionen vid Lunds universitet. Den uppmärksammade avhandlingen är skriven utifrån en ny syn på hur nationer nationer uppstår men även hur "folk" uppstår. Det är påfallande att i de äldsta källorna till Nordskandinaviens historia nämns inte bara svenskar, samer och finnar utan också kväner, tjuder, väringar, kylfingar och bjarmer. Det är svårt att precisera vad alla termerna innebär. Det har förts en omfattande diskussion av var dessa folk egentligen har bott. Men man vågar påstå att de folkgrupper vi nu känner i Norrbotten uppstått ur blandkulturer mellan en rad grupper som vi ibland känner till namnet men inte vet mycket om. Från Mellannorrland har vi inga sådana källor från den tid "folken" börjar kunna särskiljas.

I det resonemang jag fört i mina tidigare inlägg har jag utgått ifrån att vi inte kan använda våra nuvarande etniska beteckningar för stenåldern. Det arkeologiska materialet tyder på etniska processer som vi ännu inte kan bestämma. Vår teoriutveckling räcker ännu inte till och åtskilliga fältundersökningar saknas. Just begreppet "blandkulturer" är troligen användbart i diskussionen om hur den nordiska etniciteten uppstår i Mellannorrland under bronsåldern och den samiska i övre Norrland under sen bronsålder eller senare. Historikern Lennart Lundmark, tidigare docent vid Umeå universitet, nu kulturskribent i Svenska Dagbladet, har recenserat Wallerströms arbete i Svenska Dagbladets understreckare den 9 augusti. Lundmark känner förhållandena, han har själv skrivit en utmärkt doktorsavhandling om det samiska fångstsamhällets övergång till rennomadism i Lule lappmark. Lundmark skriver i slutet av sin artikel om förhållandena i Norrbotten: "att i detta virrvarr av kultur- och folkblandning hålla på att bråka om "vem

som var först" på en viss plats blir bara trams. De skilda kulturgrupperna i övre Norrland kan inte grunda några rättigheter på om en upphittad pilspets från vikingatid eventuellt kan vara av "samisk" eller "nordisk" typ."

Enligt min mening är detta ett tankvärt yttrande. Vi kommer inte någon vart i den etniska diskussionen inom arkeologin med en mängd disparata detaljer. Vi måste söka de stora teoretiska linjerna och grunda diskussionen på generella begrepp. Med bristfälliga teoretiska resonemang förlorar det arkeologiska materialet den historiska betydelse det skulle kunna ha. Den arkeologiska diskussionen riskerar då som Lundmark säger att bli en tvist om pilspetsar i stället för teoretiskt välgrundade bearbetningar som för forskningen framåt.

Med detta inlägg har jag sammanfattat det som jag uppfattar såsom viktigast i renbetesprocessens förhistoriska del. Utgångspunkterna är förståelse för att den arkeologiska forskningens resultat har sannolikhetskaraktär. En mängd disparata detaljer som förs fram utan tillräcklig teori räcker inte som grund för uppfattningen att en vidsträckt samisk bosättning funnits i Härjedalen och Mellannorrlands inland under forntiden. Även om man utifrån en generell definition godtar att Vivallen ur arkeologisk synpunkt sannolikt representerar en samisk befolkning, så kan man inte med vår nuvarande kunskap påvisa kontinuitet fram till de säkra historiska uppgifterna om samer i Härjedalen. Vivallenskomplexet kan inte heller förbindas med äldre fynd i Härjedalen. Fynden på Vivallen framstår då ur arkeologisk synpunkt såsom en sannolikt samisk expansion från norr under vikingatiden in i ett nordiskt område. Någon fortsättning fram till de säkra historiska källornas tid kan inte konstateras. Annat arkeologiskt material i Härjedalen tyder på sannolikt nordisk bosättning i olika delar av Härjedalen under järnåldern.

Till sist vill jag upprepa att jag på grund av tidsbrist inte kunnat genomarbeta Zachrissons senaste skrivelse tillräckligt. Därför önskar jag återkomma med fullständigare kommentarer vid huvudförhandlingen.

Litteratur

- Engelmark, R. 1978. The Comparative Vegetational History of Inland and Coastal Sites in Medelpad, N. Sweden, during the Iron Age. In *Archaeological and Palaeoecological Studies in Medelpad, N. Sweden*. Early Norrland 11. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Hvarfner, H. 1962. Härjedalens järnålder. I Janson, S., Biörnstad, M. och Hvarfner, H., *Jämtlands och Härjedalens historia. Arkeologisk inledning*. Norstedts.
- Linnér, K. 1993. Fornlämningar på hög nivå – Södra fjällvärldens fångstkultur. I *Arkeologi i Sverige*. Ny följd 2. Riksantikvarieämbetet.
- Lundmark, L. 1995. Blandkultur i medeltida Norrbotten. *Svenska Dagbladet* 950809.
- Olausson, M. 1989. Kyrklägdan – en tusenårig gårdshistoria. I *Arkeologi i fjäll, skog*

- och bygd. 2. Fornvårdaren 24. Jämtlands läns museum.
- Sundström, J. 1989a. Med Vivallen som utgångspunkt – nya undersökningar. I *Arkeologi i fjäll, skog och bygd*. 2. Fornvårdaren 24. Jämtlands läns museum.
- Sundström, J. 1989b. Gårdar och gravar i härjedalsfjällen. I *Arkeologi i fjäll, skog och bygd*. 2. Fornvårdaren 24. Jämtlands läns museum.
- Sundström, J., Klockhoff, M., Tholander, E. och Blomgren, S., Arrhenius, B. 1987. Drocksjöfyndet. I *Laborativ arkeologi* 2. Rapport från Stockholms universitets arkeologiska forskningslaboratorium.
- Wallerström, T. 1995. *Norrbottnen, Sverige och medeltiden. Problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi*. Del 1. Lund Studies in Medieval Archaeology 15:1.
- Willemark, K. 1983. *Rapport över arkeologisk undersökning av stenåldersboplatz, fornlämning nr 29, vid Vikarsjöns utlopp i Hede sn, Härjedalens kn, Jämtlands län*. Arkeologiska undersökningar utförda av Jämtlands läns museum.

Umeå den 27 augusti 1995

Evert Baudou

Evert Baudou

SAMEFOLKET VISAR DÅLIG JOURNALISTIK



Till Samefolkets läsare:
**Lita på era egna traditioner
och på fakta, istället för på titlar
- och dålig journalistik.**

Full av förvåning får jag i Samefolket (nr 1 1995, osignerad ruta sid 48) läsa att folk med titlar vet bäst. "Det är klart att en professor måste veta bättre än en sydsame från Glen..." säger författaren till rutan undergivet när jag ringer och grälar på honom - det visar sig nämligen vara redaktören Olle Andersson själv.

Det gäller sedvanerättsprocessen i Härjedalen, där arkeologer och historiker anlitas som sakkunniga om äldre tiders utnyttjande av markerna. Det finns väl inga andra slag av rättsfall i Sverige idag där

man måste gå tusentals år tillbaka för att hävda sina intressen. Det är därför det här är så mycket mer än ett "arkeologiskt storgrejl". Om man för ner det till ett pikant akademiskt gräl, då inser man inte vad det handlar om. För arkeologi är politik - en politik som bidrar till att forma situationen idag.

Den här frågan är viktig för den gäller inte enbart dagens näringskonflikt - utan hela er historia och identitet. Och det är verkligen en samisk fråga. Om inte den läggs fram på ett vettigt sätt ens i Samefolket, tidningen där era synpunkter ska lyftas fram och där er historia ska berättas - hur ska ni då få en riktig information? Du Olle borde i stället framhålla hur typiskt det är att de som idag hävdar 1800-talsmyten om den sena samiska invandringen åt söder hela tiden måste rida

på sina positioner och sin makt, eftersom de inte med FAKTA kan styrka sin teori.

Redan (professor) Knut Bergsland lade på 1970-talet fram ovedersägliga bevis från språk och historia som visar att samisk kultur sträcker sig långt tillbaka i tiden i mellersta Skandinavien. På 1980-talet kunde jag och mina kolleger lägga fram arkeologiska resultat som sade det samma.

Om nu er redaktör inte förstår betydelsen av synen på historien för er identitet, så är det så mycket mer beklämmande. Om inte ni själva hävdar era intressen - vem ska då göra det.

Att läsa sådant här i vad som borde vara er egen tidning - det visar verkligen hur stort problemet är.

Inger Zachrisson, docent.

Zachrisson sur över hon inte fick nog fin titel!

Lita på fakta istället för på titlar! uppmanar Inger Zachrisson i den här insändaren.

Och titulerar sig för docent!!

Inger Zachrissons telefonsamtal till mej handlade just om titlar. Hon var oerhört upprörd över att jag berättat vilka professorer som skulle anlitas som experter i renbetesmålet i Härjedalen, men att jag presenterat henne "bara" som filosofie doktor. Gång på gång betonade Zachrisson att hon minsann var docent, att det var så mycket högre och finare än fil. dr., och att om hon bott i Norge skulle hon betraktas som professor.

I min artikel berättade jag om en del av de sakkunniga som kommer att höras i renbetesmålet både från samernas och markägarnas sida. I korthet nämnde jag också vad de i huvudsak kommer att framhålla. Min ambition var inte, och ska inte heller vara i en nyhetsartikel av det här slaget, att analysera experternas ståndpunktstaganden. Det var en ren information till våra läsare om vad som är att vänta vid tingsförhandlingen. Men enligt Zachrisson får en tidning som Samefolket inte göra det. Då visar man brist



på "förståelse av betydelsen av historien för er identitet"

Då är det dålig journalistik.

Herregud, det är så man tar sig för pannan! Det här är den absolut märkligaste och mest förvirrade reaktion jag någonsin fått under mitt långa journalistliv över en artikel jag skrivit. En reaktion på vad som inte står i en artikel.

Det är mycket möjligt att du är duktig på att påta i jord - men journalistik begriper du inte ett jota av, bäste docent och nästintillprofessor!

Inger Zachrisson kan inte peka på något som är fel i min artikel. Hon kritiserar att det skrivs, inte vad som skrivs. Dessutom är hon slarvig i sitt citat vad jag sa om professorer vid vårt telefonsamtal. Jag sa aldrig att "det är klart att en professor måste veta bättre än en sydsame från Glen. Jag sa att "folk sätter nog större till-

tro till en professor än till exempel en lapp från Glen".

Ingenstans i min artikel stod heller att "folk med titlar vet bäst", som du påstår, Inger. Du är ju själv en levande dementi på detta - i varje fall när det gäller journalistik.

Och apropå fakta, Inger Zachrisson. I vårt telefonsamtal hävdade du att en av markägarsidans sakkunniga är rasist. Vad har du för belägg för det till exempel?

Du rackade också ner på verkliga professor Louise Bäckman, för att hon uttryckt tvivel över en slutsats du dragit efter utgrävningarna i Vällan. Ingen ska tydligen tillåtas att tvivla på dina teser.

OLLE ANDERSSON



Självklart att ingifta ska få lära sig slöjda

Åter verkar frågan om ingifta (icke-samer) skall få undervisning i sameslöjd varit uppe på Same Ätnams söjdmöte.

Det borde vara självklart att alla som vill (ingifta), skall få lära sig att slöjda.

Det finns många ingifta som lever "mera samiskt" än många samer, och då borde alla få lära sig slöjda för att föra traditionen vidare till barnen och till husbehov. Om vi fick lära oss skulle det inte behöva vara problem vid att vi inte sytt efter samiska modeller eller använt rätta färger osv.

Löjligt är det när det blir prat om att ingifta flyttar eller skiljer sig och då säljer så kallad sameslöjd och tjänar en hacka. Så pass mycket har vi nog i huvudena att det inte är det vi är ute efter.

Många samer stöter ut ingifta men jag tycker att de borde tycka om oss i stället för i mångt och mycket kan vi tillföra samerna mycket och göra nytta.

Många lever ju redan som "samer" och VÅRA BARN ÄR SAMER.

Men nu ska jag inte skälla på alla för det finns samer som accepterat oss icke-samer och behandlar oss som samer.

Varrudagä
ingift svenska som för
det samiska vidare.

HEIMEN

*En av
med 04/11/1840
x 1/11/1840*
Lokalhistorisk
Tidsskrift 3-93



Sven Lundkvist

Samisk historie

Kjell Haarstad: Sørsamisk historie. Ekspansjon og konflikter i Rørostraktene 1630–1900. Trondheim 1992. Tapir forlag, pris 198 kr., 308 sidor.

År 1981 gav Kjell Haarstad ut sin bok «Samiske vandringer i Sør-Norge», där han på grundval av främst kyrkböcker hävdade, att samer kom till Tydalen och västra Jämtland först i början av 1600-talet och blev fasta i trakten av Røros hundra år senare. Boken blev hårt kritiserad av vissa forskare som ovederhöftig. Han har nu återkommit med en stor och grundlig undersökning, där bokens titel «Sørsamisk historie. Ekspansjon og konflikter i Rørostraktene 1630–1900» anger, vad det handlar om.

Problemet i den nya undersökningen formulerades som «när kom samene til de sør-trønderske grensefjell og tilstøtende distrikter?» Målsättningen var mycket ambitiös: att gå igenom allt relevant källmaterial för äldre tid för de aktuella områdena, vilket författaren också gjort för de stora källserierna kyrkböcker, länsräkenskaper (1600-talet) och justitieprotokoll (1700-talet). Dessutom har han gått igenom delar av stiftsamtmannens kopieböcker och «pakesaker» och delvis nyttjat svenskt primärmaterial, som funnits som excerpter på landsarkivet i Östersund, i tryckt form eller i litteraturen. För 1800-talet har han också gjort en genomgång av den reselitteratur, som finns, och av ett antal relevanta tidningar under 1800-talets senare del (1860–1892, en av dem hela tiden mellan 1840 och 1890). Författaren har därmed skapat en solid och mycket imponerande grund för sin undersökning.

Efterhand vidgades problemställningen till att omfatta även konflikterna, samtidigt som under-

sökningen fördes fram till omkring år 1900. Den hör hemma i ett forskningssammanhang, där åsikterna gått isär och känslorna svallat högt.

Författaren sätter förtjänstfullt in sitt arbete i ett historiografiskt perspektiv alltifrån 1800-talets mitt och framåt, där problemet varit: var samerna urbefolkningen, som fördrivits norröver i forntiden, eller inledde de först i historisk tid en framryckning söderut? Företrädare för den senare uppfattningen var Gustav Storm och Yngvar Nielsen, som båda 1889 offentliggjorde sina uppfattningar. Nielsens framryckningsteori, som blivit mest känd och utgör grundvalen för den följande striden, grundades på den fullständiga bristen på samiska ortnamn, offerplatser, gravar och lokal tradition söder om den 64. breddgraden. Han fann vidare, att samerna sedan 1600-talets senare del förskjutit sydgränsen söderut till 62. breddgraden och att framryckningen fortsatte ännu 1889.

Storms och Nielsens framryckningsteori accepterades i samtiden och i stort sett fram till 1960-talet, då den på allvar sattes under debatt. Den ledande i angreppen på Nielsens framryckningsteori blev språkmannen Knut Bergsland, som underkände den på grundval av språkliga och etnografiska argument samt nytolkningar av tidigare sammanhang. Den samiska näringsutövningen ger få spår i terrängen, menade han och hans efterföljare, och bristen på nedslag i det skriftliga källmaterialet före en viss tidpunkt behöver inte betyda, att samerna inte varit där tidigare. Etnologerna Johs. Falkenberg och Anders Lööv, historikern Helge Salvesen och den svenska arkeologen Inger Zachrisson har anslutit sig.

Vid publiceringen av Haarstads arbete 1992 var situationen alltså den, att det rådde skarpa motsättningar om Nielsens framryckningsteori. Vissa ville avvisa den helt och hållet, andra accepterade den i huvudsak.

Haarstad gör en grundlig genomgång av källmaterialet och finner liksom Nielsen 1889, att «de negativa källorna», «Taushetens vitnemål», dvs. bristen på samiska ortnamn, tradition, gravar och offerplatser, ger samma bild som då och bekräftar Nielsens teori. De skriftliga källorna med utgångspunkt från 1273 års gränsdragning, då samerna var i trakten av Børgefjell ovanför Namsvann och i södra svenska Lappland, visar sedan en framryckning söderöver. 1548 kan de beläggas i Lierne, 1565 i nordligaste Jämtland,

före 1590 i Snåsa, 1610 i Hammerdal och Offerdal i norra Jämtland. Mellan 1610 och 1630 skedde en framryckning vidare söderut. 1646 är de bevisligen i de sydligaste jämtlandsfjällen. I Tydal finns de 1661 men kan ha kommit tidigare. Omkring 1630 uppträder samer i Härjedalen, Tynset, Opdal och i ålbyggenes jaktmarker, men de blir bortmotade av bönderna enskilt eller med rättslig hjälp.

På 1740-talet sker en förändring, då staten öppnar för renskötelse söderöver i gränsfjällen, och vi får en situation, som skulle bli gällande i huvudsak de närmaste 150 åren. Med undantag för några konflikter – en större 1811 – var läget lugnt. De renskötande samerna i det sydligaste området var omkring 1850 på tillbakagång. Under 1860-talet och framåt sker sedan en inflyttning av svenska samer, som under 1880-talet leder till konflikter och kraftiga protester från böndernas sida över intrång i deras gamla marker. 1889 tillsattes den s.k. Lappekommisjonen, som 1892 kom med förslag om bl.a. renbetesdistrikt och lappfogdar. 1897 års lag stadfäste detta och gjorde samerna inom ett renbetesdistrikt gemensamt ansvariga.

En stor förtjänst i Haarstads framställning är, att han så klart knyter utvecklingen till vad som skedde i det samiska samhället. Samerna var från början ett fångstfolk, som levde av jakt, särskilt på vildren, och fiske. Under 1500- och främst 1600-talet skedde en viktig förändring till intensiv renskötelse så, att den lilla flocken av tamrenar utökades till en på några hundra djur. Den gav slaktrenar, och jakten upphörde. Fjällsamerna blev renskötelsamer, som levde uteslutande på renen och visst insjöfiske. Mjölkhushållningen och köttproduktionen blev grundvalen. Flyttningarna skedde dock i söder över korta avstånd.

Mot slutet av 1800-talet skedde i undersökningsområdet en övergång från mjölkhushållning med intensiv vakthållning till en extensiv renskötelse med enbart köttproduktion, vilket innebar renflokar på ett par tusen djur, som inte kunde bevakas på samma sätt som tidigare. En del bönder hade renar inhysta hos samerna. Den stora mängden av renar måste ta vägen till nya områden, och därvid uppstod en rad konflikter mellan samer och bönder. Just fjällbjörksregionen mellan granskogen och kalfjället var böndernas viktigaste säterområden och samtidigt goda betesmarker för renen, särskilt höst och

vår. För att lösa konflikterna tillkom Lappekommisjonen.

I ett avsnitt «Reinnomadisme – teorier om økonomisk transformasjon» tar författaren upp frågan om den primära orsaken om övergång till tamrenskötelse (helnomadism). Han nämner där Ørnulv Vorrens åsikter om påverkan från nationalstaten i form av ökad handel, skattnäddning, kolonisering och administrativa förordningar från 1500 och framåt och deras roll. Han nämner också Bergslands mening om minskade naturresurser som orsak. Utförligare tar han ställning till Lennart Lundmarks avhandling «Uppbörd, utarmning, utveckling», där titeln ger dennes tes. Han avvisar dock den, eftersom skatten inte var alltför betungande, tidsfaktorn blir för snäv och synen är alltför begränsad till Lule lappmark. Staten har inte spelat någon avgörande roll för transformationen.

Det är möjligt, men statens roll bör diskuteras ytterligare och vidgas till att omfatta också frågan om samernas framryckning söderut i anslutning till författarens egna iakttagelser och det svenska materialet. Om staten inte spelade någon egentlig roll för transformationen till tamrenskötelse, hur skall man då förklara kronans strävan efter att utvidga samernas områden och underlätta för dem?

Författaren anför själv en rad belägg på vilken roll kungamaktens representanter under 1600- och 1700-talen spelade för att öppna eller stänga områden och betesfjäll för samer. 1743 års kungabrev visar, att kungen då ville ge de norska samerna i Tydal och Meråker samma rättigheter, som deras likar hade på den svenska sidan, eftersom de skulle betala skatt och därmed ge norsk legitimitet till gränsfjällen. Skatten gav därmed också samerna legitimitet och jämställdhet med bönderna. Båda parter skulle få utnyttja sina respektive områden.

På svenskt håll möter vi samma utveckling, där skattskyldigheten gav svensk legitimitet till ett område. Inte minst gäller detta de nordligaste delarna av det svenska väldet i konkurrensen med Norge och Ryssland. Samernas legitimitet och jämställdhet som grupp med andra grupper i det svenska samhället kan beläggas längre tillbaka än i Norge och sättas in i en bestämd politisk ram.

Den svenska kronan iakttog nämligen alltifrån 1300-talet noga de olika befolkningsgruppernas intressen i Övre Norrland, varje grupp skulle ha

sin rätt och sitt utrymme. Under 1550-talet in-skränktes i Västerbotten böndernas jakt- och fiskefärder inåt landet. I stället skulle nybyggare och samer få utnyttja områdena. De s.k. lapp-marksplakaten 1673, 1695 och 1749 strök under detta än kraftigare. Varje område skulle utnytt-jas på bästa sätt och av den, som hade de bästa förutsättningarna för detta. Inställningen öppna-de landet längs fjällen söderut för samerna. Det är inte för inte, som de första samerna i norra Jämtland kom från Laisbyn i Pite lappmark under 1560-talets svenska ockupation av landska-pet, av allt att döma inkallade norrifrån av kro-nans företrädare.

Jag skulle därför ha önskat en vidare diskus-sion om statens inställning, inte minst därför att den svenska utvecklingen här synes åtminstone delvis parallell och tycks kunna kasta ljus över bevekelsegrunder och åtgärder.

Haarstads arbete bygger på en mycket bred käll- och litteraturgenomgång, vilket ger det en ytterst solid grund. Vi får detaljer och en sakkun-nig granskning av dem, samtidigt som vi får överblick och viktiga sammanhang. Tidigare författares observationer och resultat faller på plats eller avvisas, om de strider mot den breda strömmen av information. Avsaknaden av käll-luppgifter, «Taushetens vitnemål», i ett genom-gånget, relevant material på många tusen sidor diskuteras, och försiktiga slutsatser dras om vad detta kan innebära. Jag har svårt att se, hur Haarstads opponenter skall kunna bortförklara den tunga mängden av belägg för hans tes, även om något enskilt belägg skulle vara pressat.

Den svenska utvecklingen kommer in och pa-rallellställs med den norska, vilket ger en bety-delsefull vidgning. Författarens resonemang över gränserna är därför mycket väsentligt. Sammankopplingen av samernas närings-utveckling och framryckningens olika faser ger en viktig förklaring av konflikterna, som har stort intresse för både Norge och Sverige.

Haarstad har skrivit en väsentlig bok. Den ger verkligen underlag för en rimlig tolkning av vad som skedde. Resonemangen är väl grundade, och resultaten är mycket övertygande.

Sven Lundkvist
f.d. Riksarkivarie
Adr.: Lilla Ålbo
S-740 20 Brunna, Sverige

Skogadministrasjon

Torgeir Fryjordet: Skogadministrasjon i Norge gjennom tidene. Bd. I. Skogforhold, skogbruk og skogadministrasjon fram til 1850. Utgitt 1992 av Landbruksdepartementet og direktora-tet for statens skoger. 645 s.

Torgeir Fryjordets bok om skogadministrasjo-nen i Norge før 1850 har sin egen forhistorie. I 1958 fikk han som skogforvalter oppdrag fra Skogdirektoratet og Direktoratet for Statens skoger å utarbeide en historikk over eldre tids skogbruk og skogadministrasjon. Arbeidet viste seg å være mer arbeidskrevende enn oppdrags-giverne og Fryjordet selv hadde regnet med. Han utarbeidet et manus på grunnlag av arkivmate-rialet etter det eldre Generalforstamtet (1739–46) og etter noen sag- og skogkommisjoner. I 1968 gav Norsk Skogbruksmuseum ut Fryjord-ets manus om det eldre Generalforstamtet. Etter at han gikk av med pensjon tok Fryjordet fram igjen sine arkivnotater og delmanuskripter, fort-satte arkivundersøkelsene og gjorde ferdig det manus som Skogavdelingen i Landbruksdepar-tementet og Direktoratet for Statens skoger her har gitt ut.

Boken har to spalter på over seks hundre sider. Det er godt at forstadministrasjonen i Norge interesserer seg for sin historie og at forstman-nen Torgeir Fryjordet har lagt et stort arbeid ned i utforskningen av eldre tiders administrasjon av skogene. Leseren merker at forfatteren er grepet av sitt stoff og at han med utholdenhet har kart-lagt ulike sider av denne historien som har fanget hans interesse. Boken gir omfattende data, til nytte for dem som vil orientere seg i skogbruks-historiske emner. Det gjelder redegjørelser for ulike bestemmelser og ordninger – og endringer i disse over tid. Her er også en rekke andre utførlige referater fra korrespondanse, møtepro-tokoller og andre aktstykker. Fryjordet lar kilde-ne tale, men er temmelig nærsynt i sitt forhold til dem. Hans kildenærhet gjør ham til en trover-dig forfatter, i den grad de kilder han refererer er uttømmende eller tilstrekkelige til å gi et bilde av de saksforhold han omtaler.

Den eldre norske skogadministrasjonen var lite utforsket før Fryjordet tok opp arbeidet. Han er en av de første som mer systematisk har under-søkt forstvesenets forhistorie, og hans bok har sin viktige plass i litteraturen om emnet. Boken

numera provins torde sådana klagomål ej heller vara oerhålliga, sty att ålyga, som västan utredande består af furu, som de sandiga lundarna uppträda utan skyddande löfverk, hvar för sin ofta kan få se hela sträckor, der skogsjorden går fram, i en stor mängd af röd fallit, hvar för sig plantorna föröfva.

Skador å bester och lår väl alltid i mindre eller större grad förekommit. Änck har allmänhet den klagan förstått, att under senare tid eller närmare bestämt, under de senare tio åren skadorna skato. braken de till, förskildt i föga om skador å lår. gadt lår, lår väl för skas i lapparnas större slapphet i omvårdningen af sina renar, men lår skadet de till är att skas, är ej lätt att finna. Lapparna själva klaga öfver de oönskade omständigheterna under många af de senare åren genom stark isbildning hvilat i fjällen som varit i skogsländan öfverstället numera och öfver den öfverhugif för renarne, hvilka de i egenom trängit att öppna sig under skadhet efter föda, så att de med stor öfverhugif eller alldeles icke kunnat valtas. Att detta skett dock icke erbjuder en tillräcklig förklaring, visat deraf, att visat ordentliga lappar, trots för sådana omständigheter, likväl kunnat väl vårda sin boskap. De bester skadorna i allmänhet skulden på boskapens närhet inflyande genom 1886 års renbeteslag, i det att lapparna genom den deruti gifna rättigheten skuld att vara befriade från skadhet att förhindra skador å bester egendom.

Att det öfverklagade förhållandet har sin grund i flere sammanstötande omständigheter, lår nog vara antagligt. Ett af skeden är att skas de till, att det i många lappbyar varit brist att anskaffa tillräckligt antal dugligt tjänstefolk. Sådana hafva nog stätt att få man endast varit en jämförelsevis hög betalning. Lapparna hafva, för ej så lång tid tillbaka, icke varit vana att i drängarna gifva mera än omkring 2 renar om året utom kläder och kost, och det torde därför hafva författat dem händt för att ej i många fall öfverhugif att betala omvårdande lår för en god dräng, med 200 å 300 kronor utom föda och kläder. Då med i landet ganska höga arbetspriser arbetskraftige lappar hafva lätt att förtjenna 2 kr, 50 öre å 3 kronor i dagpenning om sommaren, kan man ej förvåna sig öfver att de vidreförvänta till den bester till, som de till kanske öfver den mindre trängit än numera. Dessutom har en allmän flyttning skett, så skildt till Åre-Storsjö lappby, ett rum af drängar, hvilka den haft tillfälle att genom verksamhet i stor skala af märkta renar för egen räknung skaffa sig jämförelsevis stora inkomster. En af de större renägare älskade tjänstefolk, något som icke är vanligt, kommer vandra af hans boskap att ligga å öfrige lappar, tillkomman med hvilka han fört sina renar på bete, och deraf hufvud, att deri sett sig motstånd att vandra

lapparne inköptes, hvilken förklarat inom Klads lapphyg gått
så långt, att lapparne iförigjortt upprätthållning af rensarne
genom oparliske personer.

Den andra orsaken är den, att ej alla lapphygar hända sig
inom sina områden utan låta sina rensar, antingen med
eller utan bevakning, beta på andra lapphygars områden
eller vedommetrakter och ofta i öfrige många blandas med dessa
hjordar. Deraf kan följa, antingen att lapphygens rensare
af de befasta, som ej äro i stånd att utfina de verkliga egarna,
blifva beröfvade å skada, som icke dess utan inträffande rensar
hafva förorsakat, hvilket förhållande är känt sedan med Offer-
dals samt Idre och Fämnäs lapphygar, eller och att de få betala
jämvel för andra lapphygars jemte dess egna skada förorsakade
rensar, hvilket merendels inträffar i Offerdals, Klads, Åre-Hör-
sjö och Örikens lapphygar. Det kunde tyckas, att de i sistnämnda
den fall skulle kunna utgå ersättning af vederbörande rensare
efter antalet af dessas hos dem befästliga rensar, men erfaren-
heten har visat, att tidant är stort missnöjet af den
orsaken, att de främmande rensarne få betala efter fullt om-
antal, medan de hemmavarande betala efter sitt uppgifna
rensantal.

Skälet!

För en närmare utredning af vedommettens trode en redogörelse
för de olika lapphygarnas vildsvens och flyttningssätt vara viktig.

Först utredningen

Inom Östrikens lapphyg hafva af ålder funnits följande, hvart och
ett af sina egare besutna skattefjäll: Klumpvatten, Millestads,
Badstugans, Arvå och Skog skattefjäll. Jemväl efter införan-
det af 1886 års renbeteslag hafva lapparne i allmänhet respek-
terat den gamla, på invigning gynnade betesrätten och följ-
aktligen blifvit mindre än på andra orter sammanblandade
med kvarandras, liksom en redogörelse för lapphygs flyt-
ningar måste sönderfalla i redogörelser för hvarje skattefjälls
flyttningar.

Klumpvattenfjället omfattar södra delen af lapphygs om-
råde och stöter i väster till Kycklingvatten och Juvsternsö, i
öster till Gåddede, Gussvatten, Storsvatten, Fägelberget, Fälsens
och Thorsfjorden samt i väster till Riede och Rönneleto byars egna
kvarnast det i norr gränsar mot Millestads skattefjäll. Till
utvidgning af renbetesfjället äro de inom dess område beliggande
byarne Jungaberg och Waktardalen inköpta. Inom detta fjäll
litta lapparne under högsommaren norr om sjön Waktaren,
varifrån de i slutet af Augusti flytta öster och söder om samma
sjö till Skonja- och Gerikedalen och fjällen derifrån fram

inom Skjækerfjelds lappedistrikt. Derifra flyttas vid midson-
martid till höghusmarviken i Lakendalen eller Strådalene.
Till vår beti begagnas dock äfven ibland Trakterna norr om
Anjan fram mot fjön Torvön.

Då vinterbeti begagnas i Norge, sker flyttningen om hösten till
Gummoli och Sleimaen, derifrån i vinterns början för den
ställes till Raudalen. Äfven har flyttningen i Norge gån. till
Lekedalsvand och Kjesbuvand, Baabufjeld samt Ræmus-
fjeld äfvensom Björnlfjeld.

Kallo lapphy har under vid pass de senare tio åren haft ett
dåligt namn om sig, såsom den der haft sina rensar samst.
i vård af alla jemtlands-lappar, men det är att hoppas, att den
stora medsamlingen i renantalet, som en dålig skötsel i förning
med oegnetsamma årgångar haft till följd, skall medföra för-
ring i sådant hänseende.

Utom Skjækerfjeldslapparne räknas till Kallolapphy de
s. k. Skalbtingulapparne. Hesse uppehålla sig på gränssjällen
från Skalbtingan till trakten af Storlien och pläga begagnas beti
ibland i Sverige och ibland i Norge. På ryggen från har
sittit endast en lapp, men denne var i lifotiden en bland
Sveriges rikaste. Numera hafva hans barn så förmin-
skat hjorden, att det snart torde vara slut med de svenske
Skalbtingulapparne. På vintern tid flyttas de mest fjärran

Åre-Storjös lapphy har enligt ^{Å. St. Stenby den 15 Dec. 1890} ~~Å. St. Stenby den 15 Dec. 1890~~

bildats genom sammanslagning af Åre och Storjös lapp-
hyar. Den begränsas i norr af Åre och Andersäkers socknar,
i öster af lapparne Wälädalen, Wälbo, och lapphy samt
lapparne Tussäsen, Storjös, Gjungeviken, Mestlingen och Per-
fjös i öster af Fämräs socken och i väster af Norge. Den gam-
la Åre lapphy utgör den norra och den gamla Storjös lapp-
hy den södra delen af den sammanslagna lapphyen. För den
sammans utvidgning är inköpta Eubogens lapp i Åre socken,
Skjærdalens ^{och} en del af Wälädalens lapp samt Brattlands
fjellnadsjord i Andersäkers socken äfvensom hela Gjungeviken.

Den lapphy har varit och är möjligen fortfarande i an-
seende till renantalet länets största, men den har också att
framvisa den största ordningen i renarnes skötsel. Bak-
tadt renarnes antal är stort och lapphyens område vidsträckt,
äro likväl de rensar, som vallas sammankörda i en eller högst
få stora flockar (hvilket icke är till förmån för en god omvård)
och antalet ströfrenar till äfverstiga antalet af bänkar, som
hållas under bevakning.

Under sommaren pilla lapparne för närvarande i Gjunge-
viken, Skjærdalen och Mittälden med rensar på hvarje ställe.
På hösten går en stor del af renarne utan bevakning ner till
Perfjösfläsket och vidare genom Vemdalens socken ända bort till

Åre -
Storjös

Vendalens kyrka / En annan del gäfskikades utan bevakning /
öfver Ljusnan och ströfvar genom Tärnås lapphus område
mer till de stora skogarne i Skre socken / samt öfver hela västra
delen af Skutabo socken fram till Sämsjöfjället. / Någon ordentlig
flyttning af lapparne med sina renar har icke på många
år egt rum / utan hafva de farit efter sin bofärd och slagat
cyden / genom skjutning / der de anträffat den.

Genom en sådan händelse i renvården har blifvit en följd
att stora hagar af börsar inkommit i Öriken, Tärnås och
Skre lapphus / hvilket förorsakat för den förra ett tyngre
arbete vid bevakningen / och för de senare oupphörlig minsk-
ning af dess renar / i det att de halfoilda Storsjörenarne
vid sitt ströfvande taga med sig deras lamma djur / hvilka
derefter sättn mindre rörliga blifva ett lätt byte för vargar.
Bötningen och flyttningen / sedan den efter gammal god sed
brukades / tillgick sålunda.

Inom Åre lapphus finnas tre skattefjäl. / Bommer- eller Sämsjö-
dalen, Travis- eller Stöttnings- och Anarisfjäl / deraf det första
i väster, det andra i midten och det tredje i öster.

I det första var högsommarskottet i Hånböladalen på Syl-
och Sklagfjället / höst- och vinterbetet i Samman dal längre ner
mot Anarisjön / och vinterbetet vid Anarisjön eller i Skarsda-
len och vid Gröplingsjöarne / ända till Vallista fjäl / eller i
Wälädalens och Wallbo skogar ända till Sällsjöfjäl. / Vår- och
höstbeten begagnades och ibland inom Norge / ikring fjället
Glucken och fram till Gilså- Åren- och Middagsfjäl samt
i Dalvalen. / Någon gång begagnades vinterbete tillsam-
mans med Storsjölapparne öderut.

Travislapparne satts på högsommarskottet i Kycksternfjäl,
Grösjöders fjället och Smållhögarne / samt flyttade på vintern
till Wälädalens och Wallbo skogar samt till Sällsjöfjället / wa-
dan de vid denna tid kunde få sina renar sammankom-
mande med Bommerfjältes lappar / då dessa begagnade sam-
ma vinterbeten /

Anarisets lappar hafva uppgitt i Öriken lapphus och be-
tate såsom desse / då de begagnade norra delen af sina fjäl. /

Storsjö lapphus, omfattande Gjungris, Skarsvagsdalens och
Mittädalens fjälstrakter / plögade begagnade vinterbete antingen
i Ljusnedals brukas egor samt med mest dångrä / eller i Perff-
fjället och fram mot Wendalokälven / Ibland flyttade alla
Storsjölapparne till den ena eller den andra af dessa trakter
eller och flyttade Gjungrislapparne till Perfffjället och de öfrige
till Ljusnedal. /

Det har enligt gammalt närboende befunnits utomso / visat
sig tecken, till att ifrågasättande lappar / under året mer
mera

Bommer- eller
Sämsjödalen

Travis-

Anariset

Storsjö

lagt sig vinn om sin renskötsel, hvar för det är att hoppas att
med tiden ett bättre förhållande afven här kan inträffa. Det är
likenväl säkert, att förbättringen kommer att gå långsamt,
emellom det ej låter sig göra att åfrån med bästa vilja kastat
tänja de halfvilda renarne.

Ovikens lapphyg omfattas i norr, öster och söder af Undersjöens,
Hallens och Ovikens socknar samt stöter i väster till Tassåsens by,
Åre-Hörjös lapphyg samt Wallbo och Fångåmens byar.

Lapphygen omfattar Ålmandslöfs och Tasså skattefjärd, Päljö skattefjärd
och en del af Ånariets skattefjärd. Sin utvidgning af dess
område äro inhöpta en del byar i Ovikens socken s. k. fjärdens
jordar.

För omkring 30 år tillbaka hade denna lapphyg ursprungligen
heltare blifvit utarmade och sett sina hjordar förminskas. Af
denna omständighet begynnade sig en mängd lappar, tillhö-
rande Håttans och Ålmandslöfs lapphygar samt närgränsande trak-
ter i Norge att taga fjärd i besittning. Håttanslapparne hafva
flyttat tillbaka, men de norra lapparne stannade kvar, hvar af
blifvit en följd att nästan alla lapphygens innehavare för när-
varande äro norra undersöter eller afkomlingar af Laponer.

Ovikslapparne heta sin boskap outhingen i en eller två flockar.
Under de senare två åren har det förra egt rum. De plåga vid
midsommartid flytta till Skottjärnsvallen i fjället strax afven
om Tassåsens by och kvarstanna der till början af Augusti,
då flyttning till Håttansdalen förtigår. Håttans begränsas om-
kring af Gleen, hvarifrån de under December och Januari
flytta ut på bergarne höfvet och söder om Skottslöfsen till
å Tassåsens och Skottslöfsen samt ända ner å Phalans byar, sin
ett djungel elf, utgör betningsgräns i söder, i Bortan och Tors-
byar äro jemväl vinterbeten. Om flyttningen går mera öster
ut till Ovikslapparna, äro Skottslöfs och Skottslöfsens skogar grän-
sen för betningen. Till maj månad har återflyttningen förtigår,
varvid närhet begränsas i kring Gleen, och derifrån vid midsom-
maren krossa tagas till Skottjärnsvallen. Skottslöfs hafva alla
lappar begränsat sin nämnda vinterbeten, under det de på
kommaren skift sig i två herdar. Delningen af renhorden
egde då rum vid Gleen före halfningstiden, hvarefter den
en afdelningen gick afven till Våljöfjället, Skottslöfs och
och Håttans afställd med högsommarsbetet i Ånariets byar.
Men herden har afven varit åtskild året rundt, dervid den
norra afdelningen haft sommarbetet i Ånariets fjärd och på
hösten flyttat till Våljöfjället, hvarifrån den under vintern
gick afven till Ånariets Ånari, Håttans, Gestas eller Skottslöfs
till Våljöfjället bys skogar och vidare in i Mattmars socken norr
om Jernbåren. Afvenledes flyttade genom Samans eller Håttans
åns dalgång eller förbi Fångåmen till Hallens socken.

Oviken

Flyttningen till Bräskskogarna går förbi Bergslagslän och flyttningen till de östra trakterna genom Arvå och Gålne dalgångar.

Den lapphy har i allmänhet ganska god vård om sin boskap, men lider dock under trycket dels från Åre-Storjöl lapphy och dels af den många boskaps renar, som den har till skötning, uppskattade till ungefär $\frac{1}{4}$ af hela lapphyens renantal.

Finnäs

Finnäs lapphy ligger i västra delen af Finnäs socken mest rikgränsen och stöter i öster mot Skarvbergs län.

Till utredning af lapphy åro inköpta delar af Finnäs, Finnäsälvens, Malmaälvens och Valmaälvens gemensamma skifteslag samt större delen af Skarvälvens och Skarvträskets län.

De lappar beta nästan uteslutande inom sitt skifteslän, Ruttjälet, jemte dertill inköpt mark. De hafva sina väsketen i Bergälven, dervid renarne komma ströfra fram mot Bergsjön och Finnäs. Kring midsommartid flytta de uppåt Bergälven till Mykelsjöarna, hvarefrån de efter några veckors uppskall, från enst skitet på juni flytta till Ruttjälet och Skarvträsket, der beta under hörsommaren jölgas beqvaras jemväl på de boskaps upp: Jämen gämda egor. Skitet af juli fortsätter flyttningen till Ruttjälet och Bergsjön, dervid betning egor till kring sjön Bolagen och i Norge. Skitet på Augusti återvända lapparna till trakten af Mykelsjöarna, der de kvarstanna till i December, då de flytta till Kärnäs och beta fram på båda sidor af sjön Rogen, till Vattensjöarna och jemväl ett litet stycke öster om sistnämnda vattendrag. Somliga väntar kvarstanna de i beröfda trakt, men under stundom flytta de vidare ner till Ruttjälet.

Efter omkring 25 år tillbaka utsträcktes betningen ofta ända till Ruttjälet i Skarvbergs socken. I April månad företages återflyttningen till Bergälven.

Den lapphy fattariga lappar sköta i allmänhet sina renar mycket väl men lida af Storjöl lapparnas mersträfvande halfvilda renar stor skada, dels genom att deras egna renar borttagas af de Senares djur och dels derigenom att de få eratta löskador, som Storjöl lapparnas renar försäkrat.

Åre

Åre lapphy, som har sitt betningsområde på Sjöarna mot Skarvbergs län, föra i allmänhet ej sina renar på hela utom nämnda område, men de lida jemväl intrång på samma sätt som Finnäs lapparna af Storjöl lapparnas ströfrar.

Skit!

Underhållning angående
I samband med lapparnas flyttningar ~~renar~~ ^{lappar} har jag sågt när mer utöfna, hvarvidt adonuerats för några af de förenade rikens förkunnar inom det andra området.

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-09-05

Mål nr T 88/90 och T 70/91

I anledning av tingsrättens begäran om yttrande får jag anföra följande.

Ursprungligen deltog såväl Härjedalens Tols 1:1 som 1:2 i processen. Båda fastigheterna hade samma ägare. De återkallade sin talan i samband med samebyarnas uppgörelse med skogsbolagen. Av misstag kom inte Tols 1:2 med i återkallelsen. På grund härav får jag nu formellt återkalla talan även beträffande Härjedalen Tols 1:2.

Runar Andersson och Nancy Andersson ägde Vemdalens Kyrkby 48:1 även vid stämningsansökans ingivande. Båda har undertecknat fullmakten. Av misstag har inte Runar Andersson medtagits i sakägarförteckningen.

Det har hela tiden varit Runar Anderssons avsikt att föra talan i målet. Till följd av den nödvändiga processgemenskap som råder mellan delägare i fastighet utgår jag ifrån att det är tillfyllest att på detta sätt anmäla förhållandet.


Leif Andersson

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Portnall AB

A6 1048 1

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

TELEFAX	TILL/TO	Processgruppen
	ATTENTION	För kännedom
	FRÅN/FROM	Nils Larsson
	DATUM/DATE	95-09-05
ANT. SID/N:O OF PAGES		4
FAX NUMMER/FAX N:O		

Post-it™ Självhäftande kontorsblankett 7877

Mål nr T 88/90 och T 70/91

Jag får härmed återkalla talan för följande två av mina huvudmän, vilka avlidit, med hemställan om att målet avskrivs i de delar som berör dessa två.

- ✓ 1. Olof Hoflin
Vemdalen Hån 2:11
- ✓ 2. Sven Svensson
Vemdalen Kyrkbyn 20:9

Jag anmäler följande förändringar.

- ✓ 1. Per Göte Ahlnäs, Hede Furuliden 3:10
Har förvärvat även Hede Kyrkbyn 29:3 som skall ingå i processen.
- 2. Erik Persson, Henry Persson och Rut Sjölin, Hede Långå 7:16 och 11:8
Efter klyvning, fastighetsreglering och köp har Henry Persson och hans son Ingvar Persson övertagit talan och den gäller förtsättningsvis fastigheten Långå 11:14. Fullmakter bifogas.

ADVOKATBOLAGET

✓ 3. Gösta Algot Andersson, Hede Långå 7:21

Fastigheten har överlåtits till Göran Andersson som övertar talan i målet. Fullmakt bifogas. *Långå 1092
84043 HEDE*

4. Hede Ransjö 1:2, 1:4 och 1:7 samt Hede Ransjö 1:5 (T 70/91)

Fastigheterna har namnändrats och heter numer Rannsundet 1:1, 1:4, 1:7 och 1:5.

✓ 5. Ivan Halvarsson, Hede Råndalen 2:10

Har förvärvat även Linsell Ransjö 4:6 som skall ingå i processen.

✓ 6. Kerstin Björns, Hede Viken 3:4

Har förvärvat även Hede Viken 25:9 som skall ingå i processen.

✓ 7. Karl-Erik Mårtensson, Hede Viken 9:3

Har förvärvat även Hede Viken 16:6 som skall ingå i processen.

✓ 8. Einar Vestlund och Per-Erik Vestlund, Hede Viken 14:11

Fastigheten har klyvts i Hede Viken 14:18, ägare Einar Vestlund, och Hede Viken 14:19, ägare Per-Erik Vestlund.

✓ 9. Kerstin Busk, Lillhärdal Kyrkbyn 58:2

Fastigheten har överlåtits till Per Busk, Lars Busk och Karin Margareta Busk som övertar talan i målet. Fullmakter bifogas. *Skrubbsvä 10
8408 LILLHÄRDAL
Forsbacka 4030
Söderhamns 82691*

10. John Olofsson, Lillhärdal Orrmo 11:12 m fl

Har förvärvat även Lillhärdal Orrmo 10:12, Lillhärdal Östensjö 6:3, Lillhärdal Östensjö 7:7, Sveg Eggarna 6:8, Sveg Kotten 3, Sveg Ytterberg 24:7 och Tännäs Funäsdalen 62:55 som skall ingå i processen.

✓ 11. Edvin Östling, Linsell Glöte 7:10

Fastigheten har överlåtits till Johan Olof Östling som övertar talan i målet. Fullmakt bifogas.

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

12. Jenny Karolina Östling. 1/4 av Linsell Glöte 8:22

1/3 av Jenny Karolina Östlings fastighetsdel har överlåtits till Johan Olof Östling som övertar talan i målet för fastighetsdelen. Fullmakt, se Linsell Glöte 7:10.

13. Ingemar Bergström och Anny Svensson. Linsell Linsell 5:9

Fastigheten har överlåtits till Lars-Åke Carlsson och Inger Fredlund som övertar talan i målet. Fullmakt bifogas.

✓ 14. Tron Tronssons db. Tännäs Mässlingen 1:5, 2:3 och 2:54

Dödsboet är skiftat och fastigheterna har överlåtits till Konrad Tronsson och Hanna Wagenius vilka övertar talan i målet. Fullmakter bifogas. *Postgränd 12 84093 HEDE*

✓ 15. Jon Jonssons db. Tännäs Mässlingen 2:5 och 3:6

Dödsboet är skiftat och fastigheterna har överlåtits till Yvonne Eriksson, Tommy Jonsson, Edvin Jonsson, Janne Jonsson, Karl-E Jonsson, Brita Hansson, Helge Jonsson och Gunn Hjort vilka övertar talan i målet. Fullmakter bifogas.

✓ 16. Karl Westfält. Vemdalen Hån 41:1

Fastigheten har överlåtits till Ingemar Westfält, Kenneth Westfält och Märta Ljungqvist som övertar talan i målet. Fullmakter kompletteras med senare.

17. Börje Fjällner. Vemdalen Kyrkbyn 18:12

Har förvärvat även Vemdalen Kyrkbyn 41:11 som skall ingå i processen.

18. Gudrun Ekholm och Maj Berglund. Vemdalen Kyrkbyn 20:2

Fastigheten har klyvts i Vemdalen Kyrkbyn 20:20 och 20:21. Gudrun Ekholm och Maj Berglund äger hälften var i fastigheterna.

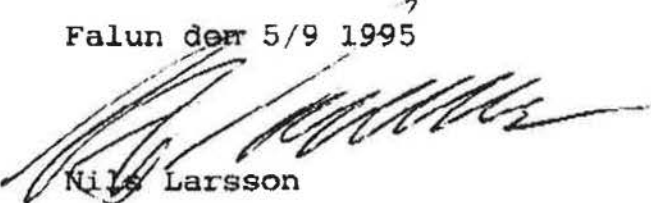
✓ 19. Per Myrwall. Vemdalen Kyrkbyn 28:4

Fastigheten har överlåtits till Greger Erngren Myrwall vilken övertar talan i målet. Fullmakt bifogas.

ADVOKATBOLAGET

- ✓ 20. Rune Kallin och Per-Einar Kallin, Vemdalen Kyrkbyn 29:28
Per-Einar Kallin har övertagit Rune Kallins del i fastigheten
och övertar hans talan i målet avseende fastighetsdelen.
- Adat* ✓ 21. Gertrud Liljefelt Kallin, Oscar Liljefelt och Aina Liljefelt,
Vemdalen Kyrkbyn 106:1
Fastigheten har överlåtits till Per Einar Kallin och Kristina
Kallin som övertar talan i målet. Fullmakter bifogas.
- ✓ 22. Margareta Andersson, Älvros Rismyr 4:7
Har förvärvat även Älvros Rismyr 1:4 som skall ingå i
processen.

Falun den 5/9 1995


Nils Larsson

FÖR KÄNNEDOM

Svegs tingsrätt

Box 205

842 00 SVEG

Mål T 88/90 och T 70/91

Vi får härmed komplettera fastighetsägarnas senaste inläga, aktbil 1041, med följande.

Bifogat inges och åberopas skriften 'Hur länge har det funnits samer i Jämtland-Härjedalen?' av professor Gösta Holm, Folk og resursser i Nord, Tapir förlag 1982. Skriften åberopas som skriftlig bevisning med bevistema att det inte inom Härjedalen förekommit en tidig samisk kultur och en därefter kontinuerlig samisk bosättning som enbart genom språkforskning kan beläggas ha mött en nordisk kultur senast under medeltiden. Skriften påvisar att av Knut Bergsland påstått gammalt skattefjällsområde Skarnja ej varit beläget vid Funäsdalens gräns utan vid Skarvfjället eller Haftorsstöten. Av skriften framgår vidare att de av Knut Bergsland redovisade ortsnamnen, liksom namn på sjö, inte har den knytning till tidig samisk verksamhet i Härjedalen som Bergsland påstår. Särskilt åberopas i Gösta Holms skrift sammanfattningen på sid 252 där det anges: "Sammanfattningsvis kan sägas, att inga språkliga bevis har presenterats för samernas närvaro i mellersta och södra Jämtland och Härjedalens fjällvärld före 1500-talets mitt."

Fastighetsägarna vill, utöver vad ovan sagts, avisera ytterligare material i frågan om språkforskning och kvarstår vid i aktbil

1041, sid 7, tredje stycket, framfört förbehåll att senare få bemöta Knut Bergslands utlåtande.

Fastighetsägarna vill i inlagen, aktbil 1041, rätta ett skrivfel på sid 19, femte stycket. Där angivet "aktbil 808" skall rätteligen stå i det ovanstående fjärde stycket och avsluta den där angivna meningen. Resterande del av stycke fem skall också ingå i det fjärde stycket. "Aktbil 808" hänför sig sålunda till en precisering av p 1.10 i fjärde stycket.

Fastighetsägarna får också komplettera bevistemat för p 1.10, aktbil 808 m fl, enligt följande: ... att samerna för renskötseln hade bestämda avgränsade områden även före avvitrningen, att samerna för respektive skattefjäll exklusivt nyttjade dessa vad gäller bete, att det inte varit såsom samebyarna påstår att samerna under 1700- och 1800-talen blivit undanträngda, utan att samerna istället skaffat sig mer mark i Härjedalen. Sakinnehållet i de dokument som åberopas till stöd för bevistemat i p 1.10 är sådant att det påvisar bevistemat.

Bevistemat för aktbil 824 är detsamma som för p 1.10, aktbil 808 m fl. Genomgången av domböckerna är fullständig.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 5/9 1995



Nils Larsson

enl uppdr

HUR LÄNGE HAR DET FUNNITS SAMER I JÄMTLAND-HÄRJEDALEN?

Av Gösta Holm

Den 22 januari 1981 avgjorde Högsta Domstolen i Sverige slutgiltigt ett långvarigt och mycket uppmärksammat mål, som främst rörde äganderätten till de sk skattefjällen i Jämtland-Härjedalen. I målet förde samerna i Sverige talan gentemot svenska staten och gjorde anspråk på stora fjällområden i de båda landskapen. Samernas talan sföddes bl a av inlagor av professor Knut Bergsland, som på flera olika grunder hävdade, att lappar stadigvarande hade vistats i Jämtlands och Härjedalens fjällvärld långt före 1500-talet (och fö också i de norska fjällområden, där Trøndelag, Hedmark och Oppland gränsar till varandra).

Högsta Domstolen ogillade på alla punkter kärandepartens, dvs lapparnas, talan.

Målet hade tidigare förevarit i Jämtbygdens tingsrätt (vid målets början Jämtlands norra domsagas häradsrätt) och i Hovrätten för Nedre Norrland. Tingsrätten värderade professor Bergslands indicier positivt. Den skriver:

Bergslands i målet framlagda redovisningar av innehållet i Borgartingsloven och Eidsivatingsloven, av uppgifter i Historia Norvegiae samt av vissa ortnamn i Härjedalen liksom också uppgifter i dokumentet om landsskrået angående gränser mot Finnmark talar... för att samer långt tidigare [nämlän mitten av 1500-talet] funnits söder om Frostviken. På grundval av den föreliggande utredningen kan det dock icke med bestämdhet anges att samerna före mitten av 1500-talet stadigvarande och kontinuerligt bebott och utnyttjat samtliga de områden som nu är föremål för rättens bedömning. (NJA 1981:1, s 117)

Hovrätten för Nedre Norrland anslöt sig till slutorden i tingsrättens nyss citerade omdöme:

[Hovrätten] delar ... [tingsrättens] uppfattning att samerna ej med bestämdhet kan sägas ha stadigvarande bebott och använt sig av ifrågavarande till ytan mycket vidsträckt områden förrän omkring 1500-talets mitt. (NJA 1981:1, s 161)

Högsta Domstolen slutligen hänvisar i sina domskäl till oenighet bland fackmännen:

Det är omstritt bland historikerna, hur långt söderut det förekom samer under århundradena före Brömsebrofreden. Framförallt Bergsland har i olika sammanhang betonat att samer redan under medeltiden höll till ända nere i sydliga Norge, något som dock mött gensagor av andra fackmän. Enighet synes under alla omständigheter råda om att samer kring medeltidens slut uppehöll sig i norra Jämtland, och det får antas att de åtminstone vid 1500-talets slut vistades i större delen av det område som tvisten gäller - något som inte heller staten har velat bestrida.

(061042) ?
1071

Emellertid tyder det material som återgetts av Bergsland, främst svenska och danska jordeböcker och räkenskaper från 1500- och 1600-talen på att dessa samer ännu decennierna efter Brömsebrofreden var fåtaliga jämfört med dem som höll till på liknande områden längre norrut... Också publicerade vetenskapliga undersökningar rörande samernas förhållanden under denna tid ger intrycket, att endast ett relativt ringa antal samer mera varaktigt vistades så långt söderut som i Jämtlandsfjällen. (NJA 1981:1, s 193)

Den grundläggande vetenskapliga undersökningen rörande samernas historia i mellersta och södra Norrland är K.B. Wiklunds uppsats 1928: "Huru länge har det funnits lappar i Jämtland och Härjedalen?" För att besvara frågan granskar Wiklund vittnesbörden från flera olika vetenskapsgrenar.

Vad *arkeologin* har att bidra med går Wiklund hastigt över: "Hällmålningar, hällristningar och stenåldersredskap av allehanda slag... har man för länge sedan upphört att sätta... i förbindelse med lapparna. Vart de sedan skola höra, vilken folkstam målat hällarna och förfärdigat skifferredskapen, det är dock alltför ganska ovisst." Och det problemet, säger Wiklund, behöver han i det här sammanhanget inte ge sig in på, eftersom språkvetenskap, etnografi och historia visar, att det inte kan ha varit lappar.

Så vänder sig Wiklund till *etnografen*. Skogslapparnas näringsfång med jakt och fiske som huvudsak och renskötsel vid sidan av är äldre än fjällapppnomadismen. Skogslappar har veterligen aldrig funnits i Jämtland-Härjedalen. Lapparna i dessa landskap är alltså, som Wiklund uttrycker det, "ett yngre släkte" än i Lappland.

Språkvetenskapens vittnesbörd går enligt Wiklund i samma riktning. De lapska dialekterna inom det 40 mil långa området från Umeälven i norr till Härjedalen i söder varierar obetydligt i jämförelse med de nordligare dialekterna, särskilt inom ljud- och formlära. I norr kan ett avstånd på några få mil innebära stora språkliga olikheter, men de sydlapska dialekterna är varandra märkligen lika. Detta tyder på, att de inte länge har varit utbredda över sitt stora område. - Lapska ortnamn, som kan antas vara övertagna från nordiska namn finns enl. Wiklund i södra Lappland och i Ströms vattendal i nordligaste Jämtland. Så långt söderut nådde, menar Wiklund, lapparna under den urnordiska tiden, dvs före vikingatiden.

Slutligen granskar Wiklund vad de *historiska* källorna kan förmåla. Pytheas från Massilia, som på 300-talet f.Kr. reste i nordvästra Europa, bl a, menar Wiklund, i Helgeland, rapporterar ingenting om lappar. Om sådana funnits i det öster om Kölen belägna området, dvs nuvarande Lycksele lappmark, borde han, menar Wiklund, ha rapporterat om detta intressanta folk. De ganska vidlyftiga medeltida källorna rörande Jämtland och Härjedalen har ingenting att förmåla om lappar, inte heller Olaus Magnus som år 1518 enligt egen uppgift reste genom Jämtland över till Norge.

Först efter mitten av 1500-talet omtalas med full säkerhet lappar i mellersta Jämtlands fjälltrakter. Från 1560-talet, då Jämtland för en kort tid stod under svensk administration, härrör flera uppgifter. Sedan är det åter i huvudsak tyst till mitten av 1600-talet, till efter Brömsebro-freden. Wiklund

kommenterar: "Det lilla fåtalet lappfamiljer det rör sig om har levat högeligen i skymundan och fjärran från bygden samt dessutom på mycket rörlig fot, och myndigheterna ha därför icke fullt vetat om dem och haft svårt för att mantalsskriva och beskatta dem på vanligt sätt. Därtill kommer, att bokförings- och arkivförhållandena ej var så utvecklade på norsk sida som på svensk."

Låt mig helt kort kommentera de olika momenten i Wiklunds bevisföring.

Från *arkeologin* kan man numera inte få några argument för påståendena om lapparnas sena uppträdande i Jämtland-Härjedalen, snarare tvärtom. Jag återkommer till detta.

De *språkliga* förhållandena, dvs sydsamiskans enhetlighet, synes vara gott stöd för Wiklunds mening. Men det vore ju tänkbart, att en fåtalig äldre lappbefolkning i Jämtland-Härjedalen har assimilerats språkligt av en större mängd inflyttare. Fö är det ganska långt från Umeälven till Frostviken.

De *historiska* källornas tystnad är beaktansvärd. Men som Wiklund själv påpekar (se ovan), tiger arkivalierna helt om områdets lappar under cirka 100 år av den *nyare* tiden. Då kan man knappast begära, att det - trots allt - sparsamma medeltida materialet skall vara fullt upplysande. Att Olaus Magnus intet har att förmåla om lappar i Jämtland har knappast större indicievärde; i sammanhanget talar han om renrajder över fjällen (sannolikt i området Lappland-Helgeland) men antyder inte heller då något om lappar.¹⁾ Pytheas bristande rapportering slutligen kan väl Wiklund själv inte ha tillmätt större indicievärde.

De *etnologiska* argumenten, frånvaron av skogslappar i Jämtland-Härjedalen, är onekligen också mycket tankvärda. Möjligen kan man invända, att källorna före 1500-talets mitt är så pass sparsamma, att de inte kan förväntas meddela allt. Därtill kommer, och det är viktigare, att också Wiklund menar, att lappar funnits långt tillbaka i Frostviken. Men inte heller från detta område finns veterligen några uppgifter om skogslappar.

Jag övergår nu till en granskning av de lapska ortnamn, som Knut Bergsland andrar som indicier på närvaron av samer i Jämtland-Härjedalen under medeltiden, delvis redan dess förra del. Först kommer ett fall av antaget lån från lapska till härjedalsmål och jämtska.

Elgsdall och Sarwenjuhke.

I olika jämtska dokument²⁾ från 1400-talet nämns punkter på landskapsgränsen mellan Jämtland och Härjedalen. Bl a omtalas, att gränsen går från *Håsjöruet* till *Birkilsberg* (eller *Byrkilsberg*), vidare till *Alg(s)dal* och så till *Hunds högen*. Det förstnämnda gränsmärket är tämligen lättidentifierat och det sista helt klart. *Håsjöruet* (fornjämtskt *hasioar rw* 1480) bör ha samband med de nutida *Håsjövälen* och *Håsjövallen*, på Härjedalssidan om gränsen, c:a 40 kilometer väster om Asarna. Berget och dess namn är fö utsatta på en svensk

karta från 1686 (varom mera längre fram). *Hundshögen* i Oviksfjällen (fornjämtskt *h(u)ndz haugh* 1480, *hwndz haugh* 1482, *hundshaugher* 1482) bär sitt namn än i dag.

För att finna de nutida motsvarigheterna till *Birkilsberg* (fornjämtskt *birkliyls*³⁾ *bergh* 1480, *byrkils baergh* 1482, *byrkyls bergh*, *birkils baergh* 1483) och *Älg(s)dal* (fornjämtskt *elgsdall* 1480, *ælgdal*, *ælgdsdal* 1482) tar Knut Bergsland till hjälp en svensk karta, färdigställd av T. Hedraeus år 1646, alltså strax efter Brömsebrofreden (av Bergsland kallad "rikskanslerskartet"). På den kartan går gränsen från ett berg söder om "Ytt. Børknan" (det torde kunna identifieras med Håsjöruet) mer eller mindre rakt västerut, söder (och väster) om Ljungans vattensystem, dvs norr om och förbi Särvsjöarna. Från en höjd norr om "Serwe siögarna" går gränsen, med passage av nämnda sjöars tillopp, rakt västerut. Bergsland menar, att *Birkilsberg* avser *Särvfjället* och att *Älg(s)dal* är än *Särkans* dalgång. På lapska kallas Särkan enl Bergsland för *Sarwen-juhke*. Det lapska *sarwe* betyder 'älg' (skillnaden *sarw-* : *Särw-* kan enl Bergsland ges en inomsamisk förklaring). Bergsland menar, att härjedalingarnas *Älg(s)dal* var ett översättningslån från lapskan. Eftersom *Älg(s)dal* är belagt redan 1480, måste samer ha funnits i området ännu tidigare.⁴⁾

Minnet av översättningslånet *Älg(s)dal* har, menar Bergsland, försvunnit och *Sarwen-jawrie* har givit upphov till och ersatts av det delvis lånade, delvis översatta *Särvsjön*. (Hur ånamnet *Särkan* skall förstås, berör Bergsland inte närmare.)⁵⁾

Framställningen ger anledning till många frågor och invändningar. Först några detaljer.

Även om man godtar sammanställningen av *Älg(s)dal* med *Sarwen-juhke* osv (varom mera nedan), så undrar man, varför inte *Sarwen-jawrie* kunde vara översättning av ett **Älgsjön*. Det senare kunde ju ha försvunnit lika väl som *Älg(s)dal*.

Något lapskt *dalnamn* **Sarwe* existerar tydligen inte, utan detta är konstruerat utifrån namnen på sjön (sjöarna) och än (inte heller något **Sarwen-vagge* l. dyl). Överensstämmelsen med *Älg(s)dal* haltar alltså något.

Allvarigare är, att Bergsland måste räkna med en synnerligen anmärkningsvärd dragning av landskapsgränsen mellan Jämtland och Härjedalen på 1400-talet. Han har själv lagt in gränsen på en kartsnitt⁶⁾, som visar, att den skulle ha gått från trakten av Särvsjöarna mot Hundshögen och tillbaka något västligare, alltså i en extremt spetsig vinkel av c:a 45 kilometers längd. Fallet torde vara utan motstycke i den nordiska gränsläggningens annaler. Men Bergsland menar, att "landeskråen [citerad 1480 osv] på elegant måte angir en grense som ikke er med på kartene fra 1646 . . ." (NHT 49:393)

För egen del tänker jag mig, att problemets lösning skall sökas ungefär enligt följande linjer.

Väster om Ljungans förträngning mellan sjön *Lill-Börtnen* och *Börtnesjön*, c:a 30 kilometer nordväst om Klövsjö, ligger *Lill-Börtnesberget*.⁷⁾ Det är c:a 626 meter högt och kan alltså göra förträfflig tjänst som vitt omkring synligt gränsmärke.

Om detta berg heter det i ett medeltida jämtskt originaldiplom⁸⁾,

att det är identiskt med (den i lagboken inskrivna) landskråns, dvs gränsbeskrivningens, *Byrkilsberg*. Diplomet handlar om en gränssyn i juni 1482. Handlingen redogör mycket klart för syneförrättningens gång.

Lagmannen och sex namngivna bönder, av vilka åtminstone tre (och förmodligen alla) var jämtar, gick under ledning av den gamle Sigurd i Kvissle (i Bergs s:n i Jämtland)

til eith bergh som ligger mellom ij sioø [dvs två sjöar] som kallas Byrkna oc [Sigurd] saghde swa [: "] thet ær thet sama Byrkylsbergh som j lande skranne star ["]].

Det dröjde inte länge, innan en stark opinion i Jämtland vägrade att godta berget vid "Byrkna" (sedermera *Börtnan*, se längre fram) som gränsmärke. Man menade, att denna gränsdragning förminskade jämtarnas hävdvunna utmarker till förmån för härjedalingarnas ogrundade anspråk. En stor mängd jämtska vittnen, uppdelade i tre grupper, intygade i samband med en gränsbestämningsförrättning⁹⁾ i Sproteid på Frösön i mars 1483, att landskråns *birkils baergh* inte – som härjedalingarna hävdade – var identiskt med *børknis bærg* som ligger hart nær bærg sokn i jamptaland.

Men v a r det omstridda berget skulle vara att finna, därom står intet i detta gränsdokument. Anledningen till detta är inte svår att ange. Något berg med namnet *birkils bærg* existerade inte – och hade säkerligen heller aldrig existerat (se härom strax nedan). Huvudsaken för de – för tillfället – segrande jämtarna var att utdöma "børknis bærg", dvs det berg som Sigurd i Kvissle hade fört nämnden till året innan, den moderna tidens *Lillbörtnesberget*.

Sammanhangen i ortnamnskomplexet *Børknisberg*, *Byrkna*, *Lillbörtnesberget* osv tänker jag mig på följande sätt.

Den moderna topografiska fältkartans *Börtnessjön* (på äldre kartor bla *St. Börtnan*) har, tänker jag mig, ursprungligen kallats **Birknir*, alternativt **Stori Birknir*. Den mindre sjön i söder, *Lillbörtnen*, har burit namnet **Birknil*, alternativt **Litli Birknir*. **Birknil* får tänkas vara bildat till **Birknir* med diminutivsuffixet *-ila*. En, dock inte helt fullständig, parallell erbjuder paret *Värma* : *Värmeln*¹⁰⁾. De båda sjöarna har gemensamt kallats **Birknar* (i diplomet 1482 *Byrkna*), sedermera, i bestämd form *Börtnan*, numera namn på en bebyggelse vid nordändan av Börtnen.

Berget vid **Birknil* har, om min teori är riktig, kallats **Birknilsberg* (jfr det nuvarande namnet *Lillbörtnesberget*, som måste ha som förled genitiv av ett äldre *Lillbörknir* el dyl med syftning på den mindre av de båda sjöarna). Detta namn, *Birknilsberg*, är identiskt med *Børknis bærg* i diplomet av år 1483. Bortfall av *l* i trekonsonantismen *lsb* är lättförståelig. Namnet **Birknilsberg* har i den enda handskrift av landskråns som var tillgänglig på 1480-talet tydligen varit korrupt. I förlagan till denna handskrift kan namnet ha varit otydligt och bokstaven *n* har fallit ut i avskrift.

Den synenämnd, som under Sigurd i Kvissles ledning fördes till "Byrkilsberg" i juni 1482, besteg toppen av berget. Nämndemännen skriver:

[Sigurd] loth oss æn see eit annat landamerkæ som ælghsdal
heither oc ther vester j fra eith bergh som hether hundshaugher
huilke merkæ som oc standa j landasskranna.

Synemännen kunde alltså se Älgsdal. En rimlig lokalisering av detta gränsmärke är att anta, att det var en dalsänka i Oviksmassivets sydöstra del. En synnerligen viktig omständighet i sammanhanget är, att synenämnden konstaterade, att Hundshögen låg väster om Älgsdal. I den tidens språkbruk kunde "väster" betyda "nordväst" enligt nutida begrepp. Härför talar bl a lägesangivelser i ortnamn, t ex paret *Västerskucku* : *Österskucku*, bynamn i Bergs socken söder om Storsjön (dit "Börtnessjöarna" hör). *Västerskucku* ligger nästan rakt nordväst om *Österskucku*.

Det område, som Knut Bergsland identifierar med Älgsdal, alltså Särkans dalgång, ligger sydväst om Hundshögen, och det kan alltså omöjligt förenas med de distinkta utsagorna i diplommet 1482.

Jag finner det alltså uteslutet, att det kan existera något samband mellan landskrans *Älgsdal* och det lapska *Sarwen*. Följaktligen saknar, enligt min mening, sammanställningen allt indicievärde, när det gäller att bedöma samebosättningens ålder i Härjedalen.

Hedräus av Bergsland återopade karta av år 1646 känner inte Hundshögen som gränsmärke. Men ännu på 1680-talet fanns en tradition som överensstämde med 1480-talets förhållanden. På en karta¹¹⁾ upprättad på offentligt uppdrag av Kristoffer Stenklyft år 1686 går landskapsgränsen mellan Jämtland och Härjedalen från "Häffsiöru" (dvs Håsjöruet) snörrakt till "Hunhångberget", dvs Hundshögen, och därifrån lika linjalartat i nästan rakt västlig riktning mot Enaälvens (Ena Fluvius) övre lopp. Möjligen kan man se ett minne av denna sträckning i den omständigheten, att landskapsgränsen i nutiden i närheten av sjön Grucken på ett påfallande sätt gör en nästan kvadratisk utbuktning mot nordöst, dvs mot Hundshögen.

Gränsmärket Hundshögen hör, som sagt, till dem vilkas identitet är uppenbar och oomstridd. Medeltidens gräns mellan landskapen Jämtland och Härjedalen gick här betydligt längre mot norr än den nuvarande, c:a 20 km (å andra sidan var den på vissa andra sträckor fördelaktigare för jämtarna). Anledningen till den påfallande gränsdragningen kan väl ha varit behovet av skarpt markerade och på långt håll synliga märken i dessa väldiga vidder, som ju i huvudsak var obebodda utmarker.

Gränssnittet Lillbörtnesberget - Hundshögen via det öster (dvs trol. sydöst) om Hundshögen belägna Älgsdal fastslogs som nyss sagts av en *jämtländsk* synenämnd. Om gränsen i verkligheten haft den sträckning som Bergsland hävdar, skulle jämtarna frivilligt och onödigt ha avstått från ett mycket stort område. Redan den omständigheten torde göra Bergslands identifikationer otroliga.

Kommen så långt i min undersökning läste jag Nils Hallans förträffliga uppsats "Stadnamn i grenseland" i MoM 1976, som bl a handlar om problemet *Byrkilsberg*. Hallans resultat överensstämmer nästan fullständigt med mitt. Ett par avvikelser finns. Hallan menar, att *Byrkilsberg* är resultat av en ren avskrivarlapsus, fel för en förlagas **Byrknisberg*, där förleden är gen. av sjönamnet *Byrknir*. Jag har ingenting att invända mot förslaget. Den andra avvikelsen är Hallans skarpsynta iakttagelse, att *Älgsdal* kan onomastiskt kombineras med ett nutida ånamn. Från ett skal i Oviksfjällens sydparti - just där jag tänkt mig att *Älgsdal* skulle placeras - rinner nämligen en å, som heter *Galdn*, dvs enl Hallans väl underbyggda teori **Gard-ā*, 'Gränsån', "åa som lagar gjerde". Hallan påpekar, att det finns ytterligare en *Gald* i Jämtland. Den rinner från Ormsjön till Ljungan och bildar gräns mellan Jämtland och Medelpad. I O. Ryghs Norske elvenavne uppräknas en rad hithörande vattendragsnamn (jfr också P. Hovda 1966 s. 30).

[Vi övergår nu till lapska namn, som Bergsland anser ha övertagits från nordiskt språk i ett tidigt skede av medeltiden.]

Levesvarie.

Det föreligger något varierande uppgifter om vad det lapska ortnamnet *Levesvarie* avser. Det har bl a uppgivits "fjellene omkring Skardøra" (Bergsland [N]HT 1970 s. 395), "låg fjella mot Skärvagen (syd för Helagsfjället)" (Bergsland [N]HT 1974-75 s. 33), "Skarsfjella" över mot Ljungdalen" (Bergsland i Fornvårdaren X: 4, 1970, s. 294). Man torde kunna summera dessa uppgifter så, att *Levesvarie* är namn på ett fjällområde, som sträcker sig mellan och delvis omfattar Ljungans och Ljusnans översta tillflöden.

Bergsland¹³⁾ kombinerar detta samiska *Levesvarie* med uppgifter i protokoll förda av en dansk gränsregleringskommission, som i juli och december 1690 utfrågade bönder i gränstrakterna mot Sverige ang deras kunskaper om gränsen mellan Sør-Trøndelag och Härjedalen. Ett antal bönder från Ålen angav enl. kommissionens protokoll som ett märke i riksgränsen:

Liusewahre (4 uppgifter)

Lusewahre (1 uppgift)

Lusewaaren (1 uppgift)

Lusewaaren (1 uppgift)

Två av uppgiftslämnarna nämnde därtill *Lucsewahr Søen* resp *Luese-waare Søen*; de hade enl. protokollet fö uppgivit *Liusewahre*.

Bergsland tar sin utgångspunkt speciellt i skriftformer av typen *Liusewahre*. Dessa visar, anser han, att Al-bönderna hade tillägnat sig ett lapskt namn på fjället Haftorstöten (om detta se längre fram s. 245). Den samiska 1600-talsform, som Bergsland rekonstruerar, lyder **Liewse-varie*. Detta namn återgår i sin tur, menar han, på ett medeltida nordiskt namn, som han

ansätter som **Liōsn-fjall*. Haftorstöten omges i norr, öster och söder av två tillflöden till *Ljusnan*. **Liōsn* skulle vara den fornnorska varianten av älvdnamnet. **Liōsn-fjall* skulle ha betytt "fjellet över mot **Liosna*."

I lapskan skulle **Liewse-varie* ha fått förändrad innebörd; syftningen skulle ha övergått från Haftorstöten till fjällområdet i norr och nordöst.

Kommen så långt kan Bergsland utnyttja namnkomplexet för en datering.

Eftersom samerna har lånat det fvn **Liōsn* (inte ett fsv **Ljūs*, som i sydlapskan skulle ha givit **Luwsie* el dyl), förs vi tillbaka till tiden före det progressiva *i*-omljudet *io* > *jō*. "Fra forskjellige steder i Norge er der eksempler på denne overgang allerede på 1200-tallet." Den fsv formen av älvdnamnet är *Lusn* (enl handskriften av Hälsingelagen från c:a 1350). Bergsland menar, att det fornnorska **Liōsn* utvecklats till **Losn* parallellt och ungefär samtidigt med det fsv **Liusn* > *Lusn* genom "forenkling av diftongen *-iō-* i dubbelt lukket stavelse". Resultatet finns, menar Bergsland, att se i det härjedalska sjönamnet *Loss(n)*. Sjön Lossen genomflyts av *Ljusnan*. Även genom denna dateringsmetod förs vi till en tid knappast "senere enn Svartedauen 1349-1350". I pesten försvann minnet av det fnor *Liōsn-fjall*, men det lapska lånet levde vidare.¹⁴⁾

Samernas övertagande av namnet *Liōsn-fjall* bevisar alltså, menar Bergsland, deras vistande i gränstrakterna mellan Sør-Trøndelag och Härjedalen under tidig medeltid.

Vi övergår nu till en granskning av Bergslands teori.

Trots en viss osäkerhet i en eller annan äldre källa (se not 20) är identifieringen av Ål-böndernas gränsmärke "Lusewähre" osv knappast diskutabel. Som nyss nämnts måste åsyftas det fjäll som nu kallas Haftorstöten, dvs "grensefjellet der Ljusnan har sitt utspring".¹⁵⁾ På Haftorstöten är placerat riksröset nr 151. Fjället ligger fritt och ensamt i innersta delen av *Ljusnans* ganska breda dalgång. Det är i hög grad ett fjäll, som man lägger märke till, ypperligt som gränspunkt både förr och nu.

Som redan uppräkningsen s. 243 visar är typen *Lusewähre* ingalunda den enda arten av skrivning av det försvunna namnet på Haftorstöten. Vi finner bland protokollens namnvarianter återgivna efter Ål-bönder också efterleden *-waaren*. Denna skrivning leder tanken till en möjlig utveckling ur fnor *varði*, *m* (som står vid sidan av *varða*, *f* och) som ingår i en mängd norska och jämtländsk-härjedalska bergnamn: *Gulhdvola*, *Gløtvola*, *Årsjøvola* osv (<*varða*) på norska sidan, *Sundvalen*, *Dödsvalen*, *Skårvalen* osv i Jämtland, *Högvalen*, *Lågvalen*, *Gløtesvalen* osv i Härjedalen.

Fnor *-arð-* motsvaras visserligen i Sør-Trøndelags nutida dialekter¹⁶⁾ *vanl* av *-al-* eller *-dl-*, men just i ortnamn¹⁷⁾ förekommer exempel på utveckling till *-ar-*, *-dr-*.

Vid sidan av Ål-böndernas vittnesbörd förekommer en rad uppgifter om det gamla namnet på Haftorstöten.

På Thomas Hedræus förut nämnda karta av år 1646 bär gränsfjället vid *Ljusnans* källor namnet *Lussnewdlen*. Därmed överensstämmer nära skriv-

ningar på en norsk karta av 1690, upprättad av J. Fyhren: *Lusna waaren*.¹⁸⁾ Efterleden *-vålen* känner vi igen – i lätt avvikande form – i en ortnamnskrivning i en norsk källa¹⁹⁾ från 1742: *Liusen vo(h)la*, namn på Haftorstöten enl bönder i Brekken (en ort som ligger på andra sidan gränsen sydväst om fjället).²⁰⁾ Förledens vokalism i detta sistnämnda belägg är enl Bergslands plausibla antagande²¹⁾ påverkad av älvdnamnets officiella svenska form, (som ju nu är *Ljusnan*). I samma källa uppges nämligen, att älven kallas *Liusna* nedanför sjön Lossen. Fyra år tidigare hade samma upptecknare²²⁾ nedskrivit formen *Lusenvor*.²³⁾

Frågan är nu hur dessa senast anförda former skall värderas gentemot Ål-böndernas protokollförda uppgifter. Enligt min mening bör lösningen vara ungefär följande:

Gränsregleringskommissionen av år 1690 skrev, som ovan sagts, sina protokoll på danska. Återgivningen av svenska och norska fjällnamn är, lindrigt talat, opålitlig. *Helagsfjället* kallas dels *Herlaxfield*, dels *Hylaxfield*. Namnet *Haftorstöten* skrivs *Hafforstøedet* o d, dvs det har gjorts till neutrum.

Man måste givetvis vara mycket varsam med att använda dylikt material som underlag för etymologiska och historiska slutsatser. Skrivningar som *Lusewähre*, *Luesewähre* kan inte tillmätas avgörande vikt, om annat material talar däremot.

Vilket uttal (eller vilka uttal) i Ål-målet, som de danska skriftformerna återger, kan knappast säkert avgöras. Det norska *u*-ljudet var främmande för de danska skrivarna. Denna osäkerhet kan tänkas vara återspeglad i belägg som *Lues-*, *Lius-*. Betr efterleden är väl en möjlig, åttn alternativ tolkning, att dialektuttale har varit *-vån* eller *-væn* med kakuminalt *η* (av *-vålñ* resp *-vålñ*).²⁴⁾ Även detta ljud var helt främmande för danskarna.

Min tro är, att protokollbeläggen av typen *L(i)usewähre* motsvarar kartornas *Lussenwålen* o d. Frånvaron av *-n-* i sammansättningsfogen i flertalet belägg kan förstås som ett resultat av bortfall i trekonsonantism: **Lusn-varð* > **Lusvål-*, *Lusvår-* osv.²⁵⁾

Tydligt har traditionen för namnet *Lusnvålen* börjat svikta senast på 1600-talet. Ett annat och sannolikt nyare namn, *Haftorstöten*, har blivit allt mer använt. I samband därmed har känslan för vad *Lusnvålen* avsåg för lokalitet blivit allt osäkrare; somliga i språkgemenskapen har anknutit det till fjäll i närheten.²⁶⁾ Så småningom försvann namnet helt, även på Härjedals-sidan.

Vi kommer så till en omständighet, som väl ensam vore tillräcklig för att rycka undan grunden för teorin om det lapska lånet av fnor **Liosn*.

Det finns veterligen inga belägg för en fornspråklig övergång *ljū-* > *lū-* före konsonantgrupp (som tillhör samma stavelse), vare sig före *sn* eller i andra fall. Jfr fsv *Liustra*, *liuster*, *liughnelder*, *m* fl. Det samma gäller *f* ö andra initiala kombinationer med *-j-*, *-i-*.²⁷⁾ Detta är anledningen till att man nu allmänt antar, att fsv *Lusn*, 'Ljusnan', härjedalsmålets *Lusna*, best form fem, inte är en avledning till adjektivet *ljus* (dvs dettas fornspråkliga utgångsform) utan innehåller en avljudsform till adjektivet, nämligen **luhs-*. Tolkningen är först framställd av Ivar Lundahl (NoB 38, 1950: 42 ff) och i huvudsak biträdd av

Lennart Moberg (NoB 41, 1953:114 ff) och Lennart Elmevik²⁸⁾ (dissertation 1967:137 ff och Festskr O. Ahlbäck 1971:77 ff).

Dialektal ljudutveckling *ljū- > lū-* kan man givetvis laborera med, men det blir i så fall en ren gissning.

Lundahl menar, att två norska, dittills oförklarade *Losna*, bl a ett sjönamn i Ringeby i Opplands fylke, skall förstås på motsvarande sätt. Rotstavelsens *o* förklaras med *a*-omljud. Lundahl nämner inte det härjedalska *Loss(n)en*, men detta kan osökt anslutas till det norska materialet. Sjönamn är regelbundet maskulina, varför man i fallet *Lossen* har rätt att räkna med en moving till maskulin *a*-stam (därav motsättningen mask *Lossen* (fsv **Losn*), fem *Lusna*, (fsv *Lusn*). Den olika vokalismen i älvsnamnet och sjönamnet får på det sättet en elegant förklaring.

Kontentan av denna granskning blir, att Haftorstöten vid Ljusnans källor en gång har kallats *Lussenvålen* (*Lussenvåren*), motsv äldre **Lusvarði* (ev. också **Lusvarða*), vars förled är älvsnamnet *Lusn*. Om det lapska *Leves-varie*, som är namn på en annan lokalitet, har något samband med Haftorstöten gamla namn vilket är alldeles ovisst, kan det i varje fall inte indicera ett samiskt lån under tidig medeltid.

Gille.

Nordväst om Funäsdalen i Härjedalen, något söder om Ljusnan och sydöst om Skardörssjöfjället ligger Ösjön, vars lapska namn enl Knut Bergsland²⁹⁾ är *Gillenjawrie*. I närheten finns ett lappläge med, fortfarande enl samma källa, namnet *Gille* eller *Gillen-goätieh* (dvs 'Gill-kåtorna'). Ösjöns utlopp till Ljungan rinner i en trång dal, som enl Bergsland torde ha burit namnet **Skärnja* (jfr appellativet *skärnja* 'dyp og trang dal mellom fjell'). Detta namn har sedermera enl Bergsland överförts till ett lapps-katteland, som enl "samisk tradisjon" kallats *Skärnja*.

Det lapska *Gille* motsvarar enl Bergsland fnor *gil* 'klyfta' "og må være lånt før overgangen av *i* til *e* og av *g* til *j*, rimeligvis før 1400-tallet" ([N]HT 49:396).³⁰⁾

Beviskraften hos detta ortnamn är ringa.

Fnord *gil* 'klyfta' o d är ett appellativ. Ingenting hindrar, så vitt jag kan se, att ordet har lånats in i sydsamiskan, där det behållit sitt initiala *g* och där det givetvis kunnat vara ortnamnsbildande. Om ordet är okänt i nutidens härjedalssamiska – vilket jag inte vet – så är ju det ingen absolut avgörande motinstans. Det kan ju ha försvunnit under senare århundraden.

Vidare har vi inte stora möjligheter att närmare bestämma tidpunkten för övergången *g > j* före främre vokal i det härjedalsmål det är fråga om. I grannmålen i söder, i övre Dalarna, bevaras *g* i stor utsträckning före *e, ä*; före gammalt *i* bevaras det i vissa fall.³¹⁾

Affriceringen och förmjukningen av *g* (liksom av *k*) före främre vokal är en process, som har tagit lång tid i Skandinavien. Den har genomförts vid mycket olika tidpunkter i skilda delar av halvön och är på många håll inte fullbordad än. (Det kan förtjäna påpekas att gammalt *ski-* är bevarat i ordet

skiril i vissa jämtmål). Det finns inte någon säker grund för ett påstående, att övergången *gi- > ji-, je-* skett (allmänt) i Härjedalen före 1500-talet.

Det samiska *Gille* kan alltså inte anföras som något gott indicium på att det talats lapska i Härjedalen före år 1500.

Hihtege.

*Hihtege*³²⁾ är enl Bergsland³³⁾ det lapska namnet på det fjäll, som på svenska kallas *Hottögsfjället* och som tillhör Undersåkers socken i Jämtland. Bergsland sammanställer detta lapska namn med ett belägg *Hittefiäll* i en urkund (ett "frihetsbrev") från 1645. Där omnämns fjället ifråga som "een lithen fiälldh" liggande vid³⁴⁾ "Dronnerijs", dvs vid Trondfjället västsydväst om Anarisfjällen vid gränsen till Härjedalen. Bergsland identifierar *Hittefiäll* med *Hottögsfjället*, som ligger östnordöst om Anaris. Både "Hittefiäll" och "Dronnerijs" ingår i ett "Lappefiäll", som tillerkänns en viss same Thomas Jonsson. Bergslands identifikation är inte självklar, eftersom *Hottögsfjället* ju inte ligger invid Trondfjället utan 2,5 mil därifrån och med Anarismassivet emellan. Vi kan emellertid för ögonblicket bortse från detta.

Fjällnamnet *Hottögsfjället* (även *Hottöfjället*) har som förled sjönamnet *Hottöj(e)n*, vars efterled anses motsvara ett fornjämtskt *ög-, m*, använt om sjöar.³⁵⁾ För sjönamnet konstruerar Bergsland en utgångsform **Hit-og* (el **Hit-ug*)³⁶⁾, som han menar måste vara "middelaldersk" ([Vi förs] "rimeligvis til 1300-tallet eller før").³⁷⁾ Det synes som om Bergsland uppfattar *-og, -ug* som det kortvokaliska adjektivsuffixet.³⁶⁾ Hur **Hit-* skall uppfattas går Bergsland inte in på.

Enl Bergsland har **Hitog* på 1600-talet hunnit utvecklas till **Hättog*, vilket återfinns på Hedräus förut nämnda kartor från 1645-1646 (*Hättogen*, sjönamn, resp *Hättogsfjäll*).³⁸⁾ Bergsland påpekar, att substantivet *hetta* (< *hiti*, obl *hita*) i vemdalsmålet motsvaras av *hättä*. Han nämner i förbigående, att senare kartor uppvisar former som *Hättö Fjäll*, *Hätusjön*.³⁹⁾

Det nutida genuina uttalet av sjönamnet i Undersåker är ungefär *Hättöyn* (enl uppteckningar i OFAU, f d SOA). Detta uttal är tydligen gammalt. I ett originaldiplom på pergament från 1528 (DN 14 nr 616) nämns *Hotiøen vant* (dvs *-vatten*, 'sjö', eller *-vattnet*), tillhörigt gården "Haarstadt" (väl nutidens Hårdsta) i Undersåkers s:n. Skrivningen bör kunna rättas till *Hotiøien*.

Vi har alltså att undersöka, om *Hottöj(e)n* (osv) kan på ett rimligt sätt kombineras med det lapska *Hihtege*, 'Hottögsfjället', och med den antagna utgångsformen **Hit-og*.

I det jämtska opplänningsmålet, dit målet i Undersåker hör, förekommer exempel på en tilljämning av typ *spina:spono* alltså *d:d*. Den är emellertid begränsad till en viss fonetisk typ (åtm vid nasaler). Utvecklingen vid *t* kan åskådliggöras med just ordet *hetta*, som i Undersåker uttalas ungefär *hä:tä* (eller *hä:ta*) med förlängd rotvokal (Geijer 1921:25).

Här kan man alltså inte finna stöd för tanken, att *Hottöyn* skulle kunna innehålla ett *Hit-*.

Emellertid vore det kanske möjligt, att efterledens inledande vokal,

om den varit *ō*, skulle ha kunnat åstadkomma tilljämning i riktning mot *o*, *d*.⁴⁰⁾ Någon bevisande parallell är visserligen omöjlig att uppbringa – det ligger nära nog i sakens natur – men tanken är i varje fall inte orimlig. Men här stöter man på det hindret, att Undersåkers-målet – liksom övriga opplänningsmål – regelbundet förlänger vokalen i de gamla kortstavingarna (se t ex Geijer a s 22, 24, 37). Man skulle alltså ha väntat **Hä:töyn*.

Hur man än vänder sig, ter det sig alltså vanskligt att härleda *Höttöyn* ur ett **Hit-og* (eller för den delen ur ett **Hita-og* eller **HitaR-og*), vad nu än detta har kunnat betyda.⁴¹⁾ Därmed blir också – så långt jag nu kan se – det lapska *Hihtege* berövat sitt värde som bevis för tidig lapsk närvaro i trakten av Hottögsfjället i södra Jämtland. Problemet är nu snarast att förklara *Hihtege*. Ser man ett samband mellan *Hottögsfjället* och *Hihtege* måste man undersöka den lapska vokalismen mot bakgrund av det nordiska materialet. Och det är en uppgift för specialister i lapsk språkhistoria.

Anm. Det förefaller mig sannolikt, att 1600-talsskrivningar som *Hätt-*, *Hett-* i st f *Hätt[öjn]* osv] är felaktiga (såvida de inte mot all rimlig förmodan åter speglar ett f ö känt äldre härjedalskt uttal med *-ä-*). Frihetsbrevets *Hittesfjäll* kan inte identifieras säkert.

Kleärenjavrie.

På Hundshögens skattefjäll i Hallens socken i Jämtland ligger en sjö, som enligt Knut Bergsland⁴²⁾ på samiska heter *Kleären-jawrie*. Namnet återgår enl Bergsland på "en äldre samisk form **Kleäde-* (*-n* samisk genitiv)".

Sjön har också ett svenskt namn. Kartornas återgivning av detta har varierat.

Glään Hedræus 1646

Gleen Generalstabskartan G 66 m fl, Nord fam-bok 1919

Glen generalstabskartan G 77 m fl

Det svenska namnet är ovanligt tidigt belagt, nämligen i en gränsmärkesuppräknings i ett jämtskt diplom 1480: *glee* (JHD II nr 144; jfr ovan s 239 f).

I Tännäs s:n i Härjedalen nära den nuvarande riksgränsen mellan Norge och Sverige, ligger en annan sjö med ett snarlikt namn: *Glen* eller *Glän*⁴³⁾. Det samiska namnet är enl Bergsland *Kleäden-jawrie*, etymologiskt identiskt med det nyss nämnda *Kleären-jawrie* (äldre lapskt *ð* kan utvecklas till både *r* och *d*).

Sjönamnet i Tännäs har helt i förbigående behandlats av Erik Modin 1902: 179. Denne skriver: "det gamla riksgränsmärket sjön Glen (eller Glädjan)".

Bergsland anknyter till Erik Modins parentetiska "Glädjan" och konstruerar för båda de nu nämnda sjönamnen – det jämtska och det härjedalska – en utgångsform "gn. *gleði* med tidlig bortfall av konsonanten". De lapska *Kleärenjavrie*, *Kleädenjavrie*, är, menar Bergsland, helt klart lånade från nordiskt språk och de bevarar ännu ett minne av utgångsspråkets *-ð-* i form av *r*

resp *d*. Lånet måste ha skett före 1480, då ju enligt diplomets *Glee* bortfall av intervokalt *ð* redan hade försiggått i jämtskan.

Detta namnkomplex är enligt min uppfattning det intressantaste inslaget i Bergslands material. Det är svårt att tro, att de lapska och de nordiska namnen inte skulle ha något med varandra att skaffa. Förhållandena är emellertid mycket mer komplicerade än vad de framstår i Bergslands framställning.

Det nutida uttalet av *Glen* i Hallen i traktens svenska dialekt är enl flera belägg av skilda upptecknare i OAU ungefär *glein*, *gläin*, best mask, dat *gleia*, *gläia* (även *gläina*), akut accent. Enligt kända regler för ljudutvecklingen i sydvästlig jämtska borde detta motsvara ett fornspråkligt **glei-*, obest form. Detta kan anslutas dels till nor dial *glei(d)*, 'utsperret, meget aapen, om en kløft'; nyisl *gleiðr*, 'utspärrad' (till en rot **gli-*, **glei-*, **glī-* 'gapa' o d, dels till sv dial (Västerbotten, Norrbotten, Ångermanland) *glai*, *glei*, *gle*, *glä* 'ogenerad, munter, gladlynt, glädjestrålade', som kan vara besläktat med de nyssnämnda norska och nyisl orden. Med avs på betydelsesammanhanget kan hänvisas till *grina*, bl a 'le, skratta', besläktat med *gren* och med urbetydelsen 'gapa'.

Sjönamnet i Tännäs uttalas däremot utan diftong, ungefär *glän*, dativ *gläa*; i sammansättningar *Glävda*, *Glähån*. Äldre skrivningar: *Glään* 1645, *Glänn* 1763, *Glän* 1777; därtill *Gleedsjön* 1697, *Gledsön* 1720 (1710), *Glee-field* 1742. (Alla uppgifter från OAU.) Målet i Tännäs liksom flertalet Härjedals-mål har monoftongering. Tännäs-namnet kan alltså vara identiskt med namnet i Hallen.

Här återstår alltså att undersöka, om det samiska *Kleären-jawrie* osv kan anknytas till den svenska enstaviga formen *Glei(n)* osv. – I det sammanhanget vill man gärna få besked om huruvida det är uteslutet, att *-r-*, *-d-* i lapskan kan vara en hiatusfyllande konsonant, med andra ord om det inte kan förstås som något annat än en relik av ett nordiskt *ð*. Lapskan tål ju inte hiatus mellan första och andra stavelsen. Därför vore det väl tänkbart, att namnet påverkats av andra ord med intervokalt *-r-*, *-d-*, t ex där ett bortfallet nordiskt *-ð-* motsvaras av samiskt *-r-*, *-d-*.

Det jämtska sjönamnet är ju ett starkt enstavigt maskulinum. Den av Bergsland supponerade utgångsformen **gleði* – hur den nu än skulle härledas etymologiskt⁴⁴⁾ – kan enligt hittills kända ljudutvecklingar inte upprätthållas.

Innan de nu ställda frågorna har besvarats måste namngruppen *Glein*, *Glen*, *Glee*, *Kleären-jawrie* osv lämnas åsido vid diskussionen om samefolkets ålder i Jämtland-Härjedalen.

* * *

Inledningsvis nämndes K.B. Wiklunds konstaterande 1928, att dåtidens arkeologiska vetenskap inte satte hällmålningarna och skifferredskapen i Norrlands inland i samband med lapparna. Sedermera har opinionen bland arkeologerna blivit långt mer delad. Man kan – så vitt jag vet – inte finna någon arkeolog, som förnekar, att inre Norrlands rika skifferkultur k a n ha uppburits av lapparnas förfäder. Många är försiktiga och konstaterar, att inga b e v i s för

en sådan uppfattning hittills har framlagts. Andra arkeologer är mer deciderade och talar klarspråk: all sannolikhet talar för att det folkslag, som efterlämnat de många boplatserna vid inre Norrlands (liksom Dalarnas) sjöar och vattendrag, är de nutida samernas föregångare i rakt nedstigande led. (Vissa forskare uttalar sig enbart om Lappland.) I den riktningen har uttalat sig Mårten Stenberger⁴⁵), Evert Baudou⁴⁶) och Hans Christiansson⁴⁷). Den sistnämnde skriver:

Vi kan konstatera att människor med stor sannolikhet funnits i Jämtland och Härjedalen under den äldre stenåldern och att det under yngre stenålder med säkerhet funnits människor här, som strövat över stora områden längs älvar och sjöar. Vi känner nu flera tusen boplatsslämnningar i Norrland och säkert kan vi utan vidare tiodubbla antalet när Norrland en gång blivit ingående inventerat. Vilka är då dessa människor? Det är mycket troligt att det är samernas förfäder.

Det verkar som om en befolkning funnits utbredd över hela Nordskandinavien under en tidig del av yngre stenåldern. . . Denna nordliga kulturkrets . . . har uppenbarligen hela tiden mottagit inskott från öster . . . Knappast . . . [något tidsavsnitt] med inskott utifrån indikerar en absolut hel befolkningsinnovation. Däremot syns det troligare att samma stam levat i Nordskandinavien hela tiden fram till⁴⁸) nuet.

Visserligen har det höjts kritiska röster från språkforskare bland fenougristerna. Man har hävdat, att den volgafinska enheten upplösts först omkring år 1000 f Kr och att samerna alltså inte kan ha kommit till Lappland flera tusen år f Kr⁴⁹). Samernas förhållande till den volgafinska språkenheten är emellertid synnerligen problematiskt. Motsättningen mellan lapparnas unika antropologiska status och deras finsk-ugriska språk är fortfarande om inte ett mysterium, så något som hittills är oförklarat. En lika representativ som kritisk forskare som Björn Collinder har också sagt (1965: 316):

Den förkastade teorien (näml., Sven Nilssons) att det fanns lappar i Nordskand., när våra germ. förfäder vandrade in (i ett tidigt skede av bronsåldern) tål vid att tas upp på nytt.

Vårt ämne är emellertid inte samernas historia i allmänhet utan deras historia i Jämtland och Härjedalen.

Det jagande och fiskande folkslag, som uppbar skifferkulturen i Jämtland och Härjedalen, levde länge kvar i området. Här om skriver Margareta Biörnstad⁵⁰):

Such a population . . . may conceivably have existed in Jämtland when the South Scandinavian settlers moved in about the year 400 A.D.

Här reser sig emellertid ett intressant problem. Vilket folkslag urbefolkningen i Jämtland än tillhörde och vilket språk den än talade, så har den tydligen försvunnit spårlost från huvuddelen av Jämtland, antingen genom att snabbt dra sig undan eller genom att utrotas. Med spårlost menar jag, att jägarfolket veterligen inte lämnade i arv några ortnamn⁵¹) till de framträngande nordiska kolonisterna, de nutida jämtarnas förfäder.

I huvuddelen av Jämtland (och Härjedalen) är ortnamnskicket, med avseende både på primära och sekundära bebyggelsenamn och på naturnamn, alltigenom nordiskt. Namnen på gårdar, byar och socknar, på sjöar, älvar och berg är av samma typ som i Tröndelag i väster och Medelpad-Ångermanland i öster. Visserligen är många namn ännu otolkade, men man har inte funnit anledning att gå till samiskan för att finna härledningen.

Ett undantag är dock Frostviken med närmaste omnejd längst uppe i Jämtlands nordligaste hörn. Där finns ett påfallande lapskt inslag även i den namnskatt som bondebefolkningen använder, t ex kapellnamnet *Ankarede*, by- och gårdnamn som *Jorm*, *Lejpikvattnet*, *Jougadaberg*, *Sjoutnäset*, *Dajma*.

I Jämtlands och Härjedalens fjällområden f ö finns en stor mängd lapska namn, men det är en speciell historia som jag strax skall återkomma till.

Språkförhållandena i Jämtland-Härjedalen avviker markant från dem i Lappland.

I större delen av Lappland är både bebyggelsenamn och kulturnamn i väldig utsträckning antingen lapska alltigenom eller översatta till nordiskt språk till hälften (vanl genom att den lapska efterleden utbytts mot sin nordiska motsvarighet). Ett litet axplock kan åskådliggöra vad jag menar.

Lapska namn på socknar och andra viktigare orter: *Jukkasjärvi* (förfinskat), *Gällivare*, *Jokkmokk*, *Arjeplog*, *Arvidsjaur* (delvis förfinskat), *Abisko*, *Murjek*, *Vuollerim*, *Tjåmotis*, *Tärna*, *Kviksjokk*, *Fatmomakke*, *Gunnarn*.

Ortnamn med lapsk förled: *Lycksele*, *Jäkkvik*, *Blattnicksele*, *Jiris-skalet*, *Syterskalet*, *Kraddsele*, *Dikanäs*, *Barsele*.

Lapska naturnamn: *Juktan*, *Malgomaj*, *Tjeggelvass*, *Uddjaur*, *Blaiken*, *Virisjaure*.

Det gäller här ortnamn som används av både samer och "svenskar", i samtliga fall också officiella namn.

En jämförelse med förhållandena i Finland är också intressant. Stora delar av Finland har ju koloniserats och uppodlats av finnar först i historisk tid. Odlingens framträngande kan i stor utsträckning följas i källorna. De framträngande finnarna drev undan den samiska urbefolkning, som fanns i Finland före den finska penetration från söder och sydost, som anses ha börjat under århundradena omkr Kr f.

De vikande lapparna försvann inte spårlost. Minnen om dem finns i finnarnas ortnamnskatt. Här om skriver T.I. Itkonen (1947: 51):

[I Finland] påträffas ofta ortsnamn, som hänsyfta på lappar. Man känner i Finland över 500 ortsnamn med förleden *Lappi*, *Lapp*. De förekomma nästan i alla landsdelar. Ortsnamnen på förleden *Poro*- (fi *poro*, 'tamren') äro kända från . . . [nio socknar från Nyland till Österbotten]. - Därtill kommer hundratals ortsnamn av lapskt ursprung, vilka sedermera ändrats enligt finskans uttalsregler . . . Dessa namn uppträda glesare mot söder, men förekomma t o m i Nyland, på Karelska näset och i Vuoksensälven . . .

Itkonen beräknar, att lappar fanns i mellersta Saimaområdet ännu på 1660-talet (t ex i Rantasalmi 1664), i stora delar av mellersta Finland överhuvud senast c:a 1550-1650. Stark och levande folktradition om lapparna

har upptecknats i åtmin ett 90-tal socknar ända ner till söder om en linje Tamerfors-Nyslott.

Om – vilket alltså är mycket osäkert – samer fanns i centrala Jämtland i urnordisk tid, tycks deras förhållande i språkligt avseende till de inträngande kolonisationserna ligga i ytterkanten av en skala, där Finland belägger mitten och svenska Lappland den andra änden.⁵²⁾

Det bör än en gång understrykas, att vilket folkslag som än satt i vidderna kring Storsjön, då den nordiska bondepenetrationen började c:a 400 e Kr (se citatet från M. Björnstad ovan) – så gjorde det utomordentligt obetydligt intryck på nykomlingarnas namngivningsvanor.⁵¹⁾

En uppgift för lappologer av facket är att undersöka om och i vad mån det mycket stora lapska ortnamnsförrådet i Jämtlands och Härjedalens fjällvärld innehåller ordmaterial, som är försvunnet ur senare tiders samiska. Om lapparna kom till Härjedalens och mellersta och södra Jämtlands fjällområden först under 1500-talets senare del, borde de lapska ortnamnen rimligtvis i huvudsak vara ganska lättolkade. En särställning intar Frostviksområdet. Alla tycks vara överens om att lappbefolkningen här har betydligt högre ålder än längre söderut. K.B. Wiklund har också konstaterat, att många lapska ortnamn i detta område är otolkade (1913:14).

Sammanfattningsvis kan sägas, att inga språkliga bevis har presterats för samers närvaro i mellersta och södra Jämtlands och i Härjedalens fjällvärld före 1500-talets mitt. Men detta avgör naturligtvis inte tvistefrågan. En grundlig inventering och språklig bearbetning av områdets lapska namnskatt bör göras, och därvid bör lappologer och nordister samverka.

LITTERATUR OCH VISSA FÖRKORTNINGAR

Ahnlund, Nils, 1948, se JHH.

Bergsland, Knut, 1970: Jemtlands grense mot Herjedalen i samisk lys. *Fornvårdaren*, X.4: 289-309. Östersund.

—, 1970. Om middelalderens finnmarker. [N]HT 49:365-409. Oslo.

—, 1971. Kommentar til Eystein Eggen. [N]HT 50:181-185. Oslo.

—, 1974-75. Synsvinkler i samisk historie. [N]HT 53:1-36. Oslo.

—, 1975. Utredning for Skattefjällsmålet om de sydlige sameområders historie til omkring 1751. *Samernas Vita Bok*, III, 1, Vol. 1: B (s. I-V, 1-354).

Baudou, Evert, 1974. Samernas invandring till Sverige ur arkeologisk synpunkt. *Sameforskning i dag och i morgon*. Nordiska museets jubileumssymposier. Rapport från symposium rörande den samiska kulturen 19-20 november 1973 i Nordiska museet. 27-52. Stockholm.

Björnstad, Margareta, 1965. Norrland in the Younger Iron Age – as Source of Raw Materials and as Market. *Hunting and Fishing*. Utg. av Norrbottens museum, Luleå.

Bromé, Janrik, 1945, se JHH.

Christiansen, Hallfrid, 1946-1948. *Norske dialekter*. 1-3. Oslo.

Christiansson, Hans, 1969. Hur länge har samerna funnits i Jämtland och Härjedalen? *Jämten* 63: 25-37. Östersund.

Collinder, Björn, 1953. *Lapparna*. Stockholm.

—, 1965. Lapparna. *KLNM* 10: 316-320. Malmö.

DFAU = Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala.

DN III, XIV, XVI = *Diplomatarium Norvegicum* III, XIV, XVI. Christiania 1855, 1895.

Eggen, Eystein, 1971. Replik til Knut Bergsland. [N]HT 50:177-181. Oslo.

Elmevik, Lennart, 1967. *Nordiska ord på äldre kāk- og kāk(s)-*. En etymologisk och ordhistorisk undersökning. Lund (Diss).

—, 1971. Gläskern och Lusten, två värmländska sjönamn. *Festskrift till Olav Ahlbäck*: 77-88. Helsingfors.

Geijer, Herman, 1921. Några bidrag till frågan om tilljämningens och apokopens utbredningsvägar. *SvLm B* 18. Stockholm.

—, 1939-40. Konungens allmänning och socknarna i västra Jämtland år 1351. *Fornvårdaren VII*. 4: 1-108. Uppsala.

Hallan, Nils, 1976. Stadnamn i grenseland. *Maal og Minne* 1976: 30-45. Oslo.

Hellquist, Elof, 1903-06. Studier öfver de svenska sjönamnen, deras härledning och historia. *SvLm (A)* XX. Stockholm.

Hovda, Per, 1966. *Norske elvenamn*. Eit tillegg til O. Rygh "Norske elvenavne". Oslo-Bergen.

Indrebø, Gustav, 1924. *Norske innsjønamn*, I. Kristiania.

Itkonen, T.J., 1947. Lapparnas förekomst i Finland. *Ymer* 67: 43-57. Stockholm. (tr. 1948)

JHD = *Jämtlands och Härjedalens diplomatarium*, I, 1943, Uppsala, II.1, 1974, II.2, 1978. Östersund.

JHH = Jämtlands och Härjedalens historia, I, 1948, av Nils Ahnlund, II, 1945, o. III, 1954, av Janrik Bromé. Stockholm.

Johansson, Levi, 1967. *Bebyggelse och folkliv i det gamla Frostviken*.

Jonsson, Hans, 1966. *Nordiska ord för vattensamling*. Lund. (Diss.)

KLNM Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. I–XXII. 1956–1978. Malmö.

LSA = Lantmäteristyrelsens arkiv (Numera i Gävle).

Lundahl, Ivar, 1950. Några gamla nordiska sjö- och vattendragsnamn. *Namn och Bygd* 38: 38–57. Lund.

Moberg, Lennart, 1953. Fyra gamla naturnamn. *Namn och Bygd* 41: 87–121. Lund.

—, 1967. Värmland. Orter och namn. Festskrift till Valter Jansson: 95–112. Lund.

Modin, Erik, 1902. Härjedalens ortnamn och bygdesägnar. *SvLm (A) XIX*. 2. Stockholm.

MoM = *Maal og Minne* 1–, 1909–. Kristiania, Oslo.

NF = *Nordisk familjebok*. 1–38. 1904–1926. Stockholm. (2NF = andra upplagan)

[N]HT = [*Norsk*] *Historisk tidsskrift* 1–, 1871–, Kristiania, Oslo.

NJA = *Nytt juridiskt arkiv*. Avd. I, 1981: 1. Stockholm.

OFÖD = Ordbok över Folkmålen i övre Dalarna av L. Levander och S. Björklund. 1–, 1961–. Uppsala.

Ortnamn och språkkontakt. Handlingar från NORNA:s sjätte symposium i Uppsala 5–7 maj 1978. *NORNA-rapporter* 17. Uppsala 1980.

Reitan, Jørgen, 1906. *Aalens maalføre*. Videnskabs-Selskabets Skrifter II. Hist.-filos. Klasse. 1906. No. 4. Kristiania.

—, 1932. *Rørosmdlet*. Det Kgl. Norske Videnskabs Selskaps Skrifter nr. 6. Trondheim.

Rygh, Oluf, 1904. *Norske elvenavne*. Udgivne af K. Rygh. Kristiania.

Sandnes, Jørn, 1965. Namdalens historie til år 1600. Utg. av Namdal historielag. Namsos.

—, 1973. Om samenes utbredelse mot sør i eldre tid. [N]HT 52: 113–137. Oslo.

Sköld, Tryggve, 1961. Die Kriterien der urnordischen Lehnwörter im Lappischen. I. Uppsala. (Diss.)

SOA = Svenska ortnamnsarkivet, Uppsala. Nytt namn se OAU.

Stenberger, Märten, 1969. Sten brons järn.

SvLm = Nyare bidrag till kännedomen om de svenska landsmålen och svenskt folkliv. 1879–. Stockholm.

Torp, Alf, 1919. *Nynorsk etymologisk ordbok*. Kristiania.

ULMA = Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Nytt namn se DFAU.

Wiklund, K.B., 1911. Lappar. 2NF 15: 1186–1214. Stockholm.

—, 1913. Några jämtländska och norska sjönamn av lapskt ursprung. *Namn och Bygd* 1: 11–17. Lund.

—, 1928. Hur länge har det funnits lappar i Jämtland och Härjedalen? *Jämtländska studier. Festskrift till Eric Festin*: 391–412. Uppsala.

NOTER

- 1) Bergsland (Fornvårdaren X.4: 303 ff) tolkar Olaus Magnus på ett sätt som går stick i stäv mot Wiklunds slutsatser. Han förlägger renajderna till Jämtland och menar att lappar måste ha varit aktiva i sammanhanget. Hans resonemang har utförligt bemötts av J. Sandnes ([N]HT 52, 1973).
- 2) JHD II nr 144 (juni 1480), 159 (maj 1482), 160 (juni 1482), 164 (mars 1483) = DN III nr. 929, XVI nr 275, XIV nr 148, III nr 942.
- 3) Så enligt JHD II nr 144 och min egen läsning i en fotokopia av originalet, förvarat i Riksarkivet.
- 4) Följande yttrande av Bergsland ([Norsk]HT bd 49 s 393) är mig helt obegripligt: "Da bøndene fra før 1645 kjente *Ælgdal* bare under samisk navn, kartenes *Serve*, må der rimeligvis ha vært samer med i spillet også i 1480." Namnet Älgdsdal är ju belagt redan 1480, medan *Serve siögarna* osv är känt först från 1646. (F ö existerar intet enkelt *Serve* som ortnamn; det är känt endast som förled i ortnamn. Jfr Bergsland 1975: 193). Den källa Bergsland hänvisar till, säger ju mycket klart, att Sigurd i Kvissle pekade ut Älgdsdal för de övriga bönderna i nämnden (se s 242). Bönderna i Berg kan antas ha haft oklara begrepp om Älgdsdals belägenhet. Enl min identifikation låg det i Oviken.
- 5) På den karta, som Bergsland åberopar ("rikskanslerskartet"), dras gränsen mellan Härjedalen och Jämtland så, att Ljungans och Ljusnans vattensystem kommer på vardera sidan om gränsen. Storsjön hör till Ljungans, Särvsjöarna däremot till Ljusnans. I verkligheten är avståndet mellan Storsjön och Övre Särvsjön ca 1,5 mil, dvs obetydligt mindre än avståndet från Nedre Särvsjön till Ljusnan. På rikskanslerskartan framställs avståndet som mycket obetydligt, bara ungefär en sjättedel till en sjundedel av avståndet från Särvsjöarna till Ljusnan. Det är alldeles ovisst vilka gränspunkter, som kartografens uppgiftslämnare här har räknat med. Kartan är så ofullständig, att man helt enkelt inte kan identifiera enskilda punkter. Det finns alltså, så vitt jag kan se, inga bevis för att just Särvfjället (och Särvsjöarna) har uppgivits som gränspunkt. Emellertid förefaller det, som om gränsen har korsat den allra översta delen av ån Särvan.

På en annan jämnårig karta (av Bergsland kallad "kanslikartet") av T. Hedræus är landskapsgränsen dragen på annat sätt. Den går från "Klöfsjö Fiällan" östligare än på den andra kartan och i rät linje till *Ytter Borcknan* i Ljungans dalgång och därför längs älven, förbi Storsjön i söder, ända till Ljungans översta delar. Namnet *Ytter Borcknan* motsvarar uppenbart det nutida *Lillbörtnessjön*. (Se vidare s 241.)
- 6) Fornvårdaren X.4 (1970): 298–299.
- 7) Så enligt Topografiska fältkartan 18 E Hackås SV.
- 8) DN XIV nr 148 (= JHD II nr 160).
- 9) DN III nr 942 (= JHD II nr 164).
- 10) Se senast L. Moberg 1967: 103: "Till älvsnamnet **Wermön* har bildats ett sjönamn **WermilaR* 'den till Wermön hörande'".
- 11) Publicerad som bilaga i JHH III.

- 13) Fornvårdaren X.4: 294 ff, [N]HT 49:395, ib 53:30 ff.
- 14) Jfr: "[Liewse-vare < Liosn-fjall] må rimeligvis være lånt på 1200-tallet eller før, i allfall før Svartedauen, da bøndernes eventuelle navnetradisjon må ha vært brutt." ([N]HT 49:395-396.) Jfr [N]HT 53:33.
- 15) Bergsland i [N]HT 49:395. Jfr: "som navn på det viktige grensemerke Haftorstøten... [oppgavs] Liusewahre ...". Dens i Fornvårdaren X.4 (1970):294.
- 16) T ex H. Christiansen 1948: 138 ff.
- 17) Rygh, O., Norske elvenavne s 64.
- 18) Bergsland i Fornvårdaren X.4: 293, 294.
- 19) I "grenseeksaminasjonsprotokoller" opprättade av Peter Schnitler 1742 (se Bergsland i Fornvårdaren X.4: s 294, [N]HT 53:32).
- 20) Bønder i Stuedalen skall ha oppgitt att namnet avsåg ett fjäll "lengre nordøst ..., åpenbart Skarsfjället" (Bergsland i [N]HT 53:32).
- 21) [N]HT 53:32.
- 22) Alltså P. Schnitler.
- 23) Attribueringen är något oviss: " "Lusenvor" nedenfor "Rundklampen", alias "Haftorstøed" " (Bergsland a a s 32).
- 24) Jfr J. Reitan 1932: 123, 127. En hypotetisk best form *-varen* skulle ge ett uttal av Reitan tecknat *-varn* i Ålen (se Reitan 1906: 38) resp *-varn* i Røros (Reitan 1932: 125).
- 25) Då typen *Luse-*, *Liuse-* är så pass välbelagd bör väl några ord ägnas åt kompositions-fogvokalen. Den kan väl tänkas bero på analogi med uttalsvarianter av typen *Lussen-vålen*, där *-e-* är att betrakta som svarabhaktivokal.
- 26) Därpå tyder kanske följande uppgift lämnad av en 58-årig bonde med hänvisning till en 90-åring: "[Riksgränsen går] i fra Hafftørstøedet udj Liusewahre og Høyeste Ruthen" (se Bergsland i [N]HT 53:31). Enligt denna notis ligger alltså "Liusewahre" mellan Haftorstøten i norr och Rutfjället i söder. Jfr också not 15 o. 23.
- 27) Av helt speciell art är den allmänna diftongförenklingen efter *r* och efter kons + *l*. Denna resulterar normalt i *ȳ* (dialektalt dock *ū*) och har inget samband med stavel-sens karaktär. Ex: *kriupa* > *krypa*, *kliuva* > *klyva*.
- 28) Elmevik har dock kritiserat Lundahls teori på en speciell punkt.
- 29) [N]HT 49:396. Det svenska sjönamnet skriver Bergsland *Össjön*.
- 30) Man kan ju göra reflexionen, att lapparna inte behövt låna ett *Gil*, om de redan hade ett eget namn *Skärnja*.
- 31) T ex *gepan* i Venjan, *gipan*, *geman* 'ugnsgrimman' Mora. OFÖD II: 661, 660. Jfr Torp 1919 art *gip* och *gima*.
- 32) Jag antar att denna lapska form är upptecknad av Bergsland själv. Arkiven i Uppsala (OAU och DFAU) har inte något material av detta slag.

- 33) Fornvännen X.4 (1970): 302, [N]HT 49:394 f, 53:19, 1975 s 197.
- 34) I originalet "derhos" syftande på det tidigare nämnda "Dronnerijs" (Fornvårdaren X.4: 289).
- 35) Jfr H. Geijer 1939-40: 57 not.
- 36) Betr *og:ug* jfr not 41. Någon diskussion av utvecklingen i jämtska dialekter av *-og*, *-ug* förekommer inte.
- 37) Se Fornvårdaren X.4: 302. Närmare motivering för denna tidiga datering ges inte.
- 38) Fornvårdaren X.4: 302 skriver Bergsland *Hättogsfjället*, *Hättogen*, 1975 s 197 *Hättogsfjäll*, *Hettögen*. Skall vara *Hättogsfjäll* resp *Hättogen*.
- 39) På gamla kartor i LSA återfinns bl a *Hattogen* 1646(?), *Hotanger* 1648 (?), *Hattösjön* 1697, *Hattösjön*, *Hättöfjeld* 1600-talet.
- 40) Anmärkningsvärt är dock, att det antagna *-ögen* redan 1528 skrivs *-iöen* dvs, som sagt, trol motsv ett uttal *-öien*.
- 41) Namnet *Hottöjn*, *Hottön* behandlas av Herman Geijer 1939-40: 57 not. Han ger ingen tolkning, men konstaterar att efterleden kan belysas med hjälp av medeltida skrivningar av andra namn, bl a *Landogs afad* 1315-16, i *Rörogenom* 1448; därtill *Handugh* 1347, nu *Handog*, bynamn. Jag antar, att det är växlingen *-ugh: -og* i det sistnämnda namnet, som är underlag för Bergslands ovan s 247 nämnda utgångsformer. — Geijer gör en jämförelse med det nordjämtska sjö- och bebyggelse-namnet *Hotagen*. Det är givetvis frestande att sammanställa sjönamnen på *-ogen* med den talrikare och i Mellanskandinavien mer utbredda typ, där efterleden är *-ag(en)*. Den senare gruppen har behandlats av Hans Jonsson (1966, s 210 f), som tänker sig att elementet är identiskt med nyisl *agi*, trol rotbesläktat med *aqua* och med *ä*. Enda möjligheten att kombinera *-ag(en)* och *-og(en)* är väl att anta avljud, men detta ter sig mycket djävt. Namnen på *-ögen* bildar ju en isolerad, fåtalig typ, företrädd -veterligen - i ett enda landskap (i huvudsak västra och södra Jämtland).
- 42) Bergsland Fornvårdaren X.4: 296, [N]HT 49: 395. Bergsland växlar mellan skrivningar med *ä* och med *æ*.
- 43) Så 2 NF 1919. *Glädsjön* Stenklyfts karta 1686. Se JHH III kartbilaga.
- 44) Det feminina *glēdi* 'glädje' vore egendomligt redan av genuskäl (sjönamn brukar ju vara maskulina) och torde sakna motstycke bland kända sjönamn. En *jan*-stam skulle ge **glēdi*. Det bär emellertid emot att konstruera urgamla, annars okända bildningar, när det gäller ett namn på en liten sjö långt uppe i den öde fjällvärlden.
- 45) 1969: 174.
- 46) 1974: 42. Boudous framställning avser enl muntligt meddelande främst Lappland. Jfr dock: "... att folkgrupper invandrat österifrån över norra Norrland och även fortsatt söderut" (s 42).
- 47) 1969: 33 ff.
- 48) Tryckfel i originalet: tills.
- 49) Se t ex Ortnamn och språkkontakt s 61.

50) JHH 1965: 80.

51) Resonemanget förutsätter, att jägarfolket inte talade nordiskt språk och inte blev bofasta bönder, dvs bärare av den bebyggelse som kan konstateras under århundradena e Kr. — Från arkeologihåll påpekas numera, att boplatssfunden i inre Norrland inte är enhetliga över hela området. Det finns t ex olikheter mellan boplatsskulturen i Lappland och i Jämtland.

52) Ett viktigt undantag utgör sydöstra Lappland, särskilt Åsele socken, vars ortnamns-skick markant avviker från de övre lappmarkssocknarnas. I Åsele tycks inte finnas ett enda primärt eller sekundärt bebyggelsenamn som kan antas vara lapskt. Generalstabskartan över området Örträsk-Åsele-Lycksele upptar ett förvånande litet antal rent lapska namn. Se Ortnamn och språkkontakt s 43.

RELIGIØS ETNISITET — FORBRØDRING OG ETNISK MANGFOLD I LESTADIANSKE TRADISJONER

Av Kåre Svebak

I denne artikkel vil jeg tegne en historisk-geografisk skisse av forholdet mellom etnisk tilhørighet og lestadiansk tilhørighet i Nord-Norge.

Valget av problemstilling skyldes følgende behov: (1) Å prøve eldre etniske tolkninger til lestadianismens utbredelse. (2) Å gi en oppsummering av egen og andres forskning i emnet. (3) Å skaffe et tolkningsperspektiv til min undersøkelse av den lestadianske tradisjonsforgrening over Lyngen, med hovedområdet i Nord-Troms og tilgrensende deler av Vest-Finnmark (Lyngensforgreningen).

Med begrepet lestadianisme resp. lestadiansk sikter jeg til religiøse folketradisjoner med referanser til en felles, historisk opprinnelse i den såkalte Karesuando-vekkelsen i slutten av 1840-årene under ledelse av presten Lars Levi Laestadius (1800-1861). Tilfelles med finske lestadianisme-forskere siden 1940-årene, skjeller jeg dermed mellom lestadianismen som tradisjonsbegrep og læstadianismen som personbiografisk begrep knyttet til L.L. Laestadius.

Den geografiske avgrensning til Nord-Norge faller naturlig på grunn av den utstrakte bruk av etniske tolkninger blant tidligere kommentatorer. Tilstrekkelig skulle den være, siden lestadiansk utbredelse her foreligger i en etnisk plural landsdel. Emnet er dessuten så omfattende at den geografiske avgrensning rett og slett er nødvendig.

Med valg av problemstilling følger avhengighet av flateforestillinger. Det må derfor presiseres at lestadiansk ekspansjon fra 1960-årene av, som følge av tilflytting til by- og tettsted, blir holdt utenfor. Heri ligger altså en tidsavgrensning. Kanskje det geografisk-diakrone utsyn kan legge opp til mer samtidorienterte undersøkelser, der andre metoder og tilnæringsmåter kan gi bedre resultat?

Det burde være unødvendig å presisere, at ved å relatere lestadiansk forbrødring til etniske variabler, holdes andre relasjoner utenfor, t.eks. kirkelig folketradisjon, kirkeinstitusjon, sosioøkonomisk utvikling, andre folkebevegelser av politisk og/eller idealistisk og/eller religiøs art, osv. Men la det være sagt.

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

1995-09-05

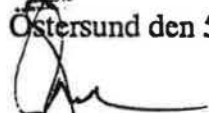
Mål nr T 88/90 och T 70/91

Fastighetsägarna har varit i kontakt med Arne Sundvisson i anledning av samebyarnas yttrande den 31 augusti 1995 (aktbil 1038). Sundvisson har omprövat sitt tidigare ställningstagande och är villig att vittna. Fastighetsägarna åberopar därför på nytt vittnesförhör med Sundvisson. Bevistemat är detsamma som tidigare. Fastighetsägarna hemställer att tingsrätten kallar Sundvisson till samma tidpunkt som i tidigare kallelse.

Nils Larsson

Leif Andersson

Östersund den 5 september 1995



Leif Andersson
enligt uppdrag

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Bifogat inges ett nytt exemplar av Hedebrevet, bilaga nr 4 till aktbil 807. Bevistemat är detsamma som för aktbil 808 m fl, avvitringsdokumentationen. Hedebrevet påvisar att det vid avvitringen skulle tas hänsyn till samerna och deras anspråk på vinterbetesmarker. Fastighetsägarna åberopar med samma bevistema som för Hedebrevet även det av samebyarna åberopade 1841 års brev om säkra gränser för lappallmogens i Jämtlands län renbetes-traktor, aktbil 776.

Fastighetsägarna har beställt kopior av de övriga Hedräus kartor utöver den i målet av samebyarna nyss ingivna aktbil 1040. Dessa kartor kommer att presenteras snarast. Bevistemat för kartorna är desamma som för avvitringskartorna och avvitringsdokumentationen m m, aktbil 808 m fl. Hedräus två övriga kartor påvisar att den hypotes som professor Knut Bergsland framför att uppgiften om skattefjäll för Märten Jonsson i Jämtlands jordebok för Kalls socken 1646 inte med utgångspunkt från en av Hedräus kartor kan sägas hänföra sig till Särvfjället. Kartorna är beställda hos Krigsarkivet och vi har fått löfte att de skall komma oss tillhanda denna vecka.

Professor Evert Baudou kommer att till kommande fredag avge förutskickat kompletterande utlåtande till bemötande av Inger

Zachrissons senaste utlåtande. Evert Baudou har förutskickat att tiden är för kort men han kommer att i görligaste mån göra en skriftlig sammanställning vilken kommer att översändas till tingsrätten genom fax.

Professor Kjell Haarstad kommer att med hänsyn till den korta tid som står till buds att i görligaste mån inkomma med en skriftlig utredning för bemötande av aktbil 1038 och till denna bifogat utlåtande av Anders Lööv, aktbil 1039. Utlåtandet från Kjell Haarstad kommer att inges till tingsrätten per fax på fredag.

Fastighetsägarna har uppdragit åt sakkunnig att bemöta Knut Bergslands senaste utlåtande vad gäller språkforskningens resultat beträffande förekomst av namn med samisk anknytning. Detta skall komplettera det bemötande som fastighetsägarna redan har gjort genom den skrift som professor Gösta Holm skrev till bemötande av Knut Bergslands uttalanden om Ortsnamn i Härjedalen efter skattefjällemålet. Det är fastighetsägarnas förhoppning att detta arbete kan slutföras till fredag.

Till klarläggande av fastighetsägarnas bevisuppgift får vi framhålla att aktbil 908 kompletterar den s k avvittringsdokumentationen, aktbil 808, och de skattningsbeslut som däri redovisas för Tännäs och Hede socknar jämte Storsjö kapellag samt att bevis temat är detsamma som för aktbil 808.

Fastighetsägarna vill göra rättelse i den egna inlagen, aktbil 1041, sid 8. I första stycket åberopat avsnitt ur NJA 1981:1 börjar på sid 185 från och med p 5.3.

Fastighetsägarna återtar i aktbil 1048, under rubrik om anmälan om förändringar, det som anförts under p 1, 5-7, 10 och 17 samt 22. Under angivna punkter omnämnda fastigheter skall sålunda inte omfattas av processen.

Bifogat inges färgkopia av Burmans karta år 1801 över Härjedalen. Av kartan framgår bl a Skarvfjæld omtalat på sid 4 i aktbil 1041.

Kartan är vid förberedelse i målet förutskickad att företes i ett exemplar vid huvudförhandlingens början. Kartan kommer att användas vid presentationen av aktebil 808 m fl handlingar. Bevis temat är det samma som för aktebil 808.

Falun den 13/9 1995

Nils Larsson

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

TELEFAX	TILL TO	Processgruppen	
	ATTENTION	För kännedom	
	FRÅN/FROM		
	DATUM/DATE	950913	ANT. SID/N:O OF PAGES
FAX NUMMER/FAX N:O			

Post-it™ Självhäftande kontorsblankett 7677

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Bifogat inges ett nytt exemplar av Hedebrevet, bilaga nr 5 till aktbil 807. Bevis temat är detsamma som för aktbil 808 m fl, avvitringsdokumentationen. Hedebrevet påvisar att det vid avvitringen skulle tas hänsyn till samerna och deras anspråk på vinterbetesmarker. Fastighetsägarna åberopar med samma bevis tema som för Hedebrevet även det av samebyarna åberopade 1841 års brev om säkra gränser för lappallmogens i Jämtlands län renbetes-trakter, aktbil 776.

Fastighetsägarna har beställt kopior av de övriga Hedräus kartor utöver den i målet av samebyarna nyss ingivna aktbil 1040. Dessa kartor kommer att presenteras snarast. Bevis temat för kartorna är desamma som för avvitringskartorna och avvitringsdokumentationen m m, aktbil 808 m fl. Hedräus två övriga kartor påvisar att den hypotes som professor Knut Bergsland framför att uppgiften om skattefjäll för Mårten Jonsson i Jämtlands jordebok för Kalls socken 1646 inte med utgångspunkt från en av Hedräus kartor kan sägas hänföra sig till Särvfjället. Kartorna är beställda hos Krigsarkivet och vi har fått löfte att de skall komma oss till-handa denna vecka.

Professor Evert Baudou kommer att till kommande fredag avge förutskickat kompletterande utlåtande till bemötande av Inger

ADVOKATBOLAGET

Zachrissons senaste utlåtande. Evert Baudou har förutskickat att tiden är för kort men han kommer att i görligaste mån göra en skriftlig sammanställning vilken kommer att översändas till tingsrätten genom fax.

Professor Kjell Haarstad kommer att med hänsyn till den korta tid som står till buds att i görligaste mån inkomma med en skriftlig utredning för bemötande av aktbil 1038 och till denna bifogat utlåtande av Anders Lööv, aktbil 1039. Utlåtandet från Kjell Haarstad kommer att inges till tingsrätten per fax på fredag.

Fastighetsägarna har uppdragit åt sakkunnig att bemöta Knut Bergslands senaste utlåtande vad gäller språkforskningens resultat beträffande förekomst av namn med samisk anknytning. Detta skall komplettera det bemötande som fastighetsägarna redan har gjort genom den skrift som professor Gösta Holm skrev till bemötande av Knut Bergslands uttalanden om Ortsnamn i Härjedalen efter skattefjällsmålet. Det är fastighetsägarnas förhoppning att detta arbete kan slutföras till fredag.

Till klarläggande av fastighetsägarnas bevisuppgift får vi framhålla att aktbil 908 kompletterar den s k avvitringsdokumentationen, aktbil 808, och de skattningsbeslut som däri redovisas för Tännäs och Hede socknar jämte Storsjö kapellag samt att bevistemat är detsamma som för aktbil 808.

Fastighetsägarna vill göra rättelse i den egna inlagen, aktbil 1041, sid 8. I första stycket åberopat avsnitt ur NJA 1981:I börjar på sid 185 från och med p 5.3.

Fastighetsägarna återtar i aktbil 1048, under rubrik om anmälan om förändringar, det som anförts under p 1, 5-7, 10 och 17 samt 22. Under angivna punkter omnämnda fastigheter skall sålunda inte omfattas av processen. Samma sak gäller fastigheten under p 59 i aktbil 995.

Bifogat inges färgkopia av Burmans karta år 1801 över Härjedalen. Av kartan framgår bl a Skarvfjæld omtalat på sid 4 i aktbil 1041.

ADVOKATBOLAGET

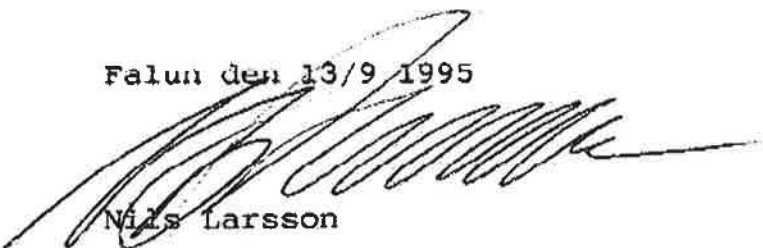
Larsson & Persson AB

Kartan är vid förberedelse i målet förutskickad att företes i ett exemplar vid huvudförhandlingens början. Kartan kommer att användas vid presentationen av aktbil 808 m fl handlingar. Bevistemat är det samma som för aktbil 808.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 13/9 1995


Nils Larsson

enl uppdr



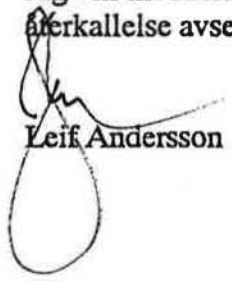
LRF Juridiska Byrån AB · Org.nr 556061-0932 · Säte: Stockholm
Postadress: Box 293: 831 23 Östersund · Besöksadress: Rådhusgatan 46
Telefon 063-14 59 10 · Telefax 063-14 59 11
Pg 70327-2 · Bg 261-4287

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-09-09

Mål nr T 88/90 och T 70/91

Jag vill meddela, att inlagan den 28 augusti 1995 (aktbil 995) innehåller ett fel. Eva Norrbys återkallelse avser Ytterhogdal Viken 12:4 och 40:1.


Leif Andersson

Lupin till riksdagen/12

Ab 1087

70039.in1

Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

1995-09-08

Mål T 88/90 och T 70/91

Samebyarnas inlägga den 1 september 1995 (aktbil 1046) föranleder följande yttrande från fastighetsägarnas sida beträffande medgivanden och rättegångskostnader.

Allmänt

Jdu - 3/9 - 95

Samebyarna ändrar sin inställning till fastighetsägarnas yrkanden i detta sena skede av processen. Ändringen sker ca 4 år efter det att samebyarna förbehållslöst angivit sin inställning. De skyller nu den ändrade inställningen på fastighetsägarna och lägger därmed dem till last den oförmåga som samebyarna har visat att redovisa sina inställningar.

Samebyarna fäller omdömen om fastighetsägarnas talan såsom "försöker bortförklara", "fullständiga passivitet", "fullständigt obegripligt" etc. Dessa omdömen är felaktiga. Samebyarnas oförmåga att redovisa sin egen inställning är vårdslös. Detta ska samebyarna och deras ombud svara för själva. Det går inte att föra över det ansvaret på fastighetsägarna.

Fel.

Fastighetsägarna föredrar att hålla sig till sakfrågorna.

Fastighetsägarnas ståndpunkt

Fastighetsägarna har noggrant tagit reda på samebyarnas inställning före stämningsansökan, dels genom arbetet i förhandlingsgruppen som avslutades den 21 december 1989 sedan samebyarna förklarat sig äga rätt till vinterbete i hela Härjedalen och inte vara beredd att diskutera denna inställning förlikningsvis och dels genom skriftväxling och sammanträffande under 1990 varvid samebyarna bekräftat sin tidigare inställning.

Bild 2 (1)

Under det förprocessuella skedet har det erfordrats ett klart skriftligt besked om att viss sameby inte gör anspråk på betesrätt på viss fastighet för att talan skulle ha kunnat undvikas. Något sådant skriftligt besked har inte lämnats. Tvärtom har sådan rätt hävdats generellt.

Fastighetsägarna har haft att utforma talan på så sätt att den täcker in alla oklarheter, så att det klarläggs både om betesrätt föreligger och i så fall för vilken/vilka samebyar. Det innebär att varje fastighetsägare måste väcka talan mot varje sameby. Så har också skett.

Denna innebörd av fastighetsägarnas talan har klargjorts utomordentligt tydligt under tingsrättens prövning av samebyarnas invändning om rättegångshinder.

Efter stämningsansökan har det erfordrats ett klart medgivande från samebyarnas sida för att undvika fortsatt ansvar för rättegångskostnader.

Sedan tingsrätten beslutat lämna avvisningsyrkandet utan bifall har det ankommit på samebyarna att redovisa sin inställning till käromålet i sak. Samebyarna har därvid, som redovisas i protokollet från förberedelsen den 16 september 1991, bestritt käromålet i dess helhet. Denna inställning har kvarstått oförändrad tills Idre sameby i inlaga den 29 juni 1995 medgivit talan och övriga samebyar i inlaga den 1 september 1995 medgivit talan för fastigheter som ligger utanför respektive samebys markanvändningsområden.

Samebyarna skyller nu detta på att fastighetsägarna skulle ha underlåtit att införskaffa kartmaterial. Någon förändring därvidlag har inte skett från det reservationslösa bestridandet den 16 september 1991 till dags dato. Samebyarna hade alltså likaväl då som nu kunnat ange sin inställning på sätt nu skett.

Om samebyarna ansett att de behövde kartmaterial för att redovisa sin inställning till käromålet, har samebyarna varit oförhindrade att tala om detta och ange varför samt även att hos tingsrätten hemställa om föreläggande för kändena att komplettera sin talan med sådant material. Så har inte skett.

Samebyarnas resonemang är alltså i grunden felaktigt och saknar varje stöd såväl i gällande rätt som de faktiska omständigheterna.

Den ändring av talan som samebyarna nu gör och de förklaringar som lämnas för denna är en ren efterhandskonstruktion. Samebyarna synes inte ha insett konsekvenserna av hur de fört sin talan.

Sakomständigheter

Till stöd för sitt resonemang åberopar samebyarna bl a en del citat som ryckts ur sitt sammanhang. Även om det till viss del innebär en upprepning av vad som anförts i tidigare inlagor finner fastighetsägarna det angeläget att utförligt redovisa det verkliga händelseförloppet.

Den utomprocessuella handläggningen

Fastighetsägarna har av etiska skäl avhållit sig från att beröra den utomprocessuella handläggningen i föregående yttrande den 18 – 20 augusti 1995 (aktbil 991). Samebyarnas inlaga föranleder emellertid fastighetsägarna att frångå denna inställning.

Frågan om vinterbete med ren utanför renbetesfjället har varit föremål för förhandling mellan parterna i den av f landshövding Sven Heurgren tillsatta s k förhandlingsgruppen. Arbetet i förhandlingsgruppen avslutades vid sammanträde den 21 december 1989, eftersom samebyarna förklarade att de äger rätt till vinterbete med ren inom hela Härjedalens kommun och att de inte var beredda att förhandla om någon inskränkning därav.

Fastighetsägarna har i brev den 15 maj 1990 till styrelserna för Handölsdalens, Mittådalens, Tåssåsens, Tännäs och Idre nya samebyar hemställt om exakt besked var samebyarna hävdar rätt till vinterbete med ren inom Härjedalens kommun.

Samebyarna har i svar den 11 juni 1990 hänvisat till pågående arbete med markanvändningsplaner.

Fastighetsägarna har i brev den 5 juli 1990 till styrelserna för Handölsdalens, Mittådalens, Tåssåsens, Tännäs och Idre nya samebyar klargjort, att sådan planering inte ger något svar på frågan om utbredningen av samebyarnas eventuella rätt till vinterbete med ren och att frågeställningen i föregående brev lämnats obesvarad. Fastighetsägarna har uttalat, att de avsåg att hemställa om domstols fastställelse av att rätt till vinterbete med ren inte föreligger inom deras fastigheter.

Detta har föranlett förbundsjurist Bohlin att avge ett svar till advokat Larsson, vilket svar nu delvis citeras. Den fullständiga lydelsen av det delvis citerade stycket är följande:

" I anledning av Din och Leif Anderssons skrift 1990-07-05 ser jag anledning att med några rader komplettera samebyarnas genom mig skrift 1990-06-11 samt komma med några funderingar i komplettering till detta. Det är helt riktigt att bl a samebyarnas markanvändningsplaner inte konstituerar någon fastighetsrättslig rätt. Angivandet av att tidpunkten för efterlyst precisering görs avhängig av att markanvändningsplanerna är färdigställda är den, att det först då går att ge en komplett redovisning av området för vinterbetning, vilket självfallet är detsamma som det område till vilket samebyarna hävdar rätten till sådant bete".

Här kan konstateras, att parterna är ense om att markanvändningsplanerna inte konstituerar någon rätt. Vidare talas om "området", "vilket", "detsamma" och "det område". Avsikten var alltså att ange ett område. Vidare noteras att "samebyarna" hävdar rätt till vinterbete inom det området. Skrivelsen kan inte förstås på annat sätt än att alla samebyar hävdar rätt till ett område.

Skrivelsen är också intressant ur den synpunkten, att den visar, att samebyarnas markanspråk i målet inte bestämts av de av samebyarna åberopade rättsliga grunderna utan av önskemålen i samebyarnas utvecklingsplaner.

På Bohlins begäran har ett sammanträffande ägt rum den 9 augusti 1990 mellan Bohlin, advokaten Lennart Johansson och förbundsjuristen Leif Andersson. Vid sammanträdet har Bohlin konstaterat, att vi passerat "the point of no return". Vid sammanträdet konstaterades också, att frågan om markanvändningsplaner m m i den kommunala översiktsplaneringen var en annan sak än den fråga stämningsansökan skulle komma att avse.

Bohlin vitsordade att samebyarna hävdar rätt till vinterbete i hela Härjedalen och uppgav, att anspråken inte var begränsade till Härjedalen. Bohlin uppgav vidare, att han inte var beredd att göra några begränsningar i anspråken avseende Härjedalen. Bohlin uppgav vidare, att Idre sameby inte hävdar rätt till vinterbete i Härjedalen. Detta föranledde Andersson att begära en skriftlig bekräftelse av detta från Idre nya sameby. Bohlin lovade att ta upp den frågan med samebyns ordförande påföljande onsdag, alltså onsdagen den 15 augusti 1990. Något sådant besked kom inte från samebyn, varför stämningsansökan ingavs mot samtliga samebyar den 20 september 1990. > en mening

Vita den 20/9
Lennart Johansson

Bohlin

Man kan alltså konstatera, att fastighetsägarna i två brev och vid ett sammanträde sökt nå klarhet i samebyarnas inställning och att denna klargjorts genom att Bohlin vitsordat att samebyarna hävdar rätt till vinterbete i hela Härjedalen och att Idre nya sameby, trots att frågan varit särskilt på tal, inte framfört någon annan ståndpunkt än övriga samebyar.

Omständigheterna i målet

De utomprocessuella kontakterna har föranlett fastighetsägarna att utforma stämningsansökan på så sätt att varje fastighetsägare väckt talan mot varje sameby. Av stämningsansökan framgår också klart att fastigheterna ligger inom Härjedalens kommun. Fastigheterna är redovisade sockenvis och skifteslagsvis i nummerordning. Skälen för detta har redovisats i stämningsansökan enligt följande:

"Frågan om vinterbete med ren utanför renbetesfjällen har varit föremål för förhandling. Vid sammanträde den 21 december 1989 presenterade företrädare för samebyarna bifogade karta. Från samebyarnas sida påstods, vilket framgår av kartan, att de oberoende av avtal äger rätt till vinterbete med ren inom hela Härjedalens kommun. Det må anmärkas att de för renskötsel särskilt avsatta områdena, renbetesfjällen, också framgår av kartan. Dessutom namnges samebyarna, förutom Idre nya sameby, på kartan inom respektive renbetesfjäll. Idre nya sameby disponerar renbetesfjäll i sydvästra delen av Härjedalens kommun. Samebyarnas anspråk på rätt till bete med ren utanför renbetesfjällen har inte fördelats till areal mellan dem. Enligt uppgift från företrädare för samebyarna har några gränser ej heller dragits upp mellan byarna. Kärandenas talan riktar sig därför mot de samebyar som har betesmarker inom renbetesfjällen inom Härjedalens kommun." "Vid förprocessuell skriftväxling och sammanträffande med företrädare för samebyarna har dessa vidhållit inställningen att rätt till vinterbete generellt föreligger inom hela kommunen".

I inlagan den 7 november 1990 (aktbil 627) har samebyarna hävdat, att det förelåg rättegångshinder och yrkat avvisning av kärandenas talan. En av de av grunder för avvisningsyrkandet som angivits i inlagan är följande: "Vidare hävdas från samebyarnas sida, att ej ens kretsen av berörda parter klargöres i stämningsansökan på annat sätt än av partsuppställningen i ingressen av stämningsansökan. Som yrkandet utformats framgår ej vilken eller vilka samebyar som envar av kärandena anser sig ha som motpart".

Samebyarna har förklarat sig beredd att ingå i svaromål först sedan kärandena kompletterat stämningsansökan i angivna avseenden.

I anledning därav har fastighetsägarna i inlaga den 8-9 januari 1991 (aktbil 635) anfört: "Parterna anges i stämningsansökan. Att talan riktas mot alla samebyarna redovisas och motiveras på sid 1 i stämningsansökan".

Därefter har tingsrätten i föreläggande den 5 februari 1991 (aktbil 655), p 4, frågat: "Vilken betydelse kan enligt kärandena tillmätas deras påstående i stämningsansökan, att samebyarnas anspråk på rätt till bete med ren utanför renbetesfjällen inte fördelats till areal mellan byarna och ej heller några gränser dragits upp mellan dem?"

I inlaga den 15 resp 18 februari 1991 (aktbil 660) har kärandena anfört följande i anledning härav: "Vid sidan av utredningarna har överläggningar förts mellan samerna och

markägarna. Dessa överläggningar har inte sällan bedrivits under medverkan av myndighet. Under åren före stämningsansökan i nu förevarande mål hölls överläggningar mellan parterna på initiativ av länsstyrelsen i Jämtlands län. Överläggningarna ledde inte till enlighet. Från samernas sida hävdades att en rätt till vinterbete föreligger inom hela Härjedalens kommun. Samernas ståndpunkt kom till uttryck i den karta som ingivits i målet, vilken karta som samerna överlämnade i samband med överläggningarna. På kartan redovisar samebyarna yttergränser för vinterbetesområdena i bl a Härjedalens kommun..... Kartan har sannolikt upprättats av samebyarna, och även om så inte skulle vara fallet, så åberopas den ändå av samebyarna för att redovisa gränserna för vinterbetesområdena. Någon uppdelning mellan byar har inte skett och kärandena har uppfattat att samtliga byar hävdar rätt till hela det påstådda vinterbetesområdet".

Härefter har förberedelse ägt rum den 16 september 1991. Som klart och tydligt framgår av protokollet har kärandena framställt sitt yrkande varefter samebyarna vidhållit sitt yrkande om avvisning samt redogjort för de åberopade grunderna för rättegångshinder. De omständigheter som samebyarna nu åberopar ur protokollet är lösryckta citat ur argumenteringen för rättegångshinder. Citaten skall sättas i sitt sammanhang och uttalandena har också bemötts. I den delen hänvisas till protokollet. Sedan parterna förklarat sig inte ha något mer att anföra i avvisningsfrågan har tingsrätten beslutat lämna avvisningsyrkandet utan bifall.

Det kan alltså inte ha rått någon tvekan om innehållet i kärandenas talan, innebärande att envar fastighetsägare riktar sig mot envar sameby, när samebyarna redovisade sin inställning. Tingsrätten har accepterat en sådan talan.

Därefter har kärandena på nytt framställt sitt yrkande, varefter samebyarna för första gången bemött käromålet i sak enligt följande: "Samebyarna bestrider käromålet i dess helhet". Detta är det enda uttalandet angående samebyarnas inställning i sak som finns i protokoll och inlagor fram till Idre samebys medgivande den 29 juni 1995

Samebyarnas bestridande är helt utan reservation eller förbehåll. Denna inställning framgår även tydligt av åberopade omständigheter, bevisning och bevissteman. Allt relateras till en för samebyarna gemensam yttergräns för vinterbetesmarkerna, Härjedalens kommun. Inte i något sammanhang görs skillnad mellan byarnas markanspråk.

I svaromålet (aktbil 696) har samebyarna anfört följande: "För samtliga instämnda samebyar föreligger markanvändningsredovisningar, vilka utarbetats av lantbruksnämnden i Jämtlands län i samarbete med envar sameby på grundval av de krav som uppställdes i Plan- och bygglagen (PBL) samt Naturresurslagen (NRL). Dessa markanvändningsredovisningar, som presenteras i en sammanställd dokumentation benämnd utvecklingsplanering, föreligger för envar sameby med undantag för Tåssåsens sameby för vilken till idag enbart karta finns framtagen. Denna dokumentation med kartbilagor inges härmed. Av markanvändningsredovisningen framgår att sameparterna hävdar sedvanerätt till samtliga trakter där kärandena har sina fastigheter belägna såvitt kunnat utläsas av kärandeförteckningen. För vinnande av fullständig klarhet i detta avseende erfordras kartmaterial, som utvisar de fastigheter som beröres av processen".

Uttalandet avseende kartmaterialet tar alltså sikte på eventuella fastigheter som överhuvud taget inte berörs av samebyarnas anspråk på renbetesrätt. Samebyarna har på intet

sätt redovisat att de emellan sig delat upp anspråket på renbetesrätt beroende på var inom Härjedalens kommun fastigheterna är belägna. *tribun*

Fastighetsägarna har klargjort att de inte delar samebyarnas uppfattning angående kartmaterial. Därefter har tingsrätten begärt in kartor som utvisar sockengränserna, varför fastighetsägarna i december 1992 ingivit kartor som utvisar kommungränser, sockengränser och sockennamn.

Lantmäteriverkets kartmaterial är offentligt och tillgängligt för samebyarna likaväl som för fastighetsägarna. Så länge samebyarna helt bestritt fastighetsägarnas talan, har fastighetsägarna inte sett någon anledning att ta fram en redovisning av vilka fastigheter som är belägna inom de av samebyarna redovisade markanvändningsplanerna.

Med hänsyn till samebyarnas blanka bestridande har det intressanta ur fastighetsägarnas synpunkt varit, att redovisa fastigheternas belägenhet på den ekonomiska kartan, så att tingsrätten, efter att ha gjort en bedömning om och, i så fall var, eventuell betesrätt föreligger kan applicera det området på den ekonomiska kartan och därmed också se vilken/vilka fastigheter som berörs. Fastighetsägarna har hela tiden förutskickat, att ekonomiska kartan kommer att inges till huvudförhandlingen. *ymt*

Frågan om kartmaterial har diskuterats löpande i målet. Någon oenighet om detta synes i vart fall inte ha förelegat sedan samebyarna våren 1993 tagit fram kartor med fastighetsvis redovisning. Som framgår av samebyarnas inlägga (aktbil 1046, sid 2, st 2) gjorde de då bedömningen att dessa kartor utgjorde "erforderligt kartmaterial". Detta kartmaterial har inte föranlett någon andring av samebyarnas talan. Senast vid förberedelsen den 18 maj 1994 har kartmaterialet diskuterats utförligt. Då förelåg inga delade meningar om för processen erforderligt kartmaterial. Vid förberedelsen förelåg enighet om att fastighetsägarna inför huvudförhandlingen skulle presentera fastighetsregisterkarta och att sådan karta jämte det av samebyarna framtagna kartmaterialet skulle vara tillräckligt. Även avvittringskartor och andra äldre kartor genomgicks vid förberedelsen, varav vissa endast i ett exemplar skall företes vid huvudförhandlingen.

Om samebyarna haft önskemål om annat kartmaterial än det som presenterats, har de kunnat begära det av fastighetsägarna när som helst. Om det rått delade meningar mellan parterna har de hos tingsrätten kunnat hemställa om föreläggande för fastighetsägarna i den delen. Så har inte skett.

29/6-95
Samebyarna ändrar nu sin talan så, att varje sameby bestrider yrkandet från de fastigheter som ligger inom byns markanvändningsplan och medge talan för varje fastighet som ligger utanför planen. Denna inställning till käromålet är en helt annan än: "Samebyarna bestrider käromålet i dess helhet".

Om samebyarna ändrat sin talan på det viset i samband med ingivandet av markanvändningsplanerna, hade naturligtvis kartmaterial erfordrats för att klarlägga beträffande vilka fastighetsägare och vilka samebyar som medgivande respektive tvist förelåg. Samebyarna har emellertid vare sig i svaromålet eller senare förrän nu intagit den ståndpunkten i processen. Samebyarnas inställning till fastighetsägarnas yrkanden har hela tiden varit den som redovisats vid förberedelsen den 16 september 1991: "Samebyarna bestrider käromålet i dess helhet".

Idre nya sameby

Som framgår av stämningsansökan gäller talan rätt till vinterbete inom Härjedalens kommun. Kommungränsen sammanfaller med länsgränsen mot Kopparbergs län. Länsgränsen redovisas på till stämningsansökan bifogad karta. Kärändenas fastigheter har redovisats sockenvis och skifteslagsvis. Alla är belägna inom Härjedalens kommun.

De geografiska begränsningarna har dessutom klart redovisats i inlagan den 8 april 1992 (aktbil 710).

Av Idre nya samebys markanvändningsredovisning framgår, att byns vinter- och reservbetsmarker ligger inom Kopparbergs län och att yttergränsen överensstämmer med gränsen mot Härjedalens kommun.

Trots det har Idre nya sameby vidhållit sitt bestridande i målet fram till inlagan den juni 1995.

Samebyn har i inlaga efter inlaga och vid varje förberedelse fört en med övriga samebyar gemensam talan. Dessutom har samebyn, så sent som i juni 1994 (aktbil 855) åberopat för samebyn specifika uttalanden i f landskamreraren Huss' utredning, till stöd för sina anspråk i Härjedalens kommun. Att samebyn haft, om än marginella, markanspråk i Härjedalens kommun vitsordas också av samebyarna.

Idre nya sameby måste rimligen själv veta om man gör anspråk på vinterbetsmarker inom Härjedalens kommun eller inte.

Rättegångsbalken 18 kap 3 §

Som redovisas ovan har fastighetsägarna fått klara besked om samebyns inställning innan stämningsansökan ingavs. Som också redovisas har parterna då varit ense om, att markanvändningsplanerna inte konstituerar någon rätt till bete och att frågan om markanvändningsplanerna var en annan sak än den fråga som prövas i målet. Vidare har redovisats, att det redan av stämningsansökan och markanvändningsplanen för Idre nya sameby framgår, att omstämt område och samebyns i markanvändningsplanen redovisade vinterbetes- och reservbetesområden ligger på var sin sida av kommungränsen.

Samebyns påståenden återfaller helt på den själv och dess ombud, mer därom under nästa rubrik. Det är ju faktiskt samebyn som, trots det nyss anförda, bestritt käromålet i dess helhet. Om samebyn vid förberedelsen eller i svaromålet medgivit talan, skulle saken ha varit klar. I stället bestrider samebyn talan i dess helhet under nästan fem år för att helt medge talan i inlagan den 29 juni 1995, efter närmare fem års processande. Då får samebyn också ta ansvaret för rättegångskostnaderna.

Fastighetsägarna bestrider ersättningsskyldighet för rättegångskostnaderna.

9 i föregående beaktat skriftligt beslut

Rättegångsbalken 18 kap 7 §

generellt
 Samebyarnas inställning borde senast i svaromålet ha redovisats som nu skett i samebyarnas inlaga, sid. 3 st. 3. Som anförs ovan har emellertid inte samebyarnas ombud fört talan på detta vis. Tvärtom har ombuden bestritt varje fastighetsägares talan i dess helhet.

Som framgår av skriftväxlingen har ombuden inte ens förstått att Idra nya samebys vinterbetes- och reservbetesmarkerna i samebyns markanvändningsredovisning inte sträcker sig in i omstämt område, som helt ligger inom Härjedalens kommun. Trots påpekande därom framhåller ombuden i sin uppfattning.

Ombuden synes därför, utan att fastighetsägarna givit anledning därtill eller genom försummelse ha föranlett onödig rättegång.

Fastighetsägarna yrkar därför att förbundsjurist Bohlin och advokat Sandow förpliktas att jämte samebyarna ersätta fastighetsägarnas rättegångskostnader.

Hemställan om att inställa huvudförhandlingen

Vad samebyarna anför i sin inlaga den 12 dennes (aktbil 1086) har i allt väsentligt bemötts ovan. Samebyarna har ändrat talan. Parterna är ense om att skriftväxlingen ännu inte är slutförd.

Tillfogas kan, att samebyarna själva ännu inte tagit del av den samebyvisa register-sammanställningen. En sammanställning av markanvändningsplanerna tyder på att det, tvärt emot vad samebyarna nu anför, mycket väl kan finnas fastigheter som inte omfattas av sedvanerättsanspråk. I vart fall är det så, att ingen av parterna i nuläget har klart för sig vilka fastighetsägares talan respektive sameby nu medger och vilka fastighetsägares talan respektive sameby bestrider och tvisten således fortgår. Rättegångsbalkens grundläggande krav på att svaranden under förberedelsen skall ange i vad mån kärandens yrkande medges eller bestrids är i nuläget icke uppfyllt.

Samebyarna har åtagit sig att, genom den senast till den 13 dennes förutskickade registersammanställningen, precisera vilka samebyar som medger vilka fastighetsägares talan. Fastighetsägarna behöver tid för att granska sammanställningen och avge yttrande i anledning därav. Fastighetsägarna överväger bl a att begära deldom på grund av medgivandena.

Fastighetsägarna vidhåller därför sin hemställan.

Falun den september 1995

Östersund den september 1995

Nils Larsson

Leif Andersson

Östersund den 12 september 1995

Leif Andersson
 enl. uppdrag

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-09-14

Tingsrättens sammanställning över bevisningen

Fastighetsägarna har ännu inte, efter det att dagens post kommit, erhållit de av samebyarna aviserade samebyvisa registersammanställningarna.

Efter genomgång av tingsrättens sammanställning av bevisningen i målen vill fastighetsägarna anföra följande.

- ✓ Protokoll den 29 juli 1895 från sammanträde i Funäsdalen (aktbil 710, bil. 5) åberopas för att styrka att inte heller vid denna tid flyttningar med ren synes ha förekommit utanför nuvarande renbetesfjäll.
- ✓ Kommitténs uppgift (aktbil. 710, bil. 6) åberopas för att visa renantalet.
- ✓ Lappfogde Gardhams skrivelse den 27 oktober 1948 (aktbil. 819, bil. 8) åberopas för att styrka att frågan om betesrätt ansågs osäker i t ex Klövsjö- och Skorvdalsfjällen, att lappfogden bedrev en medveten taktik som gick ut på att utsträcka betesområdet utan kontakt med markägarna och att lappfogden insåg värdet av dokumentation.
- ✓ Aktbil 819, bil. 8:2 åberopas för att styrka att protester skett.

I anledning av Lars Thomassons utlåtande åberopar fastighetsägarna ett uttalande i lappfogden Suwes årsberättelse, se aktbil 904, sid. 15.

Fastighetsägarna åberopar även vissa uppgifter ur Lars Thomassons utlåtande till stöd för att markägarna protesterat mot renbete, se aktbil 904, sid 16.

Fastighetsägarna förbehåller sig rätten att åberopa bevisning som kan bli nödvänig till följd av samebyarnas svar på de senaste inlagorna.

Östersund den 14 september 1995

Falun den 14 september 1995

Leif Andersson

Nils Larsson

Leif Andersson
enligt uppdrag

ADVOKATBOLAGET
Larsen & Partners AB

AB 1106

1

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Till yttrande över aktbil 1038 i den del den avser utlåtande av Anders Lööv får fastighetsägarna anföra följande.

Det bestrids såsom samebyarna påstår att Löövs diagram visar på att ökningen i antalet upplysningar om samer avspeglar den skandinaviska administrationens framväxt och inte samernas framväxt. Ej heller ger Löövs diagram utvisande utvecklingen kyrkoböckernas täckningsgrad en rättvisande bild av vad som faktiskt förevarit. Det är fel att Löövs båda diagram kan sägas ge sådana besked att de kompletterande med varandra visar att antalet registrerade dop ökar i takt med att kyrkobokföringen får en allt bättre täckning. Fastighetsägarna har uppdragit åt professor Kjell Haarstad att utlåta sig. Haarstad har haft mycket kort tid på sig att bemöta Anders Lööv. Fastighetsägarna fick del av aktbil 1038 och Löövs bifogade utlåtande, aktbil 1039, först den 5 september. Haarstads utlåtande åberopas till stöd för samma bevisstema som tidigare åberopats för Haarstads sakkunnigutlåtanden i den historiska delen samt vidare för att visa att arkivupplysningar om samerna i det sydligaste sameområdet i äldre tid inte kan sägas avspegla administrationens framväxt och inte samernas framväxt.

Sid 9 i Haarstads utlåtande är ett bemötande av Knut Bergslands tolkning av Särvfjället. Utlåtandet på sid 9 åberopas med samma

ADVOKATBOLAGET
Larsson & Andersson AB

bevistema som gäller för Kjell Haarstads utlåtanden i den historiska delen. Utlåtandet visar på att Knut Bergsland har fel i sin teori om att Saaris och Seris är liktydigt med Särvfjället. Kjell Haarstad hänför sitt utlåtande till en av Hedræus kartor, den s k Kristina-kartan. Kartan är, som tidigare framförts, beställd hos krigsarkivet. Fastighetsägarna åberopar den även till stöd för Kjell Haarstads nu avgivna utlåtande. Kartan har ännu inte levererats från krigsarkivet.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 14/9 1995

Nils Larsson

enl uppdr

ADVOKATBOLAGET
Larsson & Andersson AB

Ab 1107 1

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Vi har idag erhållit ett nio sidor långt utlåtande från professor Kjell Haarstad, vari han bemöter Anders Löövs utlåtande, aktbil 1039. Haarstad påtalar brådskan i uppdragets utförande. Vi har samtidigt fått besked från Evert Baudou att han inte hinner färdigställa en komplett utredning till bemötande av Inger Zachrissons senaste inläga. Baudou har per post sänt ett ca fyrtio sidor stort material med uppsatser som ligger till grund för Inger Zachrissons utlåtande och som måste bemötas. Vi kommer imorgon att få det resultat som Baudou hinner färdigställa. Vi har inte lyckats få klart den utredning vi föranstaltat om vad gäller språkforskningen till bemötande av vissa delar i Knut Bergslands senaste utlåtande.

Samebyarna, som ändrat talan och lovat inkomma med besked om innebörden av ändringen, har inte inkommit med detta. Nu har lämnats besked att materialet ännu inte är färdigt och att avsikten nu är att under fredag förmiddag överlämna två exemplar till Leif Andersson. Samebyarna avser att sända materialet via buss till Svegs tingsrätt så att det kommer tingsrätten tillhanda under fredagen. Nils Larsson kommer alltså inte att få del av handlingarna förrän tidigast söndag eftermiddag. Kvar står att samebyarna aviserat inkomma med ytterligare material med anledning av deras möjlighet att bemöta fastighetsägarnas senaste inlagor till och med sista vardagen före huvudförhandling.

ADVOKATBOLAGET
Larsson & Partners AB

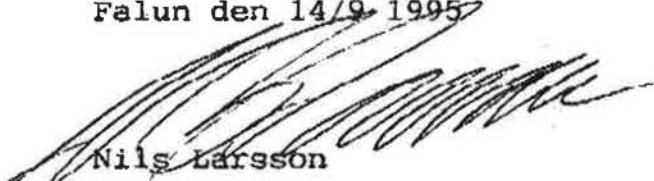
Nya omständigheter har tillkommit. Skriftväxlingen är inte slutförd, vilket bl a framgår av det stora antal inlagor och beslut som faxats mellan parter och tingsrätten de senaste dagarna. Målet är inte förberett för huvudförhandling. Fastighetsägarna hindras att åberopa bevis. Dessutom får fastighetsägarna inte erforderlig tid att bemöta vad samebyarna anfört och aviserat kommer att anföra. Samebyarna har inte talat om sin inställning och sålunda inte avgivit svaromål.

Mot bakgrund härav föreligger hinder mot huvudförhandling.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 14/9 1995



Nils Larsson

enl uppdr

ADVOKATBOLAGET
Larsen & Pettersen ABAB 1190
1113

1

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

TELEFAX	TILL/TO	Leif
	ATTENTION	För kännedom
	FRÅN/FROM	
	DATUM/DATE	ANT. SID/N:O OF PAGES
	FAX NUMBER/FAX N:O	

Post-it - Självhäftande kontorsblankett 7677

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Tingsrättens föreläggande enligt aktbil 989 föranleder följande svar.

15. Under denna punkt angiven fastighetsägares talan har återkallats i aktbil 731, p 5 i denna skrift, varför det som anges under punkten skall utgå.
36. Berörd fastighet har beteckningen Kyrkbyn 64:1, vilket är angivet i fastighetsägarnas sakägarförteckning och i stämningsansökan.
148. Fastighetsägaren heter Britt Inger Margaret Sundin med Margaret som tilltalsnamn.
161. Det som anges under den punkten skall utgå. Fastigheten Viken 8:6 skall istället föras in på p 162. Ulla Särhagen äger fastigheten tillsammans med fastighetsägare under p 140 och 167. Ägarförändringen av Viken 8:6 torde ha anmälts. Det må dock klarläggas att Ulla Särhagen och Göran Stenberg övertagit Gerd Särhagens andel och talan beträffande fastigheten.
163. Till denna punkt skall föras även fastigheterna Råndalen 1:3, 1:5 och 2:3. Fråga är om fastigheter gemensamt ägda med p 95. Den hänvisning som skett i fastighetsägarnas sakägarförteckning till Inez Nyström torde vara orsaken till detta fel.
174. Rätt namn skall vara John Alvar Åslund.

ADVOKATBOLAGET
Larsson & Partners AB

340. Under denna punkt angiven fastighetsägares talan har återkallats i aktbil 731, p 14 i denna skrift, varför det som anges under punkten skall utgå.

610. Under punkten angiven Hån 17:11 skall rätteligen inte vara med utan uppgiften skall tas bort.

623. Under denna punkt angiven fastighetsägares talan har återkallats i aktbil 731, p 21 i denna skrift, varför det som anges under punkten skall utgå.

647, 654 och 655

Uppgifterna i dessa punkter skall utgå. Där angivna personer har överlåtit sina andelar i fastigheterna till Bertil Holm, p 651, som övertagit talan. I aktbil 745 har anmälan gjorts beträffande Kyrkbyn 21:2 men ej klarlagts att övertagandet av andelar även avsåg Kyrkbyn 21:6 och 21:7.

Falun den 14/9 1995



Nils Larsson

Renbetesprocessen i Härjedalen

Kommentar til Anders Løvs "Komplettering och utveckling av tidigare utlåtanden" av 28.8.1995"

I utgangspunktet må en konstatere at Anders Løvs "Komplettering" er uvitenskapelig. Alle hans utsagn fremsettes udokumentert (uten kildehenvisninger) og fremstår derfor som påstander som ikke kan etterprøves. Løv har heller ingen andre steder publisert realhistoriske resultater fra sin "sydsamiske forskning". (Jeg ser her bort fra noen få artikler av metodisk/hypotetisk karakter.) Som kjent er det mest elementære krav til historisk og annen vitenskapelig forskning at den er dokumentert. På et strengt vitenskapelig grunnlag bør derfor hele oppsatsen avvises fordi den mangler beviskraft.

Løv fastholder sin flere ganger gjentatte tese: at økning i arkivopplysninger i det sydligere sameområdet i eldre tid "avspeglar den skandinaviska administrationens framvext" og ikke samenes "framvext". Med en slik påstand viser han at han ikke har god nok kjennskap til eller ikke tar nok hensyn til sin kildes spesielle karakter. I sin "Komplettering" bygger Løv nemlig utelukkende på kirkeboken som kilde, og dette er kildeskrifter med en spesiell karakter. Han benytter riktignok mange kirkebøker, men de er i prinsippet like, i hovedsak også likt i Sverige og Norge.

Presteskapet hadde en flere hundreårig historie bak seg da de eldste kirkebøkene begynte å komme, i Norge omkring århundreskiftet 1600/1700. Det er her altså slett ikke tale om en "administrativ framvekst", men et forlengst etablert apparat. Presteskapet på lokalnivå, sogneprestene, som førte kirkebøkene, kan langt fra sies å tilhøre statens administrasjonsapparat overhode. De kirkebøkene som er bevart, ble værende i lokalsamfunnet til inn i vårt århundre. Administrasjonen hadde ingen befatning med dem; kanskje kastet biskopen et blick på dem under sine sjeldne visitasreiser for å se om de var ordentlig ført. (Dette er skrevet ut fra norske forhold.)

Kirkebøkene ble til, som Løv korrekt skriver, etter bestemmelser i Kirkeritualet i 1685 som ble inntatt i Christian V's Norske lov av 1687. De kom omtrent samtidig i Sverige.

Hensikten med kirkebøkene var hverken av administrativ eller forvaltningsmessig

art. Hensikten var å gi sognepresten et instrument for å hjelpe ham i hans rolle som sjelesørger.

I vår sekulariserte tid har vi nok vanskelig for å skjønne hvor streng kirketukten var og hvor opptatt folk og prest var av sjelens frelse den tid; på 1600- og 1700-tallet. Det er viktig å holde dette for øye når en vurderer kirkeboken kildekritisk.

Dåpen var den viktigste kirkelige handling og ble nedtegnet først og mest omhyggelig. Dåpsnotisen registrerte jo et nytt medlem i sjelesørgerens hjem. Her ble også alle faddere registrert med fullt navn. Dette var viktig av en annen årsak: De som stod faddere sammen ble med det åndelig beslektet og kunne senere ikke gifte seg med hverandre. Giftermål ble også omhyggelig registrert i tilfelle en av ektefellene døde og den andre ville gifte seg opp igjen. Det måtte i så tilfelle ikke skje i forbudte ledd, som på denne tid var opp til sjette ledd. Kirkebokens skrevne ord ble derfor et nyttig redskap for å holde rede på kompliserte slektsforhold som kunne bli aktualisert flere slektledd etter at den kirkelige handling ble registrert.

Begravelser var derimot ikke så viktig, så her må en regne med en betydelig underregistrering i de eldste kirkebøkene. I den eldste kirkeboken for Røros finner vi en tallmessig oppsummering av de kirkelige handlinger det første året, i 1691, bl.a. "68 Liig". Ikke én av disse er nedtegnet i kirkeboken. Egentlig er dette synssett (åskådning) logisk. Når et av sognebarna døde og ble begravet, var jo ansvaret for hans/hennes frelse tatt fra presten og overtatt av en langt høyere myndighet. Ikke mye senere ble det imidlertid rutine også å innføre de gravlagte. I Røros f.eks., da en ny sogneprest overtok i år 1700.

Ut fra kirkebokens indre logikk må vi konkludere med at enhver som ville døpe sitt barn ble registrert liksom barnet, likeså enhver som fremstod som fadder.

Løvv har laget et diagram over "täckningsgrad i prosent" over kirkebøkene. Dette er upresist - dekningsgrad av hva? Dette sies ikke. Tolker vi Løvv velvillig, antar vi at han med 100 % mener at det finnes fullstendige kirkebøker år etter år i det enkelte sogn. I hans diagram ble 100 %-grensen nådd i 1798 eller deromkring og har siden ifølge diagrammet ligget fast på 100 %. Men kirkebøker har jo gått tapt etter den tid, så diagrammet er uklart.

Jeg skjønner heller ikke hvilken relevans diagrammet har for det omtvistede spørsmål: hvor lenge har det vært reindriftssamer i Herjedalen? Om kirkeboken for f.eks. Strinda, nabosognet til Trondheim, eksisterte eller ikke eksisterte i denne perioden har absolutt ingen relevans for den saken. Det samme kan sies om f.eks. Krokum eller Berge

sogn i Jemtland f.eks., der samer med rein sikkert aldri har vært. Løøv bør derfor forklare hva diagrammet kan fortelle.

Løøvs andre diagram, om antall døpte, er praktisk talt uleselig i den kopien jeg har mottatt. Om en hypotetisk antar at det tallmateriale som underbygger hans diagram er noenlunde korrekt, er det likevel en del kommentarer å knytte til hans tolkninger av diagrammet som er listet opp i punktene a-i:

Pkt. a) Ingen kommentar.

Pkt. b) Løøv har helt rett i at etter kirkeritualet kom, får vi en begynnende registrering, ikke bare av "samiska dop", men av alle. Prestene i de ulike sogn begynte å etterleve lovbestemmelsen til ulike tider samtidig som tilfeldigheter har avgjort hva som er bevart av kirkebøker i denne første perioden. I Røros eldste kirkebok f.eks., som dekker perioden 1691-1700, finnes det en notis bak i boken, der det står at boken ble funnet i 1819 i en madam Grues dødsbo. Madammen hadde vært gift med sønnen til klokkeren i Røros, som hadde ført den eldste kirkeboken i pennen det meste av tiden¹. Her får en for en sjelden gang dokumentert hvordan en kirkebok ble reddet for arkivverket. Den kunne like godt gått tapt, som vi skjønner.

Pkt. c) Her hevder Løøv at "det stora nordiska kriget (1700-1721) gjorde att många kyrkoböcker har gått förlorade". Jeg kan ikke skjønne hva han her mener. I aller siste fase av krigen, i 1718, rykket riktignok general Arnfeldt og hans karoliner inn i landsdelen som okkupanter, men så å si ingen krigshandlinger fant sted og heller ikke herjing og brannstiftelse på noen av sidene. Det er forøvrig påfallende hvor disiplinert Jemtlandsarméen opptrådte. Som et eksempel kan en nevne situasjonen da karolinerne var i den siste og desperate fasen, i mellomjula 1718 da arméen hadde gått den første dødsmarsjen i snøstorm over Bukkhamner-fjellet og kom forfrosne ned i den lille grenda Flora i Selbu. Da tok de riktignok det de kunne for å brenne livgivende bål ved gården. Men skadetaksten som ble opptatt etter krigen, viser at de tok bare gjerdetfang ("gårdsgård") og utlør til ved på bålene. Selve bebyggelsen med bolighus og uthus ble spart².

Hva Løøv trolig har hatt i tankene når han trekker inn Den store nordiske krig som

¹ Kirkebok for Røros, bd. 1, upag.

² Strinden og Selbo Fogderi - Takst over Krigsskaden 1718, matr. nr. 718-743.

forklaringsfaktor, må være det faktum at Røros kirkebok mangler for årene 1701 til 1720, altså nettopp under denne krigen. En slik sammenknytning er likevel ren spekulasjon uten rot i virkeligheten. de la Barre og hans kavalerister oppholdt seg riktignok på Bergstaden en kort tid omkring julenbelgen 1718, men at de skulle ha vært interessert i å ødelegge eller ta med seg kirkeboken, virker usannsynlig. Deres interesser lå nok utelukkende i lageret av ferdigsmeltet kobber, som de beslagla og førte over til Langå skanse i Herjedalen³.

Pkt d). Løøv opprettholder sitt misforståtte syn på intensjonen bak opprettelsen av Misjonskollegiet i Trondheim i 1714 og som fikk sitt virke hovedsaklig i Finnmark, men også videre sørover i Norge så langt det da holdt til samer, dvs. til og med Tydal. Dette var ikke misjon i ordets egentlige forstand, slik vi kjenner det i alment bruk i dag: misjon blant "hedninger" eller ukristnede folk, helst i andre verdensdeler. von Westen drev sin misjon ut fra en ekte og dyp religiøs bekymring for enkelte samer (og rugfinner fra Savolaks i bl.a. Grue finnskog sørvest for Orsa finnmærk) som beviselig drev med avguderi skjønt de var kristnet. I vårt område har vi et par belegg på dyrking av eller funn av avgudsbilder fra omkring hundreårsskiftet 1600/1700 (min bok Sørsamisk historie, s.179f). Videre har vi belegg for at von Westen og andre misjonærer fant en temmelig utstrakt bruk av den såkalte runebommen ("trolltrumman") hos samer (også i Tydalen, se samme sted s. 181.)

Om de siste rester av avguderi og sjamanisme blant samer eksisterte ennå for 250-300 år siden, må være fullstendig uinteressant for denne saken. For verdien av kirkeboken som kilde til samisk bosettingshistorie er det avgjørende om samene var døpt og dermed kristnet, og derfor søkte regelmessig kirke som voksne. Som nevnt var kirketukten meget streng, bl.a. måtte enhver voksen gå til alters minst en gang for året. Den som ikke gjorde det, måtte stå offentlig skriftemål (publice absolution). Vi har noen få innførsler som bekrefter at også samer kunne bli utsatt for denne vanærende straffen⁴.

Et enkelt dokument punkterer Løøvs hovedtese om at en økning i antall barnedåp blant samer utelukkende skyldtes "administrasjonens framvekst" og ikke en økning i antall

³ Kjell Haarstad: Armfeldt og Budde - to hærførere i Trøndelag 1718/19. "Chios tro tjener. Festskrift til Per Fuglum". Trondheim 1994, s. 119f. For detaljnoter henvises til Gustaf Petri: "Armfeldts Karoliner", Stockholm 1919.

⁴ F.eks. Stjørdal kirkebok, bd. 4, Dominica lætare (25/3) 1754.

samer i området på grunn av innflytting. Dokumentet er et register ført av samemisjonær Albert Dass over alle samer i sitt prestegjeld, Vefsn i Nordland amt, datert 4. mai 1733. Skjønt Løvv kjenner til denne kilden har, han imidlertid inntil nå vegrer seg til å ta denne kilden som er så sentral for hans hovedtese, opp til drøfting. Han nevner den ikke overhode.

Sameregisteret er en fortegnelse over alle bygde- og fjellsamer i Vefsn det angjeldende år - noen barn under 4 år og tjenstefolk er ikke tatt med, opplyser Dass. Det inneholder navn på 70 individer av begge kjønn av bygdesamer fordelt på 17 familier. Tallene for fjellsamene som her må tolkes som reindriftsamer, er 234 personer fordelt på 58 familier eller hushold. Formålet med registeret er å gi opplysning om den enkeltes kristendomskunnskap. Kunnskapen varierer fra "slet oplyst" til "nogenledes oplyst" til "vel oplyst" med flere varianter. Slike opplysninger er ført for samtlige personer, noen barn unntatt⁵.

Registeret dokumenterer altså at alle voksne fjellsamer i annekssognet Hattfjelldal møter opp ved kapellet der - kapellet er nevnt i kommentarene til registeret. Ved kapellet må de ha møtt presten som har forhørt seg om deres kristendomskunnskap. Dette må videre bety at samene var kristnet, døpt og mottatt de andre kirkes sakramenter. Ingen alder på personer er oppgitt, men det sier seg selv at når et register er opptatt i 1733, må de yngste av foreldreforældrene som er oppført der, ha vært født omkring århundreskiftet, mens flertallet har vært født på 1600-tallet. De ikke få som er anført som "gammel", må ha vært født langt ned på 1600-tallet. Men de er alle kristnet og døpt - hundre år før Løvv påstår det ble vanlig.

Sameregisterets pålitelighet bekreftes av en seks år yngre "Fortegnelse Over Vefsens Skatte Lapper forfattet 1739 efter Lappe fogdens og Lappe Lensmandens angivelse"⁶. Denne fortegnelsen er altså tatt opp av andre personer og i en annen hensikt enn lappereregisteret. Vi finner likevel igjen et flertall av de navngitte familiefedrene i fortegnelsen og i tillegg noen enker og voksne sønner som har overtatt etter sin (avdøde) far, noe som berger for påliteligheten. (Lappeskatten på Helgeland var ingen skatt i vanlig

⁵ Intatt i "Major Peter Schnitlers Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742-1745", Oslo 1929, bd. II, s. 65.

⁶ Samme sted, s. 82f.

forstand, men en bykselavgift betalt opprinnelig for bruk av Kongens almenning, i 1733 i privat eie. Den varierte fra 1 daler til 10 skilling årlig. De 19 fjellsamene som holdt til både i Sverige og Norge, betalte ingen avgift⁷.)

Registeret av 1733 er et av de sjeldne eksempler vi har som kan falle inn under Løvs begrep: "administrasjonens framvekst". Det er åpenbart blitt til for at sentralmyndighetene ønsket innsikt i hvordan kristendomskunnskapen var hos samene - etter at organisert undervisning i bl.a. troens artikler, fadervår, annen bønn, lesning m.m. var igangsatt noe før. Dette skjedde forøvrig flere tiår før en tilsvarende "skole" begynte å utbygges blant bondebefolkningen. Det er derfor temmelig ironisk at den type kilde Løv påberoper seg for sin hovedtese, totalt avkrefter (på metodespråket: falsifiserer) hele tesen. En hel samisk populasjon var kristnet allerede i 1733 og all sannsynlighet tyder på at det var skjedd mye før, på 1600-tallet. Og dette gjaldt vel å merke fjellsamene som sognet til Hattfjelldal i Vefsn, som ligger i umiddelbar nærhet til Namdalen/Frostviken, jfr. Løvs pkt. g).

e) Gjelder trolig en tjueårsperiode før ca. 1750 - Løvs diagram er vanskelig å tolke og ikke bare fordi selve kurven i min kopi er nesten uleselig. I sin kommentar påpeker han at Föllinge⁸ lappforsamling ble etablert i 1746 og, skriver han: "Med en gång ökar antalet registrerade samiska dop kraftigt".

Når profesjonelle demografer registrerer at demografiske faktorer indikerer endringer i folketallet i form av økning eller minskning, vil de automatisk som en første - men ikke eneste - forklaring drøfte faktorene innflytting versus utflytting. Så ikke med Løv. Denne høyst naturlige forklaring tar han ikke i betraktning som forklaringsfaktorer overhode. For ham gjelder det utelukkende å finne alle mulige forklaringer på at det ikke skjedde noen innflytting, om enn aldri så søkte forklaringer. Realitetene er for ham uinteressante. Vi andre må tolke Løvs diagram motsatt: i den grad diagrammet viser en økning i antall samiske barnedåper, må det rimeligvis skyldes innflytting i området.

Løv avslutter pkt. e) med utsagnet "antalet dop ökar efter hand som fler og fler samer låter döpa sina barn". Utsagnet er udokumentert og kan heller aldri dokumenteres.

⁷ Samme sted, s. 84.

⁸ Föllinge ligger langt nord i Jemtland, nær en lappmark som kan skrive seg tilbake til senmiddelalderen/tidlig nytid.

Saken er at på 1700-tallet er kirkebøkene nesten den eneste individualiserende kilden, altså en som nevner personer med navn, eventuelt også med familiemedlemmer. Kirkebøkene nevner bare de samer som døper sine barn, og bare det. Å hevde at "flere og flere samer lar døpe sine barn" har bare én utsagnskraft: å demonstrere hvilket vitenskaplige nivå Løøv befinner seg på.

Pkt. f) Ingen kommentar

Pkt. g) Løøv gjentar sin immunitet mot demografisk teori med å å hevde at "det ikke er en kraftig folkekning, men en fullstendig övergång till at låta döpa alla barn". Dette er et drøyt utsagn som innebærer at enkelte samer for vel 200 år siden var langt på vei hedenske - ikke-kristne.

Pkt. h) Omkring år 1800, skriver Løøv, er det en reell nedgang i antall samer (sikkert da lest ut fra en nedgang i antall barnedöp i diagrammet). Bakgrunnen for dette, hevder han, "är konflikter med bönder og nybyggare som gör att många samer tvingas bort från sina gamla bruksområden". Løøv har aldri gitt uttrykk for eller dokumentert at han har arbeidet med de aktuelle kildene på dette området, som er justitsprotokollene (tingbøkene). Jeg har derimot gjennomgått et stort materiale for det meste av Trøndelag for tiden fra protokollserien starter omkring 1700 og inntil 1880/90. I dette lange tidsrommet har jeg utenom noen bagatelmessige bare funnet to konflikter mellom samer og bønder. Den ene gjaldt åpenbart inntrønging av reindriftsamene på privat mark der de ikke hadde noen rettighet. Den andre er mer tvilsomt, skjønt det heller ikke her kan dreie seg om "gamle bruksområder".

Løøv fortsetter sin "forklaring" på nedgangen i antallet av samer med at "under den här tiden var det också en hög dödelighet på grund av smittkoppor och självmord. Självmord var bland den samiska befolkningen, faktisk den näst vanligaste dödsorsaken efter olyckor, främst drukning". Løøv har som vanlig ingen kildehenvisninger til kirkebøker der "den näst vanligaste dödsorsaken" dokumenteres. Slike konkrete henvisninger skulle vel imidlertid lett la seg fremskaffe til rettsforhandlingene.

Jeg forstår ikke hvorfor Løøv fremsetter denne påstanden om at selvmord var den nest vanligste dødsårsaken blant samer etter drukning. Den kan ikke forsvares med feillesning i kirkeboken, heller ikke med misforståelser. Faktisk vil jeg hevde at dette er

⁹ Min bok s. 198 og 191.

det nærmeste Løvv kommer til direkte løgn.

Jeg har gjennomgått de fleste av de kirkebøker Løvv har gjennomgått i Trøndelag og i Jemtland/Herjedalen. Fenomenet selvmord har ikke vært i fokus for min interesse, men jeg har jo rutinemessig notert alle omstendigheter omkring alle kirkelige handlinger omkring reindriftsamer. Jeg kan i mine tildels 15 år gamle notater ikke finne én eneste om selvmord. Fra hukommelsen kan jeg heller ikke trekke frem notiser i kirkebøkene om selvmord blant bondebefolkningen. Jeg vet derimot at det finnes bønneskrifter i den utrykte serien Norske Supplikker, der slektninger ber kongen om å få begrave familiemedlemmet som har tatt sitt eget liv i vigslet jord. Jeg har konferert med ekspertene på Statsarkivet ("Landsarkivet") i Trondheim om selvmord-aspektet, og de har det samme inntrykk som meg, at det er sjelden eller aldri er dokumentert gjennom kirkeboken.

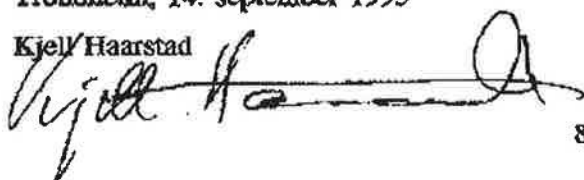
Saken er jo at sogneprestene hadde liten eller ingen medisinsk kompetanse og derfor ikke ga seg ut på å diagnostisere dødsårsak overhode. 90-95% av prestene fører ingen dødsårsak overhode, for mange prester gjelder det 100 %. Der det gjøres, er diagnosen åpenbar, som for visse barnesykdommer. I Ljusnedal kirkebok f.eks. finner vi for avdøde samer, sinner vi følgende dødsårsaker: i 1758 "kopper" (p. 38), videre 1763 "frøs i hjæl", 1764 "Ros(en)", 1765 "Hald och Sting". 1771 "druknade", 1773 "barnsiuka". 1782 "flussfeber", 1785 "inflammationsfeber", 1790 "Colic och Gallefeber". Som en ser relativt lett diagnosiskbare sykdommer, hva jo selvmord ved f.eks. hengning også er. Det er usant at selvmord blant samer var noen stor dødsårsak. Det spørs heller om det overhode forekom.

Løvvs konklusjon på punkt h) er at "Förklaringen på detta tragiska faktum (selvmordene) är att det er en förteelse man möter i kulturer som befinner sig under stress, i våra dagar exempelvis bland den indianske befolkningen i Nord-Amerika". Denne konklusjonen kan vel begrunne hvilke motiver Løvv har for å konstruere direkte feilaktige eller løgnaktige påstander.

På grunn av tidsnød tas forbehold om skrivefeil, eventuelt manglende dokumentasjon o.s..

Trondheim, 14. september 1995

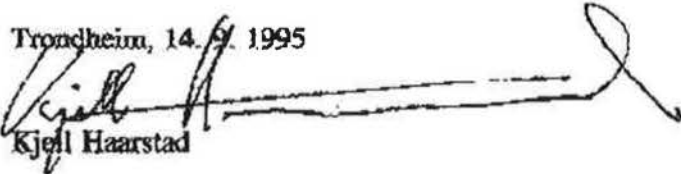
Kjell Haarstad



Ps. samme dag. Angående Knut Bergslands tolkning av Särvajö/Särvfjäll.

Kristina-kartet av 31. oct. 1646, Hädreus tredje og siste, har en annen skrivemåte enn Bergsland har lest på en tidligere utgave, nemlig "Serive Siögarna" og "Serfivan Fluvius" (kartkopi vedlagt). Førsteamanuensis Ola Stenshaug, Universitet i Trondheim, er ekspert i nordistikk med stedsnavn som spesialitet. Han opplyser at gammelnorsk "serfr (m) betyr "orm" og at ormenavn er vanlig i sjøelvenavn. Kristinakartet viser at Särvsjøene kan oppfattes som ormlignende. Ola Stenshaug er i prinsippet villig til å stille som sakkyndig.

Trondheim, 14. 9. 1995


Kjell Haarstad



LRF Juridiska Byrån AB · Org.nr 556061-0932 · Säte: Stockholm
Postadress: Box 293: 831 23 Östersund · Besöksadress: Rådhusgatan 46
Telefon 063-14 59 10 · Telefax 063-14 59 11
Pg 70327-2 · Bg 261-4287

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-09-14

Mål nr T 85/95

Härmed inges fullmakt i original från Bengt Nilsson, Härjedalen Vemdalens
Kyrkby 19:6.

A handwritten signature in black ink, appearing to be "Leif Andersson", written over the printed name.

Leif Andersson

FULLMAKT

Juris kandidaterna Leif Andersson, Nils Rinander, Kent Hedkvist, Ingemar Olofsson, Lars Wictorson, lantmätaren Björn Johansson eller endera av dem eller den som de eller endera av dem i sitt ställe förordnar befullmäktigas härmed att vid alla över- och underdomstolar, exekutionssäten och övriga ämbetsmyndigheter anhängiggöra, utföra och bevaka

min
vår talan i mål angående renbetesprocessen.

Ombudets laga åtgärder godkännes

Ort och datum *Vemdalen 950906*

Egenhändig namnteckning *Bengt Nilsson*

Namnförtydligande *Bengt Nilsson*

Adress *Box 6, 84092 Vemdalen*

Tel bost *0684-30054* Tel arb

Fastighetsbeteckning *Vemdalens Kyrkby 19:6*

Ovan anges innehavd fastighets (fastigheters) fullständiga juridiska beteckning och belägenhet (t ex Nyby 2:4 och 3:8 i Hamra socken).

I mål eller ärende rörande fast egendom bör såväl man som hustru underteckna fullmakten.

Innehas fastighet av dödsbo skall samtliga delägare underteckna fullmakten, varjämte bevis, utvisande vilka som är delägare, bifogas (t ex utdrag ur bouppteckning).

Försäkringsbolag: *Jämtlands Länsförsäkringsbolag*

Försäkringsnummer: *334734*

Kontor
Adress
Telefon
Telefax

UMEÅ
Västra Esplanaden 19
903 25 UMEÅ
090-14 11 50
090-13 98 41

ÖSTERSUND
Rådhusgatan 46, Box 293
831 23 ÖSTERSUND
063-14 59 10
063-12 87 70

LULEÅ
Sandviksgatan 53
972 33 LULEÅ
0920-884 96
0920-117 04

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Bifogat inges till bemötande av samebyarnas inläga 975 samt till denna fogat utlåtande, aktbil 976, kompletterande utlåtande av professor Evert Baudou. Utlåtandet kompletterar hans tidigare utlåtande, aktbil 1042, och åberopas med samma bevistema. Utlåtandet sänds nu först med bilagor. Själva utlåtandet jämte bilageförteckning sänds under eftermiddagen. Evert Baudou skall höras om innehållet i bifogade utlåtande liksom samtliga hans tidigare i målet ingivna utlåtanden. Evert Baudou kommer vid förhöret att använda sig av overheadbilder för att åskådliggöra sin framställan.

Bifogat inges vidare kompletterande skrift till aktbil 807, bilaga 4, med samma bevistema som gäller för detta skriftliga material, se bilaga 2. Detta kompletterande material utvisar än tydligare ett utvecklat fäbodliv till bemötande av samebyarnas påstående om en kontinuerlig bosättning av samer, vilket inte varit förenligt med ett utvecklat fäbodväsende. Materialet visar också att fäbodlivet var väl utvecklat kring Valmåsen, vilket ortsnamn professor Knut Bergsland fäster särskilt avseende vid då han lägger ortsnamnet på samiska en knytning till orten ifråga. Det må framhållas att Knut Bergslands språkforskningsteori genomgående har en stor svaghet då det gäller dateringarna. Fastighetsägarna kommer att inge sakkunnigutlåtande i den delen. Detta är inte klart. Fastighetsägarna har lyckats från annat håll än

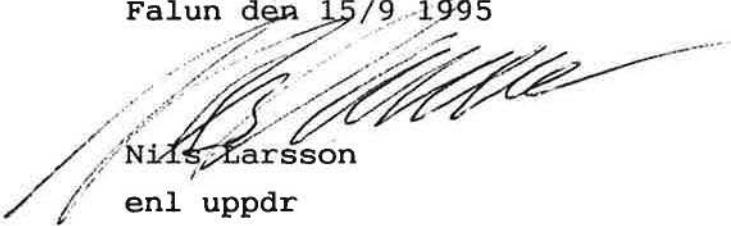
krigsarkivet skaffa en förminskad färgkopia av den s k Kristina-kartan av Hedræus. Den kommer att användas även till stöd för bl a professor Kjell Haarstads utlåtande i frågan 1995-09-14. Kartan kommer att presenteras vid huvudförhandlingens början. Fastighetsägarna kommer senare att inge de två av fastighetsägarna beställda Hedræus-kartorna från krigsarkivet.

Kl 10.45 kan konstateras att samebyarna inte heller denna gång hållit sitt löfte att överlämna den av dem förutskickade registersammanställningen.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 15/9 1995



Nils Larsson

enl uppdr

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Bifogat inges Evert Baudous utlåtande i enlighet med vad som förutskickats i tidigare inlägga denna dag.

Nils Larsson

Leif Andersson

Falun den 15/9 1995



Nils Larsson

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-09-15

Förteckning över parter

Jag får härmed lämna följande synpunkter på den av tingsrätten upprättade partsförteckningen.

- Nr 5 Enligt CFD heter fastighetsägare Göran Andersson.
- Nr 18 Kerstin Björns äger även Viken 25:9, som deltar i processen.
- Nr 32 Råndalen 2:1 ägs inte av Hugo Halvarsson och deltar inte i processen.
- Nr 71 Se aktebil 995, ändring nr 2.
- Nr 78 Se aktebil 995, ändring nr 1.
- Nr 83 Ny adress, se aktebil 995, ändring nr 5.
- Nr 84 Se nr 83.
- Nr 104 Målet avskrivet den 13 september 1995.
- Nr 105 Se nr 104.
- Nr 108 Aktuella fastighetsägare till fastigheten Råndalen 3:4, se bilagda utdrag ur CFD. Fullmakt finns från ställföreträdaren Arne Persson, nr 109. Nuvarande delägare övertar tidigare delägars talan i målet.
- Nr 111 Adress enligt CFD: Trumpetvägen 69, 633 47 ESKILSTUNA.
- Nr 114 Adress enligt CFD: Östbergsvägen 18 B, 832 44 FRÖSÖN.
- Nr 115 Adress enligt CFD: Hedeviken 622, 840 93 HEDE.
- Nr 118 Se nr 108.
- Nr 135 Se aktebil 995, ändring nr 3.

- Nr 136 Ny adress: Spetsbergsgatan 3 A, 414 66 GÖTEBORG.
- Nr 137 Ny adress: Överberg 3124, 842 94 SVEG.
- Nr 155 Se aktnil 995, ändring nr 1.
- Nr 158 Se aktnil 995, ändring nr 4.
- Nr 159 Se nr 158.
- Nr 160 Se aktnil 995, ändring nr 6.
- Nr 165 Fastighetsbeteckning är Härjedalen Hedeviken 14:18.
- Nr 167 Adress enligt CFD: Hedeviken 686, 840 93 HEDE.
- Nr 168 Fastighetsbeteckning är Härjedalen Hedeviken 14:19.
- Nr 169 Se aktnil 995, ändring nr 1.
- Nr 170 Adress är: Bölesgatan 3, 840 93 HEDE.
- Nr 184 Härjedalen Lillhärddals Kyrkby 58:2 ägs numera av Margareta Busk, Lars Busk och Per Busk, se bilagda utdrag ur CFD. Nya delägarna önskar överta tidigare ägares talan i målet. Fullmakter bifogas.
- Nr 203 Målet avskrivet den 13 september 1995.
- Nr 204 Se aktnil 995, ändring nr 8.
- Nr 207 Se aktnil 995, ändring nr 7.
- Nr 219 Målet avskrivet den 13 september 1995.
- Nr 223 Ny adress: Remontvägen 4 D, 831 43 ÖSTERSUND.
- Nr 229 John E Olofsson är inte delägare i Härjedalen Åsen 3:5.
- Nr 238 Fastigheterna deltog ursprungligen i målet. Ägaren, Iggesunds Bruk AB, har emellertid återkallat talan och målet torde vara avskrivet.
- Nr 245 Se nr 238.
- Nr 246 Se nr 238.
- Nr 247 Se nr 238.
- Nr 256 Se Nils Larssons inlaga den 5 september 1995, ändring nr 13.
- Nr 259 Se aktnil 995, ändring nr 12.

- Nr 263 Ny adress: Mineralvägen 8 691 45 KARLSKOGA. Ny delägare till Linsell Glöte 12:4, se aktbil 995, ändring nr 24.
- Nr 285 Se aktbil 995, ändring nr 27.
- Nr 291 Se aktbil 995, ändring nr 26.
- Nr 292 Agda Mattsson äger inte fastigheterna Glöte 15:3 och 15.4.
- Nr 293 Christine Mattsson äger del i Glöte 2:2, 2:7, 8:9, 8:16, 8:18, 8:20, 8:27, hon äger Glöte 15:3, 15:4 och 15:5. Se aktbil 995, ändringar nr 13, 14, 17, 18, 19, 20, 22, 23 och 25.
- Nr 294 Se aktbil 995, ändringar nr 18, 19 och 20.
- Nr 307 Se nr 256.
- Nr 312 Se aktbil 995, ändringar nr 15, 16, 18, 19, 20 och 23.
- Nr 313 Anna Wallström är även delägare i fastigheten Glöte 5:18.
- Nr 317 Fastigheten har övertagits av Jan-Olof Östling, se aktbil 995, ändring nr 21. Östling äger även del i Glöte 8:22.
- Nr 318 Se aktbil 995, ändringar nr 11 och 21.
- Nr 358 Se aktbil 995, ändring nr 30.
- Nr 359 Se nr 358.
- Nr 382 Se aktbil 995, ändring nr 39. Även Karin Bergman har överlåtit sin andel till Max Rindborg och Tom Rindborg, som önskar överta hennes talan i målet.
- Nr 383 Se aktbil 995, ändringar nr 38 och 39.
- Nr 391 Se aktbil 995, ändring nr 40.
- Nr 398 Målet avskrivet den 13 september 1995.
- Nr 407 Se aktbil 995, ändring nr 36.
- Nr 412 Se aktbil 995, återkallelse nr 5.
- Nr 425 Målet avskrivet den 13 september 1995.
- Nr 426 Se nr 425.
- Nr 446 Vår adress: Ljusnevägen 12, 840 93 HEDE.
- Nr 453 Se aktbil 995, ändring nr 35.

Nr 457 Se aktebil 995, ändring nr 46.

Nr 468 Se aktebil 995, ändringar nr 38 och 39.

Nr 469 Se nr 468.

Nr 470 Se nr 468. Vår adress: Hovetorpsgatan 54, 582 64 LINKÖPING.

Nr 474 Se aktebil 995, ändring nr 44.

Nr 475 Se nr 474.

Nr 482 Härjedalen Funäsdalen 40:3 ägs av Eivor och Yngve Ström. Fullmakt finns tidigare ingiven. Endast Yngve Ström har angivits som ägare. På grund av nödvändig processgemenskap skall även Eivor inträda som kärande i processen.

Nr 489 Se aktebil 995, återkallelse nr 3.

Nr 495 Se aktebil 995, ändring nr 34.

Nr 512 Se aktebil 995, ändring nr 52.

Nr 513 Se aktebil 995, ändring nr 51.

Nr 516 Se aktebil 995, ändring nr 50.

Nr 524 Se aktebil 995, ändring nr 49.

Nr 529 Se aktebil 995, ändring nr 47.

Nr 545 Målet avskrivet den 29 december 1992.

Nr 553 Vår adress: Box 14, 840 91 VEMHÅN.

Nr 555 Tomas Bäck, är numera ensam ägare till Härjedalen Vemdalens Kyrkby 43:8. Fullmakt finns tidigare ingiven. Bäck övertar tidigare delägares talan i målet.

Nr 571 Se nr 555. Talan beträffande Härjedalen Vemdalens Kyrkby 43:10 har avskrivits den 13 september 1995.

Nr 575 Se aktebil 995, ändring nr 48.

Nr 596 Se aktebil 995, återkallelse nr 9.

Nr 597 Se nr 596.

Nr 607 Se aktebil 995, ändring nr 48. Övriga delägare i fastigheten är Rune Bokvist, Grängsgatan 6, 842 32 SVEG, fullmakt se Kvistån 1:13, samt Håkan Ove Wallström, Allévägen 1, 840 91 VEMHÅN, fullmakt inges snarast.

Nr 636 Se aktebil 995, ändring nr 54.

Nr 637 Se aktbil 995, ändring nr 53.

Nr 641 Se aktbil 995, ändring nr 56, 57 och 58.

Nr 642 Se nr 641.

Nr 659 Målet avskrivet den 13 september 1995.

Nr 660 Se nr 659.

Nr 661 Målet avskrivet den 29 december 1992.

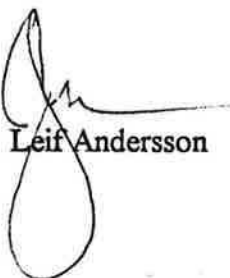
Nr 664 Olof Sten Olsson har återkallat sin talan i inlaga den 26 augusti 1992. Angivna fastigheter har av misstag inte medtagits i återkallelsen. Talan återkallas härmed även beträffande dessa fastigheter. Olsson hemställer att tingsrätten avskriver målet från vidare handläggning.

Nr 672 Se aktbil 995, ändring nr 61.

Nr 675 Se nr 672.

Nr 678 Se nr 672.

Nr 684 Se aktbil 995, ändring nr 63.



Leif Andersson

VISA F=HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25
1 AKTUALITETSDATUM IR 1995-09-11
4 TIDIGARE BETECKNING DATUM AKTBETECKNING
Z-HEDE RÅNDALEN 3:4 1992-06-03 2380-92/20
5 URSPR HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:1
8 AREAL OMR SUMMA HA LAND HA VATTEN HA
TOT 961,8806 961,8806
2 ANDEL
I SAMF HÄRJEDALEN RÅNDDALEN FS:17,S:1-13
FASTIGHETENS ANDELAR I SAMFÄLLIGHETER ÄR INTE UTREDDA
6 AVSKMA HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:14-15
7 RÄTTIGHETER SE ÄVEN RÄTTIGHETSREDOVISNINGSSYSTEMET
TILLK GM OFFICIELL ÅTG RÄTTIGHET
LEDN LAST STARKSTRÖM FÖR HÄRJEDALEN HERRÖ 2361-89/110.1
1:22
REDOVISNING AV RÄTTIGHETER KAN VARA OFULLSTÄNDIG
9 TAXERV S:A 527.000 BYGGNV TYP:110
S:A 28.000 BYGGNV TYP:211
11 LAGFART INSKR.DAG AKTNR
380401-8418 PERSSON,PER HARALD SUNE 1953-11-13 556
ÖSTBERGSV 18 B 832 44 FRÖSÖN
ANDEL:1/18

*FORTS

VISA F=HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25
FÅNG:ARV 1953-09-01
ANM:ÖVR FÅNG 73/385
✓ 430908-8401 PERSSON, KARIN INGRID MARGARETA 1953-11-13 557
ODENSKOGSV 58 831 61 ÖSTERSUND
ANDEL:1/18
FÅNG:ARV 1953-09-01
ANM:ÖVR FÅNG 73/386
360509-8403 WALLIN, AINA 1978-12-06 2615
BÖLESG 3 840 93 HEDE
ANDEL:1/18
FÅNG:GÅV 1978-12-01
ANM:ÖVR FÅNG 84/987
421006-8419 PERSSON, GUNNAR 1978-12-06 2616
PRÄSTGR 6 840 93 HEDE
ANDEL:1/18
FÅNG:GÅV 1978-12-01
ANM:ÖVR FÅNG 84/988
421112-8238 PERSSON, PER EINAR 1981-10-28 2198
TJÄRNG 21 842 33 SVEG
ANDEL:1/9
FÅNG:GÅV 1981-01-02

*FORTS

VISA F=HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

ANM:ÖVR FÅNG 92/4542

440509-8437 PERSSON,PER OSKAR ARNE

1981-11-25 2464

RÅNDALEN 840 93 HEDE

ANDEL:1/27

FÅNG:GÅV 1981-10-23

ANM:FÖRBEHÅLL

470209-8205 JONASSON,KARIN HJÖRDIS MARI-ANN

1981-11-25 2465

HEDEVIKEN 732 840 93 HEDE

ANDEL:1/27

FÅNG:GÅV 1981-10-23

ANM:FÖRBEHÅLL

520630-8214 PERSSON,NILS OLOF GÖRAN

1981-11-25 2466

RÅNDALEN 840 93 HEDE

ANDEL:1/27

FÅNG:GÅV 1981-10-23

ANM:FÖRBEHÅLL

480510-8273 PERSSON,BERTIL

1982-01-20 164

TRUMPETV 69 633 47 ESKILSTUNA

ANDEL:1/9

FÅNG:GÅV 1981-12-15

440226-8413 ANDERSSON,ERIK ANDERS BERTIL

1982-04-07 735

*FORTS

VISA F=HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25
 LÅNGTJÄRNSG 1 840 93 HEDE
 ANDEL:2/45
 FÅNG:GÅV 1980-12-31
 ANM:ÖVR FÅNG 87/2204
 480211-8309 DAHLIN,KARIN ASTRID ELISABET 1982-04-07 736
 PL 3346 840 93 HEDE
 ANDEL:2/45
 FÅNG:GÅV 1980-12-31
 ANM:ÖVR FÅNG 87/2205
 410704-8409 ANDERSSON,EIVOR MARIE 1982-12-22 2241
 BOX 190 RÅNDALEN 840 93 HEDE
 ANDEL:1/90
 FÅNG:ARV 1982-12-15
 440124-8424 ANDERSSON,DAGMAR IRENE 1982-12-22 2242
 BOX 190 RÅNDALEN 840 93 HEDE
 ANDEL:1/90
 FÅNG:ARV 1982-12-15
 431016-8234 PERSSON,JAN ERIK 1984-10-10 2102
 LINSELL 3759 842 91 SVEG
 ANDEL:1/18
 FÅNG:GÅV 1984-01-01

*FORTS

VISA

F=HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

620416-8279 SJÖSTRÖM,STEFAN

1984-10-10 2103

ÖVERBERG 3124 842 94 SVEG

ANDEL:1/36

FÅNG:GÅV 1984-01-01

640318-8227 SJÖSTRÖM,KARIN

1984-10-10 2104

SPETSBERGSG 3 A 414 66 GÖTEBORG

ANDEL:1/36

FÅNG:GÅV 1984-01-01

431002-8412 PERSSON,HARRY

1988-03-09 494

HEDEVIKEN 6:22 840 93 HEDE

ANDEL:1/18

FÅNG:BOD 1988-01-08

540529-8232 LINNÄR,STIG ARNE INGEMAR

1992-12-15 5682

PÅSKV 5 863 34 SUNDSBRUK

ANDEL:1/36

FÅNG:ARV 1992-12-10

800212-8240 LINNÄR,TONI KRISTINA SUSANNA

1992-12-15 5683

LINGONSTIGEN 6 842 33 SVEG

ANDEL:1/72

FÅNG:ARV 1992-12-10

820314-8229 LINNÄR,SIV ANNIKA JOHANNA

1992-12-15 5684

*FORTS

VISA	F=HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25		
	LINGONSTIGEN 6 842 33 SVEG		
	ANDEL:1/72		
	FÅNG:ARV 1992-12-10		
✓	280207-8226 PERSSON,MARGIT		1993-08-02 4331
	LINSELL 3421 842 91 SVEG		
	ANDEL:1/27		
	FÅNG:ARV 1993-06-28		
	360623-8206 ERIKSEN,MARIANNE		1993-08-02 4332
✓	ANDEL:1/27		
	FÅNG:ARV 1993-06-28		
	391118-8211 PERSSON,RAGNAR		1993-08-02 4333
✓	LOFTG 6 842 32 SVEG		
	ANDEL:1/27		
	FÅNG:ARV 1993-06-28		
24 INTECKNINGAR MM			INSKR.DAG AKTNR
	S:A SÖKTA INT (ST) KR	0	
01 NYTTJANDERÄTT HELA FASTIGHETEN			1953-12-11 1028
02 NYTTJANDERÄTT BETE MM			1953-12-11 1029
	S:A SÖKTA INT (ST) KR	0	
25 ANTECKNING			INSKR.DAG AKTNR
			*FORTS

VISA . F=HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

01 STÄLLFÖRETRÄDARE: ARNE PERSSON

1990-03-28 899

*****UTSKRIFT 1995-09-12 SLUT

*BRYT

VISA F-HÄRJEDALEN <LILLHÄRDALS KYRKBY> 58:2 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-2
 1 GODKÄND FR 1995-07-03 AKTUALITETSDATUM IR 1995-08-15
 4 TIDIGARE BETECKNING DATUM AKTBETECKNING
 Z-LILLHÄRDAL KYRKBYN 58:2 1992-06-03 2380-92/20
 5 URSPR HÄRJEDALEN LILLHÄRDALS KYRKBY 58:1
 8 AREAL OMR SUMMA HA LAND HA VATTEN HA
 TOT 57,3358 57,3358
 12 ANDEL
 I SAMF HÄRJEDALEN LILLHÄRDALS KYRKBY S:2-3
 FISKE (AKT 23-LIL-772)
 FASTIGHETENS ANDELAR I SAMFÄLLIGHETER ÄR INTE UTREDDA
 I GA HÄRJEDALEN LILLHÄRDALS KYRKBY GA:1,GA:3
 17 RÄTTIGHETER SE ÄVEN RÄTTIGHETSREDOVISNINGSSYSTEMET
 TILLK GM OFFICIELL ÅTG RÄTTIGHET
 SERV LAST VÄG FÖR HÄRJEDALEN LILLHÄRDALS 23-LIL-511.1
 KYRKBY 61:1
 REDOVISNING AV RÄTTIGHETER KAN VARA OFULLSTÄNDIG
 19 TAXERV S:A 523.000 BYGGNV 103.000 TYP:120
 S:A 35.000 BYGGNV TYP:211
 21 LAGFART INSKR.DAG AKT
 650502-1086 BUSK,KARIN MARGARETA 1991-09-18 187
 FORSBACKA 4030 826 91 SÖDERHAMN
 *FOR

F-HÄRJEDALEN <LILLHÄRDALS KYRKBY> 58:2 S-1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-2
ANDEL:1/3

FÅNG:GÅV 1990-12-31

681226-0013 BUSK, PER JOHAN

SKRUBBASV 10 840 80 LILLHÄRDAL

ANDEL:1/3

FÅNG:GÅV 1990-12-31

720827-0079 BUSK, LARS OLOF

SKRUBBASV 10 840 80 LILLHÄRDAL

ANDEL:1/3

FÅNG:GÅV 1990-12-31

1991-09-18 187

24 INTECKNINGAR MM

S:A SÖKTA INT (1 ST) KR

65.000

INSTR.DAG AKT

01 NYTTJANDERÄTT OMRÅDE MM

1933-07-07 414

02 65.000 KR

1978-01-11 199

INH 78/200 FÖRENINGSBANKEN REGION SÖDRA NORRLAND, BOX

50,831 21 ÖSTERSUND CFD 94/36

S:A SÖKTA INT (1 ST) KR

65.000

*****UTSKRIFT 1995-08-16 SL
*BRY



1995 -09- 12

LRF Juridiska Byrå

FULLMAKT

Juris kandidaterna Leif Andersson, Nils Rinander, Kent Hedkvist, Ingemar Olofsson, Lars Wictorson, lantmätaren Björn Johansson eller endera av dem eller den som de eller endera av dem i sitt ställe förordnar befullmäktigas härmed att vid alla över- och underdomstolar, exekutionssäten och övriga ämbetsmyndigheter anhängiggöra, utföra och bevaka

min
vår talan i mål angående renbetesprocessen.

Ombudets laga åtgärder godkännes

Ort och datum Lillhärddal 950906

Egenhändig namnteckning Per BUSK

Namnförtydligande Per BUSK

Adress SKrubbas 840 80 Lillhärddal

Tel bost 0680/30250 Tel arb 010/6531722

Fastighetsbeteckning Kyrkhälsan 58:2 Lillhärddal

Ovan anges innehavd fastighets (fastigheters) fullständiga juridiska beteckning och belägenhet (t ex Nyby 2:4 och 3:8 i Hamra socken).

I mål eller ärende rörande fast egendom bör såväl man som hustru underteckna fullmakten.

Innehas fastighet av dödsbo skall samtliga delägare underteckna fullmakten, varjämte bevis, utvisande vilka som är delägare, bifogas (t ex utdrag ur bouppteckning).

Försäkringsbolag: SKANDIA

Försäkringsnummer: N 000174-9464-03

Kontor
Adress
Telefon
Telefax

UMEA
Västra Esplanaden 19
903 25 UMEÅ
090-141150
090-139841

ÖSTERSUND
Rådhusgatan 46, Box 293
831 23 ÖSTERSUND
063-145910
063-128770

LULEÅ
Sandviksgatan 53
972 33 LULEÅ
0920-88496
0920-11704

**FULLMAKT**

Juris kandidaterna Leif Andersson, Nils Rinander, Kent Hedkvist, Ingemar Olofsson, Lars Wictorson, lantmätaren Björn Johansson eller endera av dem eller den som de eller endera av dem i sitt ställe förordnar befullmäktigas härmed att vid alla över- och underdomstolar, exekutionssäten och övriga ämbetsmyndigheter anhängiggöra, utföra och bevaka

min
vår talan i mål angående renbetesprocessen.

Ombudets laga åtgärder godkännes

Ort och datum Lillhärjedal 3/9-95

Egenhändig namnteckning Lars Bush

Namnförtydligande

Adress Skrubbas 840 80 Lillhärjedal

Tel bost 0680-30250

Tel arb

Fastighetsbeteckning Kyrkbyn 58:2 Lillhärjedal

Ovan anges innehavd fastighets (fastigheters) fullständiga juridiska beteckning och belägenhet (t ex Nyby 2:4 och 3:8 i Hamra socken).

I mål eller ärende rörande fast egendom bör såväl man som hustru underteckna fullmakten.

Innehas fastighet av dödsbo skall samtliga delägare underteckna fullmakten, varjämte bevis, utvisande vilka som är delägare, bifogas (t ex utdrag ur bouppteckning).

Försäkringsbolag:

SKANDIA

Försäkringsnummer:

N 000 174-9464-03

Kontor
Adress
Telefon
Telefax

UMEÅ
Västra Esplanaden 19
903 25 UMEÅ
090-141150
090-139841

ÖSTERSUND
Rådhusgatan 46, Box 293
831 23 ÖSTERSUND
063-145910
063-128770

LULEÅ
Sandviksgatan 53
972 33 LULEÅ
0920-88496
0920-11704

**FULLMAKT**

Juris kandidaterna Leif Andersson, Nils Rinander, Kent Hedkvist, Ingemar Olofsson, Lars Wictorson, lantmätaren Björn Johansson eller endera av dem eller den som de eller endera av dem i sitt ställe förordnar befullmäktigas härmed att vid alla över- och underdomstolar, exekutionssäten och övriga ämbetsmyndigheter anhängiggöra, utföra och bevaka

min
vår talan i mål angående renbetesprocessen.

Ombudets laga åtgärder godkännes

Ort och datum *Söderhamn 950906*

Egenhändig namnteckning *Margareta Busk*

Namnförtydligande *Margareta Busk*

Adress *Forsbacka 4030 , 82691 SÖDERHAMN*

Tel bost *0270 - 55351* Tel arb

Fastighetsbeteckning *Kyrkbyn 58:2 Lillhärdal*

Ovan anges innehavd fastighets (fastigheters) fullständiga juridiska beteckning och belägenhet (t ex Nyby 2:4 och 3:8 i Hamra socken).

I mål eller ärende rörande fast egendom bör såväl man som hustru underteckna fullmakten.

Innehas fastighet av dödsbo skall samtliga delägare underteckna fullmakten, varjämte bevis, utvisande vilka som är delägare, bifogas (t ex utdrag ur bouppteckning).

Försäkringsbolag: *SKANDIA*

Försäkringsnummer: *N 000 174 - 9464 - 03*

Kontor
Adress
Telefon
Telefax

UMEÅ
Västra Esplanaden 19
903 25 UMEÅ
090-141150
090-139841

ÖSTERSUND
Rådhusgatan 46, Box 293
831 23 ÖSTERSUND
063-145910
063-128770

LULEÅ
Sandviksgatan 53
972 33 LULEÅ
0920-88496
0920-11704

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-09-25

Partsförteckning

Efter granskning av tingsrättens senaste partsförteckning vill jag anföra följande.

Nr 164: Fastighetsdelen har numera överlåtits till Eivor Andersson (nr 4) och Irene Andersson, (nr 6).

Nr 206: Fastigheterna deltar inte i processen. (Se föregående inlägga, nr 238).

Nr 292 och 293: Glöte 2:7 ägs av både Agda Mattsson och Christine Mattsson.
Glöte 15:3 och Glöte 15:4 ägs av Christine Mattsson ensam. Agda Mattsson äger även del i Glöte 8:18 och 8:20.

Nr 309 och 311: Talan återkallades och skrevs av genom beslut den 29 december beträffande fastigheten Ransjö 3:5. Av misstag kom inte denna fastighet med. Talan återkallas och det hemställs att tingsrätten skriver av målet från vidare handläggning.

Nr 312: Är inte längre ägare till fastigheterna Glöte 8:18 och 8:20.

Nr 317: Fastigheten ägs av J-O Östling.

Nr 523: Ingeborg Boman är ej längre ägare till fastigheten Kyrkbyn 43:8.

Nr 615: Gustaf Wallin är ej längre ägare till fastigheten Kyrkbyn 43:8.

Nr 614: Fastigheten Ytterhogdal Fåssjö 6:12: Numera är även Lisa och Maja Waara ägare till fastigheten. Deras adress är: Frimansväg 169, 832 54 FRÖSÖN.

Nr 489: Talan har återkallats.

Under nr 494 F - : Tronsson, Johnny; fastigheterna heter Messlingen 1:6, 1:8 och 2:10.

Nr 566, 567 och 568: Ägare till fastigheten Vemdalens Kyrkby 106:1 är numera Kallin, Per Einar, Centrumgatan 15, 840 92 VEMDALEN och Kallin, Kristina, Termovägen 68, 175 77 JÄRFÄLLA.

Nr 596 och 597: Är återkallat.

Nr 630: Återkallat.

Nr 637: Gunnar Waara äger inte längre del i Fåssjö 6:12.

Nr 642: Signe Åslunds dödsbo, är numera ej delägare i fastigheten Ytterhogdals-Åsvallen 1:6.

Fullmakt att företräda Håkan Wallström, Kvisthån 1:13, bifogas.



Leif Andersson



Ankom

1995 -09- 19

LRF Juridiska Byrån

FULLMAKT

Juris kandidaterna Leif Andersson, Nils Rinander, Kent Hedkvist, Ingemar Olofsson, Lars Wictorson, lantmätaren Björn Johansson eller endera av dem eller den som de eller endera av dem i sitt ställe förordnar befullmäktigas härmed att vid alla över- och underdomstolar, exekutionssäten och övriga ämbetsmyndigheter anhängiggöra, utföra och bevaka

min angående renbetesprocessen.
vår talan i mål

Ombudets laga åtgärder godkännes

Ort och datum Venlön 950917

Egenhändig namnteckning H. V. H.

Namnförtydligande HÅKAN VALLSTRÖM

Adress Allévägen 1, 840 91 Venlön

Tel bost 0684-40151 Tel arb 0684-31160

Fastighetsbeteckning KVISTHÅN 1:13 VENDALENS SOCKEN

Ovan anges innehavd fastighets (fastigheters) fullständiga juridiska beteckning och belägenhet (t ex Nyby 2:4 och 3:8 i Hamra socken).

I mål eller ärende rörande fast egendom bör såväl man som hustru underteckna fullmakten.

Innehas fastighet av dödsbo skall samtliga delägare underteckna fullmakten, varjämte bevis, utvisande vilka som är delägare, bifogas (t ex utdrag ur bouppteckning).

Försäkringsbolag:

Se övriga på samma fastighet

Försäkringsnummer:

Kontor UMEÅ
Adress Västra Esplanaden 19
903 25 UMEÅ
Telefon 090-141150
Telefax 090-139841

ÖSTERSUND
Rådhusgatan 46, Box 293
831 23 ÖSTERSUND
063-145910
063-128770

LULEÅ
Sandviksgatan 53
972 33 LULEÅ
0920-88496
0920-11704

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Fastighetsägarna har sen eftermiddag den 15 september per telefax fått del av ett omfattande nytt material från samebyarna, aktbil 1119-1124. På kvällen den 15 september och på eftermiddagen den 16 september har vi ombud fått del av registersammanställningen, aktbil 1131, jämte karta, aktbil 1105.

Samebyarna som under förberedelsen förelagts att klarlägga sin bevisning har redan genom inlagan, aktbil 975, den 14 augusti 1995 infört mycket nytt material samtidigt som de strax därefter redovisat en väsentligt ändrad talan som fortfarande inte är preciserad. Det nya materialet i aktbil 975 var inte förutskickat. Samebyarnas föregående inlaga, aktbil 934, gav besked att den skriftliga förberedelsen var på väg att bli klar och argumenten uttömda. Fastighetsägarna vill framhålla att processen haft den uppläggningsen att samebyarna förberedelsevis successivt redovisat grunder, omständigheter och bevis för sin talan. Fastighetsägarna har successivt bemött dessa. De anstånd som fastighetsägarna erhållit för dessa bemötanden har hänfört sig till att processen successivt kommit att omfatta ett mycket stort material och att anlitate sakkunniga behövt tid för sitt arbete. För fastighetsägarna, som kärande part, är det mycket angeläget att få rättsfrågan i målet klarlagd. Fastighetsägarna vare sig har eller vill på något

sätt försena målets handläggning. Förhållandet är det motsatta. Fastighetsägarna har i förberedelsen arbetat hårt för att få målen ordentligt förberedda så att inga överraskningar uppkommer vid huvudförhandlingen. Allt skall vara klart innan målet tas till huvudförhandling, menar fastighetsägarna. Fastighetsägarna vill framhålla att renbetesprocessen är en av Sveriges största processer samt att det vetenskapliga materialet i processen är mycket omfattande.

Fastighetsägarna har den 15 september 1995 till tingsrätten inkommit med svar på samebyarnas inläga, aktbil 975, i vissa delar, se aktbil 1106-1108 och 1117-1118 c. I aktbil 1118 c har professor Evert Baudou reserverat sig att han inte har haft tid att utveckla sitt utlåtande. Av fastighetsägarna beställt utlåtande om språkforskning har ännu inte färdigställts. De två kartor som fastighetsägarna beställt, Hedräus kartor, från krigsarkivet har ännu inte kommit fastighetsägarna tillhanda.

De den 15 september, sen eftermiddag, nya utlåtanden från samebyarna i form av sakkunnigutlåtanden av Inger Zachrisson och Knut Bergsland jämte bifogat skriftligt material, bl a en uppsats om språkforskning, utgör på samma sätt som samebyarnas inläga, aktbil 975, ett omfattande nytt material. Fastighetsägarna måste få möjlighet att svara på detta. Fastighetsägarna har kommunicerat materialet med anlitate sakkunniga och ombett dem utlåta sig. De brister i förberedelsen som nu föreligger kan enligt fastighetsägarna inte botas under huvudförhandlingens gång.

Fastighetsägarna vill framhålla att de nytillkomna omständigheterna måste anses, tillsammans med vad fastighetsägarna påtalat i sina tidigare skrifter, bl a aktbil 1107, utgöra skäl för att bifalla fastighetsägarnas yrkanden om inställd förhandling. På i aktbil 1107 och nu anförda skäl föreligger hinder för huvudförhandling.

Sveg den / 1995

Nils Larsson

Leif Andersson

FULLMAKT

Vi ombud i renbetesprocessen, mål T 88/90, T 70/91 och T 85/95, lämnar varandra fullmakt enligt följande.

Jag, Nils Larsson, förordnar härmed Leif Andersson att som biträdande ombud tillika med mig föra mina huvudmäns i målen talan.

Jag, Leif Andersson, förordnar härmed Nils Larsson att som biträdande ombud tillika med mig föra mina huvudmäns i målen talan.

Sveg den 18 september 1995

Nils Larsson

Leif Andersson

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-10-05

Partsförteckning

Ytterhogdal

Åsvallen 1:4 och 1:5

Åslund Folke, Åslund Stig och Persson Sonja har alla sålt sina delar till Göran och Siv Åslund. Göran och Siv Åslund önskar överta tidigare ägares talan i målet.

I anledning av samebyarnas inlägga den 25 september 1995 får fastighetsägarna anförda följande.

Viken 1:7:

Tingsrättens partsförteckning stämmer.

Nr 7:

✓ Råndalen 2:8 ägs av Irene Andersson (nr 6) och Marie Andersson (nr 7). De har övertagit Jonas Vestlunds del (nr 164) och önskar överta hans talan i målet.

Nr 52:

✓ Fastigheterna Hede Viken 8:9 och 9:13 ägs av Bertil Jonsson (nr 51) ensam. Bertil Jonsson övertar Siv Jonssons talan i målet.

Nr 53:

✓ Fastighetsdelen har överlåtits till Inger Schultz och Otto Persson. De önskar överta tidigare delägars talan i målet. Fullmakter har ingivits tillsammans med stämningsansökan.

Härjedalen Långå 4:5:

Senaste partsförteckning är riktig.

Nr 57 och 59:

Fastighetsbeteckningen, som uppgivits på fullmaktsblanketten, synes vara felaktig. Talan avser Hede Kyrkbyn 1:3. Det hemställs att talan beträffande Husberget 1:3 avskrivs.

Nr 68:

Fastighetsägarna kan inte se att fastigheten Hede Kyrkby 23:10 deltar i processen.

- Nr 69: ✓ Rune Linné synes inte längre vara delägare i fastigheten. Aktuella delägare framgår av bilagda utdrag ur fastighetsdata. Nya delägare övertar tidigare delägaresh talan i processen. Fullmakt från ställföreträdaren Arne Persson har ingivits med stämningsansökan.
- Nr 149: ✓ Synes ska vara Elsa Sundin, Långå 1134, 840 93 HEDE. Tycks vara felskrivet i tingsrättens partsförteckning.
- Nr 154: ✓ Fastigheten Färjesundet 1:12 har överlåtits. Nya ägarna önskar inte delta i processen. Talan återkallas.
- Nr 155: ✓ Fastigheterna ägs av Per-Olof Sundt (nr 156) ensam. Per-Olof Sundt övertar Margareta Sundts talan i målet.
- Nr 179: ✓ Fastigheten Orrmo 13:1 har skiftats ut på dödsbodeläggarna Maria Olofsson, Orrmo 6011, 840 80 LILLHÄRDAL. Ture Teodorsson, Huggers väg 7, 840 80 LILLHÄRDAL och Signe Persson, Fucksvägen 8, 857 52 SUNDSVALL. De nya ägarna önskar överta tidigare ägares talan i målet. De nya ägarna har undertecknat ingiven fullmakt.
- Nr 204: Senaste partsförteckning synes vara riktig.
- Nr 204 och 205: ✓ Fastigheterna Olingdal 5:5 och 7:3 ägs av Ing-Marie Henriksson ensam. Hon önskar överta Kurt Henrikssons talan i målet.
- Nr 206: ✓ Avvikelserna har påtalats i tidigare inlagor till tingsrätten.
- Nr 216: Två delägare har överlåtits sina andelar. Frågan undersöks med delägarna. *ej åtg.*
- Nr 224: Ny ägare är Karin Ingeborg Bergman, Överbergsvägen 1086, 842 94 SVEG. Jag tillskriver henne samtidigt med förfrågan om hon önskar överta talan i målet. *ej åtg.*
- Glöte 1:10, 5:18 och 12:4: ✓ Anna Wallström, äger även del i Glöte 5:18. I övrigt (nr 313) synes tingsrättens senaste förteckning vara riktig.
- Glöte 3:12, 8:6, 8:16, 8:18, 8:20 och 8:28: ✓ Avvikelserna har påtalats i inlagor till tingsrätten. (nr 312)
- Nr 317: ✓ Ägarbyte, se aktbil 1048.

- Glöte 8:22:
(nr 301 och 302) ✓ Ägarförhållandena synes överensstämma med tingsrättens partsförteckning.
- Nr 322: ✓ Nuvarande ägare framgår av bilagda utdrag ur Fastighetsdata. Nya ägare övertar tidigare delägars talan i målet. Fullmakt från ställföreträdaren Gösta Jonzon finns tidigare ingivet.
- Nr 376: ✓ Se nr 322.
- Nr 422: ✓ Anneli Kjellgren (nr 420) och Annika Kjellgren (nr 421) har övertagit John Kjellgrens andel i fastigheten och önskar överta hans talan i målet.
- Nr 450: Fastighetsdelen synes ha överlåtits till Gun Lena Birgitta Norberg, Borensvägen 33, 120 52 ÅRSTA och Lorentz Karl Erik Norberg, Åkervägen 3, 840 95 FUNÄSDALEN. Nya fastighetsägarna tillskrivs samtidigt härmed med förfrågan om de vill överta tidigare delägars talan i målet. *ej ätg.*
- Nr 468 och 470: ✓ Tännäs Kyrkby 1:3 ägs av Inga Bergman-Weiss och Karin Bergman.
- Funäsdalen 7:15:
(nr 473) Gällande lagfart har beviljats 1883. Haldoo Roos tillskrives samtidigt härmed med begäran om upplysning angående ägandeförhållandena. *ej ätg.*
- Nr 489: ✓ Talan har återkallats, aktbil 995.
- Funäsdalen 20:12 m fl: ✓ Avvikelserna torde ha tillrättalagts genom de senaste inlagorna till tingsrätten.
- Vemdalens Kyrkby 79:1: ✓ Avvikelserna synes ha tillrättalagts genom de senaste inlagorna till tingsrätten.
- Vemdalens Kyrkbyn 43:12:
(nr 523) ✓ Fastigheten ägs av Lars Boman, Norrskensbacken 15, 4 tr, 146 46 TULLINGE, som även undertecknat ingiven fullmakt. Boman önskar överta tidigare ägares talan i målet.
- Nr 524: ✓ Se aktbil 995, ändring nr 49.
- Nr 534: Fastigheten synes ha överlåtits till Karl Heinz Kostyra och Renate Hildegard Kostyra, adress okänd. Jag tillskriver samtidigt härmed tidigare fastighetsägare med begäran om besked huruvida nya ägarna önskar överta talan i målet. *ej ätg.*
- Nr 625, 626 och 627: ✓ Gunborg Larmén är ensam lagfären ägare av Flor 6:6. Härje Karlberg och Rune Karlberg äger hälften

vardera av Flor 8:4 och Flor 8:15. Flor 8:6 är avregistrerad den 3 juni 1992, varför talan beträffande den fastigheten återkallas. Gunborg Larmén, Rune Karlberg och Härje Karlberg övertar varandras talan i målet i enlighet med redovisade fastighetsägarförhållanden.

Nr 664: ✓ Olssons talan är återkallad och avskriven den 29 december 1992. Angivna fastighetsägare synes ägas av Stora Kopparbergs Bergslags AB.

Nr 664, 666 och 668: Fastigheten Älvros Kolsätter 4:2 och 4:4 ägs av Sven-Ove Svensson, Tillströms väg 14, 640 61 STALLARHOLMEN och Sven-Åke Jonasson, Vasagatan 39 C, 792 31 MORA. Älvros Kolsätter 4:6 ägs av Kerstin Ingegerd Tegnander, Maltesholmssvägen 163, 165 62 HÄSSELBY och Gertrud Gulli Larsson, Sammetsvägen 12, 724 76 VÄSTERÅS. Samtidigt härmed tillskrives de nya ägarna med förfrågan om de önskar överta tidigare ägares talan i målet.

Nr 693: ✓ Urban Wallsters adress enligt CFD är: Genvägen 50, 831 42 ÖSTERSUND.

Nr 694: Fastigheten har överlåtits. Nuvarande fastighetsägare, se utdrag ur CFD. Ställföreträdare är Kjell Ohman. Han tillskrives samtidigt härmed med besked om nuvarande ägare önskar överta talan i målet.

Hån 21:4: ✓ Som lantmäteriet påpekar finns inte fastigheten. Den ska strykas från partsförteckningen.

Hede Kyrkby 5:12: ✓ Angiven fastighetsbeteckning är Kyrkbyn 15:12.

Hede Kyrkby 23:20: ✓ Det är riktigt att fastigheten helt ägs av Stora Kopparbergs Bergslags AB och således inte längre deltar i processen.

Av tingsrätten påtalade oklarheter

✓ Härmed återkallas talan beträffande Lillhärdal Östansjö 6:3 och 7:7, Linsell Ransjö 4:6, Sveg Eggarna 6:8, Sveg Ytterberg 24:7 och Älvros Kyrkby 10:17 (se ab 995, ändringar nr 9, 10, 28, 29, 32 och 59).

Nr 164: ✓ Nuvarande delägare önskar överta tidigare ägares talan i målet.

Nr 317: ✓ Se redovisningen ovan.

Nr 614: ✓ Se aktbil nr 995, ändring nr 53.

Nr 615:

↓
Fastigheten ägs numera av Lars Åke Tomas Bäck,
Nils Anderssons gata 13, 282 31 TYRINGE. Bäck
önskar överta tidigare delägares talan i målet. Full-
makt har tidigare ingivits.

Nr 637:

Se nr 614 ovan.

Nr 642:

✓
Nuvarande delägare önskar överta Signe Åslunds
dödsbos talan i målet.



Leif Andersson

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

NILS LARSSON CHRISTINA BJELVERT OLSSON LARS-GÖRAN ERIKSSON

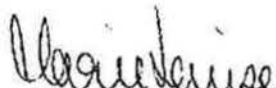
10-02
Falun 1995-09-29

Leif Andersson

Försäkringsförändringar i renbetesprocessen

Vemdalen Hån 17:43. Lennart Westin har övertagit talan. Tidigare försäkring ?, numera Länsförsäkringar 329600*01.

Med vänlig hälsning


Marie-Louise ErikssonBox 23
893 21 BJÄSTAändr. i fikt.
951012

ADVOKATBOLAGET

FÖR KÄNNEDOM

Svegs tingsrätt

Box 205

842 22 SVEG

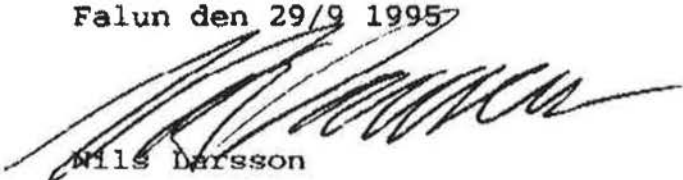
Mål nr T 88/90 och 70/91

Jag får härmed anmäla följande förändring:

Sven-Erik Vallström, Vemdalen Hån 17:43

Fastigheten har överlåtits till Lennart Westin som övertar talan i målet. Fullmakt bifogas.

Falun den 29/9 1995


Nils Larsson

ändrat i fikt
951012

VISA F=HÄRJEDALEN LINSELL 13:10 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25
1 AKTUALITETSDATUM IR 1995-10-04
4 TIDIGARE BETECKNING DATUM AKTBETECKNING
Z-LINSELL LINSELL 13:10 1992-06-03 2380-92/20
5 URSPR HÄRJEDALEN LINSELL 13:1
8 AREAL OMR SUMMA HA LAND HA VATTEN HA
TOT 23,4740 23,4740
17 RÄTTIGHETER REDOVISNING AV RÄTTIGHETER KAN VARA OFULLSTÄNDIG
19 TAXERV SAMTAX S:A 4.007.000 BYGGNV 96.000 TYP:120
I DEN SAMTAXERADE ENHETEN INGÅENDE FASTIGHETER:HÄRJEDALEN GLISSJÖBE
10:1,11:1,13:3,HÄRJEDALEN LINSELL 13:10
21 LAGFART INSKR.DAG AKT
401231-8236 ÖSTLING,PER OLOF ✓ 1973-07-25 941
LUGNA G 48 802 75 GÄVLE
ANDEL:1/16
FÅNG:TES 1967-07-25
ANM:ÖVR FÅNG 74/98
430325-8281 ÖSTLING,CHRISTINA ✓ 1973-07-25 942
KUNGSHOLMS STRAND 141 112 48 STOCKHOLM
ANDEL:3/32
FÅNG:TES 1967-07-25
ANM:ÖVR FÅNG 74/99,81/1819

*FOR

VISA	F=HÄRJEDALEN LINSELL 13:10 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25	
	450501-8251 ÖSTLING, HANS ✓	1973-07-25 943
	VIOLBLOMMEG 15 426 68 V FRÖLUNDA	
	ANDEL:3/32	
	FÅNG:TES 1967-07-25	
	ANM:ÖVR FÅNG 74/100,81/1820	
	470515-8410 ÖSTLING, ANDERS ✓	1973-07-25 944
	LAVSPINNARV 2 141 37 HUDDINGE	
	ANDEL:1/12	
	FÅNG:TES 1967-07-25	
	ANM:ÖVR FÅNG 74/101,81/1821	
	480506-0219 JONZON, BROR ANDERS WILLIAM ✓	1981-09-16 182
	WALLERIVS 9 752 36 UPPSALA	
	ANDEL:1/12	
	FÅNG:KÖP 1981-06-30	
	ANM:ÖVR FÅNG 90/733, ÖVR FÅNG 93/1571	
	501224-0155 JONZON, BROR HALVAR JOHANNES ✓	1981-09-16 182
	STRANDSTIGEN 4 181 34 LIDINGÖ	
	ANDEL:1/12	
	FÅNG:KÖP 1981-06-30	
	ANM:ÖVR FÅNG 90/734, ÖVR FÅNG 93/1572	
	520814-0227 JOHNSON, KERSTIN AMELIE MÄRETA ✓	1981-09-16 182
		*FOR

VISA

F-HÄRJEDALEN LINSELL 13:10 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

TYRV 8 182 65 DJURSHOLM

ANDEL:1/12

FÅNG:KÖP 1981-06-30

ANM:ÖVR FÅNG 90/735,ÖVR FÅNG 93/1573

550919-0012 JONZON,BROR GREGER LEONARD ✓

1981-09-16 182

STALLV 6 131 50 SALTSJÖ-DUVNÄ

ANDEL:1/12

FÅNG:KÖP 1981-06-30

ANM:ÖVR FÅNG 90/736,ÖVR FÅNG 93/1574

181227-7539 BRUN,LARS ✓

1981-09-16 183

BÖRJEG 3A 753 13 UPPSALA

ANDEL:5/48

FÅNG:KÖP 1981-04-06

ANM:ÖVR FÅNG 81/2325,81/2327

230314-8064 EDLUND,KARIN ✓

1981-09-16 183

STORG 62 824 52 HUDIKSVALL

ANDEL:5/48

FÅNG:KÖP 1981-04-06

ANM:ÖVR FÅNG 81/2326,81/2328

680313-7576 ÖSTLING,LARS OLOF ✓

1990-12-19 318

RINGV 55 827 33 LJUSDAL

*FOR

VISA F-HÄRJEDALEN LINSELL 13:10 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

ANDEL:1/8

FÅNG:GÅV 1990-11-30

24 INTECKNINGAR MM

BESVÄRAS EJ AV SÖKT ELLER BEVILJAD INTECKNING ELLER INSKRIVNING

25 ANTECKNING

INSKR.DAG AKT

01 STÄLLFÖRETRÄDARE:SVEN GÖSTA JONZON

1989-12-06 300

*****UTSKRIFT 1995-10-05 SL

*BRY

VISA F-HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25
1 AKTUALITETSDATUM IR 1995-10-04
4 TIDIGARE BETECKNING DATUM AKTBETECKNING
Z-HEDE RÅNDALEN 3:4 1992-06-03 2380-92/20
5 URSPR HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:1
8 AREAL OMR SUMMA HA LAND HA VATTEN HA
TOT 961,8806 961,8806
12 ANDEL
I SAMF HÄRJEDALEN RÅNDDALEN FS:17,S:1-13
FASTIGHETENS ANDELAR I SAMFÄLLIGHETER ÄR INTE UTREDDA
16 AVSKMA HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:14-15
17 RÄTTIGHETER SE ÄVEN RÄTTIGHETSREDOVISNINGSSYSTEMET
TILLK GM OFFICIELL ÅTG RÄTTIGHET
LEDN LAST STARKSTRÖM FÖR HÄRJEDALEN HERRÖ 2361-89/110.1
1:22
REDOVISNING AV RÄTTIGHETER KAN VARA OFULLSTÄNDIG
19 TAXERV S:A 527.000 BYGGNV TYP:110
S:A 28.000 BYGGNV TYP:211
21 LAGFART ✓ 380401-8418 PERSSON,PER HARALD SUNE INSKR.DAG AKT
ÖSTBERGSV 18 B 832 44 FRÖSÖN 1953-11-13 556
ANDEL:1/18

*FOR

VISA	F-HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25	
	FÅNG:ARV 1953-09-01	
	ANM:ÖVR FÅNG 73/385	
	430908-8401 PERSSON,KARIN INGRID MARGARETA ✓	1953-11-13 557
	ODENSKOGSV 58 831 61 ÖSTERSUND	
	ANDEL:1/18	
	FÅNG:ARV 1953-09-01	
	ANM:ÖVR FÅNG 73/386	
	360509-8403 WALLIN,AINA ✓	1978-12-06 261
	BÖLESG 3 840 93 HEDE	
	ANDEL:1/18	
	FÅNG:GÅV 1978-12-01	
	ANM:ÖVR FÅNG 84/987	
	421006-8419 PERSSON,GUNNAR ✓	1978-12-06 261
	PRÄSTGR 6 840 93 HEDE	
	ANDEL:1/18	
	FÅNG:GÅV 1978-12-01	
	ANM:ÖVR FÅNG 84/988	
	421112-8238 PERSSON,PER EINAR ✓	1981-10-28 219
	TJÄRNG 21 842 33 SVEG	
	ANDEL:1/9	
	FÅNG:GÅV 1981-01-02	

*FOR

VISA	F-HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25	
	ANM:ÖVR FÅNG 92/4542	
	440509-8437 PERSSON,PER OSKAR ARNE ✓	1981-11-25 246
	RÅNDALEN 840 93 HEDE	
	ANDEL:1/27	
	FÅNG:GÅV 1981-10-23	
	ANM:FÖRBEHÅLL	
	470209-8205 JONASSON,KARIN HJÖRDIS MARI-ANN ✓	1981-11-25 246
	HEDEVIKEN 732 840 93 HEDE	
	ANDEL:1/27	
	FÅNG:GÅV 1981-10-23	
	ANM:FÖRBEHÅLL	
	520630-8214 PERSSON,NILS OLOF GÖRAN ✓	1981-11-25 246
	RÅNDALEN 840 93 HEDE	
	ANDEL:1/27	
	FÅNG:GÅV 1981-10-23	
	ANM:FÖRBEHÅLL	
	480510-8273 PERSSON,BERTIL ✓	1982-01-20 164
	TRUMPETV 69 633 47 ESKILSTUNA	
	ANDEL:1/9	
	FÅNG:GÅV 1981-12-15	
	440226-8413 ANDERSSON,ERIK ANDERS BERTIL ✓	1982-04-07 735
		*FOR

VISA	F-HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25	
	LÅNGTJÄRNSG 1 840 93 HEDE	
	ANDEL:2/45	
	FÅNG:GÅV 1980-12-31	
	ANM:ÖVR FÅNG 87/2204	
	480211-8309 DAHLIN,KARIN ASTRID ELISABET ✓	1982-04-07 736
	PL 3346 840 93 HEDE	
	ANDEL:2/45	
	FÅNG:GÅV 1980-12-31	
	ANM:ÖVR FÅNG 87/2205	
	410704-8409 ANDERSSON,EIVOR MARIE ✓	1982-12-22 224
	BOX 190 RÅNDALEN 840 93 HEDE	
	ANDEL:1/90	
	FÅNG:ARV 1982-12-15	
	440124-8424 ANDERSSON,DAGMAR IRENE ✓	1982-12-22 224
	BOX 190 RÅNDALEN 840 93 HEDE	
	ANDEL:1/90	
	FÅNG:ARV 1982-12-15	
	431016-8234 PERSSON,JAN ERIK ✓	1984-10-10 210
	LINSELL 3759 842 91 SVEG	
	ANDEL:1/18	
	FÅNG:GÅV 1984-01-01	

*FOR

VISA F-HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

LINGONSTIGEN 6 842 33 SVEG

ANDEL:1/72

FÅNG:ARV 1992-12-10

280207-8226 PERSSON, MARGIT ✓

1993-08-02 433

LINSELL 3421 842 91 SVEG

ANDEL:1/27

FÅNG:ARV 1993-06-28

360623-8206 ERIKSEN, MARIANNE ✓

1993-08-02 433

ANDEL:1/27

FÅNG:ARV 1993-06-28

391118-8211 PERSSON, RAGNAR ✓

1993-08-02 433

LOFTG 6 842 32 SVEG

ANDEL:1/27

FÅNG:ARV 1993-06-28

24 INTECKNINGAR MM

INSKR.DAG AKT

S:A SÖKTA INT (ST) KR

0

01 NYTTJANDERÄTT HELA FASTIGHETEN

1953-12-11 102

02 NYTTJANDERÄTT BETE MM

1953-12-11 102

S:A SÖKTA INT (ST) KR

0

25 INTECKNING

INSKR.DAG AKT

*FOR

VISA F-HÄRJEDALEN RÅNDDALEN 3:4 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

01 STÄLLFÖRETRÄDARE: ARNE PERSSON

1990-03-28 899

*****UTSKRIFT 1995-10-05 SL

*BRY

VISA	F-HÄRJEDALEN ÖVERHOVDAL 12:3		S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25	
1			AKTUALITETSDATUM IR 1995-10-04	
4	TIDIGARE BETECKNING		DATUM	AKTBETECKNING
	Z-ÖVERHOVDAL KYRKBYN 12:3		1971-11-04	23-RÄT-990
	Z-ÖVERHOVDAL ÖVERHOVDAL 12:3		1992-06-03	2380-92/20
5	URSPR	HÄRJEDALEN ÖVERHOVDAL 12:1		
8	AREAL	OMR	SUMMA HA	LAND HA VATTEN HA
		TOT	280,30	280,30
17	RÄTTIGHETER REDOVISNING AV RÄTTIGHETER KAN VARA OFULLSTÄNDIG			
19	TAXERV	S:A	530.000 BYGGNV	TYP:110
21	LAGFART			INSKR.DAG AKT
	131130-7563	STRANDBÄCK,EDIT EMFRID		1992-09-08 386
	ST JONSG 3 C 827 32	LJUSDAL		
	ANDEL:1/7			
	FÅNG:ARV	1991-12-27		
	220419-5735	ÖHMAN,OLLE ROBERT		1992-09-08 386
	FINBAGARV 19 128 67	SKÖNDAL		
	ANDEL:1/7			
	FÅNG:ARV	1991-12-27		
	250620-7568	DUFVA,KARIN MÄRTA		1992-09-08 386
	KUNGSTENSG 46,II 113 59	STOCKHOLM		
	ANDEL:1/7			

*FOR

VISA	F-HÄRJEDALEN ÖVERHOGDAL 12:3 S=1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25	
	FÅNG:ARV 1991-12-27	
	ANM:RÄTTAT 92/4306	
	290209-7811 ÖHMAN,KJELL IVAR	1992-09-08 386
	STORG 28B 753 31 UPPSALA	
	ANDEL:1/7	
	FÅNG:ARV 1991-12-27	
	321007-7800 ÖSTLING,BIRGIT VIOLA	1992-09-08 386
	RINGV 55 827 33 LJUSDAL	
	ANDEL:1/7	
	FÅNG:ARV 1991-12-27	
	410312-9344 ENVALL,ANJA MARJA	1992-10-20 462
	MOLINSG 4 C,3 TR 827 33 LJUSDAL	
	ANDEL:1/7	
	FÅNG:GÅV 1992-08-31	
	480903-8005 KJELLIN,MARGARETA	1993-02-25 100
	NAMSOSPLAN 3 824 41 HUDIKSVALL	
	ANDEL:1/14	
	FÅNG:GÅV 1992-11-15	
	430910-7821 FEIGENBAUM,GUNILLA	1993-02-25 100
	ANDEL:1/14	
	FÅNG:GÅV 1992-11-15	

*FOR

VISA F-HÄRJEDALEN ÖVERHOGDAL 12:3 S-1,4,5,7,8,12,16-17,19,21-25

24 INTECKNINGAR MM

BESVÄRAS EJ AV SÖKT ELLER BEVILJAD INTECKNING ELLER INSKRIVNING

25 ANTECKNING

INSTR.DAG AKT

01 STÄLLFÖRETRÄDARE:290209-7811 ÖHMAN,KJELL

1992-10-15 452

*****UTSKRIFT 1995-10-05 SL

*BRY



LRF Juridiska Byrån AB · Org.nr 556061-0932 · Säte: Stockholm
Postadress: Box 293: 831 23 Östersund · Besöksadress: Rådhusgatan 46
Telefon 063-14 59 10 · Telefax 063-14 59 11
Pg 70327-2 · Bg 261-4287

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-10-05

Partsförteckning

Ytterhogdal

Åsvallen 1:4 och 1:5

Åslund Folke, Åslund Stig och Persson Sonja har alla sålt sina delar till Göran och Siv Åslund. Göran och Siv Åslund önskar överta tidigare ägares talan i målet.

I anledning av samebyarnas inlägga den 25 september 1995 får fastighetsägarna anförda följande.

Viken 1:7:

Tingsrättens partsförteckning stämmer.

Nr 7:

Råndalen 2:8 ägs av Irene Andersson (nr 6) och Marie Andersson (nr 7). De har övertagit Jonas Vestlunds del (nr 164) och önskar överta hans talan i målet.

Nr 52:

Fastigheterna Hede Viken 8:9 och 9:13 ägs av Bertil Jonsson (nr 51) ensam. Bertil Jonsson övertar Siv Jonssons talan i målet.

Nr 53:

Fastighetsdelen har överlåtits till Inger Schultz och Otto Persson. De önskar överta tidigare delägnas talan i målet. Fullmakter har ingivits tillsammans med stämningsansökan.

Härjedalen Långå 4:5:

Senaste partsförteckning är riktig.

Nr 57 och 59:

Fastighetsbeteckningen, som uppgivits på fullmaktsblanketten, synes vara felaktig. Talan avser Hede Kyrkbyn 1:3. Det hemställs att talan beträffande Husberget 1:3 avskrivs.

Nr 68:

Fastighetsägarna kan inte se att fastigheten Hede Kyrkby 23:10 deltar i processen.

- Nr 69: Rune Linné synes inte längre vara delägare i fastigheten. Aktuella delägare framgår av bilagda utdrag ur fastighetsdata. Nya delägare övertar tidigare delägaes talan i processen. Fullmakt från ställföreträdaren Arne Persson har ingivits med stämningsansökan.
- Nr 149: Synes ska vara Elsa Sundin, Långå 1134, 840 93 HEDE. Tycks vara felskrivet i tingsrättens partsförteckning.
- Nr 154: Fastigheten Färjesundet 1:12 har överlåtits. Nya ägarna önskar inte delta i processen. Talan återkallas.
- Nr 155: Fastigheterna ägs av Per-Olof Sundt (nr 156) ensam. Per-Olof Sundt övertar Margareta Sundts talan i målet.
- Nr 179: Fastigheten Orrmo 13:1 har skiftats ut på dödsbodelägarerna Maria Olofsson, Orrmo 6011, 840 80 LILLHÄRDAL. Ture Teodorsson, Huggers väg 7, 840 80 LILLHÄRDAL och Signe Persson, Fucksvägen 8, 857 52 SUNDSVALL. De nya ägarna önskar överta tidigare ägaes talan i målet. De nya ägarna har undertecknat ingiven fullmakt.
- Nr 204: Senaste partsförteckning synes vara riktig.
- Nr 204 och 205: Fastigheterna Olingdal 5:5 och 7:3 ägs av Ing-Marie Henriksson ensam. Hon önskar överta Kurt Henrikssons talan i målet.
- Nr 206: Avvikelserna har påtalats i tidigare inlagor till tingsrätten.
- Nr 216: Två delägare har överlåtits sina andelar. Frågan undersöks med delägarna.
- Nr 224: Ny ägare är Karin Ingeborg Bergman, Överbergsvägen 1086, 842 94 SVEG. Jag tillskriver henne samtidigt med förfrågan om hon önskar överta talan i målet.
- Glöte 1:10, 5:18 och 12:4: Anna Wallström, äger även del i Glöte 5:18. I övrigt (nr 313) synes tingsrättens senaste förteckning vara riktig.
- Glöte 3:12, 8:6, 8:16, 8:18, 8:20 och 8:28: (nr 312) Avvikelserna har påtalats i inlagor till tingsrätten.
- Nr 317: Ägarbyte, se aktbil 1048.

- Glöte 8:22:
(nr 301 och 302) Ägarförhållandena synes överensstämma med tingsrättens partsförteckning.
- Nr 322: Nuvarande ägare framgår av bilagda utdrag ur Fastighetsdata. Nya ägare övertar tidigare delägars talan i målet. Fullmakt från ställföreträdaren Gösta Jonzon finns tidigare ingivet.
- Nr 376: Se nr 322.
- Nr 422: Anneli Kjellgren (nr 420) och Annika Kjellgren (nr 421) har övertagit John Kjellgrens andel i fastigheten och önskar överta hans talan i målet.
- Nr 450: Fastighetsdelen synes ha överlåtits till Gun Lena Birgitta Norberg, Borensvägen 33, 120 52 ÅRSTA och Lorentz Karl Erik Norberg, Åkervägen 3, 840 95 FUNÄSDALEN. Nya fastighetsägarna tillskrivs samtidigt härmed med förfrågan om de vill överta tidigare delägars talan i målet.
- Nr 468 och 470: Tännäs Kyrkby 1:3 ägs av Inga Bergman-Weiss och Karin Bergman.
- Funäsdalen 7:15:
(nr 473) Gällande lagfart har beviljats 1883. Haldoo Roos tillskrives samtidigt härmed med begäran om upplysning angående ägandeförhållandena.
- Nr 489: Talan har återkallats, aktbil 995.
- Funäsdalen 20:12 m fl: Avvikelserna torde ha tillrättalagts genom de senaste inlagorna till tingsrätten.
- Vemdalens Kyrkby 79:1: Avvikelserna synes ha tillrättalagts genom de senaste inlagorna till tingsrätten.
- Vemdalens Kyrkbyn 43:12:
(nr 523) Fastigheten ägs av Lars Boman, Norrskensbacken 15, 4 tr, 146 46 TULLINGE, som även undertecknat ingiven fullmakt. Boman önskar överta tidigare ägars talan i målet.
- Nr 524: Se aktbil 995, ändring nr 49.
- Nr 534: Fastigheten synes ha överlåtits till Karl Heinz Kostyra och Renate Hildegard Kostyra, adress okänd. Jag tillskriver samtidigt härmed tidigare fastighetsägare med begäran om besked huruvida nya ägarna önskar överta talan i målet.
- Nr 625, 626 och 627: Gunborg Larmén är ensam lagfaren ägare av Flor 6:6. Härje Karlberg och Rune Karlberg äger hälften

vardera av Flor 8:4 och Flor 8:15. Flor 8:6 är avregistrerad den 3 juni 1992, varför talan beträffande den fastigheten återkallas. Gunborg Larmén, Rune Karlberg och Härje Karlberg övertar varandras talan i målet i enlighet med redovisade fastighetsägarförhållanden.

- Nr 664: Olssons talan är återkallad och avskriven den 29 december 1992. Angivna fastighetsägare synes ägas av Stora Kopparbergs Bergslags AB.
- Nr 664, 666 och 668: Fastigheten Älvros Kolsätter 4:2 och 4:4 ägs av Sven-Ove Svensson, Tillströms väg 14, 640 61 STALLARHOLMEN och Sven-Åke Jonasson, Vasagatan 39 C, 792 31 MORA. Älvros Kolsätter 4:6 ägs av Kerstin Ingegerd Tegnander, Maltesholmsvägen 163, 165 62 HÄSSELBY och Gertrud Gulli Larsson, Sammetsvägen 12, 724 76 VÄSTERÅS. Samtidigt härmed tillskrives de nya ägarna med förfrågan om de önskar överta tidigare ägares talan i målet.
- Nr 693: Urban Wallsters adress enligt CFD är: Genvägen 50, 831 42 ÖSTERSUND.
- Nr 694: Fastigheten har överlåtits. Nuvarande fastighetsägare, se utdrag ur CFD. Ställföreträdare är Kjell Öhman. Han tillskrives samtidigt härmed med besked om nuvarande ägare önskar överta talan i målet.
- Hån 21:4: Som lantmäteriet påpekar finns inte fastigheten. Den ska strykas från partsförteckningen.
- Hede Kyrkby 5:12: Angiven fastighetsbeteckning är Kyrkbyn 15:12.
- Hede Kyrkby 23:20: Det är riktigt att fastigheten helt ägs av Stora Kopparbergs Bergslags AB och således inte längre deltar i processen.

Av tingsrätten påtalade oklarheter

Härmed återkallas talan beträffande Lillhärdal Östansjö 6:3 och 7:7, Linsell Ransjö 4:6, Sveg Eggarna 6:8, Sveg Ytterberg 24:7 och Älvros Kyrkby 10:17 (se ab 995, ändringar nr 9, 10, 28, 29, 32 och 59).

- Nr 164: Nuvarande delägare önskar överta tidigare ägares talan i målet.
- Nr 317: Se redovisningen ovan.
- Nr 614: Se aktbil nr 995, ändring nr 53.

Nr 615:

Fastigheten ägs numera av Lars Åke Tomas Bäck,
Nils Anderssons gata 13, 282 31 TYRINGE. Bäck
önskar överta tidigare delägares talan i målet. Full-
makt har tidigare ingivits.

Nr 637:

Se nr 614 ovan.

Nr 642:

Nuvarande delägare önskar överta Signe Åslunds
dödsbos talan i målet.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Leif Andersson', written over a large, empty oval shape.

Leif Andersson

Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-10-12

Renbetesmålen

Fastigheten Orrmo 5:2 har överlåtits till Karin Bergman 1991. Karin Bergman önskar inte delta i processen och uppger sig ha meddelat processgruppen detta i samband med samebyarnas uppgörelse med skogsbolagen 1992. Talan beträffande fastigheten Orrmo 5:2 återkallas.

Haldo Roos uppger följande beträffande Funäsdalen 7:15. Han är taxerad för enheten, som omfattar 2 455 m². Det framstår vare sig meningsfullt eller möjligt att utreda de formella ägareförhållandena. Talan beträffande Funäsdalen 7:15 återkallas.

Gertrud Larsson och Kerstin Tegnander har övertagit fastigheten Älvros Kolsätter 4:6 och önskar överta tidigare ägares talan i målet. Fullmakter bifogas.



Leif Andersson

**FULLMAKT**

Juris kandidaterna Leif Andersson, Nils Rinander, Kent Hedkvist, Ingemar Olofsson, Lars Wictorson, lantmätaren Björn Johansson eller endera av dem eller den som de eller endera av dem i sitt ställe förordnar befullmäktigas härmed att vid alla över- och underdomstolar, exekutionssäten och övriga ämbetsmyndigheter anhängiggöra, utföra och bevaka

min
vår talan i mål angående renbetesprocessen.

Ombudets laga åtgärder godkännes

Ort och datum Hässelby 95-10-09

Egenhändig namnteckning Kent Hedkvist

Namnförtydligande Kerstin Tegnander

Adress Mallesholms v. 163, 16562 Hässelby

Tel bost 08-892383 Tel arb 08-870358

Fastighetsbeteckning Kolsätter 4:6 i Ålros socken

Ovan anges innehavd fastighets (fastigheters) fullständiga juridiska beteckning och belägenhet (t ex Nyby 2:4 och 3:8 i Hamra socken).

I mål eller ärende rörande fast egendom bör såväl man som hustru underteckna fullmakten.

Innehas fastighet av dödsbo skall samtliga delägare underteckna fullmakten, varjämte bevis, utvisande vilka som är delägare, bifogas (t ex utdrag ur bouppteckning).

Försäkringsbolag:

Jämtlands Länsförsäkringsbolag
Box 367, 831 25 Östersund

Försäkringsnummer:

32 7058

Kontor
Adress
Telefon
Telefax

UMEÅ
Västra Esplanaden 19
903 25 UMEÅ
090-141150
090-139841

ÖSTERSUND
Rådhusgatan 46, Box 293
831 23 ÖSTERSUND
063-145910
063-128770

LULEÅ
Sandviksgatan 53
972 33 LULEÅ
0920-88496
0920-11704

**FULLMAKT**

Juris kandidaterna Leif Andersson, Nils Rinander, Kent Hedkvist, Ingemar Olofsson, Lars Wictorson, lantmätaren Björn Johansson eller endera av dem eller den som de eller endera av dem i sitt ställe förordnar befullmäktigas härmed att vid alla över- och underdomstolar, exekutionssäten och övriga ämbetsmyndigheter anhängiggöra, utföra och bevaka

min
vår talan i mål angående renbetesprocessen.

Ombudets laga åtgärder godkännes

Ort och datum Västerås 95-10-06

Egenhändig namnteckning Gertrud Larsson

Namnförtydligande Gertrud Larsson

Adress Sammet v. 12 724 76 Västerås

Tel bost 021-356441 Tel arb 021-173497

Fastighetsbeteckning Älvros Kolsätter 4:6

Ovan anges innehavd fastighets (fastigheters) fullständiga juridiska beteckning och belägenhet (t ex Nyby 2:4 och 3:8 i Hamra socken).

I mål eller ärende rörande fast egendom bör såväl man som hustru underteckna fullmakten.

Innehas fastighet av dödsbo skall samtliga delägare underteckna fullmakten, varjämte bevis, utvisande vilka som är delägare, bifogas (t ex utdrag ur bouppteckning).

Försäkringsbolag:

Försäkringsnummer:

Kontor UMEÅ
Adress Västra Esplanaden 19
903 25 UMEÅ
Telefon 090-141150
Telefax 090-139841

ÖSTERSUND
Rådhusgatan 46, Box 293
831 23 ÖSTERSUND
063-145910
063-128770

LULEÅ
Sandviksgatan 53
972 33 LULEÅ
0920-88496
0920-11704

Kerstin Ingegerd Tegnander
Maltesholmsvägen 163
165 62 HÄSSELBY

1995-10-05

Gertrud Gulli Larsson
Sammetsvägen 12
724 76 VÄSTERÅS

Renbetesprocessen

Enligt uppgift har Ni övertagit fastigheten Älvros Kolsätter 4:6. Fastigheten deltar i den s k renbetesprocessen. Om Ni önskar överta talan måste Ni omgående underteckna och återsända bilagda fullmakt.

Om Ni inte övertar talan riskerar tidigare ägare att förlora målet, vilket innebär dels att rätt till renbete kan anses föreligga på fastigheten och dels eventuell betalningsskyldighet för rättegångskostnader.

Jag måste ha eventuella fullmakt åter senast den 11 oktober.

Med vänlig hälsning



Leif Andersson

Karin Bergman
Överbergsvägen L 1086
842 00 SVEG

1995-10-12

Renbetesprocessen

Jag bifogar kopia av brev som jag tillställt Dig den 18 februari 1994 samt kopia av inläga till tingsrätten.

Med vänlig hälsning



Leif Andersson

Bil. 6. f
exp till processen 740224



Postadress: Box 293, 831 23 Östersund · Besöksadress: Rådhusgatan 46
Telefon 063-14 59 10 · Telefax 063-14 59 11
Pg 70327-2 · Bg 261-4287

1994-02-18

Karin Bergman
Överbergsvägen L 1086
842 00 SVEG

Renbetesprocessen

Jag har gått igenom handlingarna och kan inte finna någon återkallelse avseende Ormo 5:2.

Fastigheten är därför fortfarande med i processen.

Meddela mig om Du fortfarande vill återkalla. Om inte ber jag Dig underteckna och återsända bilagda fullmaktsblankett.

För undvikande av missförstånd vill jag meddela, att återkallelser kan innebära ansvar även för motpartens rättegångskostnader samt att tingsrätten slår fast att det finns rätt till renbete på Din fastighet.

Med vänlig hälsning

Leif Andersson